

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

studijní program: filologie

studijní obor: didaktika konkrétního jazyka – specializace korejský jazyk

Dizertační práce

Mgr. Štěpánka Horáková

**Percepční a výslovnostní problémy českých studentů
korejštiny v segmentální rovině**

**Perceptual and pronunciation problems of Czech
learners of Korean in the segmental plane**

vedoucí práce: doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.

konzultant: PhDr. Jitka Veroňková, Ph.D.

Praha 2023

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 09. 2023

Mgr. Štěpánka Horáková

Poděkování

Na tom místě bych chtěla poděkovat své školitelce doc. PhDr. Ivaně Bozděchová, CSc. za nesmírnou trpělivost a laskavé vedení během doktorandského studia. Velké díky patří též mé konzultantce PhDr. Jitce Veroňkové, Ph.D. za pečlivost a cenné připomínky k dizertační práci. Ráda bych vzpomenula i na svého prvního již zesnulého školitele prom. fil. Ivo Vasiljeva, CSc., který mi v začátcích doktorandského studia poskytl cenné podněty.

V neposlední řadě děkuji manželovi Tomášovi, našim dětem i celé své širší rodině za trpělivost a podporu.

V Praze dne 30.09.2023

Mgr. Štěpánka Horáková

Abstrakt

Záměrem předložené disertační práce je zachycení percepčních a výslovnostních problémů českých studentů korejštiny v segmentální rovině. Zvládnutí zvukového plánu cílového jazyka jak z hlediska percepce, tak produkce je jedním ze základních předpokladů bezproblémové komunikace. Proto je od počátku studia potřeba věnovat se tříbení fonemického sluchu a vytváření artikulační báze pro správnou výslovnost v cílovém jazyce. A protože mateřský jazyk je jedním z faktorů, který ovlivňuje akvizici cizího jazyka ve všech oblastech, tedy i ve fonetice, může vést identifikace výslovnostních problémů studentů s konkrétním mateřským jazykem k efektivnější výuce fonetiky.

Úvodní teoretická část práce je rozdělena do dvou kapitol. První čtenáře seznamuje s fonetikou a jejím významem ve výuce jazyků, druhá se věnuje srovnání korejštiny a češtiny z foneticko-fonologického hlediska. V jednotlivých podkapitolách jsou popsány a porovnány vokalické a konsonantické systémy, slabičná struktura a v obou jazycích probíhající fonologické procesy. Na základě komparace jsou anticipovány potenciální percepční a výslovnostní problémy.

Experimentální část práce se opírá o výsledky srovnávacích kapitol teoretické části a také o mnohaletou pedagogickou praxi. Je v ní zformulováno osm hypotéz týkajících se výslovnosti českých studentů korejštiny. Hypotézy byly prověřovány v rámci percepčního a produkčního testování, jehož se zúčastnilo 49 a 32 studentů. Percepční i produkční diagnostický test byl bohatě členěn a jeho metodický postup a výsledky jsou v práci detailně popsány.

V závěrečné didaktické části je sledováno a zhodnoceno zprostředkování výuky fonetiky ve vybraných učebnicích korejštiny používaných v České republice a uvedena některá didaktická doporučení vycházející z výsledků experimentální části.

Klíčová slova: korejština, čeština, mateřský jazyk, fonetika, fonemický sluch, artikulační báze, fonemický inventář, samohláska, souhláska, slabika, fonologický proces, percepce, produkce

Abstract

The aim of this dissertation is to describe the perceptual and pronunciation problems of Czech learners of Korean at the segmental level. Mastering the sound plan of the target language both in terms of perception and production is one of the basic prerequisites for smooth communication. Therefore, from the beginning of the study, it is necessary to focus on the phonemic ear training and the formation of an articulation base for correct pronunciation in the target language. And since the mother tongue is one of the factors that influence foreign language acquisition in all areas, including phonetics, identifying pronunciation problems of students with a particular mother tongue can lead to more effective phonetics instruction.

The introductory theoretical part of the thesis is divided into two chapters. The first introduces the reader to phonetics and its importance in language teaching, while the second focuses on a comparison of Korean and Czech from a phonetic-phonological perspective. The subchapters describe and compare the vocalic and consonant systems, syllable structure, and phonological processes in both languages. On the basis of the comparison, potential perceptual and pronunciation problems are anticipated.

The experimental part of the thesis is based on the results of the comparative chapters of the theoretical part as well as on many years of teaching practice. It formulates eight hypotheses concerning the pronunciation of Czech learners of Korean. The hypotheses were tested in perceptual and production testing in which 49 and 32 students participated. The perceptual and production diagnostic test was richly structured and its methodological procedure and results are described in detail in the paper.

In the final didactic part, the mediation of phonetics teaching in selected Korean textbooks used in the Czech Republic is observed and evaluated, and some didactic recommendations based on the results of the experimental part are given.

Keywords: Korean, Czech, mother tongue, phonetics, phonemic hearing, articulatory base, phonemic inventory, vowel, consonant, syllable, phonological process, perception, pronunciation

Obsah

Úvod.....	12
I. TEORETICKÁ ČÁST	16
1. Fonetika a její význam ve výuce jazyků	16
1.1 Proč je výuka fonetiky důležitá.....	16
1.2 Přístupy k výuce fonetiky v didaktice cizích jazyků	17
1.3 Faktory potenciálně ovlivňující zvládnutí zvukového plánu cílového jazyka	20
1.4 Fonetika a její disciplíny.....	21
1.5 Kdy provádět fonetický nácvik.....	22
1.6 Fonologická kompetence	23
1.7 Do jaké míry provádět fonetický nácvik	26
1.8 Jak provádět fonetický nácvik.....	28
1.9 Role učitele ve výuce fonetiky	31
1.10 Transkripční konvence se zaměřením na korejštinu a češtinu	34
2. Srovnání korejštiny a češtiny z foneticko-fonologického hlediska.....	41
2.1 Vokalický systém korejštiny a češtiny	46
2.1.1 Korejské samohlásky	47
2.1.2 České samohlásky	56
2.1.3 Srovnání vokalického systému korejštiny a češtiny	58
2.2 Konsonantický systém korejštiny a češtiny	62
2.2.1 Korejské souhlásky.....	62
2.2.2 České souhlásky	70
2.2.3 Srovnání konsonantického systému korejštiny a češtiny	73
2.3 Slabičná struktura korejštiny a češtiny.....	76
2.3.1 Korejská slabika.....	78
2.3.2 Česká slabika	84
2.3.3 Srovnání slabičné struktury korejštiny a češtiny.....	85
2.4 Fonologické procesy v korejštině a češtině	87
2.4.1 Fonologické procesy v korejštině	88
2.4.1.1 Fonologická pravidla aplikovatelná bez znalosti morfologické stavby slova.....	89
2.4.1.2 Fonologická pravidla aplikovatelná při znalosti morfologické stavby slova.....	99
2.4.2 Fonologické procesy v češtině	105
2.4.3 Srovnání fonologických procesů v korejštině a češtině.....	107
II. EXPERIMENTÁLNÍ ČÁST.....	109
3. Výzkumné cíle, východiska a hypotézy	109
3.1 Výzkumné cíle	109

3.2	Východiska	109
3.3	Hypotézy.....	110
3.3.1	Hypotézy týkající se percepce a výslovnosti korejských samohlásek.....	110
3.3.2	Hypotézy týkající se percepce a výslovnosti korejských souhlásek.....	111
3.3.3	Hypotézy týkající se percepčních a výslovnostních obtíží pramenících z odlišné slabičné struktury	112
4.	Metodický postup percepčního a produkčního testování	114
4.1	Tvorba a administrace percepčního testu	114
4.1.1	Struktura diagnostického listu pro testování percepce	114
4.1.2	Pořízení zvukové nahrávky.....	119
4.1.3	Testovaný vzorek studentů.....	120
4.1.4	Realizace testu.....	121
4.2	Výsledky percepčního testu a diskuze	122
4.2.1	Samohlásky	122
4.2.2	Souhlásky.....	134
4.2.3	Fonologické procesy	146
4.2.4	Percepce vět.....	154
4.3	Závěr	158
4.4	Tvorba a administrace produkčního testu	162
4.4.1	Struktura diagnostického listu pro testování produkce	163
4.4.2	Realizace testu.....	168
4.4.3	Hodnotitelé a průběh hodnocení testu.....	169
4.5	Výsledky produkčního testu a diskuze	170
4.5.1	Samohlásky	170
4.5.2	Souhlásky.....	179
4.5.3	Fonologické procesy	196
4.6	Závěr	206
III.	DIDAKTICKÁ ČÁST	209
5.	Fonetika v učebnicích pro výuku korejštiny jako cizího jazyka.....	209
5.1	<i>Jõnse hangugõ</i>	209
5.2	<i>Active Korean</i>	211
5.3	<i>Sedžong hangugõ</i>	212
5.4	Další okrajově používané učebnice	212
5.4	Závěr	216
6.	Didaktická doporučení k výuce fonetiky českých studentů korejštiny	217
6.1	Prezentace samohlásek	218

6.2	Prezentace souhlásek	219
6.3	Prezentace slabičné struktury	220
6.4	Nácvik	221
6.4.1	Doporučení pro nácvik hlásek, které dělají českým studentům potíže	222
6.4.2	Nácvik fonologických procesů	228
Závěr	232
	Seznam použité literatury a dalších zdrojů	236
	Seznam tabulek	245
	Seznam obrázků	247
	Seznam grafů	248
	Seznam příloh	249

Ediční poznámka

Pro přepis korejštiny je v práci primárně využita česká vědecká transkripce korejštiny (ČVTK). Jakýkoli zápis pomocí ČVTK je vždy kurzívou (tj. zápis komponentů slabik, celých slabiky, morfémů, slov, vět; např. iniciála *p*, finála *ng*, slabika *ku*, slovo *pada*). ČVTK je používána i pro fonologickou reprezentaci segmentů (např. se píše /e/, /ng/, /üi/, nikoli /ɜ/, /ŋ/, /ɥi/). Ta je zapisována zpravidla do šikmých závorek bez kurzívy. Není to ale nutné vždy. Někdy je v textu název fonému napsán kurzívou bez závorčky (např. zaokrouhlené *o*).

Fonetická transkripce je uváděna v hranatých závorkách a je k ní rovněž využívána česká vědecká transkripce. Ta vychází ze systému romanizace korejštiny zvaného McCune-Reischauer, který respektuje faktickou výslovnost korejštiny (včetně asimilací atd.). Její nevýhodou je, že nezachycuje některé fonetické jevy, jako např. implozivní výslovnost, intenzivní výslovnost po implozivních obstruentech, délku hlásek, palatalizaci ㅅ /s/ před [i], [ü] a jotovanými samohláskami či přepisuje velární nazálu ㅇ /ng/ jako [ng], což může být v některých případech nejednoznačné. Proto jsou pro fonetickou transkripci v práci využívány i některé znaky, kterými ČVTK nedisponuje. K naznačení implozivní výslovnosti a jednoznačnému popisu velární nazály jsou využity symboly ʻ a η používané v Mezinárodní fonetické abecedě IPA (např. 학당 [hakʻtʰaŋ] „vzdělávací institut“). Palatalizované /s/ je do hranatých závorek přepisováno v české fonetické transkripci používaným š (např. 시험 [šihöŋ] „zkouška“) a zintenzifikovaná hláska tak, jak se v ČVTK přepisují intenzivy, tedy zdvojeným grafémem (např. 입구 [ipʻkku] „vchod“). Délka samohlásek ve fonetické transkripci je naznačována pouze v podkapitole, která se jí explicitně věnuje. Jinde je ponechána stranou, jelikož se jedná o jev, který z moderní korejštiny mizí.

Pokud je v textu potřeba přepsat psanou podobu slova, je slovo transliterováno často i s pomlčkou mezi jednotlivými slabikami podle principů české transliterace korejštiny do špičatých závorek (např. 권리 <kwön-ri> [kwöllli] „právo“).

Příklady z korejštiny jsou zapsány v korejském písmu *hangül*, poté je k nim uveden přepis v ČVTK, popř. fonetický přepis v ČVTK doplněný o některé symboly (viz výše), pak následuje překlad v uvozovkách (např. 식당 *siktang* „restaurace“ nebo 식당 [šikʻtʰaŋ] „podzim“).

Pro fonetickou transkripci českých slov je v práci využita česká fonetická transkripce (ČFT) jako zjednodušená národní modifikace IPA. Transkripcím korejštiny a češtiny je věnována také jedna samostatná podkapitola v první kapitole práce (1.10).

Symboly IPA s výjimkou ʔ a η (viz výše) jsou v práci využity jen zřídka tam, kde je potřeba provést zcela přesnou komparaci zdánlivě totožných hlásek. Vždy je na to v textu upozorněno.

V teoretické části jsou u poprvé uvedených českých termínů uváděny v závorce i latinské a/nebo korejské ekvivalenty. Čtenáři se tím usnadní případná orientace v odborné literatuře. Dále v textu jsou české a latinské termíny z oblasti fonetiky a fonologie volně střídány, protože se jedná o termíny na akademické půdě srozumitelné a běžně používané (př. samohláska/vokál; dvojhláska/diftong apod.).

V práci je na český text použit typ písma Cambria a na korejský Batang, protože vzájemně neodskakují a nenarušují grafickou podobu textu.

V seznamu použité literatury a v citacích jsou jména autorů publikací v angličtině ponechána v původní verzi.

Seznam zkratek

CJ	cizí jazyk
ČFT	česká fonetická transkripce
ČPTK	česká populární transkripce korejštiny
ČVTK	česká vědecká transkripce korejštiny
F1	formant 1
F2	formant 2
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
FF UP	Filozofická fakulta Univerzity Palackého
CHP	Chinese Point
IPA	International Phonetic Alphabet (Mezinárodní fonetická abeceda)
JŠ CHP	jazyková škola Chinese Point
MJ	mateřský jazyk
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
RM	rodilý mluvčí
RRK	revidovaná romanizace korejštiny
SERRJ	Společný evropský referenční rámec pro jazyky
TOPIK	Test of Proficiency in Korean (certifikovaná jazyková zkouška z korejštiny)
UK	Univerzita Karlova
VOT	voice onset time (doba hlasivkového nástupu)

Úvod

Tato práce se primárně zabývá percepčními a výslovnostními problémy českých studentů korejštiny v segmentální rovině. Aktuálnost a význam tématu má mimojazykový i lingvodidaktický aspekt.

Zaprvé od počátku 21. století lze pozorovat výrazně narůstající zájem o studium korejštiny v České republice. Vliv na to má nejen vytrvalá ekonomická expanze Jižní Koreje, celosvětová globalizace a s ní související imigrace Korejců, každoroční příliv statisíců korejských turistů apod., ale také tzv. *hallju* (korejská vlna), což je fenomén, který v sobě zahrnuje korejský film, televizní seriály, korejskou populární hudbu, korejskou kuchyni apod. a silně oslovuje především mladou generaci.¹ V souvislosti s tím vzrostl nejen počet studentů, kteří se každoročně hlásí na tradiční obor koreanistika na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy², ale rozrostl se i počet míst, kde se korejšтина vyučuje. V roce 2015 vznikl obor Korejšтина pro hospodářskou praxi na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, ke kterému v roce 2022 přibyl na téže fakultě ještě druhý obor Korejská studia. Od roku 2017 je MŠMT akreditováno pomaturitní studium korejštiny na jazykové škole Chinese Point a rostoucí zájem o korejštinu hlásí i řada dalších soukromých jazykových škol. Tento rozšiřující se trh motivuje k obsahovému zdokonalování a modernizaci v jakékoli oblasti výuky korejštiny, tedy i fonetiky.

Zadruhé z lingvodidaktického hlediska je fonetika velice důležitou součástí cizojazyčné výuky. Správné osvojení zvukového plánu cílového jazyka je nezbytnou podmínkou úspěšného porozumění i úspěšné vlastní produkce, protože zvuková podoba jednotlivých jazykových jednotek je úzce spjata se srozumitelností a s plynulostí promluvy a neznalost fonetických zásad může zapříčinit vážnutí či úplné selhání komunikačního aktu. Proto je od počátku studia potřeba věnovat se tříbení fonemického sluchu a vytváření artikulační báze pro správnou výslovnost v cílovém jazyce. A protože mateřský jazyk je jedním z faktorů, který ovlivňuje akvizici cizího jazyka ve všech oblastech, tedy i ve fonetice, může vést identifikace výslovnostních problémů studentů s konkrétním mateřským jazykem k efektivnější výuce fonetiky.

¹ Význam *hallju* se projevil i v nedávné pandemické době, kdy navzdory výrazně omezenému turismu i redukované ekonomické aktivitě mezi ČR a KR čísla uchazečů o vysokoškolské obory s korejštinou neklesla.

² Filozofická fakulta Univerzity Karlovy je místo, kde má výuka korejštiny v České republice nejdelší více než sedmdesátiletou tradici. Za dobu existence byl několikrát změněn oficiální název oboru, v současné době je akreditován pod názvem Asijská studia: koreanistika. Zpočátku se jednalo o malý obor, který se otevíral nepravidelně. Jako mnohé jiné obory, ale pravděpodobně ještě intenzivněji, prošel obrovským přerodem v souvislosti s politickými změnami, které nastaly v tehdejší Československu po roce 1989. Obor do té doby jednostranně zaměřený na severokorejský jazykový standard, dějiny z pohledu KLDK, proletářskou literaturu apod. se přeorientoval na Korejskou republiku. S nástupem nového tisíciletí se obor otevírá každoročně a těší se velkému zájmu uchazečů.

Význam tématu podtrhuje i fakt, že se od dob „otců“ oboru (Pultra, Pucka) a následně ještě Vasiljeva či Skaličkové, kteří se však ve své době zabývali jazykem Severní Koreje, nikdo korejskou fonetikou hlouběji nezabýval. A už vůbec nikdo se nezabýval korejskou fonetikou z pohledu percepčních a produkčních problémů českých studentů.

Práce by se tak mohla stát příručkou pro vysokoškolské pedagogy či podkladem pro sestavování učebních materiálů pro výuku korejštiny či být užitečná pro oborové studenty s hlubším zájmem o fonetiku. Nabízí i některá úzká témata, která by se mohla stát předmětem další analýzy a foneticko-fonologického bádání.

Osobně jsem si téma zvolila proto, že se už téměř 20 let věnuji výuce korejštiny na všech úrovních – od univerzitní po jazykové školy. Učím oborové studenty, děti, dospělé, učím v intenzivních kurzech i v kurzech, které probíhají jednou týdně, ve firmách apod. Ať jde o jakýkoli typ výuky, jedno je společné. Zatímco v některých kurzech se k určité úrovni gramatiky či slovní zásoby nikdy nedospěje, k výuce fonetiky se musí přistoupit vždy, a to od samého začátku. S prvními foneticko-fonologickými zásadami seznamuje učitel korejštiny studenty hned v první jazykové hodině, protože studenti si musí osvojit nový grafický systém, tudíž i základní zvukovou realizaci jednotlivých grafémů.

Fonetika korejštiny však není zdaleka tak jednoduchá jako korejské písmo *hangül*.³ Fonologický systém korejštiny obsahuje i fonémy, které čeština nemá, navíc od jejich základních zvukových podob existuje řada alofonů závislých na pozici, hláskovém okolí či dokonce gramatické funkci. Korejštiny je také velmi bohatá na fonologické procesy, jejichž znalost nelze dlouho odkládat, protože probíhají i v základní frekventované slovní zásobě.

Na ukázkou uvádím text z čítanky *Jönse hangugö ilki 1* (2007: 90), který odpovídá úrovni jazykové akvizice studentů z intenzivních programů výuky korejštiny po jednom semestru. Právě studenti v tomto stádiu jazykové akvizice se stali výzkumným vzorkem v experimentální části práce. V ukázce jsou barevně označena místa, kde probíhá některý z fonologických procesů (žlutě vázání, červeně neutralizace kody, zeleně intenzifikace, modře nazalizace, růžově aspirace, fialově elize *h*), takže si lze udělat obrázek o jejich četnosti (v této krátké ukázce 54 fonologických procesů).

Obr. 1 – Ukázka četnosti fonologických procesů v krátkém textu pro začátečníky (*Jönse hangugö ilki 1* (2007: 90); (žlutě vázání, červeně neutralizace kody, zeleně intenzifikace, modře nazalizace, růžově aspirace, fialově elize *h*),

³ Korejské písmo *hangül* vytvořil v polovině 15. st. se svými spolupracovníky korejských král Sejong Veliký (1397–1450), aby nahradilo do té doby v Koreji používané čínské znaky, které byly nevyhovující pro zápis korejštiny coby aglutinačního jazyka. Kniha *Hunmindžöngüm – Härjebon*. (Správné hlásky pro vzdělání lidu – Vysvětlení a příklady) z roku 1446, která písmo představuje, komentuje a uvádí příklady, je od roku 1962 korejskou národní kulturní památkou č. 70 a v roce 1997 byla též zapsána na Seznamu UNESCO. Moderní *hangül* tvoří 40 jednoduchých grafémů, které si studenti zvládají osvojit v řádu hodin či dnů.

오늘은 좀 늦게 일어났습니다.
우유를 마시고 집 근처 학교 운동장에 갔습니다.
거기서 30분쯤 달렸습니다.
집에서 샤워를 하고 음악을 들었습니다.
1시에 백화점 앞에서 여자 친구를 만났습니다.
백화점에는 사람들이 많았습니다.
우리는 백화점 9층 식당에서 냉면을 먹고, 옷을 구경했습니다.
여자 친구는 치마와 구두를 샀습니다.
치마가 좀 비쌌지만 아주 예뻐합니다.
저는 백화점 지하에서 딸기와 오렌지를 샀습니다.

Práce si klade za cíl zmapovat percepční a výslovnostní problémy českých studentů korejštiny a tím získat představu o tom, kterým jevům je potřeba ve výuce fonetiky věnovat speciální pozornost. Dalším cílem je také předložit didaktická doporučení k nácviku jevů, které se ukázaly jako problematické.

Úvodní teoretická část práce je rozdělena do dvou kapitol. První čtenáře seznamuje s fonetikou a jejím významem ve výuce jazyků, druhá se věnuje srovnání korejštiny a češtiny z foneticko-fonologického hlediska. V jednotlivých podkapitolách jsou popsány a porovnány vokalické a konsonantické systémy, slabičná struktura a v obou jazycích probíhající fonologické procesy. Na základě komparace jsou anticipovány potenciální percepční a výslovnostní problémy. Teoretickými východisky pro první část byla především díla *Zvuková báze řečové komunikace* (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016), *Fonetika a fonologie* (Balkó, 2020), *Jazyky a jejich zvuky* (Duběda, 2005), *Didaktika cizích jazyků* (Hendrich a kol., 1988), dále pak *Teaching Pronunciation* (M. Celce-Murcia a spol., 2010) a články od Veroňkové, Třískové, Jakubše, u korejské části jsem čerpala nejvíce z publikace *Hanguŏ parŏm kjojungnon* (Úvod do výuky korejské výslovnosti; Hŏ, Kim, 2006) a dalších.

Experimentální část práce se opírá o výsledky srovnávacích kapitol teoretické části a také o mnohaletou pedagogickou praxi. Je v ní zformulováno osm hypotéz týkajících se výslovnosti českých studentů korejštiny. Hypotézy byly prověřovány v rámci percepčního a produkčního testování, jehož se zúčastnilo 49 a 32 studentů. Testovaným vzorkem byli studenti z intenzivních programů výuky korejštiny na FF UK, FF UP a z pomaturitního studia na JŠ Chinese point. Jejich jednotící charakteristikou byl mateřský jazyk český, shodná délka studia v intenzivním jazykovém programu, věk a stejný učební materiál používaný alespoň v jenom předmětu jazykové výuky.

Pro testování percepce a produkce jsem sestavila percepční a produkční diagnostický test. Oba byly bohatě členěny na části týkající se samohlásek, souhlásek a fonologických procesů.

Při obou částech jsem spolupracovala s rodilými mluvčími. Za účelem percepčního testování byla rodilou mluvčí na základě diagnostického listu pořízena nahrávka, při produkčním testování se tři rodilé mluvčí podílely na vyhodnocení studentských nahrávek. Výsledky obou částí jsem pak zpracovala, kvantifikovala a v rámci diskuze se pokusila o chybovou analýzu.

V závěrečné didaktické části jsem rozebrala a zhodnotila zprostředkování výuky fonetiky ve vybraných učebnicích korejštiny používaných v České republice a uvedla některá didaktická doporučení vycházející z výsledků experimentální části cílená konkrétně na výuku fonetiky českých studentů korejštiny.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Fonetika a její význam ve výuce jazyků

Obecně lze říci, že hlavním cílem moderní cizojazyčné výuky je úspěšné nabytí ústních i písemných komunikačních kompetencí. Tento hlavní cíl v sobě obsahuje cíle dílčí. Ve výuce je třeba komplexně rozvíjet jednotlivé řečové dovednosti (poslech, mluvení, čtení a psaní), jejichž zvládnutí se opírá o konkrétní jazykové disciplíny, jako je fonetika a fonologie, morfologie, syntax, lexikologie apod., které jsou všechny důležité, protože jazyk tvoří integrovaný celek, jehož složky jsou spolu organicky propojeny.

Přestože je fonetika jednou z důležitých součástí cizojazyčné výuky, bývala a bývá ve výuce cizích jazyků často opomíjena. Někteří autoři o ní hovoří jako o „*Popelce ve výuce cizích jazyků*“ (Kelly, 1969 cit. dle Celce-Murcia, Brinton, Goodwin, 2010: 2) a dokládají, že jí v průběhu vývoje didaktiky cizích jazyků byla věnována mnohem menší systematická pozornost než například oblasti gramatiky či slovní zásoby. V této kapitole se proto nejprve zamyslím, proč je fonetika ve výuce cizích jazyků důležitá, stručně historicky zmapuji přístup k výuce fonetiky, dotknu se faktorů, které mohou osvojování zvukové podoby cizího jazyka ovlivňovat, zmíním dělení fonetiky a termín fonologická kompetence, proberu, kdy je vhodné s nácvikem fonetiky začít, jakým způsobem a do jaké míry, jaká je při tom role učitele.

1.1 Proč je výuka fonetiky důležitá

Dobrá znalost zvukového plánu cizího jazyka je důležitá, protože výslovnost bývá často nejmarkantnější vizitkou našich jazykových znalostí při komunikaci s rodilým mluvčím. Nedostatečné zvládnutí zvukové podoby jazyka může vést k váznutí či selhání komunikačního aktu, leckdy jej může narušit více než nesprávně použitý gramatický tvar.

Schopnost vnímat a produkovat zvukové jednotky cílového jazyka se váže především k mluvenému jazyku a nejvíce ji rozvíjíme při poslechu a mluvení. Je však třeba si uvědomit, že se zvukovou stránkou se setkáváme např. i u hlasitého čtení, psaní diktátu apod. Škodová (2012: 10) píše, že „*výslovnost je různou měrou přítomna ve všech typech řečové činnosti: poslechu, mluvení, čtení i psaní. Působí jako integrující prvek jazykové znalosti a zanedbání jejího nácviku může zapříčinit stagnaci rozvoje i ostatních jazykových dovedností*“. Proto by výuka výslovnosti v cizojazyčném vyučování neměla být v žádném případě opomíjena.

1.2 Přístupy k výuce fonetiky v didaktice cizích jazyků

Zatímco především gramatice a slovní zásobě byla v cizojazyčné výuce historicky věnována velká pozornost (dlouhá tradice gramaticko-překladové metody), fonetika se začala systematicky studovat až ke konci 19. století. V průběhu 20. a 21. století se jí pak v různých vyučovacích metodách dostávalo různé pozornosti. V této podkapitole je historický přehled přístupů k výuce fonetiky zpracován podle publikace Celce-Murcia, Brinton, Goodwin (2010: 1–40).

K výuce fonetiky existují dva základní přístupy – intuitivně-imitační a analyticko-lingvistický. Intuitivně-imitační je starší a je založen na posluchačově schopnosti slyšet a napodobovat zvuky a rytmus jazyka bez jakýchkoli explicitních informací. Tato metoda samozřejmě předpokládá dostupnost vhodného modelu k poslechu, tedy ideálně rodilého mluvčího. Avšak v dnešní internetové době má i učitel nerodilý mluvčí možnost snadno si obstarat vhodné materiály k poslechu a výuce fonetiky tímto přístupem.

Analyticko-lingvistický přístup se nedá od intuitivně-imitačního zcela oddělit, spíše ho doplňuje tím, že k poslechu, imitaci a produkci přidává explicitní informace založené na teoretickém studiu fonetiky a využívá různé nástroje, jako je například Mezinárodní fonetická abeceda (IPA)⁴, popis způsobu artikulace, obrázky postavení mluvidel, tabulky, informace vycházející z kontrastivní analýzy apod.

Jak již bylo zmíněno, historicky nebylo v jazykové výuce věnováno fonetice mnoho pozornosti. Tradiční výukovou metodou byla metoda gramaticko-překladová či podobné metody založené na čtení. Ústní komunikace byla upozaděna. To se začalo měnit až ke konci 19. století, kdy se formuje reformní hnutí (reformní pedagogika), které se v oblasti výuky cizích jazyků postavilo proti jejímu přegramatizování a přeteoretizování. Postupně se začala prosazovat tzv. přímá metoda, která kladla důraz na učení se pomocí intuice a imitace, jako se učí dítě mateřskému jazyku. V té době se rozvinula především fonetika a nauka o fyziologii řeči, což mělo vliv na zdůrazňování zvukové stránky jazyka. K výrazným postavám reformního hnutí patří tvůrci Mezinárodní fonetické abecedy, fonetici Paul Passy, Wilhelm Viëtor, Henry Sweet, či metodici, jako byl Maximilian D. Berlitz a Félix Gouin. Reformisté zastávali z hlediska fonetiky čtyři základní principy jazykové výuky. Zaprvé, studenti by se měli nejdříve setkávat s mluvenou formou jazyka. Zadruhé, v jazykové výuce by měly být využívány poznatky z fonetiky. Zatřetí, učitel by měl mít dobrou znalost fonetiky vyučovaného jazyka. Začtvrté, studentům by měl být

⁴ IPA (International Phonetic Alphabet, fr. Alphabet phonétique international) je znakový systém navržený jazykovědci k fonetickému zápisu a popisu hlasových projevů lidí mluvících rozdílnými jazyky. Tvoří ji fonetické znaky vycházející především z řeckého písma a latinky. Vznikla v r. 1886 v Paříži pod záštitou Mezinárodní fonetické asociace, tým jazykovědců vedl Paul Passy (podrobněji viz též <https://www.internationalphoneticalphabet.org/ipa-sounds/ipa-chart-with-sounds/>).

poskytnut dostatečný prostor pro nácvik fonetiku, aby si vytvořili dobrou artikulační bázi cílového jazyka a dostatečně rozvinuli fonematický sluch⁵ (Celce-Murcia, Brinton, Goodwin, 2010: 3).

V průběh 20. století se pak pohledy na fonetiku v cizojazyčné výuce v různých metodách lišily. Některé ji stavěly do popředí, jiné upozad'ovaly a další ignorovaly. Někdy ve výuce převládá intuitivně-imitační přístup, někdy imitaci provázelo opakování a drill, jindy byla podpořena analýzou a explicitní lingvistickou informací (viz tabulka 1).⁶

Tabulka 1 – Přehled přístupů k výuce fonetiky ve vybraných vyučovacích metodách (volně podle Celce-Murcia, Brinton, Goodwin, 2010: 1–14 a podle Larsen-Freeman, 1986)

Metoda	Základní charakteristika	Vztah k fonetice
Tradiční metody (gramaticko-překládová či metody založené na čtení před vystoupením reformistů)	- založené na porozumění textu - velká role mateřského jazyka (MJ) - ústní komunikace druhořadá	- před konstituováním fonetiky jako disciplíny - výslovnost vyučována implicitně, okrajově nebo vůbec - často jen ve vztahu k pravopisu
Přímá metoda a reformní hnutí	- reakce na přeteoretizování výuky - zdůrazňování zvukové stránky - učení pomocí intuice a imitace - názornost	- fonetika od počátku velký význam ve výuce - zdokonalování recepce i produkce předchází komplexnímu poznání jazyka - fonetika zprostředkovávána implicitně i explicitně
Audiolingvální metoda (USA) Orální metoda (VB)	- 40., 50. léta 20. st., „armádní metoda“, vychází z reformistů - důraz na mluvený jazyk - MJ vyloučen - drilová cvičení - behaviorální pojetí výuky cizího jazyka (CJ), podmiňování, reakce na stimul	- důraz na fonetiku - pravidla od počátku explicitně, komparace hlásek MJ a CJ - cvičení na diskriminaci a imitaci (technika minimálních párů) - využívány laboratoře
Kognitivní přístup	- 60. léta - vliv transformačně-generativní gramatiky (N. Chomský) a kognitivní psychologie (J. Piaget) - orientace na gramatiku a slovní zásobu - důraz na uvědomělé osvojování struktur	- odklon od fonetiky, na výuku fonetiky nenáročná, dosáhnout výslovnosti rodilého mluvčího (RM) nereálný cíl
Metoda celkové fyzické odpovědi	- 70. léta, James J. Asher - vychází z přirozeného přístupu - v hodinách příkazy zaměřené na pohyb - využívána hlavně u dětí a	- prostor pro zvnitřnění zvukového plánu cílového jazyka - dostatek recepce a pozdější produkce má za výsledek správnou výslovnost i bez

⁵ Na fonematickém sluchu závisí správné rozpoznání hlásek jazyka. „Fonematický sluch umožňuje rozpoznat slova, která se liší jen jedinou hláskou, nebo rozlišit rozdíl mezi správným a nesprávným zněním hlásky.“ (Škodová, 2012: 11).

⁶ Vyučovací metody cizích jazyků jsou popsány v řadě publikací. Jednou z nich je *Techniques and principles in language teaching* (Larsen-Freeman, 1986), ve které autorka velmi názorným způsobem popisuje modelové hodiny jednotlivých vyučovacích metod a rozebírá, jaký prostor v nich je/není věnován jednotlivým oblastem jazykové výuky včetně fonetiky.

	<p>začátečnicků</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenti nejprve poslouchají, mluví, až když chtějí 	<p>explicitní informace (jako u dětí)</p>
Přirozený přístup	<ul style="list-style-type: none"> - 70. léta, T. Terrellová a S. Krashen - vychází z přímé metody - důraz na podvědomé učení - nejprve poslech, pak komunikace - syllabus není stanoven, dle potřeb studentů - omezován stres, podporována motivace - eklekticky používá aktivity z jiných metod 	<ul style="list-style-type: none"> - podobné jako u metody celkové fyzické odpovědi
Tichá cesta	<ul style="list-style-type: none"> - 70. léta, C. Gattegno - velký důraz na autonomii žáka - důraz na přesnost ve výslovnosti i ve větných strukturách - používání speciálních pomůcek pro výuku (barevná zvuková tabulka, Fidelovy tabulky, tabulky se slovy, Cuisenaireovy tyčinky) 	<ul style="list-style-type: none"> - speciální zaměření na výuku fonetiky - od začátku důraz na přesnou výslovnost v rovině segmentální i suprasegmentální - studenti si vytváří svá vlastní kritéria správnosti bez IPA či explicitních lingvistických informací
Společenské jazykové učení	<ul style="list-style-type: none"> - 70. léta, Ch. A. Curran - vychází z Rogersova humanistického přístupu orientovaného na studenta - výuka jako poradenská činnost (učitel = poradce) - hodiny nahrávány, pak se o nahrávkách diskutuje 	<ul style="list-style-type: none"> - student si sám nácvičí výslovnost koriguje pomocí techniky známé jako „lidský počítač“, učitele-poradce či počítač si „pouští“ tak dlouho, dokud si výslovností není jist
Komunikativní přístup	<ul style="list-style-type: none"> - od 70. let D. Hymes a další - funkční pojetí jazyka - důraz na ústní komunikaci - vyloučení MJ, autentické materiály - důraz nejen na přesnost, ale též plynulost - chyba je učební krok - systémovost jazykových jevů, ani systematickosti jejich předání není centrem pozornosti 	<ul style="list-style-type: none"> - dosáhnout výslovnosti RM nereálný cíl, stačí prahová úroveň k realizaci komunikace, kritériem správnosti je nahrazeno kritériem přijatelnosti - nevyvinuty žádné strategie k výuce výslovnosti
SGAV (strukturoglobální audiovizuální metoda) ⁷	<ul style="list-style-type: none"> - konec 60. let, P. Guberina - důraz na ústní komunikaci v každodenních situacích 	<ul style="list-style-type: none"> - výuka fonetiky součástí výuky CJ - základem poslech, aby mohl být zvuk správně zopakován, musí být správně rozlišen - dle principu korektivní fonetiky

⁷ Tato metoda není v publikacích od M. Celce-Murcii a spol. (2010) či Larsenové-Freemana (1986) zmíněna. Jejím zakladatelem je chorvatský filolog Petar Guberina a uvádím ji mimo chronologický sled ostatních metod, protože je příznivě nakloněna výuce fonetiky a často na ni ve svých pracích poukazuje významná česká pedagožka a fonetička Marie Fenclová. Hovořila o ní též ve své přednášce pro Pražský lingvistický kroužek na jaře 2021.

		studenti průběžně opravování (verbotonální metoda) - fenomén fonologického síta a jeho důsledek – interference
--	--	---

1.3 Faktory potenciálně ovlivňující zvládnutí zvukového plánu cílového jazyka

Z předchozí podkapitoly je patrné, že nalézt ideální způsob výuky fonetiky v cizojazyčném vyučování je obtížné. Navíc to, do jaké míry si konkrétní student osvojí zvukovou podobu cílového jazyka, je závislé na mnoha dalších faktorech, které často nesouvisí s vyučovací metodou, ale se studentem samotným. V literatuře se například diskutuje o roli věku. Na konci 60. let minulého století představil Lenneberg (1967) hypotézu kritického období pro učení se jazyku⁸, kterou pak rozvíjela řada dalších (Scovel, 1969; Krashen, 1973; Brahamsson, Hyltenstam, 2009 ad.). Jiní badatelé naopak s touto hypotézou polemizují, zdůrazňují celoživotní plasticitu mozku a obtíže při učení se jazyku ve vyšším věku přičítají dalším vlivům – dospělý jedinec musí nové jazykové informace a zvuky zasouvat do již existující neuronové sítě, hůře slyší, učí se v odlišném prostředí než děti, ovlivňují jej další sociální či psychologické aspekty apod. (Jacobs, 1988; Flege, 1999; Moyer, 2018). Jako další faktory ovlivňující jazykovou, a tedy i fonetickou akvizici cizího jazyka se uvádí míra vystavení cílovému jazyku (Wilkinson, 1998), míra znalosti a typ dalších cizích jazyků, které se student učil dříve, studentovo nadání (Celce-Murcia, Brinton, Goodwin, 2010)⁹, osobnostní rysy, přístup a motivace (Williams, Burden, 1997), používané strategie učení (Lojová, Vlčková, 2011) apod. Mnohé studie se též zaměřují na vliv mateřského jazyka (Kim, 2005; Čchö, Pak, 2009; Bohn, Best, 2011; Flege, Frieda, 1997).

Dovolím si uvést několik postřehů z vlastní pedagogické zkušenosti, které se vztahují k osvojování fonetiky CJ či k osvojování CJ celkově. Na první pohled korespondují s intuitivně přijímanými laickými názory (student si lépe osvojuje jazyk v mladším věku, čím je míra vystavení cílovému jazyku větší, tím větší dělá pokroky, pokud zná jeden či více cizích jazyků, pozitivně to ovlivňuje akvizici dalšího,¹⁰ intrinzičká motivace, vědomé používání vyhovujících strategií učení,¹¹ vyšší prostupnost ega, jazykové

⁸ Hypotéza tvrdí, že existuje ideální časový úsek (kritické období, podle Lenneberga do puberty) pro osvojení jazyka. Po ukončení tohoto období je osvojování jazyka obtížnější a je náročnější dosáhnout jeho plného zvládnutí.

⁹ Za jazykové nadání se považuje dobrý fonemický sluch, gramatická citlivost, schopnost indukce a dobrá paměť. Někteří vědci však odmítají nadání přikládat zásadní význam s odkazem na to, že i mateřský jazyk se naučí každý (Celce-Murcia, Brinton, Goodwin, 2010: 16–17).

¹⁰ Možnost odkazovat na fonetické, morfologické či syntaktické jevy, které se sice nevyskytují v češtině, ale v některém z jiných studentovi známých jazyků ano, považuji za výhodu při explicitním výkladu korejštiny.

¹¹ Výsledky průzkumu stylů a strategií učení, který jsem prováděla mezi studenty 3. ročníku koreanistiky na FF UK v roce 2015, ukázaly na velkou rozmanitost podle percepčních preferencí, osobnostních rysů či zájmů jednotlivých studentů.

nadání a podobnost mateřského a cílového jazyka jsou akcelerátory úspěšné akvizice CJ), a zároveň je zpochybňují a poukazují na další možné příčiny související s individuální variabilitou.

1) Často pozoruji větší obtíže při vyslovování korejštiny u studentů středního věku než u mladých středoškolských či vysokoškolských studentů. Je však otázkou, zda tento jev připisovat pouze věku. Zapálené mladé fanynky K-popu, korejských reality show či telenovel totiž často tráví poslechem korejštiny několik hodin denně, tudíž je míra vystavení CJ zcela jiná než např. u pracovně plně vytíženého jaderného inženýra. Rozdíl může způsobovat také odlišný styl učení, motivace či jazykové nadání. Navíc značné rozdíly existují nejen mezi věkově různorodými studenty, ale i mezi vrstevníky.

2) U většiny studentů vnímám velký rozdíl v úrovni korejštiny před a po jazykové stáži v Koreji, kde jsou cílovému jazyku vystaveni v mnohem větší míře. Avšak ani pobyt v zemi, kde se mluví cílovým jazykem, nemusí být vždy zárukou lepší akvizice. Potenciální možnost učít se jazyk formou totálního ponoření totiž řada cizinců nevyužívá a vytváří tzv. „jazykové ostrovy“, ve kterých se neustále pohybuje v komunitě hovořící mateřským jazykem (nebo třetím jazykem, nejčastěji angličtinou). Tento sociolingvistický jev dokládají případy mnoha Korejců žijících v České republice, jejichž čeština zůstává i po mnoha letech omezena na několik základní slov a frází.

3) Také podobnost mateřského a cílového cizího jazyka může vést k úspěšnější akvizici. Mám zkušenost, že například Ukrajinec je schopný zvládnout češtinu na slušné komunikační úrovni v řádu týdnů či nižšího počtu měsíců, Korejci to mnohdy trvá roky. Paralelně lze uvést příklad, kdy se učí korejštinu např. Japonec a Čech. I zde však samozřejmě hraje roli celá řada dalších individuálních faktorů.

1.4 Fonetika a její disciplíny

Fonetika je věda zabývající se zvukovou stránkou lidské řeči. Tradičně se dělí na čtyři disciplíny podle toho, z jakého pohledu se na řeč dívají. Rozlišujeme fonetiku *artikulační*, která souvisí s tvorbou řeči, *akustickou*, která zkoumá fyzikální vlastnosti řeči, *percepční* neboli *auditivní* související s vnímáním a *funkční (fonologii)*, která je nejvíce ukotvena v lingvistice a všímá si zvukových rozdílů, funkcí hlásek a zkoumá, jak řečové jednotky fungují ve struktuře konkrétního jazyka. Ve 20. letech 20. století se fonologie etablovala jako samostatná disciplína, a tak je často řeč spíše o fonetice a fonologii (Krčmová, 2008).

Dnešní fonetici však svým bádáním často překračují výše uvedená hlediska a zkoumají řečovou komunikaci i z různých dalších aspektů, jako je psychologický, pragmatický, technologický apod., a hovoří o tzv. řečových vědách.¹²

Kromě tohoto základního dělení se však fonetika pojí i s dalšími přívlastky. Balkó (2020: 13) rozlišuje např. fonetiku *sluchovou* a *instrumentální*, které se liší v metodě, kterou je zvuková stránka lidské řeči zkoumána. Sluchová fonetika se opírá o přímou metodu smyslového,

¹² Fonetický ústav FF UK. *Co je to fonetika?* Online. 2015. Dostupné z: <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/co-je-fonetika/>. [citováno 2023-11-03].

především sluchového pozorování a je využívána i v rámci experimentální části této práce. Instrumentální fonetika využívá k poznání a popisu zvukových prvků řeči přístroje. Dále rozlišuje fonetiku *synchronní* popisující zvukový materiál určitého období a *diachronní*, která naopak zkoumá jeho historický vývoj, fonetiku *obecnou*, která se zabývá univerzálními jevy a tendencemi, a *speciální* zaměřenou na konkrétní jazyk (např. fonetika korejštiny). Protiklad tvoří též fonetika *teoretická* a *aplikovaná*. Aplikovaná se využívá v cizojazyčné výuce, logopedii či řečové přípravě herců, hlasatelů apod. Hovoří se též o fonetice *kombinační*, která studuje realizace a vzájemné ovlivňování jednotlivých hlásek v proudu řeči.

Podle Šlemrové (2017: 11) je pak z hlediska učitele cizích jazyků důležitá fonetika *deskriptivní*, která čerpá teoretické znalosti z fonetiky artikulační, akustické a auditivní a slouží učitelům při popisu a vysvětlování správné výslovnosti v daném jazyce, dále fonetika *komparativní*, která pomáhá studentům seznámit se se zvukovým plánem CJ díky učitelovým znalostem výslovnostních pravidel MJ a CJ a jejich porovnáváním, a v neposlední řadě fonetika *korektivní*, která stojí na rozhraní aplikované fonetiky a didaktiky konkrétního cizího jazyka a o které M. Fenclová říká: „*Budoucí učitelé se musí seznámit s různými technikami učení a typy cvičení, které přinesl dosavadní vývoj korektivní fonetiky, bez ohledu na to, která lingvodidaktická koncepce stála u jejich zrodu. Je žádoucí, aby v zájmu efektivnosti péče o výslovnost a prozódii uměli doplňovat a dotvářet aktivity, odpovídající potřebám jednotlivých žáků.*“ (Fenclová, 2003 cit. dle Šlemrové, 2017: 11)

1.5 Kdy provádět fonetický nácvik

Na otázku, kdy provádět fonetický nácvik, si lze odpovědět ze dvou úhlů pohledu. Máme-li na mysli provádění fonetického nácviku v souvislosti s postupem jazykové akvizice, je potřeba se se zvukovým plánem cizího jazyka začít seznamovat od prvních lekcí, aby si studenti od počátku vytvářeli správnou artikulační bázi cizího jazyka a třbili fonematičtý sluch, jinak hrozí zažití špatných výslovnostních návyků, jejich fosilizace a případná komplikovaná náprava.¹³ Podle Hendricha (1988: 165–166) se studenti sice nemohou s výslovnostními jevy cizího jazyka seznámit naráz, ale od počátku je třeba dbát na to, „*aby jejich výslovnost dosahovala takového stupně zvukové realizace, která neohrozí komunikační efekt, je ovšem možno postupně zvyšovat nároky na její kvalitu*“. To znamená, že na výslovnosti je potřeba pracovat i na úrovních pokročilejších, protože „*jde nejen o to, aby si studenti osvojili dovednost vyslovovat správně jednotlivé hlásky, nýbrž aby získali i zautomatizovaný návyk vyslovovat je vždy a všude tam, kde*

¹³ S tímto problémem se opakovaně setkávám např. u studentů samouků.

mají být vysloveny; stejně je třeba, aby si studenti utvrdili nácvik správné výslovnosti slov a realizaci větně fonetických jevů segmentálních i suprasegmentálních.“ (Hendrich, 1988: 166)

Časové vymezení fonetického nácviku lze však chápat též ve smyslu, v jakých situacích, resp. okamžicích přistoupit k fonetické korekci. Podle Champagne-Muzar, Bourdages (cit. dle Šlemrová, 2017: 20) záleží na úrovni jazykových kompetencí žáka a na jevu, který chceme korigovat. *„U žáka, který je začátečník, je třeba opravovat okamžitě, pokud se jedná o nácvik výslovnosti prostřednictvím opakování. Pokud se žák vyjadřuje spontánně, není správné ho průběžně přerušovat. Učitel si zapisuje poznámky a žáka opravuje hned po skončení jeho projevu. Ve výuce pokročilých je vhodné věnovat se nácviku fonetiky s pravidelností, systematickostí a s přesností.“*

Při výuce korejštiny nelze fonetický úvod vypustit už z toho důvodu, že se studenti hned v prvních hodinách seznamují s novým grafickým systémem a spolu s psanou podobou jednotlivých grafémů se zároveň učí, jak je vyslovit. Seznamují se tedy s jednotlivými fonémy a jejich fonetickými realizacemi, zpočátku hlavně těmi prioritními. S narůstající jazykovou znalostí a slovní zásobou si pak osvojují i realizace sekundární, objevující se v proudu řeči vlivem koartikulace, asimilací a dalších fonologických procesů.

V rámci možností je pak (přesně podle Hendricha a Champagne-Muzar, Bourdages, viz výše) co nejdříve potřeba začít dbát též na správné uplatňování prozodických či suprasegmentálních prostředků, tj. slovního i větného přízvuku, intonace, rytmu, frázování, tempa řeči apod. Na prozódii řeči je žádoucí pracovat i na středních a pokročilých jazykových úrovních, kdy už studenti dobře ovládají běžně fonologické jevy a jsou schopni aplikovat i na neznámou slovní zásobu. Správné použití prozodických prostředků je totiž předpokladem pro dosažení komunikačního cíle i z hlediska pragmatického či psychologického.

1. 6 Fonologická kompetence

V předchozí podkapitole jsem zmínila, že fonetický nácvik v rámci jazykové akvizice je žádoucí provádět u začátečníků i pokročilých přiměřeně jejich jazykové úrovni. S tímto postupným osvojováním zvukového plánu cílového jazyka souvisí pojem fonologická kompetence, která je pro evropské jazyky definována Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky (SERRJ), viz níže. SERRJ také vymezuje její míru pro konkrétní jazykové úrovně (viz tabulka 2).

„Fonologická kompetence zahrnuje znalosti a dovednosti vnímat a produkovat:

- *zvukové jednotky (fonémy) jazyka a jejich realizaci v určitých kontextech (alofóny);*

- *fonetické rysy, které odlišují fonémy (distinktivní rysy, např. znělost; labializace (zaokrouhlení rtů); nazálnost (nosovost); exploze (prudký výdech);*
- *zvukovou výstavbu slova (strukturu slabiky, sekvenci/sled fonémů, slovní přízvuk, tónový průběh slova);*
- *zvukovou stránku věty (prozódii):*
 - *větný přízvuk a rytmus,*
 - *intonaci*
- *fonetickou redukci (oslabování):*
 - *redukci samohlásek,*
 - *slabé a silné formy,*
 - *asimilaci,*
 - *elizi (vypouštění hlásek).¹⁴*

Tabulka 2 – Ovládnutí zvukové stránky jazyka podle SERRJ¹⁵

OVLÁDNUTÍ ZVUKOVÉ STRÁNKY JAZYKA	
A1	Výslovnost velmi omezeného repertoáru osvojených slov a frází může být srozumitelná pro rodilé mluvčí, pokud vyvinou určité úsilí a pokud jsou zvyklí na styk s danou jazykovou skupinou.
A2	Výslovnost je celkově dostatečně jasná natolik, aby byla srozumitelná, navzdory zcela zřejmému cizímu přízvuku, ale účastníci promluvy budou občas potřebovat, aby bylo zopakováno, co již bylo řečeno.
B1	Výslovnost je z hlediska artikulace jasná, i když je občas zřejmý cizí přízvuk a občas se objevují chyby ve výslovnosti.
B2	Osvojil(a) si jasnou, přirozenou výslovnost a intonaci.
C1	Dokáže správně rozlišit použití intonace a větného přízvuku tak, aby vyjadřoval i nejjemnější významové odstíny.
C2	viz C1

V souvislosti s korejštinou se mi nepodařilo najít referenční dokument pro asijské jazyky podobný SERRJ. Přesto se nabízí analogie. Z korejštiny lze skládat mezinárodně uznávanou certifikovanou zkoušku TOPIK (Test of Proficiency in Korean),¹⁶ pro kterou jsou jasně definovány požadované jazykové znalosti

¹⁴ MŠMT ČR. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Kapitola 05, s. 118-119. Online. 2023.

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>. [citováno 2023-11-03].

¹⁵ Tamtéž. Uvedeno v opačném pořadí od nejnižší úrovně.

¹⁶ TOPIK je certifikovaná zkouška z korejštiny, kterou je možno skládat již od roku 1997. Prošla určitým vývojem a v současné době na ni dohlíží National Institute for International Education (NIIED, 국립국제교육원), který působí přímo pod ministerstvem školství. V Koreji se koná několikrát do roka v přesně stanovené termíny, ve kterých je možno ji skládat i jinde ve světě pod patronací korejských velvyslanectví. Výsledky jsou centrálně digitálně vyhodnocovány v Koreji, takže se je účastník dozví až s mírným časovým odstupem. V současné době se zájemce o certifikovanou zkoušku může přihlásit na TOPIK I, ve kterém může podle počtu dosažených bodů získat úroveň 1 nebo 2, nebo na TOPIK II, ve kterém může dosáhnout úrovně 3 až 6. Certifikát o úspěšném složení zkoušky má platnost dva roky a na mnoha korejských univerzitách bývá požadován u zahraničních uchazečů o studium (pro bakalářské

pro jednotlivé úrovně 1–6 a ty velmi připomínají globálně pojatou stupnici společných referenčních úrovní A1–C2 SERRJ (viz tabulky 3, 4). Je však nutno podotknout, že u zkoušky TOPIK jsou tyto celkové jazykové kompetence u jejích absolventů vyvozovány pouze na základě výsledků z poslechu s porozuměním, čtení a psaní, protože na rozdíl od certifikovaných zkoušek z evropských jazyků zatím neobsahuje ústní část.¹⁷ Z toho důvodu jsou celkové jazykové kompetence definovány pojmy „rozumí“ a „umí se vyjadřovat“, ale konkrétní požadavky na fonologické dovednosti studentů k jednotlivým úrovním zkoušky TOPIK stanoveny nejsou a můžeme je jen analogicky vyvozovat díky podobnosti požadavků na jazykové kompetence v jiných oblastech jazyka. Považuji však tyto vývody za zcela legitimní k tomu, aby se čeští učitelé korejštiny řídili SERRJ i v oblasti fonologické kompetence.

Tabulka 3 – Společné referenční úrovně zkoušky TOPIK¹⁸

Zařazení	Úroveň	Kritéria hodnocení
Začátečníci	1	Rozumí a umí se domluvit v základních každodenních situacích, umí se představit, koupit zboží, objednat si v restauraci. Dokáže porozumět a vyjádřit obsah související s osobními a známými tématy, jako je rodina, koníčky, počasí apod. Vytváří jednoduché věty na základě slovní zásoby čítající cca 800 slov.
	2	Rozumí a umí se domluvit v každodenních situacích, domluví se při telefonování, v bance, na poště. Tvoří věty na základě slovní zásoby čítající 1500 až 2000 slov. Zvládá formální i neformální promluvu.
Středně pokročilí	3	Nemá problémy s porozuměním a vyjadřováním v každodenních situacích, dokáže jazyk užívat pro udržení sociálních vztahů. Dokáže porozumět i podrobnějším textům či výpovědím na známá společenská témata. Rozlišuje charakteristiky psaného a mluveného jazyka.
	4	Svou úrovní jazyka je schopen udržet sociální vztahy, domluví se na veřejných místech. Rozumí obsahu zpráv a novinových článků. Rozumí obecným, společenským i abstraktním textům či výpovědím. Používá idiomatické výrazy. Rozumí a umí se vyjadřovat o korejské kultuře.
Pokročilí	5	Je schopný rozumět a vyjadřovat se v rámci práce ve specializovaném oboru či výzkumu. Rozumí a používá materiály, které pro něj nejsou známé, např. z oblasti politiky, ekonomiky, společnosti či kultury. Dokáže správně klasifikovat a používat jazyk podle formálních a neformálních kontextů, rozlišit ústní a písemný projev.
	6	Dokáže jazyk bez větších obtíží používat pro práci ve specializovaném oboru či ve výzkumu. Zvládá i neznámá témata. Nedosahuje úrovně rodilého mluvčího, ale jazyk používá bez potíží.

Tabulka 4 – Společné referenční úrovně SERRJ: globálně pojatá stupnice¹⁹

studium úrovně 3 a výše, pro magisterské studium úrovně 5 a výše). Certifikát může sloužit také jako doklad jazykových znalostí korejštiny při hledání zaměstnání.

¹⁷ Je v plánu ji zavést od roku 2023.

¹⁸ Volně přeloženo EDUPURE, 2010. *Test of Proficiency in Korean (TOPIK) Evaluation Criteria for Each Grade*. Online. Dostupné z: https://www.edupure.net/v/x0/n0501_2.asp?draw_id=2623&lcode=62. [citováno 2023-11-03].

¹⁹ MŠMT ČR. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Kapitola 03, s. 24. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>. [citováno 2023-11-03]. V kapitole 05, s. 103-133 jsou však kompetence studenta popsány mnohem podrobněji od obecných kompetencí přes lingvistické až po sociolingvistické a pragmatické.

Uživatel základů jazyka	A1	Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu pomoci.
	A2	Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnaléhavějších potřeb.
Samostatný uživatel	B1	Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.
	B2	Dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce. Umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.
Zkušební uživatel	C1	Rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely. Umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.
	C2	Snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů, a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Dokáže se spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.

1.7 Do jaké míry provádět fonetický nácvik

V předchozích podkapitolách jsem uvedla, že fonetický nácvik by měl probíhat postupně po celou dobu studia cizího jazyka (1.5) a že očekávaná míra úspěšného zvládnutí zvukového plánu CJ je pro jednotlivé úrovně stanovena SERRJ (1.6). Tím by se mohla zdát otázka ohledně míry provádění fonetického nácviku zodpovězena. Hendrich však ve své *Didaktice cizích jazyků* předkládá ještě jeden zajímavý názor. Tvrdí, že by se měly stanovovat jiné cíle výuky z hlediska produktivního (aktivního) zvládnutí zvukové podoby CJ a jiné z hlediska receptivního. Cílem aktivního zvládnutí by měla být úspěšná komunikace s rodilým mluvčím. Student by měl

„realizovat fonémy a prozodické složky cizího jazyka tak, aby je rodilý mluvčí mohl bez nesnází správně identifikovat a aby nedocházelo ke ztížení či znemožnění komunikace. Není nutné a v podmínkách běžné školní výuky ani možné, aby výslovnost našich žáků byla k nerozeznání od výslovnosti rodilých mluvčích, ale je žádoucí, aby se dostatečně blížila jejich skutečné, standardní výslovnosti.“ (Hendrich, 1988: 164)

Naproti tomu požadavky na receptivní ovládnutí zvukové podoby CJ by měly být v průběhu studia maximální. Zpočátku by se samozřejmě měly studentům předkládat poslechové materiály odpovídající jejich jazykové úrovni a prezentující výhradně standardní výslovnost. Ve vyšších úrovních by se však studenti měli ve výuce setkávat s různými variantami realizací zvukové podoby cizího jazyka, tj. kromě standardní výslovnosti i s různými dalšími výslovnostními variantami, třeba i regionálními. Pokud má být totiž student připraven na úspěšnou komunikaci, nestačí, aby rodilý mluvčí rozuměl jemu, ale též aby on rozuměl rodilému mluvčímu, jehož výslovnost nemusí být standardní (Hendrich, 1988: 163–164).

Hendrichův pohled mohu potvrdit i z vlastní tlumočnické praxe. Ačkoli by se zdálo, že tlumočení z korejštiny do češtiny je pro českého mluvčího snazší, protože neklade takové nároky na aktivní použití CJ, není tomu tak. Pokud tlumočnick disponuje znalostí gramatiky a lexika na běžné komunikační úrovni a připraví se na tlumočnický úkon v oblasti terminologie, je schopen sdělení v českém jazyce přetlumočit, byť někdy i pomocí opisu. Nicméně pokud dojde k percepčnímu selhání, tj. nerozumí korejskému sdělení, ať už z důvodu nedostatečné slovní zásoby, či právě nedostatečně rozvinutého fonematického sluchu (selhání může způsobit tempo výpovědi či výslovnostní varianty, na které tlumočnick není zvyklý), je přetlumočení v podstatě nemožné, pokud si tlumočnick obsah nedomyslí.

Každopádně produkce a percepce spolu úzce souvisí. Lze předpokládat, že bude-li student dokonaleji vyslovovat, bude i snadněji a přesněji vnímat a naopak.

S otázkou, do jaké míry učít, souvisí i problematika tzv. fonetického minima, jehož vymezení je podle Hendricha (1988: 166) velmi obtížné. Záleží na konkrétním jazyce a charakteru kurzu a studentů. U každého cizího jazyka by měly být určeny výslovnostní jevy, na které by se měli studenti obzvlášť soustředit. Faktem je, že pro různé skupiny s určitým mateřským jazykem mohou být při studiu jednoho stejného cizího jazyka tyto jevy jiné, a to je také jeden z důvodů vzniku této práce.

Otázkou je, zda do fonetického minima patří také teoretické poučení o fonologickém systému a prozodických prvcích cizího jazyka. Právě zde hodně záleží na charakteru kurzu či studenta. Teoretické poučení není vhodným učivem např. pro dětské studenty či v kurzech pro

veřejnost, kde se výuka koná jednou týdně.²⁰ Pokud má ale učitel před sebou vysokoškolské studenty oborové, pak teoretické poučení do výuky rozhodně patří, nejenom protože pomáhá při produkci a poslechu, ale také protože řada absolventů daný cizí jazyk posléze vyučuje, což je možné dělat vhodně a zasvěceně, jen pokud si osvojili zvukový plán cizího jazyka nejen prakticky, ale též teoreticky, a jsou schopni svým studentům jednotlivé fonologické jevy dobře vysvětlit.

1.8 Jak provádět fonetický nácvik

Odpovědi na otázky kdy, do jaké míry a jak provádět fonetický nácvik, spolu velice úzce souvisejí a prolínají se. Hendrich (1988: 167) uvádí, že jedním ze základních metodických principů výuky fonetiky je priorita poslechu. Tento princip je uplatňován i v řadě vyučovacích metod vycházejících z přímé metody (metoda celkové fyzické odpovědi, přirozený přístup, společenské jazykové učení) a z předpokladu, že i dítě si osvojuje mateřský jazyk tak, že nejprve poslouchá a až později produkuje. Studenti mají nejprve poslouchat a produkce se odkládá či je ponechána zcela na iniciativě studenta (viz 1.2).

Tříbit fonematický sluch by si studenti měli nejprve tak, že trénují rozlišení základních fonémů cizího jazyka (izolovaně, ve slabikách, ve slovech, v minimálních párech apod.). Postupně by se měli setkávat s poslechy podle své jazykové úrovně od jednoduchých reprezentujících standardní výslovnost až po co nejširší spektrum cizojazyčných výpovědí různých funkčních stylů a registrů účelově vybraných vzhledem k ostatním diferenciovaným cílům učení. Veškerý nácvik by měl probíhat postupně, adekvátně k jazykové úrovni studentů a souběžně s osvojováním nového lexika a gramatických jevů.

Hendrich se dokonce zamýšlí nad tím, zda je vhodné během seznamování se se zvukovou podobou cizího jazyka ihned studenty fixovat na jeho grafickou podobu. Klade si otázku, zda by počátek výuky nemělo tvořit jakési výlučně audioorální období (1988: 167). V případě korejštiny jsem se ale s takovým postupem cizojazyčné výuky nesetkala ani na českých institucích, ani při výuce cizinců v Koreji. Vzhledem k odlišnému grafickému systému korejštiny *hangŭlu*, kterému se dostalo mezi lingvisty ve světě velkého uznání²¹ a na který jsou Korejci velice pyšní, považuji za vhodné, když si studenti od počátku spolu se

²⁰ Z praxe vím, že pro děti je odborná terminologie z oblasti fonetiky ještě příliš abstraktní a složitá. Studenti v zájmových kurze zase často odmítají velké teoretizování a většinou si přejí co nejdříve nastup komunikačních aktivit. I zde je ale samozřejmě dobré alespoň ve stručnosti teoretické poučení zařadit.

²¹ Na DVD *PopPopping Korean – Pronunciation* (2016, sekce *Secrets of Hangul, Greatness of Hangul*) je uvedena řada citátů, v nichž známí lingvisté či profesori oceňují význam korejského písma *hangŭl*. Za všechny uvádím několik.

„*Hangŭl neoddiskutovatelně patří mezi jedny z největších intelektuálních počinů lidstva.*“ (Gari K. Ledyard, profesor, Kolumbijská univerzita)

zvukovou podobou jazyka fixují i podobu grafickou a přiřazují si k jednotlivým grafémům jejich fonetické realizace a naopak.

Po sluchových cvičeních, která jsou primárním východiskem osvojování zvukové podoby jazyka a předpokládají správný vzor předložený ze strany učitele, následuje stádium napodobování, které se především v počátečních fázích vyznačuje neustálým opakováním, aby se vytvořila správná artikulační báze, tj. aby si studenti pohyby mluvidel správně zautomatizovali do té míry, že se nebudou muset koncentrovat na formu a způsob tvoření fonetických jevů. Toho lze dosáhnout pozorným sledováním vzorové i vlastní výslovnosti, srovnáváním, řízenou korekcí a úsilím o co nejbližší nápodobu. Důležitá je také souběžnost nácvičku segmentálních a suprasegmentálních jevů.

K nácvičku fonetiky není nutné využívat jen nejběžnější formu procvičování poslech-opakování. Existuje řada jiných typů cvičení, která mohou výuku fonetiky, u které jinak hrozí přílišná monotematicnost a úpadek zájmu studentů, alespoň trochu zpestřit. Níže uvádím návrhy obecných typů fonetických cvičení převzatých od Škodové a připojuji další návrhy z pedagogické praxe.

Návrhy obecných typů cvičení využitelných při nácvičku fonetiky (převzato od Škodové, 2012: 17)

- opakování slyšeného
- opakování slyšeného → nahrání → porovnání → zopakování
- napište slova k obrázkům podle poslechu
- soustředěné čtení vhodně zvoleného (vybraného) textu s důrazem na výslovnost
- učení se zpaměti vhodně zvoleného textu
- recitace, zpěv
- jazykolamy, vtipy a jiné hříčky
- (hra) jmenujte (+ napište) co nejvíce slov obsahujících problematickou/danou hlásku
- (hra) jmenujte (+ napište) co nejvíce slov začínajících problematickou/danou hláskou
- (hra) tvořte smysluplné věty pouze ze slov obsahujících problematickou/danou hlásku
- (hra) jmenujte slova obsahující problematickou hlásku, která vidíte na obrázku
- (hra) vyberte slova obsahující problematickou hlásku, která vidíte v textu
- rozříd'te slova podle zadání, opakujte nahlas

„Hangül je nejracionalnější grafický systém založený na originalitě a efektivitě vědeckých kombinací symbolů.“ (Jared Diamond, profesor, Kalifornská univerzita v LA)

„Hangül je nejjednodušší grafický systém na světě. Král Sejong byl korejský Leonardo da Vinci hluboce obdařený rozmanitými talenty.“ (Pearl S. Buck, nositelka Nobelovy ceny za literaturu, 1938)

„Na to, abyste se naučili hangül, stačí jeden jediný den. Je to velmi jednoduchý vědecký grafický systém ke komunikaci.“ (Jean-Marie Gustave Le Clezio, nositel Nobelovy ceny za literaturu, 2008)

- rozřídíte věty podle intonace – oznamovací, rozkazovací, tázací, opakujte nahlas
- (hra) určete podle poslechu, které věty vyjadřují, že mluvčí je rozzlobený, smutný, šťastný
- (hra) logopedické pexeso²² (lze současně využít i k nácviku nové slovní zásoby)

Další návrhy fonetických cvičení z pedagogické praxe

- rozhodněte, zda jsou dva (i více) vyslovené zvuky (hlásky/slabiky/slova) stejné²³
- vymýšlejte a vyslovujte slova, v nichž se foném objevuje v různém hláskovém okolí, všimněte si případných rozdílů (alofonů)
- určete, kterou hláskou slovo začíná/končí (v korejštině je určování finál značně složité, z 19 existujících souhlásek lze v pozici slabičné finály vyslovit pouze sedm a to implozivně)
- komiksové příběhy vystavěné na záměně minimálních párů²⁴
- kreslení obrázků tak, že spojujeme na papíře rozmístěná slova (resp. tečky u nich), která slyšíme (princip číselných spojovaček)
- demonstrace odlišných hlásek na onomatopoických a mimetických slovech
- slovní fotbal (v korejštině se běžně navazuje na poslední slabiku, ne hlásku, podobné je to i v korejských křížovkách)
- asociační fotbal
- dabing
- karaoke
- divadelní výstup či představení

Navrhovaná cvičení by se dala rozdělit na ta, která rozvíjejí fonemický sluch, či se zaměřují na vytvoření artikulační báze a na kombinovaná. Mohou se dělit též z hlediska toho, zda jsou zaměřena na vybrané hlásky, skupiny hlásek, fonologické jevy či suprasegmentální jevy. Některá se zaměřují čistě na nácvik fonetiky či mohou mít i druhořadé cíle, např. rozvoj lexikálních a gramatických kompetencí. Taxonomii cvičení zaměřených již přímo na nácvik fonetiky korejštiny se budeme ještě podrobněji věnovat v didaktické části práce.

²² Logopedické pexeso se hraje na principu běžného pexesa, jen je navíc potřeba vyslovit nahlas, co je na obrázcích, které hráč otočil. Na kartičkách jsou vyobrazeny takové předměty, které ve svém názvu obsahují procvičovanou hlásku nebo skupiny hlásek v určitém umístění ve slově.

²³ Některé korejské hlásky jsou pro české studenty velmi těžce rozlišitelné a jejich rozpoznání je potřeba při fonetickém nácviku věnovat speciální pozornost. Jedná se např. o zavřené a otevřené *o* a *e* a jejich jotované varianty, dále o některé dvojhásky či o prosté, napjaté a aspirované souhlásky (viz dále druhá kapitola této práce).

²⁴ Z učebnic je nejznámější vyobrazení, kdy si jde cizinec koupit do lékárny zubní pastu 치약 [čchijak] a místo toho požádá o jed na krysy 쥐약 [čchüjak].

1.9 Role učitele ve výuce fonetiky

Šlemrová ve své práci píše (2017: 12), že aby byl učitel ve výuce fonetiky dostatečně autonomní, správně se rozhodoval ohledně korekce chyb studentů a zasvěceně a vhodným způsobem podával studentům vysvětlení fonetických jevů, měl by být vzdělán v teorii fonetiky a fonologie, zvládat fonetickou praxi a také didaktické postupy.

Dále pak popisuje autonomního učitele ve vztahu k fonetice výčtem řady rolí, které by měl učitel ve výuce zastávat, přičemž vychází z knihy M. Fenclové *Fonetika francouzštiny jako lingvodidaktický problém* (2003). Několik z uvedených rolí zde zmíním. Učitel by měl být *znalcem vstupních faktů*, což znamená, že by měl dobře znát své studenty, specifikace kurzu, učební cíl, používané výukové materiály, technické vybavení apod. Měl by být *řešitelem*, což s sebou nese správné rozhodování ohledně korekce chyb, v jaký okamžik, v jaké situaci a jakým způsobem studenty opravovat a jakým způsobem jim dopomoci k nácviku správné výslovnosti. Učitel by měl být také *motivátorem*, který podněcuje vnější i vnitřní motivaci studentů. Za vnější motivaci, u které však hrozí krátkodobý efekt, považují pochvalu, úsměv, ocenění, nesouhlasná gesta či nespokojené odkazování na již probrané učivo, testování apod. Vnitřní motivace by měla být trvalejšího charakteru, přestože samozřejmě také kolísá, a měla by vycházet z poznávacích, sociálních, či výkonnostních potřeb samotných studentů. I zde však může učitel přispět tím, že poskytne příležitost podat výkon či zprostředkuje situace, ve kterých mohou být uspokojeny například sociální potřeby studentů. K motivační roli učitele patří i to, že se snaží odbourat stud studentů především v počátečních stádiích nácviku fonetiky, kdy jim vytváření nové artikulační báze může připadat nepřírozené, směšné či až trapné. Tyto momenty lze překonávat sborovým nácvikem či různým odlehčováním situace. Aby studenti zůstali motivováni a nebyli od svých snah odrazeni, musí učitel dbát také na to, aby jeho požadavky byly úměrné dovednostem a schopnostem studentů. I studenta se zjevným nedostatkem nadání pro fonetiku je potřeba pochválit, vidí-li učitel snahu.

Další rolí učitele je být *prostředníkem*. Studentům je potřeba předkládat vhodné úkoly a cvičení k nácviku fonetiky, aby si tříbili fonetický sluch a zdokonalovali výslovnost. To od učitele vyžaduje neustálé vyhledávání vhodných materiálů jak „umělých“ (poslechů k učebnicím, výukových materiálů na internetu apod.), tak autentických (televizních, rozhlasových). Zprostředkovatelskou roli však může učitel sehrát i tím, že studentům umožní použít cílový jazyk v nějaké reálné situaci a zažít tak komunikační úspěch či neúspěch, který je pak může dále motivovat. To, že se studenti setkají s jiným mluvčím (ideálně rodilým, ale třeba i jiným cizincem používajícím cílový jazyk), než je jejich učitel, považují za velice důležité. Vhodný je i model

výuky, kdy se v rámci jazykové výuky střídá více učitelů.²⁵ Pokud je student vystaven dlouhodobě jedinému mluvnímu vzoru, může dojít k situaci, že svému učiteli dobře rozumí, ale když komunikuje v daném jazyce s někým jiným, je natolik zafixován na jediný výslovnostní standard (v případě učitele nerodilého mluvčího často poznamenaný mateřským jazykem), že v komunikačním aktu zcela selže.²⁶ Proces může fungovat i opačně, že studentovi rozumí jen jeho učitel. (Šlemrová, 2017: 12–15)

Tímto se dostáváme ke stěžejní roli, kterou učitel ve výuce fonetiky má a která úzce souvisí i s tím, jakého vzdělání v oblasti fonetiky se dostalo jemu samotnému. Učitel má být pro studenty *mluvním vzorem*. Studenti svého učitele poslouchají, napodobují, korigují výslovnost podle něj, měli by jím být opravováni. Pokud se učitel snaží ve výuce vytvářet cizojazyčnou atmosféru a vystavovat studenty v maximální míře cílovému jazyku, pak se v rámci možností (především ve vyšších úrovních) vyhýbá častému střídání mateřského a cizího jazyka a používá cizího jazyka i k explikaci poznatků o něm, a tudíž je studentům cílová dovednost demonstrována téměř nepřetržitě.

Z praxe však vím, že učitelé nerodilí mluvčí dávají před výukou fonetiky často přednost výuce v rovině lexikální, gramatické či sémantické, většinou na bázi mateřského jazyka. Panušová ve svém článku *Postavení fonetiky v systému vzdělávání učitelů cizích jazyků* (1994: 162–163) píše, že učitelé to často zdůvodňují nedostatkem času při vyučování, či nedostatkem kompetencí k výuce správné výslovnosti z pozice cizince. Někdy si dokonce důležitost zvukové stránky jazyka ani neuvědomují. Proto si dovoluji tvrdit, že výuka fonetiky má své místo nejen ve výuce cizích jazyků, ale především v přípravě učitelů v zájmu posílení jejich učitelských kompetencí a sebevědomí, aby mohli být svým budoucím studentům dobrým vzorem.

²⁵ Takový model je uplatňován např. na Ústavu jazykové a odborné přípravy UK, kde se jeden den v týdnu ujímá výuky ve třídách jiný než třídní učitel. Podobně i v jazykových centrech při univerzitách v Koreji dochází k rotaci učitelů po jazykových úrovních a rovněž se mění učitelé na výběrové semináře.

²⁶ Vybavuje se mi osobní zkušenost, když jsem v roce 1997 ve 4. ročníku tehdy výlučně magisterského studia koreanistiky odjela na stáž do Jižní Koreje a své korejské spolubydlící jsem zpočátku nerozuměla ani jak se jmenuje. Pocházela z jižní provincie, mluvila se silným přízvukem, a navíc mi tykala. A já se v rámci předchozího studia seznámila pouze se zdvořilou řečí, navíc silně poznamenanou severokorejským přízvukem svých učitelů, protože jsem začala studovat nedlouho po radikální přeměně oboru do nedávna orientovaného na jazykový standard KLDR. S jihokorejským roditelým mluvčím jsme přicházeli do kontaktu 1–2krát týdně, nešlo však ještě o odborníky aprobované na výuku korejštiny jako cizího jazyka, kteří by svou výuku opírali o propracovanou metodiku. Nutno říci, že se situace s porozuměním velice brzy zlepšila, a to i díky kvalitní lexikální a gramatické průpravě z české univerzity, což svědčí o vzájemné provázanosti jazykových rovin. Předpokládám, že v dnešní době, kdy studenti mají dostatek zdrojů k poslechu (zprávy, filmy, seriály, písně, show, podcasty apod.), vyučují je kromě českých učitelů též školení jihokorejšští lektori, existují kvalitní výukové materiály, nezdvořilá řeč se probírá už na úrovni mírně pokročilých apod., už k takto extrémním situacím nedochází, přesto pro některé studenty, zvláště ty, kteří nevyužívají všechny dnes nabízené možnosti či mají problém s fonemickým slyšením, může být první střet s korejštinou mimo školu náročný.

Na učitelských oborech vysokoškolského studia bývá výuka fonetiky konkrétního jazyka zařazena do prvních semestrů studia, ale ve srovnání s ostatními disciplínami bývá zastoupena poměrně malým počtem hodin (Panušová, 1994).²⁷ V případě korejštiny, která se na žádné z českých univerzit v ČR nestuduje jako obor učitelský (na FF UK jako filologický, na FF UP jako ekonomicky zaměřený a nově od roku 2022 také jako filologický), ač řada jejích absolventů korejštinu učí, je tento problém ještě hlubší. Na obou oborech se fonetika vyučuje pouze několik hodin v rámci jednosemestrálního úvodu do studia jazyka (na FF UK v prvním semestru, na FF UP ve druhém). Zbytek fonetické výuky se odehraje ve „fonetických chvilkách“ v rámci hodin praktického jazyka. Popsanou situaci pokládám u tak obtížného jazyka, se kterým se navíc studenti zpravidla seznamují až v dospělém věku, za nedostačující. Snadno se pak stane, že má student-učitel korejštiny o fonetice korejštiny jen malé teoretické povědomí, které mu z několika málo hodin fonetiky na univerzitě zbylo, a předává tak studentům informace spíše intuitivně, přičemž výuku fonetiky ponechává hlavně na imitaci, pro niž poskytuje více či méně dobrý vzor závislý na rozličných osobnostních předpokladech a době strávené v Koreji.

Aby tedy učitelé CJ získali dostatečnou fonologickou kompetenci, měla by se i fonetika konkrétního jazyka stát plnohodnotnou disciplínou v rámci vzdělávání učitelů, během níž dosáhnou vědomým a cíleným cvičením co nejlepší výslovnosti v rovině nejen segmentální, ale i suprasegmentální. Měli by také na maximum tříbit fonemický sluch, aby zaznamenávali i ty nejjemnější rozdíly a mohli studenty opravovat. A v neposlední řadě by měli své praktické dovednosti opírat o teoretické znalosti, aby byli schopni fundovaně zodpovídat studentům jejich otázky. Panušová (1994: 165) píše, že teoretická nadstavba vychází vždy ze srovnání cizího jazyka s češtinou, že jen tehdy když se učitel dobře orientuje ve fonetice cizího i mateřského jazyka, může „omezovat negativní působení mateřštiny, které se v oblasti fonetiky projevuje daleko více než např. v morfologii či lexikologii, neboť k realizaci konečného produktu, tedy mluveného projevu, jsou používány stejné orgány v mateřském i cizím jazyce, pouze nuancemi v jejich postavení vyprodukuje zcela odlišný zvukový efekt“.

Již v podkapitole 1.7 jsem uvedla, že korejšтина se vyučuje v nejrůznějších typech kurzů (soukromě, ve firmách, v kurzech pro veřejnost na jazykových školách, v pomaturitním studiu, jako obor na VŠ) a výuku fonetiky je potřeba přizpůsobit tomu, o jaký kurz se jedná. V kurzech pro veřejnost, které cílí na konkrétní jazykovou úroveň, probíhají zpravidla jednou týdně a studenti v nich mají spíše klientské postavení, není pro fonetickou teorii příliš prostor. Výklad se omezí na základní a nejčastější hláskové realizace fonémů a další fonologické jevy jsou objasňovány později v návaznosti na slovní zásobu, ve které se objeví. Naproti tomu v jazykové přípravě oborových studentů je žádoucí předat maximum teoretických i praktických dovedností, aby jejich výstupní dovednosti odpovídaly požadavkům, jaké na ně budou v praxi, v mnoha případech právě i té učitelské, kladeny.

²⁷ Nezměnilo se příliš ani dnes viz např. rozvrh oboru Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání na Pedagogické fakultě UK (https://pedf.cuni.cz/PEDF-2884-version1-b_fj_maior_2023a.pdf).

V neposlední řadě by měl učitel CJ zastávat též roli *hodnotitele*, který dává studentům zpětnou vazbu, zkouší je, klasifikuje. Osvojení zvukové podoby cizího jazyka se zpravidla nehodnotí izolovaně, ale v rámci jiných jazykových dovedností. Kontrola produkce se provádí na hlasitém čtení, či na nahraných ústních projevech studentů, hodnotit můžeme též spontánní projev, kde je ale složitější chybu zachytit, lépe je zde podávat zpětnou vazbu okamžitě. Hodnocení produkce učitelem, který je nerodilý mluvčí, považuji za poněkud problematické, vždy je legitimnější, pokud se jí může zhostit rodilý mluvčí. Avšak i učitel nerodilý mluvčí může kontrolovat správné realizace hlásek v různém hláskovém okolí, znalost fonologických procesů (koartikulací, asimilací) apod.

Úroveň rozvinutí fonemického sluchu není možné ověřit přímo, kontrolujeme ji jen zprostředkovaně pomocí rozmanitých poslechových cvičení, tj. metody nácviku se používají i jako hodnotící postupy.

Hodnocení fonologické kompetence ve výuce cizího jazyka je na rozdíl od jiných kompetencí mnohem více subjektivní, závislé na učiteli, a to bez ohledu na to, zda se jedná o rodilého či nerodilého mluvčího.²⁸

Pro získání přesnějších a objektivnějších údajů lze využít přístrojové měření, které provádějí oborové fonetici či jiní odborníci v rámci vědeckých projektů. V běžné jazykové výuce je zatím těžko představitelné, a to i v rámci vzdělávání budoucích učitelů, kde si takovou hodinu dokáží představit jen např. v rámci jednorázového experimentu ve spolupráci s Fonetickým ústavem UK. Taková spolupráce by ale byla jistě velkým přínosem.

1.10 Transkripční konvence se zaměřením na korejštinu a češtinu

Transkripce je neodmyslitelným nástrojem používaným v pracích zabývajících se fonetikou a komparací jazyků. Podle míry detailu, který potřebujeme zachytit, se používá transkripce *fonémická* (široká, fonologická), která zachycuje jen distinktivní prvky daného jazyka a kterou píšeme zpravidla do šikmých závorek, či *fonetická* (úzká, alofonická), která zachycuje i alofonické varianty (zachytí např. rozdíl mezi znělou a neznělou variantou jednoho fonému) a píšeme ji do závorek hranatých. Jinou formou přepisu je *transliterace*. Ta se používá pro přepis jazyků s odlišným grafickým systémem tam, kde není důležité zohledňovat faktickou výslovnost, ale je potřeba zaznamenat přesnou psanou podobu výrazu. Jinými slovy při transliteraci se slova přepisují tak, že každému grafému jednoho jazyka se přiřazuje grafém

²⁸ Dokládá to i občasné rozdílné hodnocení tří rodilých mluvčích, které se podílely na vyhodnocení studentských nahrávek v experimentální části této práce.

druhého jazyka, přičemž se nezohledňují žádné asimilace, alofonické varianty apod. Transliterace se pro svou větší jednoznačnost využívá především v lingvistických textech a výzkumu či při katalogizaci v knihovnách.²⁹

V pracích se zpravidla používá jednotná komparativní transkripce (často IPA), pomocí níž lze zachytit zvukové jednotky kteréhokoli jazyka. V této práci je ale pro korejštinu používána česká vědecká transkripce korejštiny (ČVTK), protože výsledky přepisů jsou určeny především českým koreanistům, kteří jsou z české odborné literatury na ČVTK zvyklí. Pokud je potřeba zapsat přesnou fonetickou výslovnost do hranatých závorek, pak si pro výslovnost, kterou ČVTK nezachycuje, vypůjčuji některé znaky z IPA, konkrétně ʻ pro naznačení implozivní výslovnosti (닭 [takʻ] „slepice“) a ŋ k jednoznačnému popisu velární nazály (형아 [hjõŋa] „bratře“). Do hranatých závorek také využívám českého grafému š pro zápis palatalizovaného /s/ (시험 [šihõm] „zkouška“ a zdvojené grafémy pro zápis intenzifikovaných prostých hlásek (맑다 [makʼtta] „být jasno“). Tam, kde je z důvodu explikace nutné zaznamenat přesnou psanou podobu výrazu, používám často i s naznačením slabičných struktur českou transliteraci do špičatých závorek (잡니다 <kap-nida> [kamdida] „jde“).

Pro češtinu je používána česká fonetická transkripce (ČFT), která je zjednodušenou národní modifikací IPA. Symboly IPA mimo výše uvedené jsou v práci použity jen výjimečně, pokud je potřeba provést zcela přenou komparaci. Vždy je na to v textu upozorněno.

Následující odstavce jsou věnovány různým transkripcím, se kterými studenti korejštiny mohou přijít do styku.

Česká vědecká transkripce korejštiny

IPA sice slouží k zachycení všech hlásek různých jazyků, jsou v ní však používány i symboly běžným uživatelům neznámé, protože na přepis zvukových jednotek všech známých jazyků by grafická soustava jediného jazyka fungující na fonografickému principu nestačila. Proto z praktických důvodů (aby přepsaná slova přečetl i laik, např. sportovní komentátor, aby je bylo možné co nejnadhěji přepisovat na klávesnici apod.) vznikají i jiné transkripční systémy, ve kterých se odráží snaha používat k přepisu ta písmena, kterými disponuje daný jazyk.

Pro českou výslovnost cizích a přejatých slov platí, že se cizí hlásky nahrazují těmi nejbližšími českými. Pravidla pro přepis z jednotlivých jazyků jsou kodifikována v Akademických pravidlech českého pravopisu (Academia, 1990), pro korejštinu na straně 86–87.³⁰ Jejich

²⁹ Podrobněji o transliteraci též např. na <https://www.czechency.org/slovník/TRANSLITERACE>.

³⁰ Kniha je v současné době vyprodána a v její internetové verzi (<https://prirucka.ujc.cas.cz>) jsou transkripční pravidla zredukována pouze na běžnější jazyky. Online lze českou vědeckou i populární

osvojení je pro studenty korejštiny důležité, protože česká vědecká transkripce korejštiny se běžně používá v českých vědeckých pracích s korejskou tematikou a pro Čecha odráží korejskou výslovnost až na výjimky za pomoci písmen české abecedy. Navíc se používá k přepisu korejských samohlásek *o* (ㅓ), *u* (ㅡ), *a* (ㅏ), *ö* (ㅑ), *ü* (ㅓ). V literatuře se lze setkat též s českou populární transkripcí korejštiny (ČVTK), která redukuje přepis pomocí písmen neužívaných v české abecedě jen na *o* a *ü*. Tím se sice zkresluje faktická výslovnost korejských slov a rovněž případný zpětný zápis do *hangŭlu* není jednoznačný, ale pro nezasvěceného čtenáře by čtení znaků *o* a *ü* bylo stejně problematické a volí se tedy jednotný přepis pro podobné dvojice samohlásek.

ČVTK se z fonetického hlediska dopouští několika nepřesností, resp. nezachycuje některé jevy, které již byly popsány výše.

Revidovaná romanizace korejštiny

Revidovaná romanizace korejštiny (RRK, 한글 로마자 표기법 *hangŭl romača pchjogipŏp*) je systém přepisu korejštiny do latinky, který byl v roce 2000 schválen jihokorejskou vládou a kodifikován, aby překlenul nejednotnosti různých předchozích transkripčních systémů. Studenti by se s ním měli seznámit kvůli lepší orientaci při případném výjezdu do Koreje, protože tímto způsobem jsou do latinky přepisovány názvy stanic metra, navigační tabule, ale též názvy firem, osob apod. V nových pravidlech došlo oproti dříve ve světě nejrozšířenější McCune-Reischerově transkripci³¹ k řadě změn. Z technických důvodů se vypustily zavedené symboly *o* a *ü*,³² dále byl zrušen přepis s apostrofem *k', t', p', ch'*, který se používal pro aspiráty ㅋ, ㅌ, ㅍ, ㅊ (v ČVTK /kch, tch, pch, čch/), začaly se přepisovat jako /k, t, p, ch/. U ㅋ /k/, ㅌ /t/ a ㅍ /p/na začátku slov se ustálil přepis ve znělé podobě *g, d* a *b* bez ohledu na jejich faktickou výslovnost (srov. přepis měst 부산 *Busan* a 대구 *Daegu* vs. v ČVTK *Pusan, Tägu*). Zněle se přepisují i souhlásky uprostřed slova, které se na základě pozice ve znělém okolí vyslovují zněle (př. město 대구 *Daegu*, řeka 한강 *Hangang*, tento jev se s ČVTK shoduje). Avšak souhlásky na konci slabiky uprostřed slova, po nichž následuje souhláska, která se má vyslovovat intenzivně, se přepisují nezněle podle své implozivní výslovnosti a následující intenzivně čtená souhláska zněle, což značně zkresluje výslovnost (srov. 입구 *ipgu* „vchod“ vs v ČVTK *ipku*).

transkripci vyhledat na https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Transkripce_korejštiny či <http://www.korea.cz/korejstina.php>.

³¹ McCune-Reischauerův romanizační systém publikovali v roce 1939 George M. McCune a Edwin O. Reischauer a byl to široce používaný systém až do uzákonění oficiálního systému romanizace v Korejské republice v roce 2000. Podrobný přehled transkripce viz <https://en.wikipedia.org/wiki/McCune%E2%80%93Reischauer>

³² Z McCune-Reischerově transkripce je ale převzala ČVTK.

Může vzniknout otázka, zda je nutné vytvářet domácí transkripční systém, pokud u daného jazyka existuje kodifikovaná romanizace používaná často i jinde ve světě. Představme si ale, že by měl např. český sportovní komentátor či matrikářka přečíst jméno sportovkyně či nevěsty, které dostaly v korejské romanizaci. Při čtení vycházejícím ze vztahu mezi grafickou a zvukovou podobou češtiny by pak např. zvuková realizace jména přepsaného *Jeong Chunhyang* byla té správné značně vzdálená. Přepis v ČVTK *Čong Čchunhjang* (v populární transkripci zjednodušeně *Čong Čchunhjang*) zvukovou podobu jména v korejštině zachycuje pro českého mluvčího mnohem věrněji. V transkripci především korejských jmen panuje však dodnes značná nejednotnost. Někdy můžeme narazit na starší typ přepisu, kdy se dvouslabičná osobní jména přepisovala se spojovníkem (*Pak Ki-mun*), někdy se slabiky osobního jména píší zvlášť, každá s velkým písmenem (*Pak Ki Mun*), jindy dohromady (*Pak Kimun*). Používají se též přepisy ovlivněné anglickou výslovností (*Park Ki-moon, Park Gi Moon*). U korejských příjmení se běžně udržuje přepis zažitý před revizí romanizace (místo současným pravidlům odpovídajícího *Gim, Pak, I, Jeong, Choe, An* apod. se stále používají přepisy *Kim, Park, Lee, Jung, Choi, Ahn*.)³³ Tyto transkripční nejednotnosti se objevují i v citacích této práce, když je u korejských autorů anglických publikací ponechána zažitá transkripce jmen, i když je odlišná od dnešních pravidel.

IPA

Oboroví studenti s hlubším zájmem o fonetiku by se měli také orientovat v symbolech fonetické abecedy IPA, minimálně v těch, které jsou využitelné pro korejštinu. Protože budou příležitostně využity i v rámci této práce, zahrnuji je do přehledové tabulky 5.

Yaleská romanizace

V tabulce 5 je uveden ještě jeden systém přepisu – Yaleská romanizace, vytvořená na Yaleské univerzitě, založená na transliteraci a používaná především mezi lingvisty studujícími korejštinu. Zdá se už příliš chtít po studentech znalost další formy přepisu, přesto se s ní mohou studenti během studia setkat, protože i na českých univerzitách se v poslední době angažuje stále více přednášejících ze zahraničí, pro které jsou domácí přepisy samozřejmě neznámé, a korejská romanizace založená na výslovnosti není vhodná pro lingvistické a srovnávací účely. Yaleská romanizace je však poměrně odlišná od jiných používaných systémů přepisu a zvyknout si na ni činí studentům značné potíže.

³³ Proto se například soudní překladatel nemůže při překladu osobních dokumentů spoléhat na standardní romanizaci, ale musí si vždy od zadavatele vyžádat přepisy pasových podob jmen, aby se nemohlo stát, že osoba přepsaná v překladu dokumentu nebude podle pasu ztotožnitelná.

Tabulka 5 – Přepis korejštiny podle vybraných systémů – *hangül*; ČVTK – česká vědecká transkripce korejštiny spolu s českou populární transkripcí korejštiny v závorce, pokud se liší; česká transliterace; RRK – revidovaná romanizace korejštiny; Yaleská romanizace a IPA (podrobnější komentář viz pozn. pod čarou)³⁴

Hangül	ČVTK	Česká transliterace	RRK	Yaleská romanizace	IPA ³⁵
ㄱ	k/g	k	g/k	k	k/g/ŋ/k ^h /k ^ʰ
ㄲ	kk	kk	kk	kk	ᵏ/ᵏ ^ʰ
ㄴ	n	n	n	n	n/l/ɲ
ㄷ	t/d	t	d/t	t	t/d/n/t ^h /t ^ʰ
ㄸ	tt	tt	tt	tt	ᵗ/ᵗ ^ʰ
ㄹ	l/r	l	r/l	l	l/r
ㅁ	m	m	m	m	m
ㅂ	p/b	p	b/p	p	p/b/m/p ^h /p ^ʰ
ㅃ	pp	pp	pp	pp	ᵐᵐ
ㅅ	s	s	s	s	s/ɕ/t ^ʰ /n
ㅆ	ss	ss	ss	ss	ᵍ/ᵍ ^ʰ /t ^ʰ /n
ㅇ	-/ng	-/ng	-/ng	-/ng	-/ŋ
ㅈ	č/dž	č	j	c	tɕ/dz/t ^ʰ /n
ㅊ	čč	čč	jj	cc	tɕɕ
ㅌ	čch	čch	ch	ch	tɕ ^h /t ^ʰ
ㅋ	kch	kch	k	kh	k ^h /k ^ʰ
ㅍ	tch	tch	t	th	t ^h /t ^ʰ
ㅑ	pch	pch	p	ph	p ^h /p ^ʰ
ㅎ	h	h	h	h	h/h̥
ㅏ	a	a	a	a	a/ɑ
ㅑ	ja	ja	ya	ya	ja/jɑ
ㅓ	ö (o)	ö	eo	e	ʌ, ɔ, ə
ㅕ	jö (jo)	jö	yeo	ye	jʌ, jɔ, jə
ㅗ	o	o	o	o	o
ㅛ	jo	jo	yo	yo	jɔ
ㅜ	u	u	u	wu	u
ㅠ	ju	ju	yu	yu	ju
ㅡ	ü (u)	ü	eu	u	u, i
ㅣ	i	i	i	i	i
ㅐ	ä (e)	ä	ae	ay	ɛ, æ
ㅑ	jä (je)	jä	yae	yay	jɛ, jæ
ㅓ	e	e	e	ey	e
ㅕ	je	je	ye	yey	je
ㅗ	wa	wa	wa	wa	wa
ㅛ	wä (we)	wä	wae	way	wɛ, wæ

³⁴ Tabulka sestavena z několika zdrojů – Pucka (2005: 52); Cho a Whithmana (2000: 56) a <https://www.koreanwikiproject.com/wiki/index.php?title=IPA>.

³⁵ Přepis pomocí IPA je fonetický, tj. foném můžeme mít řadu alofonických realizací, které do IPA přepisujeme různými znaky. V tabulce jsou tyto alofonické varianty uvedeny a odděleny lomítkem, podmínky pro jednotlivé realizace však zde nerozvíjíme, vlivu hláskového okolí se podrobněji věnuje až kapitola 2.4. V tabulce jsou také uvedeny některé variétní možnosti symbolů IPA, které se objevují v různých publikacích, ty pak oddělujeme čárkou. Např. symboly ʌ a ɔ pro přepis korejského ㅓ najdeme na stránkách <https://www.koreanwikiproject.com/wiki/index.php?title=IPA>, Pucek (2005) používá symbol ə, Cho (2000) a Shin (2015) ʌ. Avšak dvojí přepis pro ㅓ a ㅑ souvisí spíše s jejich posunem k diftongizované výslovnosti, jak o tom bude pojednáno dále.

ㅏ	ö	ö	oe	oy	ø, we
ㅑ	wö (wo)	wö	wo	we	wΛ, wɔ, wə
ㅓ	we	we	we	wey	we
ㅕ	ü	ü	wi	wuy	y, wi
ㅛ	üi (ui, i)	üi	ui	uy	uii

Fonetický přepis v hangŭlu

Každý student by měl korejská slova samozřejmě umět zapsat v *hangŭlu*. Psaná podoba slov se ale často liší od jejich zvukové realizace, kterou lze také *hangŭlem* zachytit. Běžně se tak děje v korejských výkladových slovnících, kde je rodilým mluvčím naznačována ortoepická výslovnost. Pro studenty ovládající korejské písmo a alespoň lehce zběhlé v korejštině je velmi výhodné ověřovat si výslovnost přes tento přepis, protože poskytuje jednoznačnou informaci o výslovnosti slova, aniž by se museli fixovat na některý z transkripčních systémů.³⁶ Pokud se výslovnost slova v různých tvarech liší, bývá to ve slovnících také uvedeno (viz tabulka 6).

Tabulka 6 – Příklad přepisu výslovnosti korejského slovesa 읽다 [ikta] „číst“ v *hangŭlu* v základním tvaru i dalších tvarech, jak jej uvádí výkladový slovník spisovné korejštiny *Pchjodžunŏ täsadžŏn*.³⁷ Jedná se o sloveso s komplikovanou výslovností a řadou asimilací.

Pravopisný zápis v hangŭlu	읽다	읽어	읽고	읽으니	읽는	읽지
Fonetický zápis v hangŭlu	[익따]	[일거]	[일꼬]	[일그니]	[잉는]	[익찌]
ČVTK	[ikta]	[ilgŏ]	[ilko]	[ilgŭni]	[ingnŭn]	[ikči]

Česká fonetická transkripce

Česká fonetická transkripce je zjednodušeným transkripčním systémem, který namísto složitých symbolů IPA používá u konsonantů diakritická znaménka, na která jsme zvyklí z češtiny. Přepisuje se [t', d', š, ž, č, ň, ř]. Dále pro přepis znělých variant afrikát /c, č/ se používá [d̥z, d̥ž], pro neznělou variantu /ř/ [ř̥]. Zachovává se ale speciální přepis pro velární variantu fonému /n/ jako [ŋ], a znělou variantu /x/ jako [ɣ]. Pro české /h/ se používá symbol [h]. U vokálů se délka naznačuje dvojtečkou, e-ové vokály se přepisují českým [e, e:], u i-ových je ale rozdíl ve výslovnosti krátké a dlouhé varianty natolik významný, že se zjednodušený přepis [i, i:] nepřipouští a ponechávají se odlišné transkripční symboly [i, i:] (viz Skarnitzl, 2012: 141–153).

³⁶ Jediné, co fonetická transkripce v *hangŭlu* nenaznačuje, je implozivní výslovnost finál.

³⁷ Kungnip kugŏwŏn, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Pjodžunŏ täsadžŏn* (Velký slovník spisovné korejštiny). Online. Dostupné z: https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do?word_no=475959&searchKeywordTo=3. [citováno 2023-11-03].

Tabulka 7 – Česká fonetická transkripce a transkripce češtiny podle IPA

		Samohlásky																					
ČFT		a	a:	e	e:	ɪ	i:	o	o:	u	u:												
IPA		a	a:	ɛ	ɛ:	ɪ	i:	o	o:	u	u:												
		Souhlásky																					
ČFT		b	c č	d ď	f	g	h	x ch	j	k	l	m	n, ň	p	r	ř ř	s	š	t	ť	v	z	ž
IPA		b	ts dʒ	d dʲ	f	g	ɦ	x ç	j	k	l	m	n ɲ	p	r	ɹ ʃ	s	ʃ	t	c	v	z	ʒ

2. Srovnání korejštiny a češtiny z foneticko-fonologického hlediska

Vzhledem k tématu práce si mezi faktory ovlivňujícími fonetickou akvizici cizího jazyka (viz 1.3) zaslouží speciální pozornost mateřský jazyk. Kontrastivní analýza, která je při učení se cizímu jazyku vědomě i nevědomě aplikována na všech jazykových úrovních, tj. v rovině foneticko-fonologické, morfologické, lexikální i syntaktické, může jazykovou akvizici usnadnit v případě, kdy je shledána mezi mateřským a cizím jazykem podobnost (hovoříme pak o tzv. kladném přenosu/transferu), nebo naopak komplikovat v případě odlišnosti či neexistence určitých zvuků či struktur v mateřském jazyce (dochází pak k tzv. zápornému přenosu/interferenci).

K interferencím mateřského jazyka na úrovni fonetické a fonologické dochází mnohdy častěji než na jiných jazykových úrovních (Höjong, 2005: 100). Jsou důsledkem fonologického síta³⁸, které si lze představit „jako filtr, který každou slyšenou hlásku přiřadí, nebo nepřijadí, k určitému již známému fonému. Tímto sítem prochází veškeré zvuky mateřštiny. Pokud ale slyšíme cizí řeč, slyšené zvuky jsou připodobňovány zvukům již známým, tedy zvukům mateřského jazyka [...] Jedná se o negativní proces. Dochází k němu při recepci, ale i produkci řeči. Při recepci se interpretační postupy z mateřského jazyka projektují do jazyka cizího, při produkci řeči se výslovnostní a prozodické návyky z mateřštiny transferují do jazyka cílového.“ (Šlemrová, 2017: 55)

Například v korejské angličtině³⁹ je vliv mateřského jazyka v rovině foneticko-fonologické (způsobený nejen odlišnou prozodií, ale hlavně odlišným fonematickým inventářem a rozdílnou slabičnou strukturou) natolik patrný na první poslech, že si v souvislosti s tímto negativním přenosem dokonce vysloužila speciální a poněkud hanlivé pojmenování „Konglish“.⁴⁰

Podobně lze vliv mateřského jazyka vyvolaný absencí některých fonémů/hlásek, odlišnými fonotaktickými pravidly, jinými asimilacemi apod. spatřovat za některými výslovnostními potížemi Korejců učících se česky či Čechů učících se korejsky. Během pedagogické praxe jsem vysledovala, že Korejci mají například potíže s rozlišováním českých znělých a neznělých souhlásek (*bral-pral, tok-dok*), protože na rozdíl od češtiny, v níž je

³⁸ Termín poprvé použil P. Guberina a odkazuje na něj ve svých publikacích M. Fenclové (2003). S podobným termínem „fonologický filtr“ operuje též Bestová ve svém modelu percepční asimilace. (Best, 2001)

³⁹ Rozuměj angličtině mluvené korejskými mluvčími.

⁴⁰ Pro angličtinu Korejců se tento termín vžil, protože je nejvíce vyučovaným západním jazykem v regionu. K interferencím z podobných důvodů však dochází i při osvojování si dalších evropských jazyků, jak bude patrné i na příkladech z češtiny. K termínu „Konglish“ poznamenávám, že jsem se s ním opakovaně setkala během pobytů v Koreji a zmiňuje ho i Höjong (2005: 100). Uvádí, že k obdobným negativním transferům na úrovni fonetické a fonologické dochází i v angličtině mnohých Číňanů a Japonců, pak se poněkud s despektem hovoří o „Chinglish“ a „Janglish“.

fonologická znělost v souladu s fonetickou znělostí, v korejštině opozice fonologické znělosti neexistuje a znělá výslovnost korejských okluziv a afrikát objevující se v určitém hláskovém okolí je vnímána jen jako alofonní výslovnost v základní realizaci neznělého fonému.⁴¹ Čeští studenti mívají naopak potíže při percepci a produkci korejských okluziv a afrikát, které v korejštině tvoří trojice (u frikativ dvojice) ve vzájemné opozici lišící se způsobem fonace. Kromě prostých variant existují ještě intenzivy a aspiráty (př. 갈/깁/깁 kal/kkal/kchal). Odlišná fonotaktická pravidla způsobují, že Korejci mají tendenci vkládat do výslovnosti českých slov samohlásku — [ũ]⁴² mezi souhláskové shluky. Hlavní město *Praha* tedy vysloví [pchũraha]. Následování fonologických jevů uplatňovaných v mateřštině lze pozorovat, když Korejci v českých slovech asimilují na místech, kde v češtině asimilace není, např. *pod námi* [pon na:mí], nebo naopak když Češi vyslovují korejská slova na základě pravopisu bez potřebné asimilace, např. 국립 „národní“ *[kukripʰ] namísto [kuŋnipʰ]. Rovněž uplatňování prozodie mateřského jazyka na osvojovaný cizí jazyk vede přinejmenším k pocitování cizího přízvuku ze strany rodilých mluvčích.

Tato kapitola má komparativní charakter a bude postavena na kontrastivní analýze, která je při výuce fonetiky v jazykových hodinách hojně využívána. Srovnání fonematických inventářů korejštiny a češtiny z foneticko-fonologického pohledu mi umožní anticipovat potenciální výslovnostní problémy českých studentů korejštiny v segmentální rovině. Budu se věnovat i kombinatorice segmentů, slabičné struktuře a fonologickým jevům. Nicméně kontrastivní analýzou nelze vysvětlit všechny chyby ve výslovnosti studentů. Pomocí ní jsme schopni odhadnout, které hlásky cizího jazyka budou pro českého studenta pravděpodobně obtížné. Je ale velmi těžké predikovat do jaké míry, neboť nebere v úvahu další proměnné, jako jsou postup akvizice v čase a individuální variabilita, do níž spadají věk, osobnostní rysy, motivace, míra vystavení osvojovanému jazyku, znalost dalších cizích jazyků apod. Potenciální obtíže ve výslovnosti mohou být tedy na základě kontrastivní analýzy formulovány jen obecně, přestože je často potvrzuje i pedagogická zkušenost.

Kontrastivní analýzu lze doplnit jinou vědeckou metodou, kterou je chybová analýza. Ta chyby nepředpokládá, nýbrž dokládá, a umožňuje jejich kvantifikaci. Chybovou analýzu lze využít nejenom ve vědeckých pracích, ale i při výuce fonetiky, nelze se však na ni omezit. Negativem chybové analýzy je totiž přílišné soustředění na chybu. Pro správné zvládnutí

⁴¹ Toto zkoumala již v 60. letech lingvistka a fonetička Alena Skaličková (*The Korean Consonants*, 1960), ale na korejštině severokorejských studentů.

⁴² Pomocí IPA se výslovnost této samohlásky, která má velmi blízko k neutrální samohlásce (schwa /ə/), přepisuje [u] nebo [ĩ].

zvukového plánu cizího jazyka je ale nutné nejen chyby vyhledávat, ale vyvíjet především strategie, jak se chyb vyvarovat.

Vliv mateřského jazyka na akvizici cizího jazyka lze studovat i prostřednictvím zkoumání studentského mezijazyka či procesu zpracování informací, což by nás však zavedlo do oblasti neurobiologie a dalších a přesáhlo by základní cíl této práce, tj. zmapovat percepční a výslovnostní obtíže českých studentů korejštiny v segmentální rovině, poskytnout analýzu chyb a didaktická doporučení.

V této kapitole tedy bude využita kontrastivní analýza ke zjištění obecných tendencí, které pak využijeme k formulaci hypotéz, jež budou prověřovány v experimentální části práce založené na testování percepce a produkce, statistickém zpracování výsledků a následné chybové analýze.

Stručná obecná charakteristika korejština a češtiny

Vzhledem ke komparativnímu charakteru této kapitoly je do jejího úvodu zařazena tabulka se stručnou charakteristikou obou jazyků z různých hledisek. Níže následuje poznámka k terminologii.

Tabulka 8 – Obecné srovnání korejštiny a češtiny⁴³

	Korejština	Čeština
Počet mluvčích	- cca 77,3 milionů	- cca 10,7 milionů
Genealogická klasifikace	- 2 hypotézy 1) izolovaný 2) altajský, tunguzská větev	- indoevropský, západoslovanský
Morfologická typologie	- syntetický aglutinační (vysoký počet gramatických morfémů - partikulí, přípon, koncovek, které mají zpravidla jednu gramatickou funkci, řadí se za sebou, hranice mezi nimi patrné více než u flektivních jazyků; poměrně volný slovosled, ale důsledně sloveso na konci věty a rozvíjející člen v pozici před rozvíjeným; omezený počet slovních druhů (absence předložek, spojek, přídavných jmen); místo přídavných jmen existence tzv. kvalitativních sloves, která mají podobnou	- syntetický flektivní (vyjadřování gramatických funkcí pomocí flexe; bohatá deklinace a konjugace – řada nepravidelností a paradigmát; kumulace významů koncovek – sémantických i syntaktických; jasné rozlišení morfému a slova, slova a věty; jasné rozlišení slovní druhů; silná, morfologická shoda; relativně volný slovosled; bohatý repertoár předpon a přípon a vedlejších vět)

⁴³ Informace do tabulky byly získány z následujících zdrojů: Pucek (2005: 13–16), Duběda (2005: 16–22, 44, 93–94, 138–139), Wikipedia, 2022. *List of Mother Speakers Language Sequence*. Online. Dostupné z: https://ko.wikipedia.org/wiki/%EB%AA%A8%EC%96%B4_화자_수순_언어_목록. [citováno 2023-11-03]., Wikipedie, 2022. *Typologická klasifikace jazyků*. Online. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Typologick%C3%A1_klasifikace_jazyk%C3%AD. [citováno 2023-11-03]., Wikipedie, 2021. *Flektivní jazyk*. Online. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Flektivn%C3%AD_jazyk. [citováno 2021-08-03].

	<p>morfologii jako slovesa; nerozlišuje se jmenný rod; neexistují členy; víceméně pravidelné skloňování a časování (relativně málo nepravidelných sloves); přetrvává princip vokální harmonie; velké množství onomatopoických a mimetických slov)</p>	
Syntaktická typologie	- SOV jazyk (z aj. subject-object-verb)	- SVO jazyk (z aj. subject-verb-object)
Fonologická typologie	<ul style="list-style-type: none"> - netónový - pevný přízvuk - průměrná velikost fonemického inventáře (převaha samohlásek) - přísnější fonotaktika, chudší inventář slabičných typů 	<ul style="list-style-type: none"> - netónový - pevný přízvuk - průměrná velikost fonemického inventáře (převaha souhlásek) - bohatší inventář slabičných typů

Terminologická poznámka

V odborných pracích o fonetice často narážíme na terminologickou různorodost, která je patrná jak v angličtině, tak v češtině, což je způsobeno „částečně existencí starších, mnohdy nepřesných termínů a novějších termínů založených na mezinárodních konvencích [...] v některých oblastech dochází ke slepému přejímání anglických výrazů, ačkoli pro daný jev existuje vhodný výraz český.“ (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 14) Další nejednotnost působí to, že hlásky mohou být klasifikovány a pojmenovány podle různých hledisek. Například /s/ lze nazvat hláskou úžinovou/frikativou (podle způsobu tvoření), dásňovou/(pre)alveolárou (podle místa tvoření), předojazyčnou (podle artikulujícího orgánu) či sykavkou/sibilantou (podle sluchového vjemu). V této práci volně střídám české a z latiny přejaté v odborných kruzích běžně používané termíny (např. samohláska/vokál). V kapitolách věnovaných korejskému fonologickému systému uvádím při prvním výskytu i korejské ekvivalenty, které se v korejské odborné literatuře také často vyskytují ve dvou synonymních variantách – korejské a sinokorejské.

Za zcela stěžejní považuji správné používání několika následujících hlavních termínů.

Hlásky je základní jednotkou fonetického popisu. V tomto pojetí je jednotkou vymezenou výčtem artikulačních, akustických a percepčních vlastností. Termín hláska se používá též ve fonologickém popisu, kde představuje realizaci fonému. Avšak vzhledem k možné záměně dvou významů termínu, je pro konkrétní realizaci fonému vhodnější používat u fonologického popisu termín alofon. (Balkó, 2020: 7–9)

Foném je základní jednotkou fonologického popisu. Je jednotkou abstraktní a má v konkrétním jazyce rozlišovací funkci (rozlišuje význam slov, např. *tělo-dělo, krok-krov, lan-lán*). Dva odlišné zvuky jsou v některých jazycích dva fonémy, a v jiných ne podle toho, zda mají

schopnost změnit význam slova. Jinak řečeno foném není každá hláska (ve smyslu konkrétního zvuku), nýbrž jen ta, která je schopna odlišit význam.

Každý jazyk má vlastní sadu fonémů, jejich počet se zjišťuje pomocí komutačních testů, kdy se porovnávají dvojice slov, které mají stejný počet prvků a v jednom z prvků na témže místě se liší. Foném je stabilizovaný segment obecnější povahy než hláska. Stačí jen, aby byl rozpoznatelný od ostatních. (Balkó, 2020: 8) Proto české velární *n* [ŋ] nepovažujeme za samostatný foném. Obě výslovnosti [raŋka] i [ranka] jsou pro nás srozumitelné a nemění význam slova navzdory tomu, že výslovnost [ŋ] před veláry *k*, *g* je v češtině považována za ortoepickou. Naopak v korejštině má např. slovo 반 [pan] „polovina“ a 방 [paŋ] „pokoj“ zcela jiný význam. A protože /n/ a /ng/ má v korejštině schopnost rozlišovat význam, jedná se o dva různé fonémy, které se i v písmu značí odlišným grafémem (ㄴ x ㅇ). Na druhou stranu vyslovíme-li korejské slovo 바다 *pada* [pada] „moře“ jako *[bada], je pro Korejce srozumitelné, neboť vnímá [b] jako alofonní výslovnost fonému /p/.

Alofon je konkrétní realizací fonému. Jeden foném může být realizován jedním, ale i několika alofony (pojmem základní alofon bývá označována základní zvuková realizace fonému). Alofony nemají z hlediska významu rozlišovací funkci, v písmu nebývají rozlišovány odpovídající grafémem.

Grafém je nejmenší, dále již nedělitelná jednotka psaného jazyka. Může jím být písmeno abecedy, znak, ale též číslice, interpunkční znaménko.⁴⁴ U pravopisu založeném výhradně na fonologickém principu by byl grafém totožný s fonémem, což však u korejštiny a češtiny platí jen částečně, protože se uplatňují i jiné principy.⁴⁵

Tato kapitola je zaměřena spíše na fonologický popis, i když se fonetickému srovnání zcela nevyhýbá. Pokud je ale provedeno, vychází jen z použité literatury a sluchového pozorování, ne z vlastního přístrojového měření. Pro přehlednost uvádím na tomto místě ještě

⁴⁴ Wikipedie, 2022. *Grafém*. Online. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Grafém>. [citováno 2023-11-03].

⁴⁵ V pravopisném systému obou jazyků se objevuje jednak princip fonologický, tj. v písmu se zachycují jen hlásky s rozlišovací schopností a pro ostatní hlásky grafémy neexistují (v korejštině např. pro znělé a neznělé párové souhlásky, v češtině pro velární [ŋ] nebo neznělé [ɲ]), dále princip morfologicko-etymologický, který se projevuje v zachovávání morfů bez ohledu na skutečnou výslovnost v různých tvarech (v korejštině se jedná především o zachovávání morfů v původních slabičných strukturách – 집 *čip* „dům“, 집으로 <čip-üro> [čibüro] „domů“; v češtině viz např. *lakomý-lakomě*), a konečně princip historický, který zohledňuje historický stav zápisu (v korejštině např. psaní vkladného ㅍ /s/ v kompozitech, v češtině rozlišování *i-y* či psaní *ů*).

jednou přehled české vědecké transkripce korejštiny (tabulka 9)⁴⁶ a české fonetické transkripce (tabulka 10).

Tabulka 9 – Česká vědecká transkripce korejštiny (podle Pucka, 2005: 50)

		Samohlásky																			
Hangül	ㅏ	ㅑ	ㅓ	ㅕ	ㅗ	ㅛ	ㅜ	ㅠ	ㅡ	ㅣ	ㅞ	ㅟ	ㅠ	ㅡ	ㅢ	ㅣ	ㅤ	ㅥ			
ČVTK	a	ja	ö	jö	o	jo	u	ju	ü	i	ä	jä	e	je	wa	wä	ö	wö	we	ü	üi
		Souhlásky																			
Hangül	ㄱ	ㄲ	ㄴ	ㄷ	ㄸ	ㄹ	ㅁ	ㅂ	ㅃ	ㅅ	ㅆ	ㅇ	ㅈ	ㅉ	ㅊ	ㅋ	ㆁ	ㆁ	ㆁ	ㆁ	ㆁ
ČVTK	k	kk	n	t	tt	l	m	p	pp	s	ss	-	č	čč	čch	kch	tch	pch	h		
	g		d			r		b				ng	dž								

Tabulka 10 – Česká fonetická transkripce⁴⁷

		Samohlásky																									
ČFT		a	a:	e	e:	ɪ	i:	o	o:	u	u:																
		Souhlásky																									
ČFT		b	c	č	d	d'	f	g	h	x	j	k	l	m	n	ň	p	r	ř	s	š	t	t'	v	z	ž	
			ɟ	ɟ͡ʃ						ɣ					ŋ				ʃ̝								

V následujících podkapitolách jsou porovnány nejprve segmentální fonologické systémy neboli fonematické inventáře obou jazyků. Tyto termíny jsou synonymní.

2.1 Vokální systém korejštiny a češtiny

Korejský segmentální fonologický systém čítá 21 vokálních a 19 konsonantických fonémů, jimž v písmu odpovídá stejný počet grafémů. Fonematický inventář češtiny tvoří 13 vokálních fonémů (pět krátkých, pět dlouhých a tři dvojhlasiky) a 26 konsonantických.⁴⁸ Balkó (2020: 9) upozorňuje, že v souvislosti s fonematickým inventářem daného jazyka je potřeba si uvědomit dvě věci. „Zaprvé, že počet fonémů v každém jazyce je omezený... Zadruhé, že fonematický systém je sice stabilní, ale zároveň otevřený, tedy časem v něm probíhají změny. Svědčí o tom např. zařazení hlásek *f*, *g*, *dž* a *ó* do českého fonematického systému při přejímání slov z cizích jazyků, ale i určitý pohyb fonémů z centra směrem k periférii fonematického systému, např. tendence nahrazování dlouhého *é* dlouhým *í* (polévka-polívka).“ V korejštině budeme podobné tendence také sledovat a upozorním na ně.

⁴⁶ Viz též tabulka 5 s přehledem vybraných transkripcí korejštiny včetně IPA.

⁴⁷ Fonetický ústav FF UK, 2015. *Česká fonetická transkripce*. Online. Dostupné z: <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/co-je-fonetika/>. [citováno 2023-11-03].

⁴⁸ Údaj 26 českých souhlásek pochází od Skarnitzla, Šturma, Volína (2016: 103) či Balkó (2008: 9), existují ale i jiná pojetí (srov. Duběda, 2005: 106; Palková, 1994: 238–268). Jinak korespondence mezi počtem grafémů a počtem fonémů je u češtiny menší než u korejštiny. Některé grafémy české abecedy nereprezentují samostatný foném, např. *y*, *ě*.

Lze tedy říci, že co do kvantity si je fonemický inventář korejštiny a češtiny velmi podobný a patří k početně průměrným.⁴⁹ Jinak ale segmentální fonologické systémy obou jazyků vykazují řadu rozdílů. Korejšťina je samohláskový typ (disponuje řadou monoftongů a četnými diftongy), čeština souhláskový. Prosté souhlásky v korejštině nemají na úrovni fonému opozici znělosti/neznělosti, zato k nim existuje opozice souhlásek intenzivních a aspirovaných (jak již bylo zmíněno výše). Mnohé české fonémy v korejském repertoáru zcela chybí /c, v, f, x, z, j, ř, d', t', ň, š, ž/ a naopak řada korejských chybí v českém (zmíněné intenzivní a aspirované souhlásky a řada samohlásek). V této podkapitole se nejprve zaměříme na popis vokálních systémů obou jazyků.

2.1.1 Korejské samohlásky

Odborná literatura samohlásky (vokály, 모음 /홀소리) definuje jako tónové segmenty, při nichž hlasivky kmitají. Jsou typické svou relativně větší otevřeností, vystupují jako centrální části slabik, v nichž jsou základními nositelkami frekvence (Duběda, 2005: 47; Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 47). Při popisu samohláskových systémů se využívají různá klasifikační hlediska, např. vertikální a horizontální poloha jazyka, retní protruze, retní komprese, nazalizace, posun kořene jazyka, rotacizace, frikativnost, činnost hlasivek, délka, dvojháskovost či trojháskovost (Duběda, 2005: 47), v dalších částech práce se však zaměřím jen na ta hlediska, která jsou pro popis korejských samohlásek nejpodstatnější.

Výše bylo zmíněno, že fonologický systém korejštiny obsahuje 21 samohlásek, jejich „abecední“ pořadí⁵⁰ v *hangŭlu* uvádíme v tabulce 11. Jejich primární dělení je na samohlásky jednoduché a dvojhásky.

Tabulka 11 – Přehled korejských samohlásek v „abecedním“ pořadí⁵¹

ㅏ	ㅑ	ㅓ	ㅕ	ㅗ	ㅛ	ㅜ	ㅠ	ㅡ	ㅝ	ㅞ	ㅟ	ㅠ	ㅡ	ㅢ	ㅣ	ㅤ	ㅥ	ㅦ	ㅧ	ㅨ	ㅩ
a	ä	ja	jä	ö	e	jö	je	o	wa	wä	ö	jo	u	wö	we	ü	ju	ü	üi	i	

⁴⁹ Duběda (2005: 44) uvádí, že z jazyků zastoupených v databázi UPSID (Databáze fonologických segmentálních inventářů Kalifornské univerzity v Los Angeles) čítá nejmenší inventář 11 segmentů a největší 141, avšak 70 % jazyků se pohybuje mezi 20–37 segmenty.

⁵⁰ Samohlásky bývají v korejských slovnících řazeny pod souhláskou ㅇ, která se vyznačuje tím, že se v iniciále slabiky nečte, ale v písmu stojí na počátku každé korejské slabiky, která začíná samohláskou. V pozici finály se jedná o nosovou velární hlásku [ŋ].

⁵¹ Kungnip kugŏwŏn, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Hangŭl čamoŭi päjŏl sunsŏ*. (Pořadí souhlásek a samohlásek v *hangŭlu*). Online. Dostupné z: <https://www.korean.go.kr/nkview/news/12/128.htm#:~:text=현재 사전이나 컴퓨터 한글 코드에서 참고로 하고 있는,ㅏ ㅇ ㅑ ㅓ ㅕ ㅗ ㅛ ㅜ ㅠ ㅡ ㅝ ㅞ ㅟ ㅠ ㅡ ㅢ ㅣ ㅤ ㅥ ㅦ ㅧ ㅨ ㅩ>. [citováno 2023-11-03].

Samohlásky jednoduché

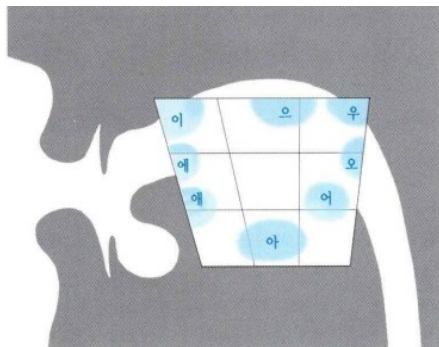
Tradičně se uvádí, že korejština má deset jednoduchých samohlásek (monoftongů, 단모음/홀홀소리).⁵² Jsou to ㅏ /a/, ㅓ /ä/, ㅜ /ö/, ㅝ /e/, ㅛ /o/, ㅟ /ë/, ㅠ /u/, ㅡ /ü/, ㅣ /i/. Popisujeme je podle tří základních parametrů. Podle zaokrouhlenosti rtů je dělíme na zaokrouhlené (labializované, 원순 모음) a nezaokrouhlené (nelabializované, 평순 모음), podle horizontálního posunu jazyka na přední (전설 모음), střední (중설모음) a zadní (후설 모음) a v závislosti na vertikálním posunu jazyka na vysoké/zavřené (고모음), středové (중모음) a nízké/otevřené (저모음), viz obrázky 1–6.

U klasifikace korejských jednoduchých samohlásek můžeme pozorovat v odborné literatuře i učebnicích drobné rozdíly. Například korejská samohláska ㅐ /ä/ je některými autory řazena mezi přední nízké hlásky (Shin, 2015: 6; Park, 2005: 113; *Jönse hangugö ilki*, 2007: 10) a některými mezi přední středové (Čchö, Pak, 2009: 15; Cho, Whitman, 2000: 3; Pucek, 2005: 26). Samohláska ㅑ /a/ bývá někde označována jako zadní nízká (Pucek, 2005: 26; Shin, 2015: 6) a někde jako střední nízká (Čchö, Pak, 2009: 15; *Korean for Foreigners 1*, 2010: 10; *Jönse hangugö ilki*, 2007: 10). Cho a Whitman ji dokonce řadí místy mezi zadní, místy mezi střední (srov. 2000: 32 a 2000: 74). Samohlásku ㅝ /ë/ zas někteří autoři klasifikují jako zadní nízkou (Cho, Whitman, 2000: 32), jiní jako zadní středovou (*Korean for Foreigners 1*, 2010: 10; Shin, 2015: 6; Čchö, Pak, 2009: 15) či střední středovou (*Jönse hangugö ilki*, 2007: 10) apod. Zmíněné rozdíly jsou dobře patrné i na obrázcích 1–6, kde uvádím tabulky s přehledy samohláskových systémů či vizualizace vokálních čtyřúhelníků převzaté z různých učebnic či zahraničních odborných publikací. Nejedná se o příliš sourodý materiál. Některé jsou popsány jen v *hangŭlu*, jiné jsou doplněny o různé druhy transkripce (Yaleská nebo IPA/hybridní). Z několika přehledů jsou také vypuštěny samohlásky ㅟ /ö/ a ㅠ /ü/ (o důvodech bude pojednáno níže), v Shinově přehledu zcela chybí kategorie středních samohlásek z hlediska horizontálního pohybu jazyka. Z několika vizualizací je však dobře patrné, že se některé samohlásky skutečně pohybují na hranici jednotlivých klasifikačních kategorií, čímž lze vysvětlit zmíněnou nejednotnost v jejich popisu.⁵³

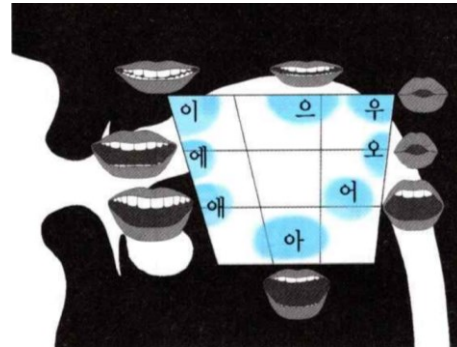
⁵² V běžně používaných učebnicích korejštiny jako cizího jazyka i v teoretických pracích (Cho, Whitman, 2000: 73; Shin, 2015: 6).

⁵³ Dalším důvodem mohou být analyzovaní mluvčí, protože v současné korejštině mladé generace dochází k mnoha změnám – některé modely tedy mohou zobrazovat starší, jiné novější pojetí.

Obr. 2 – Vokalický čtyřúhelník (Čchö, Pak, 2009: 15)

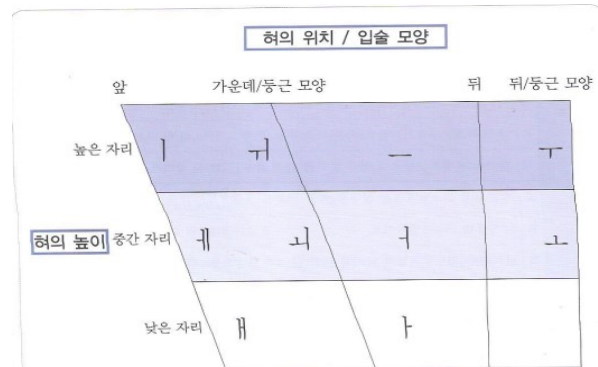
Obr. 3 – Vokalický čtyřúhelník (*Korean for Foreigners*, 2010: 10)

Obr. 4 – Vokalický čtyřúhelník (Cho, 2000: 32)

	Front	Central	Back
High	i 이 wi 위	u 으	wu 우
Mid	ey 에 ay 애	oy 외	o 오
		a 아	e 어
Low			

Obr. 5 – Vokalický čtyřúhelník (*Jönse hangugö ilki*, 2007: 10)

Obr. 6 – Přehled korejských jednoduchých vokálů v tradičním pojetí (Shin, 2015: 6)

Traditional ten-vowel system

Front		Back	
Unrounded	Rounded	Unrounded	Rounded
i (ㅣ)	y (ㅈ)	ɯ (ㅡ)	u (ㅊ)
e (ㅑ)	ø (ㅓ)	ʌ (ㅕ)	o (ㅛ)
æ (ㅚ)		a (ㅜ)	

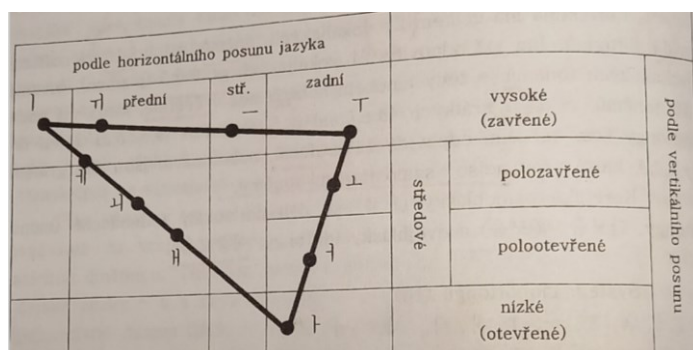
Obr. 7 – Přehled korejských jednoduchých vokálů podle Parka (2005: 113)

	Пřední 진설모음	Střední 중설모음	Zadní 후설모음
Vysoké 고모음	ㅣ /i/ ㅈ /ü/	ㅡ /ɨ/	ㅊ /u/
Středové 중모음	ㅑ /e/ ㅓ /ø/	ㅕ /ə/	ㅛ /o/
Nízké	ㅚ /ɛ/	ㅜ /a/	

Abych dále v práci dělila samohlásky jednotně, zvolila jsme Puckův přehled (viz obr. 8), který je českým studentům běžně dostupný v *Gramatice korejského jazyka* (2005) a s některými klasifikačními diskrepancemi se dobře vyrovnává rozdělením samohlásek podle vertikálního pohybu jazyka na středové polozavřené (ㅜ /e/, ㅝ /ö/, ㅛ /o/) a středové polootevřené (ㅟ /ä/, ㅟ /ö/).

Z hlediska zaokrouhlenosti panuje mezi autory shoda. Mezi zaokrouhlené korejské samohlásky patří zadní samohlásky ㅛ /o/ a ㅟ /u/ a přední ㅜ /ö/ a ㅟ /ü/.

Obr. 8 – Přehled korejských jednoduchých vokálů (Pucek, 2005: 26)

System korejských jednoduchých samohlásek může být prezentován různými způsoby. V teoretických pracích se samohlásky zpravidla řadí do tabulek podle artikulačních vlastností (viz tabulka 12). V běžných hodinách praktického jazyka se však učitelé příliš času na systematickou klasifikaci a popis artikulačních vlastností nedostává a nebývá ani žádoucí ze strany studentů. Nabízí se tedy možnost představit samohlásky v „abecedním“ pořadí (viz tabulka 11). Jelikož se ale v *hangŭlu* mezi jednoduché samohlásky vřazují dvojhásky, není ani tento postup z didaktického hlediska vhodný, protože je lépe seznámit studenty nejprve se samohláskami jednoduchými a až posléze s dvojháskami. V jazykových hodinách je tedy vhodnější hledat jiné cesty, jak jednoduché samohlásky prezentovat, buď po skupinkách z hlediska určité artikulační vlastnosti, nebo podle obtížnosti grafického zápisu, či může učitel využít kontrastivní analýzy a seznámit studenty nejprve se samohláskami, které v korejštině a češtině podobné, a až poté přejít k těm, které se liší či je čeština vůbec nemá. O konkrétních didaktických návrzích bude pojednáno ve didaktické části této práce.

Tabulka 12 – Přehled jednoduchých korejských samohlásek v tradičním pojetí podle artikulačních vlastností (srovnáno podle Pucka, 2005: 26)

	Přední		Střední		Zadní	
	Nezaokr.	Zaokrouhl.	Nezaokr.	Zaokrouhl.	Nezaokr.	Zaokrouhl.
Vysoké (zavřené)	ㅣ /i/	ㅟ /ü/	ㅡ /ü/			ㅓ /u/
Stř. polozavřené	ㅝ /e/	ㅞ /ö/				ㅜ /o/
Stř. polootevřené	ㅚ /ä/				ㅟ /ö/	
Nízké (otevřené)					ㅓ /a/	

V tradičním repertoáru korejských samohlásek se mezi nesporné monoftongy řadí přední zaokrouhlená samohláska ㅟ /ö/ a ㅟ /ü/ a přetrvává rozlišování ㅝ /e/ a ㅚ /ä/. Nedávný výzkum prováděný fonetiky z Národního institutu pro korejský jazyk však ukázal, že v současné mluvené korejštině se u většiny korejských mluvčích zúžila škála korejských prostých samohlásek na sedm. Na vzorku 210 korejských mluvčích ve věku 21 až 79 let bylo zjištěno, že jen něco málo přes 3 % vyslovuje korejské ㅟ jako prostou samohlásku [ö] a jen zhruba 5 % vyslovuje ㅟ jako [ü]. Jednoznačně převládá inklinace k vyslovování obou hlásek jako dvojhlasý ㅟ [we] a ㅟ [wi].⁵⁴ Rovněž rozdíl ve výslovnosti tzv. „zavřené e“ a „otevřené e“⁵⁵ se napříč věkovými skupinami stírá (Shin, 2015: 4–5; Hōjong, 2005: 106). Někteří korejští fonetici tak tvrdí, že v současné moderní mluvené korejštině se běžně vyslovuje už pouze sedm prostých samohlásek (Shin, 2015: 5).

Z vlastní zkušenosti jak zahraničního studenta, tak účastníka několika kurzů pro učitele korejštiny jako cizího jazyka mohu potvrdit, že při prezentaci správné korejské výslovnosti či nácviku didaktických postupů k jejímu osvojení se v Koreji vysvětlení rozdílu ve výslovnosti dvou e nevěnuje zvláštní pozornost. Samohlásky ㅟ /ö/a ㅟ /ü/ jsou sice i nadále v moderních učebnicích korejštiny řazeny mezi monoftongy, ale běžně se v závorce uvádí i jejich ortoepicky přípustná dvojhlasková výslovnost, a např. v audiovizuálním didaktickém materiálu *PopPopping Korean pronunciation* se prezentují jednoznačně jako diftongy.⁵⁶

⁵⁴ Právě z tohoto důvodu vypadly v některých učebnicích uvedených výše ㅟ a ㅟ z prezentace korejských prostých samohlásek. Výslovnost [we] a [wi] je dnes považována za ortoepickou vedle [ö] a [ü].

⁵⁵ Pro odlišení se v českých odborných kruzích běžně používá pro ㅟ zjednodušený termín „zavřené e“ a pro ㅚ „otevřené e“ s ohledem na jejich artikulační vlastnost. Setkáváme se ale s tím, že je toto pojmenování pro studenty matoucí. Nesoustředí se totiž na artikulační vlastnost, ale na tvar grafému a „otevřené“ a „zavřené“ jim připadá přesně naopak. Opakovaně tak slycháváme jiná laická pojmenování „e jako h“, „e jako žebříček“, „e s čárkou uprostřed“, která se opírají o vizuální vjem a jsou jim srozumitelnější. Pokud sděluje Korejec, o jaké e se jedná, řekne většinou „ai“ (ㅚ) nebo „oi“ (ㅟ), což vychází z toho, z jakých jednodušších grafémů jsou grafémy ㅚ (ㅓ + ㅣ) a ㅟ (ㅓ + ㅣ) poskládány.

⁵⁶ *PopPopping Korean – Pronunciation*. DVD. Sōul: King Sejong Institute Foundation, Hansol Education, c 2016.

Toto DVD je ve velkém šířeno po celém světě prostřednictvím King Sejong Institute Foundation spadající pod korejské ministerstvo kultury a zodpovídající za šíření korejského jazyka a kultury. Nadace od svého vzniku v r. 2012 založila 213 vzdělávacích institutů v 76 zemích po celém světě (údaj aktuální z webu k 9.

Tabulka 13 – Přehled jednoduchých korejských samohlásek v současné moderní mluvené korejštině podle Shina (2015: 6)

Horizontálně Vertikálně	Přední		Střední		Zadní	
	Nezaokr.	Zaokrouhl.	Nezaokr.	Zaokrouhl.	Nezaokr.	Zaokrouhl.
Vysoké (zavřené)	ㅣ /i/		ㅡ /ü/			ㅓ /u/
Středové	ㅑ /ㅓ /e/				ㅗ /ö/	ㅜ /o/
Nízké (otevřené)					ㅏ /a/	

Dvojhlásky

Dvojhláskou (diftongem, 이중모음) označujeme spojení dvou samohlásek v jádru jedné slabiky. Pro korejštinu se jich celkem uvádí jedenáct, avšak v návaznosti na výsledky výše zmíněného výzkumu Národního institutu pro korejský jazyk i u nich platí, že počet fonémů tradičně řazených mezi dvojhlásky a počet reálně vyslovovaných dvojhlásek v moderní korejštině je odlišný (viz níže).

Pro dvojhlásky je typické, že se jejich kvalita během trvání mění. Samohlásková výslovnost, silnější a delší část diftongu nazývaná jádro, přechází ve slabší kratší složku, tzv. přechodnou, klouzavou hlásku (polovokál, polokonsonant, glajd, aproximantu, 반모음, 활음) nebo naopak.⁵⁷ Z hlediska pořadí složek v diftongu se v korejštině, na rozdíl od češtiny, vyskytují pouze diftongy stoupavé, tj. glajd figuruje vždy na počátku a přechází v samohláskové jádro.

Korejské dvojhlásky dělíme na šest, u kterých se vyslovuje na počátku glajd [j], tzv. jotované, na čtyři, u kterých se vyslovuje glajd [w] a na specifickou dvojhlásku ㅟ /üi/ (viz níže). V *hangŭlu* jim odpovídají příslušné grafémy ㅓ /ja/, ㅑ /jö/, ㅓ /jo/, ㅓ /ju/, ㅓ /jä/, ㅑ /je/, ㅓ /wa/, ㅑ /wö/, ㅓ /wä/, ㅑ /we/ a ㅟ /üi/. Někteří autoři hovoří též o i-ových a u-ových dvojhláskách, protože jotované diftongy vnímají jako spojení ㅣ /i/ + samohláska a ostatní jako ㅓ /u/, resp. ㅜ /o/ + samohláska, přičemž glajdová část v diftongu se krátí vůči jádru v poměru zhruba 20/80 (Höjong, 2005: 110). Faktem je, že glajdy jsou zvuky artikulačně blízké samohláskám.⁵⁸ [j] má blízko k zavřené samohlásce *i* a [w] má blízko k zaokrouhlenému *u*, popř. *o*. Tento vokalický charakter glajdů se v korejštině mj. projevuje i tím, že je v ní obtížný jejich

6. 2021). Na DVD jsou obě původně jednoduché samohlásky čteny jako dvojhlásky, a i na vizualizaci rtů je dobře vidět změna místa artikule typická při vyslovování dvojhlásek.

⁵⁷ Termín „glajd“ pochází z anglického *glide* „klouzat“, v odborné literatuře lze narazit i na alternativu „glidová hláska“. Aproximanta je termín širšího významu. Jedná se o hlásky, u kterých dochází k zúžení ve vokálním traktu, avšak přiblížení artikulačních orgánů není tak intenzivní jako u frikativ, artikule je otevřenější, nevzniká tak proudění turbulentní, ale laminární. Glajdy jsou jedním z druhů aproximant. Patří sem ještě likvidy (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 58–59).

⁵⁸ Glajdy ale na rozdíl od čistých samohlásek postrádají rys kontinuálnosti. Zatímco samohlásky můžeme vyslovit velmi dlouze bez znatelné změny (áááá, íííí, úúúú), u glajdů se v průběhu výslovnosti mění jejich charakter (jiné postavení mluvidel na začátku a na konci artikulační fáze; krátké směřování k vrcholové pozici a ústup z ní). Samostatně vyslovené glajdy [j] a [w] přecházejí do neutrálního vokálu (schwa).

přechod do příbuzné samohlásky *i*, resp. *u*. Jinými slovy přechodné *i* nemůže přecházet do *i*, stejně jako přechodné *u* nemůže přecházet do *u*. Pokud by k něčemu takovému mělo dojít, např. při přepisu cizích slov, vedlo by to k prodloužení samohlásky. České *jí* by si Korejec přepsal a vyslovilo jako [o:] ([i:]), anglické *wood* jako [u:트] ([u:dü]). Původní výslovnost je přitom pro Korejce velice obtížně realizovatelná.

Českým studentům výslovnost glajdů problém nedělá. Klouzavá hláska *j* má v češtině sice konsonantický charakter, což souvisí s tím, že se objevuje na svazcích slabik, a nikoliv v jejich jádru (*jak, tvůj*), ale běžně jej napojujeme na všechny české samohlásky (*ja, je, ji, jo, ju*), což velmi připomíná výslovnost korejských jotovaných diftongů. Případné obtíže českých studentů s výslovností jotovaných hlásek proto nesouvisí s glajdem, ale s charakterem jednoduché samohlásky, která stojí v jádru diftongu. Podobné je to s glajdem *w*, který sice není v češtině samostatný foném, ale čeští mluvčí jsou na něj zvyklí z angličtiny, která je nejrozšířenějším L2 v České republice a ve které má *w* také konsonantický charakter (srov. *a window*, nikoliv **an window*).

Specifickou dvojhláskou v korejštině, kterou ve výslovnosti nepředchází ani jedna z klouzavých hlásek [j] nebo [w], je ㅟ /üi/, které bývá v IPA přepisováno jako [ui], nebo jako [ɥi]. V prvním případě ji lze hodnotit jako jedinou korejskou „neglajdovou dvojhlásku“⁵⁹, v druhém jako stoupavý diftong s aproximantou /ɥ/.⁶⁰ Při základní zvukové realizaci dvojhlásky ㅟ se na základě prostého náslechu kloním spíše k druhému pojetí, protože samohláska *i* tvoří silnější a delší část diftongu. Nicméně reálná výslovnost této hlásky je natolik závislá na okolí, že je tento rozdíl v jejím základním fonetickém popisu z didaktického hlediska zanedbatelný. Navíc se jedná o foném s nejmenší frekvencí použití (Shin, 2015: 16), i když se s ním můžeme setkat ve velice frekventovaných slovech jako je 의사 *üidža* „židle“, 의사 *üisa* „lékař“ apod. Přehled výslovnosti korejské dvojhlásky ㅟ v závislosti na jejím postavení ve slově či gramatické funkci uvádím v tabulce 16.

Tabulka 14 – Přehled korejských dvojhlásek v tradičním pojetí (Shin, 2015: 6)

Prosté Glajd	ㅣ /i/	ㅑ /e/	ㅓ /ä/	ㅜ /ü/	ㅗ /a/	ㅛ /ö/	ㅝ /o/	ㅟ /u/
[j]		ㅑㅣ /je/	ㅓㅣ /jä/		ㅗㅣ /ja/	ㅛㅣ /jö/	ㅝㅣ /jo/	ㅟㅣ /ju/
[w]		ㅑㅣ /we/	ㅓㅣ /wä/		ㅗㅣ /wa/	ㅛㅣ /wö/		
[ɥ]				ㅟ /üi/				

⁵⁹ V tomto pojetí se nejedná ani o stoupavý ani klesavý diftong, čemuž odpovídá i přepis českou vědeckou transkripcí korejštiny /üi/, kde jsou položeny dvě samostatné samohlásky vedle sebe bez glajdu.

⁶⁰ Znak používaný v IPA pro znělou velární aproximantu.

Na závěr této části týkající se korejských dvojhlásek se znovu vrátím k jejich skutečně vyslovovanému počtu v současné korejštině. Pokud totiž vezmeme v úvahu, že se v současné mluvené korejštině stírá rozdíl mezi jednoduchými samohláskami ㅏ /e/ a ㅑ /ä/, pak se toto týká i jotovaných samohlásek ㅓ /je/ a ㅕ /jä/ a dvojhlásek ㅞ /we/ a ㅟ /wä/. Na druhé straně se v reálné výslovnosti jako dvojhláska vyslovují původně přední zaokrouhlené jednoduché samohlásky ㅟ /ü/ jako [wi] a ㅠ /ö/ jako [we] (Shin, 2015: 6).⁶¹

Po zahrnutí výše zmíněných výslovnostních změn v současné moderní mluvené korejštině se tedy u korejských dvojhlásek dostáváme k číslu deset a celkově dnešní Korejci většinou vyslovují sedmnáct samohláskových fonémů – sedm monoftongů a deset diftongů.

Tabulka 15 – Přehled korejských dvojhlásek v současné moderní mluvené korejštině (Shin, 2015: 6)

Prosté Glajd	ㅣ /i/	ㅏ, ㅑ /e/	ㅡ /ü/	ㅏ /a/	ㅑ /ö/	ㅓ /o/	ㅕ /u/
[j]		ㅓ, ㅕ /je/		ㅞ /jö/	ㅟ /ja/	ㅛ /ju/	ㅜ /jo/
[w]	ㅟ /wi/	ㅞ, ㅟ, ㅠ /we/		ㅢ /wö/	ㅡ /wa/		
[u]			ㅠ /üi/				

Tabulka 16 – Přehled výslovnosti korejské dvojhlásky ㅠ /üi/ v závislosti na jejím postavení ve slově či gramatické funkci

Pozice	Příklad
의 na začátku slova - [üi]	의사 [üisa] „lékař“, 의지 [üidži] „vůle“
Souhláska + 의 na začátku slova - [i]	희망 [himang] „naděje“, 떠다 [ttida] „nechat mezeru“
V druhé a další slabice - [üi] nebo [i]	회의 [hwöüi/hwöi] „schůze“, 무늬 [munüi/muni] „vzor“
V roli genitivní partikule - [üi] nebo [e]	친구의 [čchinguüi/čchingue] „kamarádův“

Kvantita korejských samohlásek

Kvantita korejských samohlásek (모음 장단/음장/음의 길이) nemá tak výrazně distinktivní funkci jako v češtině, a proto dlouhé vokály nejsou považovány za samostatné fonémy, ale pouze za alofony (변이음). Přesto se v korejštině setkáváme s dlouhou výslovností, která se v písmu nijak nevyznačuje, ale může být i rozlišovatelem významu. Tento jev se nejvíce projevuje u jednoslabičných homonym, pokud se realizuje u víceslabičných slov, tak platí zásada, že se uplatňuje pouze v první slabice (viz tabulka 17). Dlouhá výslovnost samohlásek je pozůstatkem tónů, které byly součástí středověké korejštiny, a z dnešní moderní korejštiny se

⁶¹ Tato výslovnost je povolena i ortoepickou normou.

čím dál více vytrácí (Höjong, 2005: 123). V korejských výkladových slovnících bývá délka naznačována dvojtečkou za dlouhou slabikou (올다 [올:다] [u:lɔda] „plakat“).⁶²

Tabulka 17 – Příklady slov s odlišnou výslovností z hlediska samohláskové délky (příklady vyhledány v internetovém výkladovém slovníku na serveru naver.com (<https://ko.dict.naver.com/#/main>))

Krátká	Dlouhá	Krátká	Dlouhá
밤 [pam] „noc“	밤 [pa:m] „kaštan“	말 [mal] „kůň“	말 [ma:l] „řeč“
눈 [nun] „oko“	눈 [nu:n] „sníh“	술 [sol] „borovice“	술 [so:l] „kartáč“
굴 [kul] „ústřice“	굴 [ku:l] „jeskyně“	적다 [čök`tta] „zapsat si“	적다 [čö:k`tta] „být málo“
병 [pjöng] „láhev“	병 [pjö:ng] „nemoc“	업다 [öp`tta] „nést na zádech (dítě)“	없다 [ö:p`tta] „nebýt“

V *Pravidla spisovné výslovnosti* (표준어 바름법 *Pchjödžunö parüm pöp*) z roku 1988 se v hlavě 3 článku 6–7 uvádí další podrobnější pravidla k případné dlouhé výslovnosti samohlásek.⁶³ Často dochází ke krácení původně dlouhé výslovnosti v případě kompozit, kdy se slovo dostává na druhé místo (눈 [nu:n] „sníh“ x 첫눈 [čönnun] „první sníh“, 술 [so:l] „kartáč“ x 칫술 [čitssol] „zubní kartáček“, 많다 [ma:ntcha] „být hodně“ x 수많은 [sumanün] „mnohý“)⁶⁴. Krátce se vyslovují též jinak dlouhé slabiky, pokud se k jednoslabičnému slovesnému kmeni připojí koncovka začínající samohláskou (감다 [ka:mta] „mýt si hlavu“ x 감으니 [kamüni] „protože si myju hlavu“). Naopak dlouze se vyslovují slovesné základy⁶⁵ vzniklé od sloves s jednoslabičným kmenem stahováním (př. 보다 [poda] „dívat se“ – 보아 > 봐 [pwa:] apod.). Z těchto nejrůznějších pravidel a dodatků však existují výjimky, které lze dále sledovat v uvedené pasáži *Pravidel spisovné výslovnosti*.⁶⁶

Jelikož problematika kvantity samohlásek je zcela okrajovou záležitostí i pro samotné Korejce a z hlediska českých studentů nejde o problémovou výslovnost, ale jen o případnou znalost pravidel, která jsou v moderní korejštině už jen zřídka dodržována, není potřeba jí z didaktického hlediska v jazykových hodinách věnovat více času. Je však vhodné ji pro úplnost

⁶² V této krátké části práce věnované kvantitě samohlásek je ve fonetickém přepisu naznačena délka. Jinde v práci již délku nenaznačuji, protože se jedná o fonetický jev, který z moderní postupně korejštiny mizí, není distinktivní a pro české studenty ve výuce fonetiky je okrajový. Přesto by kvantita korejských samohlásek mohla být zajímavým tématem jiné vědecké práce či článku.

⁶³ Kungnip kugöwön, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Pchjödžunö parüm pöp* (Pravidla spisovné výslovnosti). Online. Dostupné z: https://www.korean.go.kr/front/page/pageView.do?page_id=P000099&mn_id=95. [citováno 2023-11-03].

⁶⁴ Krácení a prodlužování délky v případě odvozených slov můžeme pozorovat i češtině, např. *síla-silové, krása-krasavice* apod.

⁶⁵ Slovesný základ je termín zavedený Vladimírem Puckem v *Gramatice korejského jazyka* (2005). Označuje tvar slovesa, u kterého je slovesný kmen podle principu vokální harmonie prodloužen o určitou samohlásku a z něhož vychází řada gramatických tvarů, např. neformální zdvořilost, minulý čas apod.

⁶⁶ V korejštině dostupné z: <http://www.tufs.ac.jp/ts/personal/choes/korean/nanboku/bareumbeop.html>; v češtině Pucek, Bušková, 2000: 174–175).

zmínit při teoretické jazykové výuce a uvést např. výčet nejčastějších homografů, které se mohou lišit samohláskovou délkou (viz tabulka 17).

2.1.2 České samohlásky

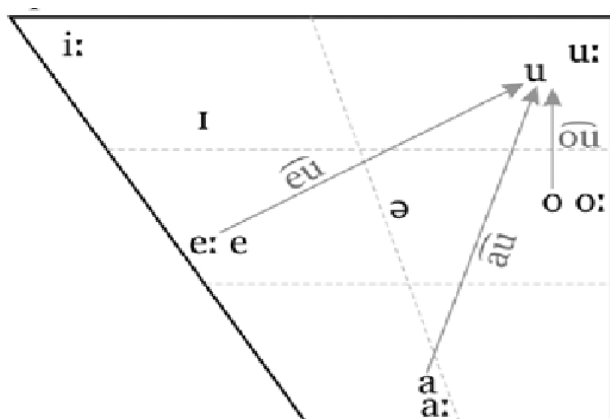
Inventář korejských samohlásek je i navzdory jeho zužování v současné mluvené korejštině stále větší než inventář českých. Počet jednoduchých vokálů je v sice v obou jazycích srovnatelný, především protože v češtině se mezi samostatné vokalické fonémy počítají i dlouhé samohlásky (kvantita je v češtině distinktivní), avšak korejština je mnohem bohatší na dvojhásky.

Samohlásky jednoduché

Ve spisovné češtině rozlišujeme pět krátkých a pět dlouhých monoftongů /ɪ, i:, e, e:, a, a:, o, o:, u, u:/. Jak bylo zmíněno, z fonologického hlediska se jedná o deset vokalických fonémů, neboť délka v češtině má schopnost rozlišovat význam (srov. *vila-víla, Míla-milá*). Frekvence výskytu dlouhých vokálů není v češtině vyvážená, např. /o:/ se vyskytuje řídce v přejatých slovech (*gól, móda*) a málokdy má distinktivní funkci (*lože-lóže*). Na periferii se v dnešní češtině ocitá též /e:/, které bývá často nahrazováno vokálem /i:/ (*mléko-mlíko, létat-lítat*, v nespisovné češtině *dobré-dobry* apod.) (Balkó, 2020: 60).

Při klasifikaci českých vokálů se kromě kvantity, která v korejštině fonematickou platnost nemá, vychází ze stejných hledisek jako u korejských vokálů, tj. z horizontální a vertikální polohy jazyka a z labializace. Zaokrouhlené jsou v češtině pouze vokály zadní /o/, /o:/ a /u/, /u:/, přičemž u-ové vokály mají labializaci výraznější.

Obr. 9 – Rozmístění českých samohlásek ve vokalickém čtyřúhelníku (podle Volín, Skarnitzl, 2018: 15)

Tabulka 18 – Přehled českých jednoduchých samohlásek podle artikulačních vlastností

	Krátké			Dlouhé		
	Přední	Střední	Zadní	Přední	Střední	Zadní
			Zaokrouhlené			Zaokrouhlené
Vysoké	/ɪ/		/u/	/i:/		/u:/
Středové	/e/		/o/	/e:/		/o:/
Nízké		/a/			/a:/	

Co se týče kvantity, tradičně se uvádělo, že trvání českých dlouhých vokálů je přibližně dvakrát tak dlouhé než trvání krátkých (Palková, 1994: 178). Novější výzkumy však ukázaly, že u e-ových, a-ových a o-ových vokálů je dlouhý vokál přibližně o dvě třetiny delší než odpovídající krátký a nejmenší rozdíl mezi délkou je u i-ových vokálů (pouze 30 %), protože trvání nepředstavuje jediné vodítko k jejich rozlišení (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 51). /ɪ/ a /i:/ se totiž značně liší i kvalitativně, a proto není potřeba rozdíl mezi nimi příliš zdůrazňovat kvantitou. I u ostatních párových samohlásek platí, že existuje jistý rozdíl z hlediska otevřenosti (/i:/, /e:/, /u:/ jsou zavřenější než jejich krátké protějšky, zatímco /a:/ je otevřenější než /a/), avšak dlouhý i-ový vokál je výrazně přednější a zavřenější než centralizovaný krátký. Z tohoto důvodu je u něj též zavedena odlišná transkripce, která se zachovává i v ČFT.

Obecně mají české vokály střední míru otevřenosti (Balkó, 2020: 62). Podíváme-li se na vokalický čtyřúhelník na obr. 9, je také patrné, že z hlediska otevřenosti neleží české středové e-ové a o-ové vokály na stejné úrovni. Češi mají e-ové tendenci vyslovovat otevřeněji (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 50).

Dvojhlasíky

Čeština disponuje pouze třemi diftongy, přičemž v domácích slovech se vyskytuje jen dvojhlasíka /ou/ (*louka, velkou*). /eu/ a /au/ se vyskytují ve slovech cizího původu, popř. v zeměpisných názvech (*autor, euro, Emauzy*), avšak český mluvčí se většinou nezamýšlí, nakolik je slovo *auto* rozdílné od slova *pouto*, proto je nezbytné přiznat fonetický status i těmto dvěma nedomácím diftongům. Všechny dvojhlasíky v češtině jsou na rozdíl od korejštiny klesavé.

Diftong musí náležet celý jedné slabice, být tautosylabický. V případě existence dvou slabičných vrcholů se jedná o dva sousedící monoftongy. Heterosylabická sekvence se často objevuje v případě sousedství *e* a *u* (*neurvalý, neumělý*), ale i v jiných případech, např. *naučit*. Ve výslovnosti se mezi dvě sousedící samohlásky, které patří každá k jiné slabice, často vkládá ráz ([na?učit]). V některých případech je přípustná tautosylabická i heterosylabická výslovnost (*pneu+ma+ti+ka* i *pneu+u+ma+ti+ka*).

Aproximanta *j* je v češtině považována za samostatný konsonantický foném, jemuž v písmu odpovídá samostatný grafém, a na rozdíl od korejštiny nikdy nevytváří stoupavý

jotovaný diftong, nýbrž kombinaci konsonant + vokál (*jahody, jurta*). I opačná klesavá varianta vokál + *j*, která se sice v korejštině nevyskytuje, ale objevuje se v některých jiných jazycích (něm. *sein* [zain], angl. *say* [sei]), je v češtině kombinací vokál + konsonant (srov. *šohaj, dej*).

2.1.3 Srovnání vokalického systému korejštiny a češtiny

Již během popisů vokalických systémů korejštiny a češtiny jsem se místy nevyhnula srovnávání obou jazyků. Zmínila jsem, že korejský vokalický inventář je početnější, že kvantita vokálů je v češtině na rozdíl od korejštiny distinktivní rys, že korejské diftongy jsou stoupavé, a české klesavé.

V tradičním inventáři korejských samohlásek každému z 21 samohláskových fonémů, resp. vyslovovaných hlásek odpovídá příslušný grafém. Korespondence mezi psanou a zvukovou podobou vokálů v češtině je složitější, některé české grafémy nerepresentují samostatný foném, resp. některé české samohlásky mohou být za jasně daných sémanticko-gramatických okolností zapsány vícero grafémy (např. <i-y, í-ý, ú-ů>), což Korejcům, kteří se učí česky, samozřejmě značně komplikuje zápis českých slov.

K podobné komplikaci ale dochází i opačně. Zmínili jsme, že v současné mluvené korejštině se některé vokalické hlásky začínají překrývat s výslovností jiné, v písmu však přetrvává (podobně jako v češtině především z historických důvodů) všech 21 grafémů. Připomeňme si, že konkrétně se jedná o stírání rozdílu mezi otevřeným a zavřeným *e* (ㅔ x ㅚ), jotovaným ㅘ /jä/ a ㅙ /je/ a také mezi předním labializovaným jednoduchým vokálem ㅚ /ö/ a dvojhláskami ㅘ /wä/ a ㅙ /we/, kde se výslovnost všech tří blíží k [we]. To samozřejmě ztěžuje českým studentům zápis slov na základě recepce a nezbyvá než se učit ortografickou podobu slov během osvojování si slovní zásoby. Podobně jako se musí Korejec naučit, že má ve slově *obyvatel* napsat <y>, protože je to na základě recepce neurčitelné, tak se český student musí naučit, že ve slově ㅘ지 [twedži] „prase“ se napíše dvojhláska <ㅘ> [we] a ve slově ㅘ다 [tweda] „stát se“ <ㅘ> [we], aniž by mezi nimi slyšel rozdíl.⁶⁷

Bez aspirace na jak percepční, tak produkční rozlišení výše uvedených dvojic, resp. trojice samohlásek, které dnes nejsou dokonale rozlišovány ani samotnými Korejci, lze na základě kontrastivní analýzy obou vokalických systémů předpokládat, že by českým studentům neměly dělat při percepci ani produkci problém jednoduché samohlásky ㅏ /a/, ㅜ /u/ a ㅣ /i/ a jim odpovídající jotované dvojhlásky ㅘ /ja/ a ㅙ /ju/.⁶⁸ Rovněž ㅘ /wa/ a ㅙ /wö/ by měli čeští mluvčí znát anglického [w] dobře zvládat. Podobné je to i u samohlásky ㅚ /ü/, pokud

⁶⁷ Transkripce zde neodpovídá ČVTK, ale je zjednodušená podle zjednodušené výslovnosti v současné moderní korejštině, aby se zdůraznilo, že ㅘ a ㅙ jsou vyslovovány stejně.

⁶⁸ Od jednoduchého vokálu ㅣ /i/ se jotovaný diftong netvoří (viz 2.2.1).

rezignujeme na její výslovnost jako přední zaokrouhlené jednoduché samohlásky, která je pro české mluvčí nepřirozená (v češtině jsou zaokrouhlené jen zadní), a přikloníme se k druhé ortoepicky přípustné a běžnější výslovnosti [wi]. Zbývají tedy samohlásky ㅜ /ö/, ㅗ /o/, ㅝ /jö/, ㅛ /jo/, ㅡ /ü/ a ㅟ /üi/.

Pro české studenty se jeví velmi náročné, že korejština disponuje dvěma *o*. Jedná se o zadní středové fonémy, konkrétněji o středový polozavřený a středový polootevřený (Pucek, 2005), přičemž rozdíl mezi nimi spočívá jednak v otevřenosti, jednak v labializaci. Stejně jako u *e*-ových samohlásek se v odborných kruzích používá pojmenování vycházející z jejich artikulačních vlastností - „otevřená *o*“ (ㅜ) a „zavřená *o*“ (ㅗ). I zde ale platí, že studenti často raději používají zjednodušená označení „ležatá *o*“ a „stojatá *o*“, která místo artikulační vlastnosti reflektují vizuální vjem z grafému. Na rozdíl od ㅏ /ä/ a ㅑ /e/ je rozdíl ve výslovnosti mezi dvěma *o* nutné velmi striktně dodržovat, jinak by mohlo dojít k záměně významu a narušení srozumitelnosti či komunikace. Zcela analogicky se totéž týká jotovaných ekvivalentů ㅝ /jö/ a ㅛ /jo/.

Na základě transkripce by se mohlo jevit, že korejské zavřené *o* se shoduje s českým /o/, a pro otevřenou *o* je potřeba upevnit si artikulační bázi tak, abychom ho byli schopni vyslovit. Faktem ale je, že je potřeba nácviť obou samohlásek, protože ani jedna není s českým /o/ zcela totožná. Jelikož v češtině podobná opozice neexistuje, nemusí se mluvčí češtiny tolik namáhat se zaokrouhlením, byť je česká samohláska /o/ klasifikována jako zadní zaokrouhlená.⁶⁹ Je tedy potřeba mít na paměti, že korejské zavřené *o* je výrazně zaokrouhlenější, aby jasněji vynikl kontrast k otevřenému *o*, které je samohláskou otevřenější nezaokrouhlenou. Při nácviťu dobrého rozlišení /o/ a /ö/ je tedy potřeba dobře demonstrovat postavení mluvidel, přinášet příklady z jiných jazyků,⁷⁰ prezentovat rozdílnou výslovnost na minimálních párech apod.

Tabulka 19 – Příklady minimálních párů lišících se pouze samohláskami ㅜ /ö/ a ㅗ /o/ či ㅝ /jö/ a ㅛ /jo/

<ㅜ>	<ㅗ>	<ㅜ>	<ㅗ>
거기 [kôgi] „tam“	고기 [kogi] „maso“	것 [köt] „věc“	곳 [kot] „místo“
서리 [sôri] „jinovatka“	소리 [sori] „zvuk“	벌 [pöl] „trest“	볼 [pol] tvar slovesa „vidět“
키 [kchö] tvar slovesa „být velký“	코 [kcho] „nos“	신천 [sinčchön] „Sinčchön“ (název stanice metra)	신촌 [sinčchon] „Sinčchon“ (název stanice metra)

⁶⁹ Postavení rtů je jedním z hledisek, jak artikulačně definovat samohlásky, a i u českých vokálů se může lišit. Tato odlišnost však není na rozdíl od korejštiny systémová a netvoří fonologické opozice.

⁷⁰ Pro studenty, kteří umějí německy, se dá výslovnost zavřeného zaokrouhleného *o* přirovnat např. k výslovnosti německé předložky *ohne* [o:ne] „bez“.

Další samohláskou, která není obsažena v repertoáru český samohlásek, je — /ü/. Jedná se o vysokou střední samohlásku, která má velmi blízko neutrální samohlásce, tzv. schwa. V IPA se přepisuje pomocí znaku *u* nebo *i*. Přestože se v češtině adekvátní foném nevyskytuje, její výslovnost lze studentům poměrně snadno vysvětlit a oni jí bez obtíží docilují. Mírně se pootevřou ústa a nechá se zaznít základní tón, podobně jako když někdo “hlasitě váhá” („eee...“). Obdobný zvuk se produkuje i při domněle izolované výslovnosti souhlásek *p*, *t*, *k* apod. Lze ji též do jisté míry připodobnit výslovnosti neurčitěho členu v angličtině. Samohláska — /ü/ je běžnou součástí korejských slov, je však také velkým pomocníkem při přepisu slov přejatých, cizích jmen, zeměpisných názvů apod., protože fonotaktická pravidla korejštiny neumožňují shluky souhlásek v rámci jedné slabiky (viz 2.3.1) a právě vkládání samohlásky — [ü] mezi souhlásky jedné slabiky pomáhá tento problém překlenout (př. 크리스마스 트리 [kürisumasü tchüri:] „Christmas tree – vánoční stromeček“).

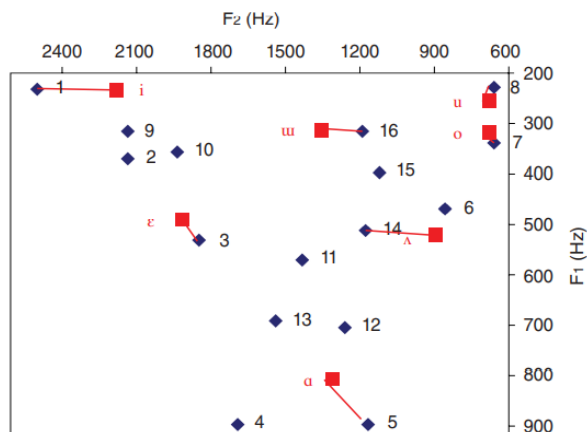
Přestože jsou čeští studenti schopni tuto samohlásku relativně dobře vyslovit, lze predikovat i u ní určité problémy souvisejí s tím, že na ni nejsou v mateřštině zvyklí. Mohou ji „polykat“, zaměňovat s jinými samohláskami, nejčastěji s [u], na což může mít vliv jak česká vědecké transkripce korejštiny, která tuto hlásku transkribuje jako [ü], tak transkripce populární, která ji přepisuje jenom jako [u] (př. korejské písmo *hangül* by se českou populární transkripcí korejštiny přepsalo *hangul* nebo současný severokorejský vůdce *Kim Čong-Ůn* jako *Kim Čong-Un*).

Podobně problematická může být i dvojhláska ㅟ /üi/, u níž dochází k záměně s jinými dvojhláskami či nesprávné percepci či výslovnosti související s její kolísavou podobou v různém hláskovém okolí (viz tab. 16).

Tímto jsme shrnula předpokládatelné problémy českých studentů korejštiny vyplývající ze srovnání vokalických inventářů obou jazyků. Z pedagogické zkušenosti však vím, že studenti někdy chybují i tam, kde bychom to a priori nečekali. Při percepci pozoruji občasnou záměnu ㅓ /o/ za ㅜ /u/ (resp. ㅛ /jo/ za ㅠ /ju/) a naopak, či ㅚ /ö/ za ㅓ /a/. Domnívám se, že obě záměny pramení z mírně odlišné artikulace zdánlivě totožných hlásek v korejštině a češtině. Zjednodušeně řečeno korejské ㅓ /o/ (ㅛ /jo/) je natolik labializované (mnohem více než české, které nemusí zdůrazňovat opozici vůči jinému *o*), že může znít českému studentovi jako [u] ([ju]). A korejské ㅚ /ö/ je nezaokrouhlené a natolik otevřené, že může českému mluvčímu připomínat české [a], které není tak otevřené jako korejské, protože nemusí zdůrazňovat kontrast mezi ㅚ /ö/ a ㅓ /a/. Koneckonců ani korejské ㅣ /i/, které se nemá z čím plést, se nevyslovuje zcela totožně jako české. Je vyslovováno s jazykem více vepředu a nahoře než české krátké /i/, které je více centralizováno, proto se jeho výslovnost z artikulačního hlediska spíše blíží výslovnosti českého /i:/. Pro zajímavost uvádíme na obrázku 9 porovnání formantu 1 (F1) a

formantu 2 (F2) korejských samohlásek vůči kardinálním samohláskám Daniela Jonese.⁷¹ Obrázek 10 pak přináší formantové hodnoty českých samohlásek.

Obr. 10 – Porovnání F1 a F2 korejských samohlásek vůči kardinálním samohláskám (Shin, 2015: 9)

Obr. 11 – Hodnoty formantů českých samohlásek (Dokulil, 1986)

Hlásk	F1 [Hz]	F2 [Hz]
i, í	300–450	2100–2800
e, é	500–700	1600–2100
a, á	800–1100	1100–1500
o, ó	500–700	900–1200
u, ú	300–500	600–1000

Dále vznikají i jiné výslovnostní obtíže především při hlasitém čtení či při zápisu slyšeného, jejichž původ však nevidím čistě ve fonetice a fonologii, nýbrž také v tom, že čeští studenti mívají zvláště zpočátku problém se čtením a psaním *hangŭlu*. Grafémy korejského písma jsou sice velmi jednoduché, ale často odlišné pouze v jednom malém tahu a pletou se. Nejčastěji toto pozoruji u grafému ㅏ /a/ a ㅑ /ǽ/ či ㅓ /o/ a ㅕ /u/. Problémy se čtením a zápisem nového písma samozřejmě umocňuje velmi bohatý dvojhláskový inventář korejštiny.

⁷¹ YouTube, 2007. *The Cardinal Vowels with Daniel Jones*. Online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6UIAe4p2I74>. [citováno 2023-11-03].

2.2 Konsonantický systém korejštiny a češtiny

V následující kapitole popíši a porovnáím fonematické inventáře korejských a českých souhlásek. Na rozdíl od výslovnosti samohlásek, při které proud vzduchu proudí volně z fonačního ústrojí přes artikulační orgány, při výslovnosti souhlásek se mu do cesty staví různé překážky. Výsledná hláska pak zní podle toho, kde a jak byla překážka postavena. Popis souhlásek tak bývá ve fonetice sice složitější než popis samohlásek, na druhou stranu u souhlásek jsou většinou i neoborní mluvčí schopni lépe definovat jejich artikulaci (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 53).

Souhlásky se dělí na dvě velké skupiny – šumové souhlásky (obstruenty) a tónové souhlásky (sonory) – a dále bývají klasifikovány podle nejrůznějších hledisek (podle způsobu tvoření, místa tvoření, účasti hlasivek a přítomnosti základního tónu, podle artikulujiícího orgánu, podle sluchového dojmu, intenzity svalové činnosti při artikulaci, podle nosovosti, délky trvání, aspirace apod.).⁷² V této práci se však omezím na tři základní popisné parametry, a to způsob artikulace, místo artikulace a určení znělosti/neznělosti.

2.2.1 Korejské souhlásky

Pro korejské souhlásky (konsonanty, 자음/닿소리) existuje v *hangŭlu* devatenáct souhláskových grafémů, které odpovídají devatenácti korejským souhláskovým fonémům.⁷³ Z fonetického hlediska se většinou jedná o obstruenty (순수 자음/장애음, konkrétně 15 z 19), tedy hlásky, u kterých se tvoří překážka či zúžení (striktura) a převažují šumové složky. Mezi korejské obstruenty patří /k, kk, kch, t, tt, tch, p, pp, pch, s, ss, č, čč, čch, h/. Sonory (공명음), u nichž nevznikají turbulentní šumové složky a převažuje tónovost, má korejštiny čtyři /n, m, ng, l/.

Korejské obstruenty dále dělíme z hlediska způsobu artikulace (조음 방법) na závěrové hlásky (okluzivy, plozivy, 파열음)⁷⁴ /k, kk, kch, t, tt, tch, p, pp, pch/, úžinové hlásky (konstriktivy, třené, frikativy, 마찰음)⁷⁵ /s, ss, h/ a polozávěrové hlásky (semiokluzivy, poloražené, afrikáty, 파찰음) /č, čč, čch/. Dále je dělíme do dalších podkategorií v závislosti na způsobu fonace, resp.

⁷² LOLLOK, M. *Kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. Online. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/11756166/> [citováno 2023-11-03] či Balkó (2008: 64–67).

⁷³ Na počtu a klasifikaci korejských souhlásek panuje mezi autory zdrojů pro tuto práci (Pucek, Shin, Cho, Hōjong ad.) široká shoda.

⁷⁴ Termín okluziva je odvozen od slova okluze (závěr) a byl vytvořen s ohledem na artikulaci, termín ploziva je odvozen od ploze (uvolnění) a je motivován akusticko-percepčním hlediskem.

⁷⁵ Termín konstriktiva je odvozen od slova konstriktce (zúžení) a odpovídá artikulačnímu hledisku, termín frikativa je odvozen od frikce (tření, šum) z hlediska sluchového dojmu.

na intenzitě svalové činnosti při artikulaci a na aspiraci. Od všech závěrových hlásek a afrikáty existuje varianta prostá (lenis, 평음/예사소리/연음/약한 소리), napjatá/intenzivní (fortis, 경음/긴장음/된소리) a aspirovaná (격음/유기음/거센 소리) – /k, kk, kch; t, tt, tch; p, pp, pch; č, čč, čch/, od jedné z frikativ pak prostá a intenzivní – /s, ss/.

Korejské sonory dělíme z hlediska způsobu artikulace na souhlásky nosové (nazály, 비음), mezi ně patří /m, n, ng/⁷⁶, a plynné (likvidy, 유음), do nichž řadíme /l/. Jediná korejská likvida má však ve výslovnosti dvojí alofonickou realizaci, buď jako bokové (laterální, 측음) [l] nebo jako jednokmitné (flap,⁷⁷ 탄음) [r] (viz níže).⁷⁸

Z hlediska místa artikulace (조음 위치) dělíme korejské souhlásky na obouretné (bilabiály, 양순음) /p, pp, pch, m/, zubodásňové/předodásňové (alveodentály, 치조음) /t, tt, tch, s, ss, n, l/, zadodásňové (alveopalatály, 경구개음) /č, čč, čch/, zadopatrové (veláry, 연구개음) /k, kk, kch, ng / a hrtanovou (laryngálu/glotalu,⁷⁹후음/성문음) /h/.

Tabulka 20 – Přehled korejských souhlásek podle způsobu a místa artikulace

Způsob		Místo	Bilabiály	Alveodentály	Alveopalatály	Veláry	Glotaly
Obstruenty	Plozivy	Prostá	ㅍ /p/	ㅌ /t/		ㅋ /k/	
		Intenzivní	ㅃ /pp/	ㅆ /tt/		ㄱ /kk/	
		Aspirovaná	ㅑ /pch/	ㅊ /tch/		ㅋ /kch/	
	Frikativy	Prostá		ㅅ /s/			ㅎ /h/
		Intenzivní		ㅆ /ss/			
	Afrikáty	Prostá			ㅈ /č/		
		Intenzivní			ㅉ /čč/		
		Aspirovaná			ㅊ /čch/		
	Sonory	Nazály		ㅁ /m/	ㄴ /n/		ㅇ /ng/
Likvidy				ㄹ /l/			

O inventáři korejských souhlásek obecně platí, že je relativně bohatý na plozivy a chudý na frikativy, kanonická výslovnost obstruentů je neznělá a sonor znělá. Znělost a neznělost obstruentů není v korejštině distinktivním rysem. V *hangŭlu* existuje stejný grafém pro neznělou

⁷⁶ Tyto tři nazály jsou jediné korejské hlásky, při jejichž výslovnosti vychází vzduch vytvořený v plicích dutinou nosní. Všechny ostatní korejské souhlásky i samohlásky jsou orální.

⁷⁷ Výraz *flap* je převzat z angličtiny, pro kterou je jednokmitné *r* typické. Pokud bychom měli zůstat u latinských ekvivalentů, odpovídal by termín verberanta (souhláska, která vzniká prudkým pohybem a krátkým dotekem artikulačních orgánů, od plozivy se liší jednak délkou trvání, jednak tím, že se za artikulačními orgány nenahromadí vzduch, a proto se v souhlásce neprojevuje ploze).

⁷⁸ V IPA je jednokmitové *r* přepisováno jako [r].

⁷⁹ Zde je dvojí název motivován místem tvoření, tj. hrtanem (lat. larynx) a artikulujícím orgánem, tj. hlasivkami (lat. glottis).

i znělou výslovnost. Korejské obstruenty se vyslovují zněle zpravidla jen v silné pozici, tj. mezi samohláskami či po sonorách, znělost je však v porovnání s češtinou slabší.

Na počtu v současné mluvené korejštině používaných souhlásek napříč generacemi i dialekty se korejští fonetici shodují lépe než u samohlásek.

V hodinách praktického jazyka se mi osvědčilo používat tabulku 21, ve které jsou korejské souhlásky zjednodušeně rozděleny na základní a odvozené – intenzivní a aspirované. Tabulka má z didaktického hlediska několik výhod. Zaprvé do jisté míry odráží „abecední“ pořadí souhlásek v *hangŭlu*⁸⁰, zadruhé je pro studenty přehledná z hlediska typů fonace, zatřetí se podle ní snadněji porovnává souhláskový inventář korejštiny a češtiny a začtvrté je v ní uvedena česká vědecká transkripce korejštiny, která odráží zvukové realizace hlásek v silné i slabé pozici,⁸¹ i revidovaná romanizace korejštiny.⁸²

Tabulka 21 – Korejské souhlásky – didaktická tabulka

Základní	ㄱ	ㄴ	ㄷ	ㄹ	ㅁ	ㅂ	ㅅ	ㅇ	ㅈ	ㅎ
ČVTK	[k/g]	[n]	[t/d]	[l/r]	[m]	[p/b]	[s]	[0/ng]	[č/dž]	[h]
Romanizace korejštiny	[g]	[n]	[d]	[l/r]	[m]	[b]	[s]	[0/ng]	[j]	[h]
Intenzivní	ㄲ		ㄸ			ㅃ	ㅆ		ㅉ	
ČVTK	[kk]		[tt]			[pp]	[ss]		[čč]	
Romanizace korejštiny	[kk]		[tt]			[pp]	[ss]		[jj]	
Aspírované	ㅋ		ㅌ			ㅍ			ㅊ	
ČVTK	[kch]		[tch]			[pch]			[čch]	
Romanizace korejštiny	[k]		[t]			[p]			[ch]	

Studenti z tabulky s přehledem vyčtou, že korejština má deset základních souhlásek, jejichž obdobu lze nalézt i v souhláskovém inventáři češtiny, a dále že od některých základních

⁸⁰ Znalost pořadí písmen/hlásek v *hangŭlu* se v dnešní době internetových slovníků jeví jako dovednost nepodstatná, přesto se domnívám, že vede k lepšímu vybavení si jednotlivých písmen/hlásek, používá se pro označování pořadí ve smyslu našeho a), b), c), d), na abecedním pořadí závisí preference při čtení spřežkových finál (viz níže), korejská „abeceda“ se někdy také nazývá podle prvních písmen 가나다 *kanada* či 가나다라 *kanadara* apod. Samohlásky se v korejských slovnících řadí pod ㅇ (viz tabulka 11). Pořadí souhlásek v *hangŭlu* je ㄱ, ㄲ, ㄴ, ㄷ, ㄸ, ㄹ, ㅁ, ㅂ, ㅃ, ㅅ, ㅆ, ㅇ, ㅈ, ㅉ, ㅊ, ㅋ, ㆁ, ㆁ, ㆁ, ㆁ.

⁸¹ Další možné alofonické realizace vzniklé vlivem koartikulace tabulka neuvádí, stala by se pro studenty začátečnický příliš nepřehlednou.

⁸² V kapitole 1.10 bylo uvedeno, že pro studenty korejštiny je dobré orientovat se ve více transkripčních systémech a že českou vědeckou transkripci korejštiny ČVTK a revidovanou romanizací korejštiny považují za nejdůležitější. S ČVTK se studenti setkávají při četbě odborných textů či ji upotřebí ke správnému přepisu korejských jmen, termínů i obecných slov ve vědeckých pracích, s revidovanou romanizací korejštiny se mohou běžně setkat při pobytu v Koreji, přepisu korejských adres, zeměpisných názvů apod.

souhlásek existují odvozené varianty podle typu fonace – pět intenziv (od ploziv ㄱ /k/, ㄷ /t/, ㅂ /p/, frikativy ㅅ /s/ a afrikáty ㅈ /č/) a čtyři aspiráty (od ploziv a afrikáty).⁸³

Souhlásky základní

Základní souhlásky v korejštině tvoří šest obstruentů, z toho tři okluzivy (ㄱ /k/, ㄷ /t/, ㅂ /p/), dvě frikativy (ㅅ /s/ a ㅎ /h/) a jedna afrikáta (ㅈ /č/), a dále čtyři sonory (ㄴ /n/, ㅁ /m/, ㅇ /ng/, ㄹ /l/).

U okluziv a afrikátů se realizuje dvojí výslovnost – neznělá, která je považována za základní a realizuje se především na počátku slov (간 [kan] „játra“, 단어 [tanö] „slovo“, 비 [pi] „déšť“, 줄 [čul] „řada“), a znělá vyskytující se zpravidla v silné pozici mezi samohláskami (아가 [aga] „dítě“, 구두 [kudu] „boty“, 마보 [pabo] „blázen“, 아주 [adžu] „velmi“) či po sonorách (한국 [hanguk] „Korea“, 간다 [kanda] „jde“, 일본 [ilbon] „Japonsko“, 혼자 [hondža] „sám“), avšak jen na úrovni alofonů. Znělost a neznělost nerozlišuje význam a na rozdíl od češtiny nemají znělé hlásky [g], [d], [b] a [dž] vlastní grafickou podobu.

Podobně jako <ㄱ, ㄷ, ㅂ, ㅈ> se ve dvojí výslovnosti realizuje také grafém <ㄹ>, jehož kanonická výslovnost je [l] a jeho alofonická varianta [r] (v IPA [r]). Transkripce v IPA lépe odpovídá korejskému jednokmitnému *r* než v ČVKT přepisované [r], kde by mohlo dojít k překrytí s vícekmitnou vibrantom *r* typickou pro většinu českých slov. Laterální [l] se vyslovuje na konci slova (날 [nal] „den“, 꿀 [kkul] „med“) a na konci slabiky, následuje-li souhláska s výjimkou souhlásky ㅎ /h/ (일곱 [ilgop] „sedm“, 일반 [ilban] „obecný“). Následuje-li slabika začínající na ㄹ, vyslovuje se dlouze (dlouhý konsonant, gemináta) jako [ll] (물론 [mullon] „samozřejmě“). Před | /i/ nebo jotovanými hláskami se lehce měkčí (올리다 [ulɿida] „znít“, 달력 [talɿjök] „kalendář“).⁸⁴ Jako jednokmitné *r* se vyslovuje v pozici mezi samohláskami (나라 [nara] „země“, 물에 [mure] „do vody“) či před souhláskou ㅎ /h/ (일하다 [irhada] „pracovat“, 결혼 [kjörhon] „svatba“). Na počátku slov se ㄹ v dnešní jihokorejštině téměř nevyskytuje, setkáme se s ním pouze v archaických slovech či ve slovech přejatých. Ta se Korejci snaží vyslovovat podle původní výslovnosti, ale velmi často můžeme pozorovat rozkolísanou výslovnost (레몬 [lemon] i [remon] „citron“, 러시아 [rösia] i [lösia] „rusko“) způsobenou tím, že podobně jako opozice znělosti/neznělosti je rozdílnost mezi *l-r* nedistinktivní, vnímají je jen jako poziční varianty téhož fonému.

⁸³ Tato tabulka se mi velice osvědčila v úvodních hodinách praktického jazyka v kurzech pro veřejnost apod., kde se neočekává hlubší foneticko-fonologický výklad.

⁸⁴ Pucek (2005: 37) tuto laterální aproximantu nazývá měkké *l*. V IPA se přepisuje symbolem ɭ, který jsem zde v transkripci uvedla v zájmu odlišení od běžné výslovnosti [l].

Znělá opozice k frikativě ㅅ /s/ (s-z) neexistuje ani v písmu, ani ve výslovnosti. Alveodentální frikativa ㅅ /s/ se často především na počátku slov vyslovuje s lehkou „parazitickou“ aspirací (viz níže), s ㅣ /i/, ㅜ /ü/ či jotovanými samohláskami se lehce měkčí (palatalizuje) na slabé [š] (srov. 숨 [sum] „dech“, 나사 [nasa] „šroub“, 시험 [šihöm] „zkouška“, 샤워 [šjawö] „sprcha“).⁸⁵

V korejštině se lze setkat s neznělým [h] a znělým [ɦ]⁸⁶, avšak opět pouze na bázi alofonů. Základní neznělá výslovnost [h] se realizuje na počátku slov (하다 [hada] „dělat“, 해 [hä] „rok“), znělá varianta *h* se v důsledku znělostní asimilace objevuje mezi vokály (오후 [ofu] „odpoledne“, 필요하다 [pchirjoɦada] „být potřebný“) či mezi sonorou a vokálem (결혼 [kjörɦon] „sňatek“, 전화 [čönɦwa] „telefon“). Z důvodu artikulační náročnosti znělého [ɦ] (velká spotřeba výdechového vzduchu) dochází často k oslabení až ztrátě znělosti i v silné pozici. Tento jev nazýváme „oslabování *h*“ (ㅎ 약화, viz také pravidla vyplývající z fonotaktických omezení korejštiny ve 2.4.1.1). Obligátně dochází k úplnému vypuštění *h* z výslovnosti v případě, kdy kmen dějového nebo kvalitativního slovesa je zakončen na ㅎ a připojí se sufix nebo koncovka začínající samohláskou (좋은 [čöun] „dobrý“, 넣었어요 [nöössöjo] „vložil“), nebo když následuje sufix či koncovka začínající na ㅅ /s/ (좋습니다 [čössümnida] „je to dobré“). V tom případě se následující *s* intenzifikuje. V praxi se lze často setkat i s „nelaryngální“ výslovností ㅎ, při které dochází k frikci na jiném místě ústní dutiny podle hláskového okolí. Chybí totiž systémová opozice nepravého páru *h-ch*,⁸⁷ která by tomu bránila. Před ㅣ /i/ se ㅎ vyslovuje spíše jako velární frikativa [x] (힘 [xim] „síla“) a před zaokrouhleným ㅜ /u/ nebo glajdem *w* jako bilabiální frikativa [ɸ] (후두 [ɸudu] „hrtan“, 훨씬 [ɸwölssin] „mnohem“). [h] také spouští v určitých hláskových okolicích jednu z asimilací (aspiraci), o kterých bude blíže pojednáno v kapitole 2.4.1.1.

Korejské nazály ㅁ /m/ a ㄴ /n/ nečiní obvykle českým studentům potíže. Při poslechu je však potřeba dávat pozor na tzv. oslabenou nazálnost, která se vyskytuje na začátku slov. V úvodních hodinách korejštiny bývají studenti, kteří již dříve pochytily některá základní slova v korejských seriálech či písních, často překvapeni, že korejské „ano“ se píše 네 [ne] a „promiň“ 미안해 [mianhä] apod., protože si celou dobu mysleli, že slyší [de] a [bianhä]. Je to důsledek nedbale vyslovené nosovky, která pak zní spíše jako hláska závěrová (podobně jako

⁸⁵ ČVTK přepisuje *sihöm*, *sjawö*, ale přepis *s* je značně vzdálen reálné výslovnosti a někteří odborníci se vyslovují pro úpravu na *šihöm*, *šjawö* tak, jak je to uvedeno ve fonetickém přepise v práci. Přepis palatalizovaného ㅅ je jediným sporným bodem české vědecké transkripce korejštiny.

⁸⁶ Přepis [ɦ] se využívá v IPA. Česká vědecká transkripce korejštiny přepisuje neznělou i znělou alofonní variantu ㅎ /h/ jako *h*. V následujících příkladech však kvůli odlišení výslovnostních variant využíváme znak [ɦ] a další znaky IPA i v ČVTK.

⁸⁷ Nepravý pár pro to, že se jedná o hlásky tvořené na jiném místě.

v češtině při rýmě). U ㄴ /n/ také dochází ke slabé palatalizaci před ㅣ /i/ a jotovanými samohláskami (다니다 [tajida] „chodit“).⁸⁸

Třetí korejskou nazálou, kterou čeština nevyčleňuje jako samostatný foném, byť se tak běžně vyslovuje české *n* před velárou /k/ a /g/ (př. slunko [sluŋko], mango [mango]), je ㅇ /ng/. Lze ji vyslovit pouze v pozici slabičné finály (방 [paŋ] „pokoj“, 정문 [čöŋmun] „hlavní vchod“). Pokud se grafém <ㅇ> vyskytne v písmu na počátku slabiky (a vyskytuje se všude tam, kde slabika začíná samohláskou), pak se nevyslovuje a užívá se jen jako formální začátek slabiky.

Souhlásky prosté – napjaté – aspirované

Z tabulky 21 je dobře patrné, že od některých základních souhlásek existují příbuzné fonémy, jejichž místo artikulace je shodné, ale liší se fonací, tj. způsobem vytváření zvuku v hlasívkách. Při klasifikaci korejských souhlásek se uplatňují dva důležité distinktivní rysy [±napjatý] a [±aspirovaný].

Základní zvukové realizaci prostých souhlásek ㄱ /k/, ㄷ /t/, ㅂ /p/, ㅅ /s/ a ㅈ /č/ už byla zmíněna (viz souhlásky základní), jedná se o tzv. „slabé zvuky“. Naproti tomu existující intenzivy ㄱㄱ /kk/, ㄷㄷ /tt/, ㅂㅂ /pp/, ㅅㅅ /ss/ a ㅈㅈ /čč/ a aspiráty ㅋ /kch/, ㅌ /tch/, ㅊ /čch/ a ㅍ /pch/ (prostá frikativa ㅅ má pouze intenzivní variantu) jsou označovány za „silné zvuky“ (Höjong, 2005: 113). U intenziv jde především o sílu z hlediska hlasivkového napětí, u aspirát z hlediska míry uvolněného vzduchu při tvorbě hlásky. Co se týče míry uvolněného vzduchu, je mezi hláskami následující pořadí: aspiráta > prostá > intenziva.

Jako charakteristický znak pro rozlišení mezi prostou, intenzivní a aspirovanou hláskou se považuje doba nástupu hlasivkového tónu, tzv. VOT (voice onset time). Obecně mají nejkratší VOT intenzivní hlásky, následují prosté a nakonec aspirované.

Protože jsou tyto sekundární artikulační rysy v češtině neznámé, ale v korejštině mají distinktivní funkci (불 [pul] „oheň“ x 뽕 [ppul] „roh“ x 풀 [pchul] „tráva“; jedná se o podobnou korelaci jako v češtině znělost/neznělost), je potřeba se jim ve výuce fonetiky důkladně věnovat. Z pedagogické zkušenosti se tato trojice možná fonace, resp. vycvičení fonematičného sluchu a vytvoření artikulační báze k jejímu zvládnutí, jeví jako to nejobtížnější, s čím se český student korejštiny v rámci výuky korejské fonetiky může setkat. V následujících odstavcích ještě jednou shrnuji fakta, která lze o jednotlivých skupinách hlásek se stejným typem fonace uvést.

Platí, že v rámci jedné trojice, resp. dvojice, jsou hlásky artikulovány v zásadě stejným způsobem a na stejném místě. Např. ㅂ /p/, ㅂㅂ /pp/, ㅍ /pch/ lze všechny klasifikovat jako

⁸⁸ Využit symbol ɲ z IPA k naznačení palatalizovaného *n*.

bilabiální explozívy, ㅍ /č/, ㅍㅍ /čč/, ㅍㅈ /čch/ jako alveopalatální afrikáty apod. Liší se však v doplňkové artikulaci napjatosti či přídechu.

Prosté hlásky

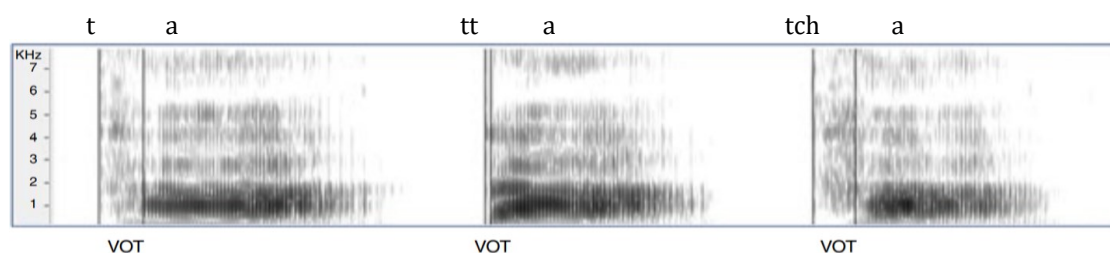
Jsou v korejštině typicky neznělé s tím, že dochází k jejich znělostní asimilaci/spodobě v okolí znělých hlásek (vokálů a sonorních hlásek *l/r, m, n, ng*). Takto modifikovaná hláska je ale vnímána jenom jako poziční varianta – nemá vliv na rozlišení významu slova a zapisuje se stejným písmenem.

V pozici iniciály jsou prosté hlásky (závěrové, polozávěrové i třené) vyslovovány se zpomaleným otevřením závěru/úžiny, což znamená, že nejsou tak ostré jako české neznělé hlásky. Měkké otevření má za následek přítomnost slabé, tzv. parazitické aspirace, která napomáhá odlišení prostých hlásek od napjatých.⁸⁹

Napjaté hlásky (intenzivy)

Jejich výslovnost bývá doprovázena napětím hrtanových svalů. Od prostých je odlišíme tak, že je vyslovujeme zásadně a ve všech hláskových okolí nezněle (nedochází ke znělostní asimilaci mezi vokály ani po sonorách), a v iniciále mají ostrou výslovnost bez parazitické aspirace. Na rozdíl od aspirovaných se nevyslovují s přídechem, při jejich realizaci se spotřebuje nejméně vzduchu, mají krátký VOT, jak je zřejmé z obr. 12 (Shin, 2015: 9-11).

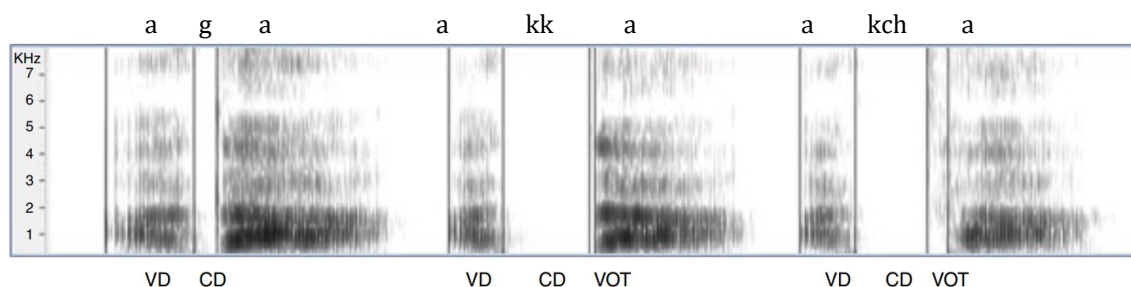
Obr. 12 – Rozdíl v nástupu hlasivkového tónu u prostých, intenzivních a aspirovaných souhlásek (VOT – voice onset time) (Shin, 2015: 10)

Intenzivy se vyznačují poměrně dlouhým závěrem, přičemž v pozici mezi samohláskami navíc dochází ke krácení předchozího vokálu, takže je v takovýchto případech délka závěru přibližně dvojnásobná oproti prosté hlásce (srov. 아가 [a:ga] „dítě“ x 아까 [akka] „před chvílí“).

⁸⁹ Parazitickou aspiraci nelze směřovat s hlasivkovou aspirací, která je distinktivním rysem aspirovaných souhlásek.

Obr. 13 – Rozdíl v trvání závěru u prostých, intenzivních a aspirovaných souhlásek (Shin, 2015: 10)

* VD – voice duration (trvání hlasivkového tónu); CD – closure duration (trvání závěru)

Aspirované hlásky

V korejštině se vyslovují se silným přídechem. Při jejich realizaci je množství vydechovaného vzduchu nejvyšší, ale tlak naopak nejnižší. Po dobu přídechu je „blokována“ vibrace hlasivek (znělost), což se při výslovnosti projevuje prodlevou mezi uvolněním závěru a zazněním následující samohlásky, prodlužuje se VOT (viz obr. 12).

Rozdíly ve výslovnosti tří, resp. dvou korelátů mohou vznikat i v závislosti na typu hlásek a jejich pozici ve slově. Například u závěrových hlásek na začátku slova odpovídá VOT posloupnosti aspirované > prosté > intenzivní, přičemž rozdíl u aspirát a prostých není nijak výrazný, zato intenzivy mají VOT znatelně kratší. Naopak uprostřed slova se doba nástupu hlasivkového tónu u prostých přibližuje intenzivám, protože prosté se uprostřed slov vyslovují bez parazitické aspirace a často zněle. VOT aspirovaných a intenzivních závěrových hlásek zůstává odlišný i uprostřed slov. Prostou a intenzivní závěrovou hlásku uprostřed slova lze rozlišit díky jiným parametrům. Předně díky znělosti/neznělosti (prosté většinou v silné pozici se znělou výslovností x intenzivní zásadně neznělé), ale též díky trvání závěru a trvání předcházející samohlásky (u prostých kratší závěr a prodloužená samohláska x u intenzivních delší závěr a zkrácená samohláska, viz výše).

Nositelem rozlišení mezi třemi typy fonace na začátku slova je i výška samohlásky, která následuje za iniciální závěrovou hláskou. F0 této samohlásky je nejvyšší u aspirát, následují intenzivy a pak prosté. Protože VOT u prostých a aspirovaných závěrových hlásek na počátku slov se příliš neliší, je f0 následujícího vokálu jasnějším akustickým klíčem k jejich rozlišení. (Shin, 2015: 12)

Podobně lze analyzovat i afrikáty a frikativy, porovnat zástupce jednotlivých typů fonace z hlediska VOT, trvání frikce, aspirace, šíře hlasivkové štěrby apod. (viz podrobněji Shin, 2015: 12–13).

2.2.2 České souhlásky

U českých konsonantů vycházíme z pojetí Skarnitzla, Šturma a Volína (2016) či Balkó (2020), jejichž analýza češtiny počítá s 26 konsonantickými fonémy. Jedná se o 25 fonémů /b, c, č, d, d', f, g, h, x, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, t', v, z, ž/, kterým v české abecedě odpovídají příslušné grafémy.⁹⁰ Navíc pak přiznávají status českého fonému též hlásce /d͡ʒ/, pro kterou v češtině neexistuje samostatný grafém a která je v domácích slovech jen alofonickou variantou k /č/ vzniklou asimilací znělosti (*léčba* [le:d͡ʒba]). Vyslovuje se však také v hojně používaných přejatých slovech a cizích vlastních jménech (*džus* [d͡ʒus], *džiny* [d͡ʒi:ni], *John* [d͡ʒon]), přičemž jde o nedělitelný segment s rozlišovací funkcí v opozici k některým českým slovům (*džiny* x *Číny*; *džin* x *čin*, *o čem* x *o džem*). Naproti tomu hlásku [d͡z], která je v českých slovech alofonem k afrikátě *c* (*leckdo* [leɔd͡zdo]), popř. se vyskytuje v cizích slovech či vlastních jménech (*Dzurinda* [d͡zurinda]), nezařazují do fonologického systému češtiny. Nikde se totiž mezi domácím a cizím slovem nevytvořil minimální pár, ve kterém by hláska hrála distinktivní roli.

Diskutabilní se může zdát též okluziva *g*. Grafém <g> se v domácích slovech nevyskytuje a [g] se vyslovuje jen jako alofon k neznělé okluzivě /k/ při asimilaci znělosti (*někdo* [něgdo], *kdy* [gdɪ]). Objevuje se však v přejatých slovech, přičemž fonémický kontrast můžeme najít jak s českým slovem, tak s jiným běžně používaným slovem přejatým (*puma* x *guma*, *král* x *grál*, *pól* x *gól*), proto se rovněž řadí mezi české fonémy.

Již dříve jsem zmínila, že v češtině je znělost/neznělost distinktivní rys. Typicky vytvářejí znělostní páry obstruenty (*p-b*, *t-d*, *s-z* atd.), avšak z výše uvedených příkladů je patrné, že ne vždy je možné oba započítat do fonematického inventáře (srov. *k-g*, *č-d͡ž* x *c-d͡z*). Tam, kde se jedná jen o alofony v komplementární distribuci, ale chybí distinktivní funkce, nelze hlásce přiznat status samostatného fonému. Kromě hlásek [c-d͡z] jsou v češtině dalšími takovými příklady znělé a neznělé varianty od fonému /ř/ a /x/, tedy opozice [ř-ř̥], [x-x̥].

Šumová alveolární vibranta /ř/ je typicky česká hláska, která se vyslovuje zněle na začátku slova (*řepa*), uprostřed slova mezi samohláskami (*moře*) či v sousedství znělého konsonantu (*mříž*, *dřít*, *pařba*, *zákeřný*). Nezněle se vyslovuje na konci slova před pauzou (*keř*) či v sousedství neznělého konsonantu (*třít*, *Mařka*). Znělost/neznělost /ř/ je tedy dána fonetickým kontextem a neexistuje minimální pár, ve kterém by hrála distinktivní roli, proto je neznělé [ř̥] považováno za alofon k primárně znělému [ř].

Podobně je tomu i u primárně neznělé velární frikativy /x/ (v písmu spřežka <ch>) a primárně znělé laryngální frikativy /h/ (v ČFT [h], v IPA [ɦ]). Tyto dva fonémy jsou k sobě v distinktivní opozici (srov. *chladit* x *hladit*) a bývají považovány za znělostí pár, avšak jedná se o tzv. nepravý pár tvořený hláskami s odlišným místem artikulace. Znělostním protějškem k [x] je

⁹⁰ Symbolu x používanému jak v IPA, tak v české fonetické transkripci odpovídá český spřežkový grafém <ch>.

alofon znělé velární [ɣ], které se vyslovuje například na hranicích slov před znělými hláskami (*abych bral* [abɪɣ bral], *duch doby* [duɣ doβi]). Může ale na tomto místě alternovat též se znělým *h*. Naopak znělá laryngála *h* má ve slabé neznělé pozici výslovnost [x] (*sníh* [sni:x], *roh* [rox]). Tato asymetrie je v českém konsonantickém systému ojedinělá (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 104).

Posledním znělostním párem jsou labiodentální frikativy *f-v*. Přestože se grafém <f> v domácích slovech vyskytuje relativně málo, jedná se o dva samostatné fonémy, protože existuje několik minimálních párů (*fíku x víku*, *Fanda x Vanda*, *zoufat x zouvat*). Vyskytuje se též v běžně používaných přejatých slovech (*film*, *figura*, *fiasko*). Hlásk [f] se vyskytuje jako neznělý protějšek k [v] na konci slov či při asimilaci znělosti (*chov* [xof], *včela* [fčela]).

Shrneme-li výše či již dříve uvedené, pak jsme z hlásek, které se v češtině vyslovují, do fonematického inventáře nezapočítali [ŋ], [d̥z], [ɬ] a [ɣ]. Kromě toho platnost fonému nemá též labiodentální (retozubná) nazála [m], která je pouze alofonem bilabiálního /m/ před jinou labiodentálou (*tramvaj*, *lymfá*), ani ráz (tvrdý hlasový začátek), jehož kanonickou realizací je glotální (hlasivková) exploziva, která se v IPA přepisuje jako [ʔ]. Artikulace rázu je spjata s pevným semknutím hlasivek. V češtině se objevuje například jako protetická hláska na začátku slov začínajících vokálem (*Eva* [ʔeva], *auto* [ʔaũto]). Plní často delimitační funkci, tj. vyznačuje předěl mezi slovy (srov. *s okem* [sʔokem] x *sokem* [sokem]; *já a ty* [ja: ʔa ti]). Vkládá se mezi samohlásky stojící uprostřed slova vedle sebe, které netvoří dvojhlásku (*používat* [poʔuži:vət]), vyslovuje se na hranici slov či morfémů tam, kde druhá část začíná samohláskou (*trojúhelník* [trojʔu:helni:k]; *potevřený* [poʔotevřeni:]). V češtině je použití rázu většinou fakultativní. Současná ortoepická norma jej předepisuje pouze po neslabičných předložkách *k*, *s*, *z*, *v* (*k opici* [kʔopici]), v nářečích však často dochází k výslovnosti bez rázu. Ráz se mimo šev či složeninu nikdy neklade mezi dvě samohlásky u slov cizího původu (*ideál* [idea:l], *koala* [koala]).

Z úvodní části této podkapitoly je patrné, že fonologická znělost je jedním z primárních artikulačních hledisek, podle kterých klasifikujeme české konsonanty. Dalšími jsou místo artikulace a způsob artikulace.

Znělost/neznělost, tedy přítomnost či nepřítomnost kmitání hlasivek je v češtině většinou (viz výše) distinktivní rys (označuje se [+znělý]), což znamená, že fonetická znělost koresponduje se znělostí fonologickou. Definuje se však zpravidla jen u znělostních párů obstruentů, které se většinou shodují v místě a způsobu tvoření a liší se jen znělostí. Sonory jsou díky své převládající tónové složce považovány za hlásky znělé, označují se též někdy jako hlásky nepárové či jedinečné. V češtině se jedná o souhláskové fonémy /m, n, ň, l, r, j/.

Místo artikulace určují dva distinktivní rysy [+koronální] a [+anteriorní], přičemž mezi korunálními segmenty patří ty, které se vyslovují na tvrdém patru, alveolárním výběžku či na

zubech, a mezi anteriorní ty, které se vyslovují od rtů po alveolární výběžek (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 102).⁹¹ Kombinace těchto dvou distinktivních rysů vymezuje čtyři artikulační oblasti, v nichž lze segmenty ještě dále dělit podle místa tvoření striktury. V češtině se jedná o hlásky retné (labiály), které se dělí na obouretné (bilabiály) /p, b, m/ a retozubné (labiodentály) /f, v/.⁹² Dále jsou to hlásky dásňové (alveoláry), které dělíme na předodásňové (prealveoláry) /t, d, s, z, c, r, n, l/⁹³ a zadodásňové (postalveoláry) /š, ž, č, dž, ř/. Dalšími skupinami jsou tvrdopatrové (palatály) /t', d', ň, j/, měkkopatrové/zadopatrové (veláry) /k, g, x/ a hrtanová (laryngála, glotála) /h/.

Distinktivní rys [\pm sonorní] popisuje způsob artikulace z hlediska toho, zda převládá tónová složka či šum, a dělí souhlásky na sonory a obstruenty. Dalším distinktivním rysem zohledňujícím způsob artikulace je [\pm kontinuální]. Ten popisuje, zda dochází při výslovnosti dané hlásky k úplnému nebo jen částečnému uzavření proudu vzduchu, který uniká ústní či nosní dutinou. Mezi [-kontinuální] patří souhlásky závěrové (okluzivy) neboli ražené (explozivy) /p, b, t, d, t', d', k, g/, polozávěrové (semiokluzivy) neboli poloražené (afrikáty) /c, č, dž/ a nosovky (nazály) /m, n, ň/. Mezi [+kontinuální], u kterých vzduch uniká nějakou úžinou, patří hlásky úžinové (konstriktivy) neboli třené (frikativy), kam patří /f, v, s, z, š, ž, x, h, r, ř, l, j/. Specifický rys [+vibrantní] je stanoven ještě pro kmitavé souhlásky (vibranty) /r, ř/ a [+drsný] pro sykavky (sibilanty) /s, z, š, ž, c, č, dž/ a frikativní vibrantu /ř/ (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 102).

Tabulka 22 – České konsonantické fonémy a jejich nejčastější varianty (uvedeny šedě v závorkách). V rámci buňky nalevo jsou neznělé, napravo znělé konsonanty. Silná čára odděluje sonory od obstruentů. (Volín, Skarnitzl, 2018: 29)

	bilabiální	labiodentální	alveolární	postalveolární	palatální	velární	laryngální
explozivy	p b		t d		t' d'	k g	(?)
frikativy		f v	s z	š ž		x (ɣ)	h
afrikáty			c (dž)	č dž			
vibranty			r	(ř) ř			
nazály	m	(m)	n		ň	(ŋ)	
aproximanty			l		j		

⁹¹ Se stejnými termíny pracují i Chomský, Halle (1968) či Palková (1994).

⁹² Retozubné [m] je pouze alofonem bilabiály *m* před jinou labiodentálou (*tramvaj, lymfa*), viz výše.

⁹³ V tabulkách zůstávají většinou řazeny pod alveoláry, viz např. Cvrček a kol., 2010: 45–46; Volín, Skarnitzl, 2018: 29).

2.2.3 Srovnání konsonantického systému korejštiny a češtiny

V podkapitolách 2.2.1 a 2.2.2 byly popsány konsonantické systémy korejštiny a češtiny. Jak už bylo zmíněno, fonémy v jazycích stojí ve vztahu k ostatním fonémům téhož jazyka v opozici na základě vztahu k minimálně jedné jejich vlastnosti. Vytvářejí fonologické protiklady, tedy zvukové rozdíly, které v daném jazyce slouží k rozlišování významu. Každý jazyk má vlastní sadu fonémů, jejich počet se odvíjí od počtu distinktivních rysů, které jednotlivé segmenty od sebe odlišují. Některé fonetické kvality jsou však v daném jazyce využívány pro rozlišení segmentů systematicky, jiné jen okrajově. Navíc jednotlivé fonémy či jejich skupiny mohou být postaveny do kontrastu vícerym způsobem. (Palková, 1994: 248) Proto je skutečný počet binárně chápaných distinktivních rysů v každém jazyce specifický a může být mnohem širší, než je minimální počet distinktivních rysů nutný k odlišení jednotlivých segmentů konkrétního fonologického systému. Například pro české souhlásky se uvádí matice sedmi distinktivních rysů (viz tabulka 23). Binárně charakterizovat na základě artikulačních i akustických vlastností segmentů lze ale celou řadu dalších fonologických protikladů českých samohlásek, např. [±nazální], [±laterální] atd.⁹⁴

Tabulka 23 – Český konsonantický systém klasifikovaný pomocí distinktivních rysů (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016, upraveno do ČFT)

	m	n	ň	l	r	j	ř	p	b	t	d	ť	d'	k	g	c	č	ďž	f	v	s	z	š	ž	x	h
Sonorní	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Znělý	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
Koronální	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-
Anteriorní	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-
Kontinuální	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Drsný	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-
Vibrantní	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Nejinak je tomu i v případě korejského fonologického systému. Jednotlivé korejské fonémy lze binárně charakterizovat z řady hledisek (viz např. Cho, Whitman, 2000: 72)⁹⁵, avšak v dostupné literatuře se mi nepodařilo vyhledat přehled či tabulku, která by zobrazovala matici s minimálním počtem distinktivních rysů korejských konsonantů. Pokusila jsem se ji proto sestavit sama. V zájmu kontrastivní analýzy jsem postupovala podle tabulky 23, aby co nejvíce vynikly distinktivní rysy, které mají čeština a korejština společné a naopak. Došla jsem k šestičlenné matici (viz tab. 24), v níž se oba jazyky shodují v charakteristice [±sonorní], [±kontinuální], [±koronální], [±anteriorní]. Zásadním rozdílem je, že [±znělý] není v korejštině

⁹⁴ Charakteristika nazálnosti není nezbytně nutná k odlišení hlásek, protože nazály jsou ve skupině závěrových hlásek jedinými sonorami. Laterální /l/ lze zas v rámci sonor odlišit od nazál díky základnímu distinktivnímu rysu [+kontinuální].

⁹⁵ Kromě těch, která jsou uvedena v tabulce 24, jsou to např. [±nazální], [±labiální], [±sykavý] atd.

distinktivním rysem, a naopak [\pm napjatý] a [\pm rozšířená hlasivková štěrbina] (resp. [\pm aspirovaný]) se neuplatňuje v češtině.

Tabulka 24 – Korejský konsonantický systém klasifikovaný pomocí distinktivních rysů

	m	n	ng	l	p	pp	pch	t	tt	tch	k	kk	kch	č	čč	čch	s	ss	h
	ㅁ	ㄴ	ㅇ	ㄹ	ㅂ	ㅃ	ㅅ	ㅈ	ㅉ	ㅊ	ㅋ	ㅋ	ㅋ	ㅈ	ㅈ	ㅈ	ㅅ	ㅅ	ㅎ
Sonorní	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kontinuální	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
Rozšířená hlasivková štěrbina	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+
Napjatý	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	-
Koronální	-	+	-	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+	-
Anteriorní	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	-

Korejský fonemický inventář konsonantů je chudší než český a z velké části se s ním nepřekrývá. Výslovnost řady českých souhlásek bývá pro Korejce učící se česky obtížná. Chybí jim labiodentály *f* a *v*, které mají tendenci substituovat explozivami ㅅ /pch/ a ㅂ /p/, což výslovnost značně deformuje, chybí afrikáta *c*, frikativy *z*, *ž* a samozřejmě *ř*, jejichž výslovnost řeší zpravidla přes palatální afrikátu ㅈ /č/, chybí palatály *d'*, *t'*. Korejšтина rovněž nemá grafém pro hlásku [j], neřadí ji ani mezi fonémy, i když ji Korejci umí vyslovit v rámci jotovaných samohlásek.

Český konsonantický inventář, byť je bohatší, však také neobsahuje celou řadu korejských souhlásek, a i čeští studenti se při nácviu korejské výslovnosti setkávají se zcela novými fonémy a jejich zvukovými realizacemi. Jedná se především o devět v češtině neexistujících souhlásek (pět intenzivních a čtyři aspirované), u kterých jsem již zmínila, že rozlišování korelátů prostá–intenzivní–aspirovaná považuji z pedagogické zkušenosti při výuce českých studentů za jeden z nejobtížnějších jevů korejské fonetiky. V češtině rovněž chybí foném ㅇ /ng/. Samotná výslovnost hlásky [ŋ] sice českým studentům problém nedělá, přesto často zápasí s rozlišováním [n] a [ŋ], což přičítám tomu, že jsou v češtině zvyklí [ŋ] vyslovovat jen před [k] či [g], a vyslovit ho v jiné pozici bez dostatečné koncentrace jim činí potíže. Někteří studenti také zřejmě pod vlivem ČVTK inklinují u velární nazály k nesprávné výslovnosti [n-g] (např. 왕ㅇ [waŋi] „král“ nesprávně vyslovují [wan-gi]).

Zbývajících devět korejských konsonantických fonémů /k, n, t, l, m, p, t, č, h/ se sice vyskytuje i v češtině, avšak jejich zvuková realizace je spojena s řadou výslovnostních pravidel, která souvisí s jejich postavením ve slově, resp. s hláskovým okolím,⁹⁶ což samozřejmě zvládnutí korejské výslovnosti také komplikuje. Navíc i u těchto hlásek je v zájmu co nejdokonalejší

⁹⁶ O zvukové realizaci fonémů v silném a slabém postavení bylo pojednáno v oddíle 2.3.1. Dalším pravidlům se věnuji v podkapitole 2.4.

výslovnosti potřeba postupně doladit drobnosti v nastavení artikulační báze. Již bylo zmíněno, že např. korejské /r/ není česká vibranta [r], ale jednokmitné (alveolární švihové) [r] (IPA), korejské explozivny nejsou tolik ražené, na počátku slov je může provázet parazitická aspirace a v silné pozici je jejich znělost slabší než českých znělých (viz kap. 2.3.1). U nazál na začátku slov se může objevit denazalizace. Afrikáta ㅈ je sice v ČVTK přepisována jako [č] v neznělé a [dž] ve znělé pozici, přepis v IPA však signalizuje, že výslovnost korejských a českých afrikát není zcela totožná. Souhláska ㅈ se v IPA podle pozice přepisuje [tɕ] nebo [dʒ], ale české /č/ a /ďž/ se přepisují jako [tʃ] a [dʒ]. V korejštině se jedná o neznělou a znělou prealveolární hlásku, kdežto v češtině o postalveolární. Pozice jazyka je při výslovnosti ㅈ a ㅉ odlišná, při výslovnosti ㅈ se čepel jazyka posouvá více dopředu, spíše jako při výslovnosti českého [c/ďž].

V návaznosti na zmínku o výslovnostních pravidlech je zajímavé podívat se na počet korejských a českých souhlásek z hlediska grafémů, fonémů a hlásek.

Tabulka 25 – Porovnání počtu korejských a českých souhláskových grafémů, fonémů a hlásek

Korejšťina			Čeština		
Grafémy	<ㄱ, ㄴ, ㄷ, ㄹ, ㅁ, ㅂ, ㅅ, ㅇ, ㅈ, ㅊ, ㅋ, ㆁ, ㄷ, ㄷ, ㅁ, ㅂ, ㅅ, ㅇ, ㅈ, ㅊ, ㅋ, ㆁ>	19	Grafémy	<b, c, č, d, d', f, g, h, ch, j, k, l, m, n, ň, p, q, r, ř, s, š, t, t', v, w, x, z, ž>	28
Fonémy	/k, n, t, l, m, p, s, ng, č, h, kk, tt, pp, ss, čč, kch, tch, pch, čch/	19	Fonémy	/b, c, č, ďž, d, d', f, g, h, x, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, t', v, z, ž/	26
Hlásky*	[g, k', ɲ, d, t', r, ʎ, b, p', ɕ, ɕ, dz, h, x, ɸ]	34	Hlásky*	[ďž, ɣ, m, ɲ, ʃ, ʔ]	32

* U hlásek jsou uvedeny ty, které nemají status fonému, ale vyslovují se v daném jazyce jako alofonické varianty od základních zvukových realizací jednotlivých fonémů. U hlásek je v zájmu jednoznačnosti uveden přepis v IPA. Mezi české hlásky je zařazen i ráz [ʔ], který se mezi hlásky standardně nepočítá, jedná se o segment s delimitační funkcí. Číslo u hlásek je výsledkem součtu uvedených alofonických variant a fonémů z řádku nad nimi.

U obou jazyků lze u konsonantů pozorovat velkou shodu v počtu grafémů a fonémů, u korejšťiny dokonce stoprocentní. Odlišné jsou ale v poměru počtu grafémů, resp. fonémů a realizovaných hlásek. U korejšťiny je to 19:34 u češtiny 28/26:32. Korejšťina je mnohem bohatší na alofony. V tabulce jsou do korejských hlásek zařazeny všechny variétní zvukové realizace korejských souhláskových fonémů, které byly popsány v kapitole 2.3.1. Jedná se o znělé alofony okluziv a afrikáty ([g, d, b, dž]), jednokmitné [r] (IPA) jako alofon k /l/, znělé [h] nebo velární či bilabiální frikativy [x] a [ɸ] (IPA) jako alofonní varianty k neznělému h, palatalizované [ɕ, ɕ, ɲ, ʎ] (IPA) a v neposlední řadě implozivní [k', t', p'], jež jsou výsledkem neutralizace, kterou Palková (1994: 263) definuje jako změnu, která nastává jako důsledek uspořádání segmentů ve zvukovém řetězu a při níž v určitém postavení zanikají rozdíly mezi dvěma fonémy.⁹⁷

⁹⁷ O neutralizaci v korejštině bude podrobněji pojednáno v oddíle 2.4.1.1.

Tento nepoměr mezi počtem grafémů/fonémů a hlásek způsobuje, že studenti, kteří se učí korejštinu, nemají pro zvuky takovou oporu v písmu. Výslovnost jednotlivých segmentů v korejštině mnohem více závisí na hláskovém okolí než v češtině a správné vyslovování vyžaduje zautomatizování si řady výslovnostních pravidel (viz 2.4.1).

Výkladem koartikulačních a asimilačních pravidel však není možné studenty zahltit v počátcích studia, kdy se teprve seznamují s novým písmem. Nejprve je potřeba je poučit o tom, jak se jednotlivé grafémy izolovaně přečtou, maximálně uvést základní pravidlo o znělé a neznělé výslovnosti v silném či slabém postavení (viz tab. 21). Explicitní výklad fonetický pravidel lze pak uplatnit u oborových studentů v rámci přednášek z fonetiky a fonologie. V jiných kurzech praktického jazyka je vhodnější je zmiňovat spíše okrajově a usilovat o jejich zautomatizování v rámci probíraného lexika. Jinak řečeno studenti si osvojí výslovnost určitého lexému, např. 갑니다 <kap-nida> [kamnida] „jde“ poté, co je učitel upozorní, že ㅁ /p/ + ㄴ /n/ se v korejštině asimiluje na ㅁ [m] + ㄴ [n]. Když se pak znovu setkají se stejnou hláskovou kombinací (např. ve slově 입는 <ip-nŭn> [imnŭn] „oblečený“), učitel mu znovu pravidlo připomene spolu s odkazem na předchozí již známý lexém. Když pak narazí na slovo 십년 <sip-njŏn> [šimnjŏn] „deset let“, je velmi pravděpodobné, že student přečte slovo automaticky správně na základě zkušenosti s jinými již známými výrazy.

V počátcích studia se lze při hlasitém čtení či zápisu slyšeného setkat u studentů podobně jako u samohlásek s chybami, které nesouvisí přímo s fonetickými obtížemi, ale osvojováním si nového grafického systému. Nejčastější bývá vzájemná záměna ㅋ [k] x ㄴ [n] a ㅅ [s] x ㅈ [č].

2.3 Slabičná struktura korejštiny a češtiny

U jazyků, které se zapisují hláskovým písmem, což je i případ korejštiny a češtiny, se zdá, že analyzovat jednotlivá slova na fonémy/hlásky je snadné. Standardní popisy zvukové stavby takových jazyků se odvíjejí od výkladu jejich segmentálních inventářů, čemuž jsme se věnovali v předchozích podkapitolách. Avšak představa, že řeč tvoříme a vnímáme po jednotlivých segmentech, není přesná. Jedná se o umělou segmentaci řeči, která sice koresponduje s psanou formou, ale neopírá se o reálnou výslovnost. Hláska není přirozenou jednotkou produkce řeči. Izolovaná výslovnost jednotlivých hlásek je doprovázena dalšími zvuky, souhlásky vokalickým schwa (např. se reálně nevysloví [t], ale [tə]) a samohlásky konsonantickým rázem (ne [o], ale [ʔo]). Z artikulačního i percepčního hlediska je základní jednotkou slabika. Slabikovat intuitivně dokážou i děti, mluvčí jazyků, které se nezapisují hláskovým písmem, či negramotní mluvčí, což tak úplně neplatí pro hláskování. Skarnitzl, Šturm, Volín odkazují na studie některých autorů, podle nichž se fonémické povědomí získává, nebo minimálně utvrzuje, až když se lidé učí číst a psát. (2016: 109)

Ani při percepci posluchač nevnímá hlásky izolovaně, ale identifikuje vyšší jednotky (ještě častěji slova než slabiky), přičemž porozumění nenapomáhá identifikace jednotlivých segmentů, ale kontext, syntax a další suprasegmentální prvky řeči.

Neznalost slabičné struktury a fonotaktických pravidel pro kombinování segmentů ve slabice, která jsou pro každý jazyk různá, chybějící povědomí o odlišné artikulaci některých hlásek v závislosti na jejich umístění ve slabice⁹⁸ apod. mohou rovněž způsobovat chyby ve výslovnosti. Rovněž řadu alofonických pravidel můžeme pospat pouze tehdy, když si vymezíme slabiku, v rámci níž, nebo na jejíž hranicích tato pravidla působí. Proto je poučení o slabice také důležitou součástí výuky fonetiky konkrétního jazyka.

Struktura slabiky

Obecně platí, že jediným obligatorním konstituentem slabiky je slabičné jádro (nukleus/mediála), které tvoří sonoritní vrchol slabiky. Při jeho fonaci je nejvíce otevřená cesta pro hlas, uvolňuje se maximum artikulační a akustické energie. Hlásky tvořící jádro se nazývají sonanty a reprezentují je především vokály (monofofony i diffofony), ale v některých jazycích též sonory (*brk, sedm*) či sykavky (*kšc, pšt*). Další prvky slabiky jsou již fakultativní, avšak sevření (striktura), která může předcházet největšímu otevření (apertuře) a je tvořena konsonantickým začátkem (préturou/iniciálou/onsetem) je velmi obvyklá. Uplatňuje se princip maximální přetury, který je podložen statisticky univerzální preferencí slabik typu konsonant–vokál (CV)⁹⁹ a též studii dětské řeči, ve kterých se ukazuje, že nejdříve osvojená slabika má strukturu CV. (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 117) S tímto principem souvisí i jev resylabifikace, ke kterému v korejštině dochází na švech slabik, kde první končí na souhlásku a druhá začíná samohláskou. A i slabikám se zdánlivě samohláskovou iniciálou většinou předchází tvrdý hlasový začátek (ráz).

Pokud slabika končí maximální aperturou, tedy jádrem, jedná se o slabiku otevřenou. Pokud ale po apertuře dochází k návratu zpět a dochází k dalšímu sevření mluvidel (restriktuře), hovoříme o slabice zavřené, na jejímž konci stojí konsonantická finála/koda.

V rámci slabiky se většinou uplatňuje tzv. sonoritní princip uspořádání, podle kterého sonorita směrem od jádra k ostatním částem slabiky klesá nebo se drží na stejné úrovni. Míru sonority jednotlivých segmentů vyjadřuje následující škála: vokály > glajdy > likvidy > nazály > obstruenty. Sonoritní princip uspořádání však může být narušován, dovolují-li to fonotaktická pravidla daného jazyka (např. v češtině *lhát, msta, jsem*). (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 112-113)

⁹⁸ Např. v češtině je výslovnost znělých explozivů v iniciále jiná než ve finále na konci slova či slabiky před následující neznělou souhláskou, kdy dochází ke ztrátě znělosti. V korejštině se zase v iniciále explozivně vyslovované hlásky na konci slov či slabik před následující souhláskou nevypouští (implozivní výslovnost) či asimilují.

⁹⁹ Slabika typu CV se nachází ve všech zkoumaných jazycích a ve většině jazycích se nachází mnohem více monosylab s préturou než bez přetury. (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 117)

To, jakými segmenty mohou být obsazovány pozice jednotlivých konstituentů slabiky, určují fonotaktická pravidla. Zakazují například kombinace některých hlásek v rámci slabiky, stanovují, které souhlásky či souhláskové skupiny mohou stát v préture, které v jádře a které v kodě, kolik jich smí maximálně být apod. Některá fonotaktická omezení jsou univerzální, neboť vyplývají z mechanického omezení lidských artikulačních orgánů, ale jinak platí, že fonotaktická pravidla jsou specifická pro každý jazyk. Poznatky o fonotaktice nám přináší především analýza jednoslabičných slov daného jazyka, díky nim pak snadněji určíme slabičné hranice u delších slov.

2.3.1 Korejská slabika

Přestože korejština používá hláskové písmo, je u ní vnímání slabiky (음절) tradičně velmi silné. Už král Sedžong Veliký (1397–1450, 4. král dynastie Čosŏn, tvůrce *hangŭlu*) zdůrazňoval, že znak/“hláska“ je tvořena až spojením tří složek – iniciály, mediály a finály, a místo lineárního zápisu grafémů (jednotlivých konstituentů slabiky) do řady za sebou stanovil zápis jednotlivých korejských grafémů do slabičných skupin v rámci pomyslného čtverce.¹⁰⁰ Důvodů k tomuto rozhodnutí bylo pravděpodobně více a přetrvávají dodnes, proto ani při pozdějších reformách korejského pravopisu nikdy nedošlo k rozvázání slabičných struktur. Takovýto zápis totiž jednak poskytuje lepší představu o etymologii slova, jednak dobře vyhovuje potřebám aglutinačního jazyka, ve kterém se sufixy a koncovky se sémanticko-gramatickou funkcí připojují k základním tvarům slov, takže ponechání morfů v původních slabičných strukturách umožňuje mnohem lepší informaci o gramatickém tvaru.

Neposledním důvodem byl pak jistě fakt, že Korea byla dlouhá staletí pod kulturním vlivem Číny a užívání čínských znaků a klasické čínštiny jako literárního jazyka mělo za následek masivní přejímání slovní zásoby z čínštiny. Hovoříme o sinokorejských slovech, která podle Pucka (2000: 15) dnes v závislosti na stylu tvoří až 50 % korejské slovní zásoby (převládají v odborné a vědecké literatuře, ale i řada běžně používaných slov jako 책 *čchäk* „kniha“, 숙제 *sukče* „úkol“, 가방 *kabang* „taška“ apod. má původ v čínštině). Logografické (přesněji morfemografické) písmo typologicky zcela odlišného jazyka však aglutinační korejštině nevyhovovalo, a proto i přes řadu pokusů, jak přizpůsobit čínské znaky k zápisu korejštiny, bylo nakonec v 15. století vytvořeno korejské hláskové písmo, které vyhovovalo fonetickým i gramatickým potřebám korejštiny mnohem lépe. Přesto to neznamenal okamžité odstoupení od používání čínských znaků. Řada konfuciánských učenců nadále trvala na čínském zápisu, či se používala kombinace

¹⁰⁰ *Hunmindžöngŭm – Härjebon*. (Správné hlásky pro vzdělání lidu – Vysvětlení a příklady). Online. Překlad knihy (1446) z klasické čínštiny *hanmun* do současné korejštiny je v digitalizované podobě přístupný na <https://m.blog.naver.com/bhjang3/140125251494>. [citováno 2023-11-03].

obou písem. Plně se *hangŭl* prosadil až ve 20. století a dnes se čínské znaky používají zřídka, např. v matričních záznamech, příležitostně v titulcích některých novin či v odborné literatuře, a to především tam, kde je potřeba vyřešit homonymii výrazu. Tato dříve masivně užívaná, dnes již pouze v malém procentu přetrvávající kombinace písem rovněž podporuje setrvávání u slabičných struktur při zápisu *hangŭlu*. Čínské znaky se píší do pomyslných čtverců, a proto text obsahující kombinaci písem, působí vizuálně mnohem kompaktněji, pokud jednotlivé čínské znaky a korejské slabiky zaujímají stejný pomyslný prostor (srov. 中國은 넓은 나라예요. x 中國○—ㄴ ㄴ ㄱ ㄹㅁ—ㄴㄴ ㅈ ㅊ ㅌㅇ ㅋㅇ ㅍ). *Čunggugŭn nŏlbŭn narajejo*. „Čína je velká země.“)¹⁰¹

Důvody ke slabičným strukturám však nejsou jen vizuálně-grafické, ale též foneticko-sémantické. Sinokorejská slova jsou dnes v korejštině běžně přepisována *hangŭlem*. Zápis ale dodržuje, že v jedné čtvercové slabice jsou sloučeny ty hlásky, které odpovídají čtení příslušného čínského znaku, který je nositelem významu a slovo by jím také mohlo být zapsáno.¹⁰² Shrneme-li vše jinými slovy, pak v čínštině je slabika jednotkou zásadní důležitosti. Má silný vztah jak ke znakovému písmu (jeden znak vždy odpovídá jedné slabice), tak k významu. Třísková uvádí, že slabika/znak je „... hmotným nosičem morfému...“ (2015: 63). A z výše uvedených důvodů i v korejštině, přestože dnes používá své vlastní písmo, vnímání silné role slabiky přetrvává.

Důležitost slabiky v korejštině můžeme v praxi pozorovat i jinde. Například při vytváření zkratk pro názvy institucí, firem apod. Vždy se vytvářejí na principu akronymu, což znamená, že zkratka nebývá hláskována, ale využívají se nejčastěji první slabiky slov v sousloví (např. 노동 조합 *nodong čohap* „pracovní odbory“ = 노조 *nodžo*, 치킨과 맥주 *čchikchinkkwa mäkču* „kuře a pivo“ = 치맥 *čchimäk*). Nebo když Korejci luští křížovku, vpisují do jednotlivých políček celé slabiky, které jim pak musejí v řádcích či sloupcích navazovat. Mluví-li o délce textu v počtu znaků (v České republice je takto např. zvykem udávat rozsah normostrany¹⁰³ či abstraktu, v Koreji např. psací část mezinárodně uznávané jazykové zkoušky TOPIK), mají vždy na mysli počet slabik, již zmíněný slovní fotbal se hraje na slabiky apod.

¹⁰¹ Protože k rozvázání korejských slabik a k lineárnímu zápisu jednotlivých segmentů nikdy nedošlo, jedná se jen o spekulaci, avšak pravděpodobně by z lineárního zápisu vypadl grafém ○ tam, kde se nečte a slouží pouze jako signál začátku nové slabiky začínající na samohlásku (viz níže v této podkapitole). V lineárním zápise by tato signalizace postrádala smysl. Navíc v postavení mezi samohláskami by zvuková realizace grafému ○ nebyla jednoznačná. Nebylo by zřejmé, zda patří k první samohlásce a má roli slabičné finály, či k druhé samohlásce a značí, že slabika bude začínat samohláskou.

¹⁰² Například slovo 악용 [agjong] „zneužití“ je vytvořeno na základě znaků 악 [akʷ] „špatný, zlý“ a 용 [jong] „používat“. Pokud bychom grafémy do slabik ve slově distribuovali jinak, např. 아공 [agjong], stalo by se pro čtenáře nesrozumitelným navzdory tomu, že nahlas by se přečetlo stejně. V češtině tento jev neznáme. Jednak je písmo lineární, jednak slabiky zpravidla nevystupují jako významové jednotky (srov. *ku-řát-ko*).

¹⁰³ V českém prostředí se za normostranu považuje rozsah textu v délce 1800 znaků včetně mezer.

V korejštině je potřeba si uvědomit, že existuje rozdíl mezi slabikou v písmu a slabikou jako nejmenší artikulačně-akustickou jednotkou souvislé řeči. Ne vždy se totiž grafémy, které jsou v písmu sdruženy v jedné slabice, přečtou jako jedna slabika. Velmi často dochází k již zmíněné resylabifikaci. Pă (2003) slabiku v tomto dvojím smyslu i odlišně pojmenovává. Píše-li o slabice jako o grafické jednotce složené ze dvou až čtyř grafémů, nazývají ji 음절자 *umdžoldža* „slabičný znak“, píše-li o slabice ve smyslu zvuku, pak jenom 음절 *umdžöl* „slabika“.

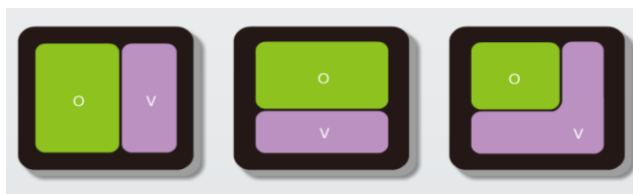
Slabičný znak vs. slabika

Pro slabičný znak jako grafickou jednotku platí následující pravidla.

- 1) Korejská slabika se v písmu skládá minimálně ze dvou a maximálně ze čtyř grafémů.
- 2) Vždy je přítomný grafém na pozici iniciály/prétury (초성/초음) a mediály/jádra (중성/중음). Finála/koda (종성/종음/받침) je fakultativní.
- 3) Na pozici iniciály stojí vždy souhláskový grafém. Pokud slabika začíná samohláskou, pak se před ní napíše grafém <ㅇ>, který je v tomto postavení jen formální a má nulovou výslovnost.
- 4) Ve slabičném jádru stojí vždy samohláska (jednoduchá nebo dvojhláska), neexistují slabikotvorné souhlásky. Jinými slovy korejská slabika musí mít samohlásku, ta stojí vždy na druhé pozici v mediále.
- 5) Na pozici finály lze zapsat jednu souhlásku nebo dvě souhlásky, tzv. souhláskové sprežky. Těch v korejštině existuje 11, jedná se o ustálené kombinace, nelze je vytvářet samovolně.

Uspořádání grafémů v korejské slabice se řídí principem svislé a vodorovně samohlásky, která je jádrem slabiky. Pokud je hlavní tah samohlásky svislý, pak se iniciála píše nalevo od ní. Pokud je hlavní tah samohlásky vodorovný, píše se iniciála nad samohlásku. V případě, že je v jádru diftong, dochází ke kombinaci obojího a iniciála se napíše do levého horního rohu. Schéma otevřených slabik je vyobrazeno na obr. 14.

Obr. 14 – Schéma rozmístění grafémů v korejské otevřené slabice (převzato z DVD *PopPopping Korean*, 2016, O = onset/iniciála, V = vokál)

Jedná-li se o slabiku zavřenou, pak se finála (koda) napíše vždy dolů pod iniciálu a jádro. Dostáváme tedy následující schéma (viz obr. 15), kde iniciálu a mediálu již máme obsazenou konkrétními grafémy. Na pozici finály mohou být napsány i dvě souhlásky (souhlásková spřežka) vedle sebe.

Obr. 15 – Schéma rozmístění grafémů v korejské zavřené slabice (převzato z DVD *PopPopping Korean*, 2016, C = koda)

Slabika jako artikulačně-akustická jednotka může na rozdíl od slabičného znaku, kde na pozici iniciály musí být napsán souhláskový grafém, začínat samohláskou. Realizace konsonantického rázu před samohláskou je přitom běžná pouze na počátku slova před monoftongy (어머니 [ʔõmöni] „maminka“), v dalších slabikách se neuplatňuje (아이 [ʔai] „dítě“).¹⁰⁴ Před diftongy je ráz nahrazen glajdem, protože v korejštině existují jen diftongy stoupavé (월요일 [wõrjoil] „pondělí“). V korejštině existuje fonologický jev, který se nazývá vázání (연음), což se projevuje tak, že pokud samohláskou začínající slabika následuje po slabice zavřené, vstupuje souhláska z finály první slabiky do iniciály druhé slabiky (언어 <õn-õ> [ʔõ-nõ] „jazyk“).¹⁰⁵

Slabika jako zvuková jednotka je tedy od slabičného znaku rozdílná především v následujících dvou bodech.

- 1) Slabika může být tvořena jedinou hláskou, a to samohláskou.¹⁰⁶
- 2) V rámci jedné korejské slabiky nelze vyslovit dvě souhlásky vedle sebe. Na pozici iniciály stojí v písmu vždy jen jeden konsonant,¹⁰⁷ který se příslušným způsobem vysloví, avšak do finály lze zapsat i finálovou spřežku.¹⁰⁸ Její výslovnost se však v rámci jedné slabiky nikdy nerealizuje celá. Na konci slova či před souhláskou se

¹⁰⁴ Symbol pro ráz používaný v IPA je zde použit z důvodu explikace, v ČVTK není zaznamenáván.

¹⁰⁵ Vázání je de facto v souladu s principem maximální přetury a již zmíněnou resylabifikací.

¹⁰⁶ Hõjong (2006: 154) si všimá, že podmíněnost ve vztahu souhláska – samohláska existuje již v jejich pojmenování.¹⁰⁶ Sinokorejské slovo 모음 [moũm] „samohláska“ je tvořeno znaky 母 [mo] + 音 [ũm] = „matka“ + „zvuk“ a slovo 자음 [čaum] „souhláska“ znaky 子 [ča] + 音 [ũm] = „dítě“ + „zvuk“. Tak jako dítě nemůže existovat bez matky, tak neexistuje slabika bez samohlásky. Matka (samohláska) bez dítěte (souhlásky) ale existovat může.

¹⁰⁷ Intenzivy se považují za jeden grafém. Přesto se studenti často domnívají, že jde o dvě písmena, zřejmě kvůli přepisu do češtiny.

¹⁰⁸ O tom, které konsonanty a souhláskové spřežky mohou stát na pozici finály, a o jejich výslovnosti viz hned níže ve fonotaktických pravidlech.

vysloví pouze jedna její část, navíc implozivně. Následuje-li samohláskou začínající slabika, pak se druhá souhláska spřežky ve finále přesune do prétury slabiky napravo (viz opět princip vázání a maximální prétury).

Že korejská slabika v písmu a ve výslovnosti není zcela totéž, se projevuje v řadě případů. Například slabiky **낫, 낮, 낮, 날** (jedná o jednotlivá jednoslabičná slova s významem „srp“, „den“, „tvář“ a „jednotlivý kus“) se píší různým způsobem, ale vysloví se všechny stejně [nat¹]. Slovo **값** „cena“ složené ze čtyř grafémů také nepřechteme tak, jak je napsáno, ale [kap¹]. Rovněž vlivem vázání dochází ke vzniku homonymních tvarů. Slova **달이** [tari] a **다리** [tari] znějí zcela stejně. V prvním případě se jedná o slovo **달** [tal] „měsíc“ + nominativní partikuli **이** [i], ve druhém o slovníkový tvar slova s významem „most“ nebo „noha“. O který význam se jedná nám pomůže rozpoznat jedině kontext a gramatická struktura věty. Například nominativ slova **다리** se vytvoří připojením alomorfní partikule **-가** (**다리가** [tariga]).

Z výše uvedeného lze usoudit, že existuje výrazně více slabik, které lze zapsat, než těch, které lze vyslovit. Na počet existujících slabik má v konkrétním jazyce vliv počet fonémů a také fonotaktická omezení. Pokud by se například v korejštině mohly ve slabičném jádru objevit i slabikotvorné souhlásky, do diftongů se mohly kombinovat libovolné samohlásky či pokud by byl přípustný shluk dvou až tří slabik v pozici iniciály, znamenalo by to výrazné navýšení počtu možných slabik. V současné korejštině však platí následující fonotaktická pravidla (음절구조계약).¹⁰⁹

- 1) Slabika musí obsahovat samohlásku (monoftong nebo diftong).
- 2) Slabiky jsou buď otevřené (v písmu iniciální konsonantický grafém + samohláska; ve výslovnosti slabika tvořená souhláskou + samohláskou či jen samohláskou), nebo zavřené (v písmu konsonantický grafém + samohláska + souhláska či souhlásková spřežka; ve výslovnosti slabika tvořena souhláskou + samohláskou + souhláskou nebo samohláskou + souhláskou). V písmu nemusí být obsazena finála, ve výslovnosti je fakultativní jak iniciála, tak finála.
- 3) Shluk souhlásek, resp. konkrétní souhlásková spřežka lze v korejské slabice pouze napsat, a to výhradně na pozici finály, nikdy se však v rámci jedné slabiky nevysloví.
- 4) Na pozici iniciály lze v písmu zapsat všech 19 konsonantických grafémů (vždy pouze jeden!), avšak znak **ㅇ**, který se píše vždy, když slabika začíná samohláskou, se nečte.
- 5) V pozici slabičného jádra se mohou v písmu vyskytnout všechny korejské monoftongy

¹⁰⁹ Fonotaktická pravidla se v průběhu času mohou měnit a mohou být též narušována v dialekttech.

a diftongy. Čtení slabik s mediálou ㅟ /üi/ je však omezeno, protože předchází-li ji souhláska, pak se výslovnost [üi] mění na [i], takže výslovnost např. slabik ㅎ *hüi* [hi] a ㅎ *hi* [hi] se překrývá. Tento fakt snižuje počet možných slabik ve výslovnosti.

V moderní mluvené korejštině splývá ale též výslovnost slabik, které obsahují samohlásky, u kterých se již nevěnuje pozornost jejich rozlišení (되 x 돼 [twe], 펜 x 뎀 [pen]; viz 2.1.1).

- 6) Z 19 korejských souhlásek se na pozici finály nevyskytují tři intenzivy – ㅌ /tt/, ㅍ /pp/ a ㅉ /čč/. Kromě zbylých 16 samostatných konsonantů však může být finála obsazena ještě 11 konsonantickými spřežkami (ㅌ, ㅍ, ㅉ, ㅊ, ㅃ, ㅆ, ㅈ, ㅊ, ㅅ, ㅆ, ㅈ), což v písmu představuje 25 možností na pozici finály. Ve výslovnosti však lze v korejské slabice realizovat pouze sedm finál (o realizaci finál viz 2.4.1.1), což počet vyslovovaných slabik také značně snižuje.
- 7) Přestože je možné v písmu spojení afrikáty a jotované samohlásky, vyslovuje se bez jotace (졌어요 [ččössöjo] „prohrál“).

Pä (2023: 84–87) dochází kombinatorními výpočty k závěru, že existuje více než 11 tisíc slabik zapsatelným *hangŭlem*, zdaleka ne všechny se však pro zápis korejských a sinokorejských slov využívají (podle Pä se jich využívá 2350). Vyslovit se dá v moderní mluvené korejštině cca 2500 slabik (počet vyslovovaných slabik podle standardu, kdy se nepočítá se stíráním rozdílu ve výslovnosti některých samohlásek, je ještě o cca 500 vyšší).

Některé slabiky jsou sice v korejštině vyslovovány, ale v písmu se v korejských či sinokorejských slovech vůbec nevyžívají. Příklady takových slabik jsou ړ [rwöl], ㅊ [čchatʰ], ㅃ [pčjom]. Vyslovíme je např. ve slovech ㅃ월 <pchal-wöl> [pcha-rwöl] „srpen“, ㅊ지만 <čchač-čiman> [čchatʰ-ččiman] „hledá, ale“, ㅃ플니다 <palpčhop-nida> [palpčhom-nida] „je to referát“. *Hangŭlem* však zapsatelné jsou a mohou být využity při přepisu cizích slov a názvů.

Vidíme, že v korejštině existuje relativně vysoký počet možných slabik. To je jeden z důvodů, proč odklon od čínských znaků nevedl v Koreji ke vzniku slabičného písma jako např. v Japonsku, které bylo ve středověku v podobné situaci (aglutinační jazyk bez vlastního písma). Japonština je totiž ve srovnání s korejštinou foneticky mnohem jednodušší a na slabiky chudší, což způsobuje především fakt, že má většinu slabik otevřených. Japonská hiragana si tak vystačí se 46 slabičnými znaky a pomocnými symboly, díky kterými je schopná vyjádřit škálu slabik v řádu stovek. Korejšтина by takových slabičných znaků musela mít tisíce.

V tabulce 26 jsou znázorněny slabičné typy. Rozdělila jsem je na slabičné typy v písmu a ve výslovnosti, protože vzhledem k přetrvávajícímu seskupování grafémů do slabičných skupin si hláskové korejské písmo ponechává v jistém smyslu slabičný charakter a jak bylo popsáno

výše, pravidla pro psanou a vyslovovanou slabiku se liší. V tabulce jsou jednotlivé konstituenty označeny C = konsonant, V = vokál, G = glajd,¹¹⁰ ◊ = němý konsonantický grafém v iniciále samohláskou začínající slabiky. V některých publikacích (především v učebnicích) nebývá v přehledech slabičných typů korejštiny vyčleněn glajd, tudíž např. slabičný typ VC zahrnuje jak VC, tak GVC.

Tabulka 26 – Slabičné typy v korejštině

V písmu		Ve výslovnosti	
◊ V	이	V	[i]
◊ GV	왜	GV	[wä]
◊ VC	알	VC	[al]
◊ GVC	원	GVC	[wön]
◊ VCC	앉	-	[an]
◊ GVCC	앉	-	[jal]
CV	무	CV	[mu]
CGV	과	CGV	[kwa]
CVC	놈	CVC	[nom]
CGVC	뽕	CGVC	[ppjam]
CVCC	값	-	[kapʰ]
CGVCC	뽕	-	[pwekʰ]

* Ve čtvrtém sloupci tabulky je přepsána výslovnost slabik z druhého sloupce.

2.3.2 Česká slabika

Čeština stejně jako jiné jazyky disponuje specifickou škálou slabičných typů a specifickými fonotaktickými pravidly. Pokusím se poukázat především na podobnosti a odlišnosti se slabikou korejškou.

V češtině je slabika především jednotkou zvukovou. V písmu nevytváří žádné vizuálně rozlišitelné slabičné skupiny, v jejichž rámci by platila určitá grafická pravidla či na základě kterých by bylo možné poznat hranice mezi slabikami.

Pro českou slabiku stejně jako pro korejškou platí, že obligatorní je jádro, obsazení prétury a kody je fakultativní.¹¹¹ Avšak ve slabičném vrcholu české slabiky mohou kromě samohlásek (krátkých, dlouhých i diftongů) stát při určitém hláskovém uspořádání i slabikotvorné souhlásky. Konkrétně se jedná o sonory *r* a *l*, které mohou stát v jádru slabiky

¹¹⁰ Přestože glajdy pro větší přehlednost uvádíme u slabičných typů v písmu i výslovnosti, nejsou v korejštině vnímány jako samostatný foném a není pro ně samostatné písmeno jako v latině. Mají více vokalický charakter. Jsou součástí diftongů, objevují se výhradně ve slabičném jádru ve spojení s následujícím vokálem, nemohou stát na koncovém svahu slabiky (srov. *máj*, *kyj*), ani nemohou přecházet do konsonantu (srov. *jsou*, *laik* [lajk]).

¹¹¹ V české odborné literatuře pojednávající o korejštině jsou zažité termíny iniciála, mediála, finála (Pucek, 2005; Pucek, Bušková, 2000 ad.), ve fonetických pracích mimo korejštinu se běžně používají termíny prétura, nukleus/jádro, koda.

uprostřed slova v pozici mezi nejméně dvěma souhláskami (*mlž, smrk, zmrz-li-na*) či na konci slova v pozici po alespoň jedné souhlásce (*jedl, švagr*) (Palková, 1994: 270).¹¹² Sonora *m* se objevuje ve slabičném vrcholu slov *sedm* a *osm* a slov od nich odvozených a sonora *n* ve výslovnosti cizích jmen jako je *Newton* [ňu:tn̩], *Boston* [bostn̩] apod.¹¹³

Velký rozdíl mezi korejskou a českou slabikou je v délce préturey a kody. Palková (1994: 271) uvádí, že v české slabice může stát v préture skupina až čtyř souhlásek (*pštros, vzhled, vstřik*), která může být ještě prodloužena o neslabičnou předložku, pokud nedojde k její vokalizaci (*k vstřikování* [kfstřikova:ňi:]), v kodě až skupina tří souhlásek (*zábst*). To ve srovnání s korejštinou rozšiřuje škálu slabičných typů.¹¹⁴ Jejich frekvence použití je však velmi různá. Nejvíce preferovanou slabikou v českých slovech je univerzální typ CV (*ko-lo*) (Balkó, 2020: 92; Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 117; Palková, 1994: 272), následuje CVC (*tak*), V (*a-hoj*), CCV (*pro*), CCVC (*proč*), VC (*on*) a CVCC (*most*) (Palková, 1994: 272). Další typy se objevují zřídka.

Kombinace souhlásek v préture či kodě podléhají fonotaktickým omezením platným pro češtinu. Roli může hrát jak pořadí fonémů, tak umístění v rámci slabiky. V češtině není např. přípustný shluk souhlásek [xt] nebo [nd] v préture, ale opačné pořadí možné je (*tchoř, dna*), či je možné se s nimi setkat v původním pořadí v kodě (*ksicht, fond*).¹¹⁵

2.3.3 Srovnání slabičné struktury korejštiny a češtiny

Na základě kontrastivní analýzy lze predikovat nejčastější obtíže plynoucí z rozdílnosti české a korejské slabičné struktury. Predikce jsou opakovaně potvrzovány během pedagogické praxe. Korejci, kteří se učí česky, nejvíce narážejí na souhláskové klastry. Tíhnou k vyslovování epentetického — [ũ] tam, kde se potkají v rámci slabiky dvě či více souhlásek vedle sebe (*Petr* [pchetchũrũ], *dva* [dũba]). Pro české studenty je zase obtížná v korejské slabice často probíhající neutralizace kody, která se v korejštině vyskytuje v mnohem širším měřítku než v češtině, kde tento jev známe jako neutralizaci znělosti. V mnoha případech je bez znalosti lexému nemožné identifikovat ortografickou podobu slova pouze na základě recepce. Pokud si student potřebuje neznámé slovo vyhledat, znamená to často opakovat svůj pokus několikrát. Například slyší sloveso [kap`tta], ale neví, jak se píše a co znamená. Vyslovit by se takto mohlo sloveso psané 갑다 <kap-ta>, 갈다 <kapch-ta>, 낚다 <kaps-ta>, 갈다 <kalpch-ta> i 갑다 <kalp-ta>. V tomto případě by se studentovi podařilo ve slovníku nalézt pouze sloveso 갈다 „splatit“, avšak existují případy, kdy by pod jednou výslovností našel slov více. Například pod výslovností [it`tta] se

¹¹² Čeští jazykovědci většinou vycházejí ze statistických údajů o češtině z publikací od Marie Těšitelové.

¹¹³ Symbol ŋ je v IPA používán pro neznělou alveolární nazálu.

¹¹⁴ O české slabice viz podrobněji Palková, 1994: 272; Šturm, Lukeš, 2017. Jednou z nejnovějších publikací věnujících se české slabice je též práce od Šturma a Bičana *Slabika a její hranice v češtině* (2021).

¹¹⁵ Podrobněji ke stavbě české slabiky z hlediska využití fonémů viz Palková, 1994: 275.

skrývá jak sloveso 잊다 <ič-ta> „zapomenout“, tak 있다 <iss-ta> „být“. Slova se ve větách naštěstí často objevují ve tvarech, ve kterých finála stojí v silné intervokalické pozici, tudíž se původně zneutralizovaná koda vysloví naplno (většinou zněle, existuje-li znělý alofon) jako prétura následující slabiky. Případů, kdy je student odkázán rozlišit dva homofonní tvary pouze dle gramatické struktury a kontextu, je tak relativně málo.

Na závěr se zmíním o problematice určování slabičných hranic v obou jazycích. Nad hranicemi mezi slabikami v proudu řeči se zpravidla mluvčí nijak nezamýšlí. U Čechů při běžném používání jazyka vznikne potřeba povědomí o slabičném švu jen ve chvíli, kdy musí rozdělit slovo v písmu, popř. jej zřetelně po slabikách vyslovit. Pak jsou podle Palkové (1994: 270) tři hlavní faktory zvukové i strukturní povahy, které hranici signalizují, a to „a) *zvukový kontrast sonority v řetězu hlásek*, b) *analogie se strukturou frekventovaných slabik, jejichž samostatnost je nesporná*, c) *přítomnost morfologického švu*“. Již pro děti v mateřské škole, které se učí pomocí hlasité výslovnosti a vytleskávání rozpoznat počet slabik ve slově, je nejjasnějším signálem pro slabiku sonoritní vrchol (největší apertura). Univerzálnost slabičného typu CV a princip maximální prétury se projevuje v inklinaci ke slabikování *va-ku, ko-pec, be-zo-sty-šně* bez ohledu na etymologii či morfologii, či v tendenci položit slabičný šev mezi dvě souhlásky, které se nacházejí v pozici mezi samohláskami *kos-ti, be-zos-tyš-ně*, takže se druhá z nich stává préturou slabiky vpravo. Pokud si je mluvčí vědom morfologické stavby slova, může to mít také vliv na slabičné dělení, např. *zmr-zli-na* lze rozdělit též *zmrz-li-na, be-zo-sty-šně /be-zos-tyš-ně* též *bez-os-tyš-ně*.

V korejštině se sice v písmu slova nedělí, přesto je to se slabičnými hranicemi složitější než v češtině. Souvisí to se zapisováním *hangŭlu* do slabičných znaků, čímž vzniká jakási dichotomie slabiky. Jak již bylo popsáno, velmi často dochází k diskrepanci mezi slabikou vyslovenou a slabikou napsanou. Přestože má korejština ve srovnání s češtinou chudší škálu slabičných typů, platí pro korejskou slabiku jako zvukovou jednotku stejně jako pro českou nutnost sonoritního vrcholu, častý výskyt slabik CV a princip maximální prétury. V písmu je však nutné striktně uplatňovat morfologicko-sémantické hledisko a zapisovat slyšené do slabičných struktur, které kopírují morfologickou a sémantickou stavbu slova. Pokud bychom tak nečinili a zapisovali korejštinu přesně po slabikách, jak slyšíme, stával by se text pro čtenáře často nesrozumitelným, nebo by mohlo dojít k záměně významu. Například slovo 읽어요 „čte“ se po slabikách vysloví [il-gŏ-jo], ale zapíše <ilk-ŏ-jo>, přičemž slabika <ilk> je kořenem slova *číst*, slabika <ŏ> je sufixem, který vytváří speciální slovesný tvar zvaný slovesný základ, který je nutný pro připojení některých sufixů a koncovek, a <jo> je neformální zdvořilá koncovka. V případě zápisu 일거요 <il-kŏ-jo>, který by odpovídal slabikám ve výslovnosti [il-gŏ-jo], by se vytratila informace o tom, že se jedná o tvar slovesa *číst*. Příklad záměny významu vzniklé nevhodnou distribucí fonémů do slabik jsem již uvedla na slovech 달이 [tari] (달 [tal] „měsíc“ +

nominativní partikule 이) a 다리 [tari] „most/noha“, našli bychom ale řadu dalších. Z principu vázání a maximální prétury a zároveň nutnosti ponechávat v písmu fonémy ve slabičných znacích podle morfologicko-sémantického složení slov vyplývá, že správný zápis slyšeného není jen otázkou fonemického sluchu, ale též otázkou znalosti ortografické podoby lexému a příslušných morfologických jednotek. Pokud posluchač slovo nezná, nelze pouze na základě percepce s jistotou určit, zda konsonant, který se ocitl v intervokální pozici, je finálou/kodou slabiky vlevo či iniciálou/préturou slabiky vpravo. K rozlišení homofonních tvarů pak přispěje pouze gramatická struktura věty a kontext.

Distribuce fonémů, resp. grafémů do slabik při zápisu slyšeného není jediná obtíž, se kterou se studenti korejštiny potýkají. Produkci a percepce ztěžuje i řada koartikulačních změn, na které je korejština velmi bohatá.

2.4 Fonologické procesy v korejštině a češtině

V rámci slabik, slov i dalších vyšších promluvových celků nevyslovujeme izolované hlásky v jejich kanonické podobě. Při proudu souvislé řeči se často ovlivňují do té míry, že se více či méně mění jejich vlastnosti, popř. může docházet k úplnému zmizení hlásky či vložení nové. Některé změny se vyskytují napříč jazyky, protože jsou dány fyziologií lidských artikulačních orgánů, některé jsou specifické pro konkrétní jazyk. Jsou vedeny snahou o co nejmenší námahu při výslovnosti (princip ekonomie, úspornosti, viz Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 71). Snížení artikulačního úsilí lze např. docílit vyrovnáním rozdílů ve způsobu či místě artikulace jednotlivých hlásek. Tato ekonomičnost při řečové produkci jde na úkor percepce (fonologickými procesy pozměněné hlásky je těžší identifikovat), avšak pokud se jedná o změny z hlediska ortoepie spisovné, pak jsou závazné a při percepci je nutné s nimi počítat.

Skarnitzl, Šturm, Volín (2016: 69–81) řadí mezi procesy souvislé řeči koartikulaci, asimilaci, elizi, epentezi, protezi a možnost slova vázat či vyslovovat odděleně s realizací rázu. Koartikulací označují kontextově závislou změnu sousedních hlásek, kterou si často ani příliš neuvědomujeme a která je způsobena fyziologicky daným překryvem jednotlivých artikulačních úkonů. Například při artikulaci [k] ve slově *kuna* a *kytka* se liší postavení artikulačních orgánů (zaokrouhlenost x nezaokrouhlenost rtů, místo závěru na zadní x přední části měkkého patra). Výsledný zvuk nevnímáme odlišně, tj. předjímání artikulačního postavení následující hlásky není percepčně vnímatelné, ale pokud si uvědomíme postavení mluvidel, pak při výslovnosti [k] ve slově *kuna* dochází k labializaci (zaokrouhlení) rtů vlivem následného labializovaného vokálu, při výslovnosti slova *kytka* k anteriorizaci (posunu artikulace ze zadní části měkkého patra

směrem dopředu) vlivem vysokého předního vokálu. Podobně dochází k nazalizaci vokálů, následuje-li nazální konsonant (např. ve slově *omega*) atd.

Zatímco koartikulací jsou označovány méně výrazné změny, při kterých nedochází ke změně fonologické identity hlásek, při asimilaci se hláska částečně či zcela přizpůsobuje některé z okolních hlásek do té míry, že dochází k výrazné modifikaci její fonetické podoby, resp. k substituci za hlásku jinou. Může docházet k asimilaci místa artikulace, způsobu artikulace či znělosti, může probíhat asimilace progresivní, regresivní či vzájemná a záleží na konkrétním jazyce, které typy asimilací využívá (Skarnitzl, Šturm, Volín, 2016: 73). V korejštině je škála asimilací poměrně široká, což její fonetickou stránku značně komplikuje. Jednotlivým typům asimilací se podrobně věnovat následující podkapitola.

Další výše zmíněné jevy v procesu souvislé řeči jako jsou oslabování artikulace konkrétní hlásky v určitém hláskovém okolí, elize (úplné vypuštění hlásky), epenteze (vlození hlásky doprostřed slova), proteze (vlození hlásky na počátek slova), vázání či použití rázu jsou rovněž jazykově specifické a jejich využití jak v korejštině, tak v češtině bude níže také zmíněno.

2.4.1 Fonologické procesy v korejštině

Z posledního sloupce tabulky 5 (viz podkapitola 1.10), kde je k jednotlivým korejským konsonantům foneticky přepsána jejich možná výslovnost v IPA, vyplývá, že korejské konsonanty jsou silně závislé na svém hláskovém okolí a mnohé mají ve výslovnosti řadu alofonických variant. V korejštině se uplatňuje celá řada fonologických pravidel (Cho je nazývá též alofonickými pravidly, 2000: 74), z nichž ta jednodušší jsem zmínila již v předešlých podkapitolách (např. výslovnost znělých variant konsonantů v intervokální pozici a po sonorách, neutralizaci kody, vázání). Přesto bych si je v této kapitole dovolila znovu zopakovat a přidat poučení o dalších fonologických pravidlech, která rodilí mluvčí aplikují zcela automaticky, ale student korejštiny jako cizího jazyka si je musí jedno po druhém osvojit, pokud chce dosáhnout správné, přirozené a plynulé výslovnosti.

V následujících podkapitolách přejímám dělení fonologických pravidel od autorů Shin, Kiaer, Cha (2013: 179–216) na taková, která lze aplikovat bez znalosti původu a morfologické stavby slova, a taková, pro jejichž použití si musíme být původu či morfologické stavby slova vědomi.¹¹⁶ Příklady v této části (až na výjimky, kde se jedná o příklady vzácné) jsem se pokusila vyhledat sama.

¹¹⁶ Toto dělení není v učebnicích korejštiny běžné a přináší jiný pohled, než se kterým se ve výuce obvykle pracuje. Studenti se většinou seznamují s jednotlivými typy asimilací bez ohledu na morfologii. Tento přístup pramení ze skutečnosti, že se v korejštině vyskytuje velké množství asimilací i v rámci zcela základní slovní zásoby a studenti jsou nuceni si je osvojovat hned od začátku, ještě dříve, než získají větší představu o etymologii či morfologické skladbě slov. Stálo by však za úvahu, zda níže uvedené dělení

2.4.1.1 Fonologická pravidla aplikovatelná bez znalosti morfologické stavby slova

Tato pravidla lze dále dělit na pravidla vyplývající ze strukturních omezení korejské slabiky a na pravidla, která se vztahují k dalším fonotaktickým omezením.

Pravidla vyplývající ze strukturních omezení korejské slabiky

Ke slabičné struktuře se vztahují dvě důležitá fonologická pravidla – neutralizace kody a zjednodušování souhláskových skupin. Obojí se vztahuje ke slabičné finále, která je obecně náchylná ke změnám (ztrátě sekundárních artikulačních rysů, zjednodušování, elizi hlásek).

1) Neutralizace kody

Již bylo zmíněno, že z 19 korejských souhlásek lze v pozici slabičné finály před pauzou či dalším konsonantem vyslovit jen sedm možných konsonantů, jejichž výslovnost je navíc obligatorně implozivní, tj. bez detenze, slyšitelného uvolnění, takže se při výslovnosti neprojeví některé vlastnosti hlásek, jako např. aspirovanost, napjatost, třenost apod. Dochází k neutralizaci (중음화), kdy se ruší protiklady mezi původně rozdílnými segmenty a vysloví se implozivní varianta prosté hlásky se stejným místem artikulace ([k^ʰ, n^ʰ, t^ʰ, l^ʰ, m^ʰ, p^ʰ, ŋ^ʰ]). V IPA se implozivní výslovnost naznačuje symbolem ^ʰ, který je v této práci používán i v rámci fonetické transkripce v ČVTK pro výslovnost implozivních obstruentů. Protože je ale v této podkapitole implozivní výslovnost sledovaným jevem, bude v ní symbol ^ʰ v hranatých závorkách používán nejen u obstruentů, ale i u sonor, kde jinak používán není.

Přehled neutralizace kody přináší tabulka 27. Je srovnána podle místa a způsobu artikulace. Pro studenty, kteří již ovládají *hangŭl*, stačí však fonologické pravidlo o neutralizaci kody shrnout do jednoduché tabulky (viz obr. 16, přejato z *Jŏnse hangugŏ ilki*, 2007: 16). K implozivní výslovnosti dochází i u sonorních hlásek [n^ʰ, m^ʰ, l^ʰ, ŋ^ʰ], i když u nich není rozdíl mezi uvolněnou a neuvolněnou variantou tak patrný. Je však potřeba jej i zde dodržovat, protože slyšitelné uvolnění závěru, k jakému dochází v češtině, zní v korejštině rušivě (srov. *kam* [kam] x *감* [kam^ʰ] „tomel“). Na rozdíl od obstruentů však žádná sonora na konci slova „neschovává“ pod svoji implozivní výslovnost jiný foném/grafém. Jinými slovy, na konci slova se žádný jiný grafém nemůže přečíst jako jedna ze sonor – *몸* [mom^ʰ] „tělo“, *귀신* [kŭsin^ʰ] „duch“, *강* [kaŋ^ʰ] „řeka“, *비밀* [pimil^ʰ] „tajemství“. Jako jednu ze sonor lze ale vyslovit/přečíst jiný foném/grafém ve finále, pokud následuje další slabika začínající souhláskou, která vyvolá asimilaci (např. *국민* <kukmin> [kuŋmin^ʰ] „lid“).

nepředložit v pokročilejších úrovních, aby se povědomí studentů o fonologických procesech v korejštině zpřesnilo, upevnilo a systematizovalo.

Tabulka 27 – Přehled neutralizace kody podle místa a způsobu artikulace

Způsob Místo	Plozivý	Frikativy	Afrikáty	Nazály	Likvidy	Výslovnost v kodě	Příklad
Bilabiály	ㅍ /p/ ㅃ /pch/			ㅁ /m/ /		[pʰ] [mʰ]	밥 [papʰ] „rýže“ 옆 [jöpʰ] „vedle“ 봄 [pomʰ] „jaro“
Alveoláry	ㄷ /t/ ㅌ /tch/	ㅅ /s/ ㅆ /ss/		ㄴ /n/	ㄹ /l/	[tʰ] [nʰ] [lʰ]	곧 [kotʰ] „brzy“ 밑 [mitʰ] „pod“ 옷 [otʰ] „oblečení“ 있- [itʰ] „být“ 문 [munʰ] „dveře“ 별 [pölʰ] „trest“
Alveopalatály			ㅈ /č/ ㅉ /čch/			[tʰ]	낮 [natʰ] „den“ 꽃 [kkotʰ] „květina“
Veláry	ㄱ /k/ ㄲ /kk/ ㅋ /kch/			ㅇ /ng/		[kʰ] [ŋʰ]	목 [mokʰ] „krk“ 밖 [pakkʰ] „venku“ 녁 [njökʰ] „setmění“ 땅 [ttaŋʰ] „země“
Glotály		ㅎ /h/				[tʰ]	낳- [natʰ] „porodit“

Obr. 16 – Jednoduchý přehled neutralizace kody (převzato z *Jönse hangugö ilki*, 2007: 14)

ㄱ	ㄲ	ㅋ				[ㄱ]
		ㄴ				[ㄴ]
ㄷ	ㅌ	ㅆ	ㅅ	ㅈ	ㅉ	[ㄷ]
			ㄹ			[ㄹ]
			ㅇ			[ㅇ]
				ㅁ		[ㅁ]
				ㅂ	ㅃ	[ㅂ]
					ㅇ	[ㅇ]

2) Zjednodušování souhláskových skupin

Kromě jednotlivých souhlásek se v korejské slabice na pozici finály může v pravopise objevit též spřežka, která se skládá ze dvou konsonantických grafémů. V rámci jedné slabiky se však vysloví vždy jen jedna souhláska spřežky, protože fonotaktická omezení korejštiny neumožňují vyslovit v rámci slabiky více souhlásek vedle sebe. Existuje 11 spřežkových finál (viz tabulka 28). Poučení o jejich výslovnosti se v učebnicích běžně omezí na rozdělení do skupin podle toho, zda se vysloví první či druhá souhláska spřežky. První z kombinace se implozivně

vysloví u ㄱ /ks/, ㄴ /ndž/, ㄹ /nh/, ㅍ /lp/, ㅅ /ls/, ㅈ /ltch/, ㅎ /lh/ a ㅍ /ps/, druhá se vysloví u ㅋ /lk/, ㅁ /lm/, ㅌ /lpch/.

Tabulka 28 – Přehled neutralizace spřežkových finál

Spřežka	Vysloví se první								Vysloví se druhá		
	ㄱ	ㄴ	ㄹ	ㅍ	ㅅ	ㅈ	ㅊ	ㅍ	ㅋ	ㅁ	ㅌ
	/ks/	/ndž/	/nh/	/lp/	/ls/	/ltch/	/lh/	/ps/	/lk/	/lm/	/lpch/
Čtení	[k']	[n']	[n']	[l'/p']	[l']	[l']	[l']	[p']	[k']	[m']	[p']

Shin, Kiaer, Cha (2013: 184–185) si však všímají i toho, co k preferenci vede. Při výslovnosti jsou ve spřežkách upřednostňovány souhlásky s rysem [+sonorní] (zohledňuje způsob artikulace) – ㄴ, ㄹ, ㅅ, ㅈ, ㅊ /ndž, nh, lh, ltch, lh/, a [-koronální] (zohledňuje místo artikulace) – ㄱ, ㅍ /ls, ps/). Nelze tím však vysvětlit všechny možnosti. Např. spřežka ㅋ /lk/ je poskládána ze souhlásky s rysem [+sonorní] a souhlásky [-koronální] a je obtížné zvolit, kterou ve výslovnosti upřednostníme. V různých tvarech je pak vidět rozkolísaná preference. Následuje-li u sloves s kmenem zakončeným na ㅋ sufix či koncovka začínající souhláskou ㄱ /k/, vysloví se ve spřežce [l] (밝게 <palk-ke> [pal-kke] „jasně“), následuje-li jiná, vysloví se [k] (밝다 <palk-ta> [palk-tta] „být světlý“). Podobně rozkolísaná je i spřežka ㅍ /lp/, u které jsou preference vázány lexikálně. Také spřežky obsahující ㅎ /h/ (ㄴㅎ /nh/, ㅎㅎ /lh/ (objevují se výhradně ve finálách slovesného kmene sloves domácího původu) se chovají specificky, protože přestože se při výslovnosti preferuje první souhláska kombinace, může v určitých pozicích přítomnost ㅎ dále ovlivňovat své hláskové okolí (více viz níže aspirace, intenzifikace).

Tabulka 29 – Přehled neutralizací obstruentních finál v korejštině (podle nepublikovaných studijních materiálů pro výuku korejské fonetiky na FF UK podle Horáka)

Místo artikulace Způsob artikulace		Labiály	Předojazyčné (alveolary i palatály)	Zadojazyčné
Okluzivny	Prosté	ㅍ, ㅍ, ㅍ	ㅍ	ㄱ, ㄴ, ㄹ
	Napjaté	(ㅍ)	(ㅍ)	ㄱ
	Aspirované	ㅍ, ㅍ	ㅍ	ㅋ
Frikativy	Prosté		ㅅ	
	Napjaté		ㅅ	
	Aspirované		ㅅ	
Afrikáty	Prosté		ㅈ	
	Napjaté		(ㅈ)	
	Aspirované		ㅈ	
Neutralizace na konci slabiky (implozivní varianta)		[p']	[t']	[k']

* V kulatých závorkách jsou uvedeny nerealizované možnosti.

Tabulka 30 – Příklady neutralizací slabičné finály před pauzou nebo konsonantem

ㅂ, ㅃ → [pʰ]	지갑 [čigapʰ] „peněženka“, 입 [ipʰ] „ústa“, 잎 [ipʰ] „listí“, 잴다 [kapʰtta] „splatit“
ㄷ, ㅌ, ㅍ, ㅊ, ㅆ, ㅈ, ㅊ, ㅎ → [tʰ]	받다 [patʰtta] „dostat“, 밑 [mitʰ] „pod“, 옷 [otʰ] „šaty“, 있다 [itʰtta] „být“, 잊다 [itʰtta] „zapomenout“, 꽃 [kkotʰ] „květina“, 히읃 [hiütʰ] „název písmene ㅎ“
ㄱ, ㅋ, ㆁ → [kʰ]	먹다 [mökʰtta] „jíst“, 닦다 [takʰtta] „čistit“, 부엌 [puökʰ] „kuchyň“
Výslovnost první ve spřežce ㅃ, ㅆ, ㅈ, ㅊ, ㅆ, ㅈ → [pʰ], [nʰ], [lʰ], [kʰ]	값 [kapʰ] „cena“, 앉다 [anʰtta] „sednout, 외곶 [ögolʰ] „cílevědomý“, 핥다 [halʰtta] „lízat“, 묵 [mokʰ] „podíl“
Výslovnost první ve spřežce před ㅅ ㄴ, ㄹ → [nʰ], [lʰ]	많습니다 [manssümnida] „je hodně“, 싫습니다 [silssümnida] „je protivný“
Výslovnost druhé ve spřežce ㅃ, ㅆ, ㅈ, ㅊ → [pʰ], [mʰ], [kʰ]	읊다 [üpʰtta] „recitovat“, 젊다 [čömʰtta] „být mladý“, 흙 [hükʰ] „hlína“
Nepravidelné spřežky ㄹ [lʰ/kʰ], ㅃ [lʰ/pʰ]	읽다 [ikʰtta] „číst“ x 읽고 [ilʰkko] „číst a“, 얇다 [jalʰtta] „být tenký“, 얇고 [jalʰkko] „být tenký a“ x 뵈다 [papʰtta] „šlápnout“, 뵈고 [papʰkko] „šlápnout a“

S neutralizací obstruentních hlásek v kodě se pojí ještě další dva jevy. Zprv, následuje-li po implozivní závěrové finále [pʰ, tʰ, kʰ] další slabika začínající prostou obstruentní souhláskou ㄱ, ㄷ, ㅂ, ㅅ, ㅆ, ㅈ, ㅊ /k, t, p, s, č/, dochází k intenzifikaci (닦다 [takʰtta] „čistit“), jinými slovy imploze způsobuje intenzifikaci.¹¹⁷ Toto pravidlo platí i u sonorních finál ㄱ, ㄹ [mʰ], ㄴ, ㄹ [nʰ] a ㅃ [lʰ] (př. 앉다 [anʰtta] „posadit se“), avšak pouze vyskytnou-li se ve slovesném kmeni.¹¹⁸ V jiných případech sonory většinou způsobí znělost následující souhlásky, pokud to lze (딸기 [ttalgi] „jahody“, 만두 [mandu] „knedlíček“).

Zadruhé, implozivní výslovnost vede ke vzniku četných homonymních tvarů (입/잎 [ipʰ] „ústa/listí“; 낮/낮/낮/날 [natʰ] „srp/den/tvář/kus“; 있다/잇다 [itʰtta] „být/zapomenout“; 빗/빗/빗 [pitʰ] „hřeben/dluh/zár“; 목/묵 [mokʰ] „krk/podíl“). V reálných situacích to však nezpůsobuje příliš komplikací. V písmu jsou jednotlivá slova rozdílná a v hovoru napomůže gramatická struktura a kontext. Navíc se slova často dostávají do hláskového okolí, kde se už implozivní výslovnost a z ní plynoucí neutralizace nerealizuje. Pokud totiž následuje partikule, sufix či koncovka začínající vokálem, dostává se vlivem vázání původní finála do pozice iniciály následující slabiky a vše se vysloví plně (빋 [pitʰ] „dluh“ x 빋을 [pidžül] „dluh“ ve 4. p.; 있으면 [issümjön] „pokud je“ x 잊으면 [idžümjön] „pokud zapomene“). K plnému znění nedochází jen v případech, kdy se připojuje významový morfém (např. 겉웃 [ködotʰ] „svrchní šat“), avšak toto pravidlo je uplatňováno dosti nejednotně (srov. 맛있다 [masitʰtta] „být chutný“ x 맛없다 [madöpʰtta] „být nedobrá/nechutný“).

¹¹⁷ Jedná se o jev, který ČVKT nezachycuje, ale z fonetického hlediska je důležitý, proto je v práci ve fonetické transkripci zintenzifikovaná výslovnost naznačována zdvojením grafému jako při zápise intenziv.
¹¹⁸ Viz poznámka 116.

Pravidla vyplývající z fonotaktických omezení korejštiny

Zmínili jsme, že v každém jazyce existují fonotaktická omezení, která neumožňují využívat některé hláskové sekvence. Fonologická pravidla, která jsou na tato omezení navázána, se uplatňují automaticky v konkrétních hláskových okolích bez ohledu na morfológickou stavbu slova. Dochází k různým hláskovým změnám (asimilacím), které nemají žádnou funkci, pouze usnadňují výslovnost.

Asimilace (동화) dělíme podle toho, jakým směrem se hlásky ovlivňují. Při progresivní asimilaci (순행동화) hláska a ovlivňuje následující hlásku b ($a + b \rightarrow a + a/a'$), při regresivní (역행동화) hláska b ovlivňuje předcházející hlásku a ($a + b \rightarrow b/b' + b$), při vzájemné (상호동화) se ovlivňují obě hlásky navzájem ($a + b \rightarrow c + d$). Zvláštním typem je asimilace spojená s elizí jedné hlásky ($a + b \rightarrow c$).

Dále rozlišujeme asimilaci úplnou, při které je výsledkem stejná hláska (jde o modely $a + b \rightarrow a + a$ či $a + b \rightarrow b + b$), a částečnou, při které se asimilovaná hláska druhé pouze artikulačně přibližuje ($a + b \rightarrow a + a'$ či $a + b \rightarrow b + b'$). Kromě asimilace přímé neboli kontaktní, kdy dochází k ovlivnění sousední hlásky, se lze setkat též s asimilací nepřímou (distanční), při které se ovlivňují hlásky, které spolu bezprostředně nesousedí.

V této části se podrobně podíváme na jednotlivé typy asimilací v korejštině, kterých je celá řada. Výrazně se při nich odlišuje optický a zvukový obraz slov, protože korejšťina zachycuje v pravopise morfológickou stavbu slov a asimilaci nebere v úvahu.

Intenzifikace

Intenzifikace (경음화) byla zmíněna již v souvislosti se slabičnou finálou. Prosté intenzivní hlásky se vyslovují intenzivně, předchází-li jim závěrová implozivní [p^1 , t^1 , k^1]. V korejštině platí obligatorní pravidlo, které neumožňuje vyslovit sekvenci implozivní obstruent + prostý obstruent. Intenzifikace je v korejštině velmi produktivní jev, dochází k ní v rámci slov i u gramatických sufixů a koncovek.

Příklady:

a) $\text{ㅂ, ㅌ, ㅋ} / p, t, k/ +$ prostý obstruent

입다 [ip`tta] „oblékat se“, 받고 [pat`kko] „dostanu a“, 먹지 [mök`čči] „jíst“ (před záporkou)

b) $\text{ㅃ, ㅆ, ㅋ} / pch, tch, kch/ +$ prostý obstruent

옆집 [jöp`ččip] „vedlejší dům“, 얇고 [jat`kko] „mělký a“, 부엌방 [puök`ppang] „kuchyň“

c) ㄱ /kk/+ prostý obstruent ¹¹⁹

닦다 [takˈtta] „čistit“

d) ㅅ, ㅆ, ㅈ, ㅊ /s, ss, č, čch/ + prostý obstruent

옷감 [otˈkkam] „látka“, 있고 [itˈkko] „je a“, 맞지만 [matˈččiman] „je to správně, ale“,

꽃집 [kkotˈččip] „květinářství“

e) spřežka s výslovností [pˈ, tˈ, kˈ] + prostý obstruent

닭갈비 [takˈkkalbi] „smažené pikantní kuře“, 읊다 [üpˈtta] „recitovat“ apod.

Z praxe víme, že zvládnutí intenzifikace není pro praktický jazyk na straně produkce ani percepce klíčové (na rozdíl od některých jiných asimilací). Čeští studenti mají sice problém s rozlišením prosté a intenzivní hlásky, nicméně pokud si pro výslovnost obstruentů od počátku osvojí pravidlo, že v silném postavení mezi samohláskami se čtou zněle a ve slabém mezi souhláskou samohláskou nezněle, pak mají tendenci vyslovit druhou souhlásku v sekvenci implozivní obstruent + prostý obstruent nezněle (např. 국제 [kukče] ne [kukdže]), a přestože nevyvíjejí speciální úsilí na to, aby vyslovili intenzivně [kukˈčče], je jejich výslovnost pro korejské mluvčí přijatelná.

O tom, že jsou si těchto procesů zcela přirozeně vědomi i malé korejské děti svědčí to, jak hrají slovní fotbal. Na slovo 옷감 [otˈ**kkam**] „látka“ klidně naváží slovem 감정 [**kam**džöng] „pocit“, aniž by měli pocit, že navazují jinou slabikou. (Shin, Kiaer, Cha, 2013: 189)

Nazalizace

Nazalizace (비음화) je v korejštině po intenzifikaci jedním z nejproduktivnějších jevů. Rozeznáváme nazalizaci progresivní, regresivní i vzájemnou.

1) Progresivní

Při progresivní nazalizaci dochází po nazální slabičné finále /m/, /ng/ k nazalizaci následující likvidy /l/. Jedná se o postavení dvou sonor vedle sebe a fonotaktická pravidla korejštiny neumožňují sekvenci nealveolární nazály a likvidy. Průchod do nosní dutiny zůstává otevřený a /l/ se vysloví jako [n].

V případě třetí nazály /n/ se vedle sebe ocitají alveodontální nazála a alveodontální likvida, jejichž sekvence rovněž není přípustná, avšak k nazalizaci dochází jen v menším počtu případů, častěji proběhne lateralizace, při které se v pořadí první /n/ naopak změní v [l] (viz dále lateralizace). O tom, která z asimilací se uplatní, rozhodné spíše než fonetické okolí

¹¹⁹ Intenzivní ㅃ /pp/ a ㅈ /tt/ se na pozici finály v moderní korejštině nevyskytuje.

국물 [kuŋmul] „vývar“, 읽는 [iŋnŋn] „čtený“, 녀만 [nŋŋman] „jenom duše“

3) Vzájemná

U regresivní asimilace jsem zmínila, že fonotaktická pravidla korejštiny neumožňují sekvenci implozivní obstruentní hlásky a sonory, tedy nejen nazály, ale také likvidy /l/. Při kontaktu implozivní závěrové finály s výslovností [pʰ, tʰ, kʰ] a následujícího /l/, se výslovnost [l] mění na [n] a předcházející hláska se následně nazalizuje.

Příklady:

a) obstruent s výslovností [pʰ] + /l/ → [m] + [n]

합리적 [hamniddžökʰ] „racionální“, 압력 [amnjökʰ] „nátlak“, 합류 [hamnju] „soutok“

b) obstruent s výslovností [tʰ] + /l/ → [n] + [n]

몇 리 [mjŋŋni] „kolik korejských mil“

c) obstruent s výslovností [kʰ] + /l/ → [ŋ] + [n]

독립 [toŋnipʰ] „nezávislost“, 박람회 [pakŋnamhö] „veletrh“, 백리 [päŋni] „sto kor. mil“

Lateralizace

Objeví-li se v korejštině vedle sebe sonory /n/ a /l/ v jakémkoli pořadí, dojde většinou¹²⁰ k lateralizaci (설측음화/유음화), což znamená, že výslovnost /n/ se mění v [l].

1) Progresivní

Příklady:

/l/ + /n/ → [l] + [l]

사물놀이 [samullori] „hra na 4 bubny“, 칠년 [čhilljŋn] „7 let“, 뚝는 [ttŋllŋn] „vrtající“

2) Regresivní

Příklady:

/n/ + /l/ → [l] + [l]

연락 [jŋllakʰ] „kontakt“, 신라 [šilla] „Silla“ (království)

Aspirace

K aspiraci dochází při kontaktu závěrové či polozávěrové hlásky s ㅎ /h/, přičemž současně proběhne elize /h/. Jedná se o výše uvedený model $a + b \rightarrow c$. Nezáleží přitom, zda se /h/ objeví

¹²⁰ Spíše výjimečně dochází k nazalizaci (viz výše progresivní nazalizace).

ve finále či iniciále, tj. zda je první či druhou hláskou v pořadí, která se na asimilaci podílí. Aspirace probíhá tedy jak progresivně, tak regresivně.

1) Progresivní

K progresivní aspiraci dochází u sloves, jejichž kmen končí v písmu na grafémy ㅎ , ㄴㅎ , ㄹㅎ (<h, nh, lh>),¹²¹ pokud se připojují konsonantické koncovky začínající na ㄱ , ㄷ , nebo ㅈ (/k, t, č/). Protože v korejštině žádný sufix či koncovka nezačíná na ㅍ /p/, je kombinace $\text{ㅎ}+\text{ㅍ}$ pouze teoretická.

Příklady:

/h/ < ㅎ , ㄴㅎ , ㄹㅎ > + /k, t, č/ → [kch], [tch], [čch]

좋지만 [čočchimān] „je dobrý, ale“, 많다 [mantcha] „být mnoho“, 끓고 [kkülcho] „vaří se a“

2) Regresivní

Příklady:

a) obstruent s výslovností [pʰ] < ㅍ , ㅑ , ㅓ > + /h/ → [pch]

집행 [čipchäng] „vykonání“, 졸업하다 [čoröpchada] „absolvovat“, 값하고 [kapchago] „cena a“, 넓히다 [nölpchida] „rozšířit“

b) obstruent s výslovností [tʰ] < ㅌ , ㅕ , ㅖ , ㅗ , ㅛ > + /h/ → [tch]

만형 [matchjöng] „nejstarší bratr“, 술하다 [sutchada] „být početný“, 꽃하고 [kkotchago] „květiny a“, 따뜻하다 [ttattütchada] „být teplý“

c) obstruent s výslovností [kʰ] < ㅋ , ㆁ > + /h/ → [kch]

목하고 [mokchago] „krk a“, 착하다 [čakchada] „být hodný“, 읽히다 [ilkkchida] „předčítat“

d) obstruent ㅈ /č/ ve slovesném kmeni + /h/, → [čch]

맞혔다 [mačchjötta] „uhodl“¹²²,

e) obstruent ㄴ /ndž / ve slovesném kmeni + /h/, → [nčch]

앉히다 [ančchida] „usadit“

¹²¹ Výslovnost finálových spřežek ㄴㅎ a ㄹㅎ se běžně neutralizuje na [n] a [l], přesto graficky přítomné ㅎ způsobuje aspiraci následující hlásky.

¹²² V tomto příkladě je celý fonologický proces ještě složitější. Dochází totiž nejprve k neutralizaci ㅈ /č/ na [tʰ], [tʰ] vlivem následujícího /h/ aspiruje na [tch], které pak vlivem následujícího jotované hlásky palatalizuje.

Elize a oslabování /h/

Kromě elize /h/ v rámci aspirace dochází k obligatornímu či fakultativnímu vypouštění či oslabování /h/ i v jiných pozicích. Laryngála /h/ je nejméně stabilní hláskou korejského konsonantického systému.

1) Obligatorní

Dochází k ní u slovesných kmenů zakončených na ㅎ, ㅅ, ㅆ /h, lh, nh/, následuje-li vokálem začínající sufix či koncovka.

Příklady:

났으면 [naassŭmjŏn] „kdybych se narodil“, 잃은 [irŭn] „ztracený“, 앓아요 [anajo] tvar neformální zdvořilosti od záporky

2) Fakultativní

Spíše než o elizi se jedná o oslabování iniciálního /h/ v silné pozici mezi samohláskami nebo po sonoře. V nedbalé a rychlé řeči však může dojít i k úplnému vypuštění. Jako ortoepická je ve výkladových slovnících však stále uváděna výslovnost pouze s oslabeným /h/.

Příklady:

신학 [šinhakʷ/šinakʷ] „teologie“, 결혼 [kjŏrhon/kjŏron] „sňatek“, 대학 [tähakʷ/täakʷ] „vysoká škola“

Elize [j]

K povinnému vypouštění [j], které je součástí výslovnosti jotovaných diftongů, dochází v kombinaci s iniciálou ㅈ, ㅊ, ㅌ /č, čč, čch/.

Příklady:

져서 [čšö] „protože prohráli“, 쪼서 [ččšö] „protože vaří v páře“, 처서 [čchšö] „protože udeřili“

V hovorové korejštině dochází i některým dalším nestandardním hláskovým změnám, jako je bilabializace, velarizace či vypouštění obstruentů se stejným místem artikulace. Povědomí o nich zcela jistě usnadňuje porozumění.

Bilabializace je nestandardní výslovnost, kdy bilabiála ovlivní předcházející alveolární hlásku (srov. standardní 신문 [šinmun] „noviny“ vs. nestandardní *[šinmun]), a velarizace je nestandardní výslovnost, kdy velára ovlivní předcházející alveoláru (srov. standardní 한국어 [hangugö] „korejšтина“ vs. nestandardní *[hangugö]). Zajímavé je, že bilabializace a velarizace nikdy neprobíhají progresivně.

Dalším jevem, který sice nenajdeme jako přepis standardní výslovnosti ve slovníku, a přesto je velice častý, je vypouštění obstruentů se stejným místem artikulace. Přestože správně se vysloví 옷장 [ot`ččang] „skříň“, 낮처럼 [nat`čchöröm] „jako den“, 집필 [čip`pchil] „psaní“ apod., lze se setkat s *[oččang], *[načchöröm], *[čippchil].

S fonologickými procesy plynoucími ze slabičné struktury a fonotaktických pravidel neseznamujeme studenty při prvním kontaktu s *hangŭlem*, kdy představujeme základní zvukovou realizaci jednotlivých segmentů či maximálně zmíníme pravidla pro nejčastější alofonickou výslovnost (např. znělé varianty v intervokální pozici, výslovnost [r] v intervokální pozici, variantní výslovnosti ㅓ [üi/i/e]), avšak jejich představení není možné dlouho odkládat. Probíhají totiž tak často a v tak velkém množství, napříč domácí korejskou i sinokorejskou slovní zásobou, že se s nimi studenti začnou setkávat v základních jednoduchých slovech hned od prvních lekcí a musí velmi rychle pochopit, že výslovnost slova a jeho psaná podoba nejsou vždy to samé. Pokud znají korejské slovo a vyslovují jej bez zrakové opory, nemusí se to jevit jako problém, ale je potřeba, aby studenti uměli též slova správně přečíst, i když se jejich grafická podoba liší od výslovnosti, a v tom případě je potřeba mít tyto koartikulační změny zautomatizované. A naopak je též důležité, aby si byli vědomi, že často jedinou cestou, jak správně přepsat dvě identicky znějící slova, je rozpoznat jejich význam v rámci kontextu (předpokladem je samozřejmě znalost ortografické podoby lexému).

2.4.1.2 Fonologická pravidla aplikovatelná při znalosti morfologické stavby slova

Předchozí podkapitola představila koartikulační změny probíhající v korejštině bez ohledu na morfologickou stavbu či původ slova. Existují však případy, kdy tyto faktory hrají stěžejní roli pro správnou aplikaci fonologických pravidel, tj. rozhodují o výslovnosti slov.¹²³

V této podkapitole budu v příkladech používat následující symboly: * pro hranici mezi lexémy, + pro hranici mezi morfémy a - pro vázaný morfém. Stavbu slov budu naznačovat v šikmých závorkách u fonologické transkripce.

Příklady koartikulačních změn probíhajících bez ohledu na stavbu a původ slova:

a) Nazalizace při spojení dvou slov (volných morfémů)

꽃무늬 /kkočch * munüi/ → [kkonmuni] „květinový vzor“

b) Nazalizace při spojení korejského prefixu a slova (vázaného a volného morfému)

첫눈 /čchöt- * nun/ → [čchonnun] „první sníh“

¹²³ V této podkapitole budeme používat následující atributy k pojmu morfém: volný (může stát samostatně), vázaný (nemůže stát samostatně, patří sem korejské i sinokorejské předpony a přípony a slovesné sufixy a koncovky, ale též sinokorejské lexikální morfémy, které nemohou stát samostatně mimo sinokorejskou složeninu), lexikální (má lexikální význam), gramatický (má gramatickou funkci).

c) Nazalizace při spojení slovesného kmene a koncovky (dvou vázaných morfémů)

잡니다 /ka- + -pnida/ → [kamnida] „jde“

c) Nazalizace v rámci slova korejského původu

국물 /kuk * mul/ → [kuŋmul] „vývar“

d) Nazalizace v rámci slova sinokorejského původu

식물 /sik- + -mul/ → [šijŋmul] „rostliny“

Příklady koartikulačních změn, které proběhnou či neproběhnou v závislosti na stavbě slova:

a) 잠자리 /čam * čari/ → [čamččari] „lůžko“ x 잠자리 /čamčari/ → [čamdžari] „vážka“

b) 신고 /sin- + -ko/ → [šinkko] „obout se a“ x 신고 /sin- + -ko/ → [šingo] „ohlášení“

V příkladu a) ve slově 잠자리 „lůžko“ nezpůsobila sonora /m/ znělost následující souhlásky, protože se jedná o kompozitum dvou slov 잠 [čam] „spánek“ a 자리 [čari] „místo“, na jehož rozhraní implozivní výslovnost [mʷ] naopak vyvolá intenzifikaci následujícího /č/. Uvnitř slova 잠자리 ve významu „vážka“, které není složeným slovem, způsobí /m/ znělost následující souhlásky, jak je to běžné. V příkladu b) vidíme podobný rozdíl v působení na znělost následující souhlásky. První slovo je tvarem domácího korejského slovesa, jehož kmen (신-) je zakončen na nazálu. U takovýchto sloves nezpůsobuje nazála znělost následujících souhlásek, ale intenzifikaci (viz níže intenzifikace slovesných sufixů a koncovek po kmeni zakončeném nazálou). Ve druhém slově 신고 „ohlášení“ se ㄱ /k/ po ㄴ /n/ přečte zněle [g], jak je to běžné.

Fonologické procesy probíhající na hranici dvou lexikálních morfémů

Nazalizace a lateralizace v sinokorejských slovech

Výše bylo zmíněno, že v sekvenci /n/ + /l/ může docházet jak k nazalizaci, tak k lateralizaci, přičemž rozhodující je stavba slova. K lateralizaci dochází, pokud se sekvence nachází na hranici dvou vázaných morfémů, k nazalizaci na hranici volného morfému (slova) a vázaného morfému.

Příklady lateralizace:

a) 난로 /nan- + -lo/ → [nallo] „trouba“

b) 진리 /čin- + -li/ → [čilli] „pravda“

c) 권력 /kwön- + -ljök/ → [kwölljök] „moc“

Příklady nazalizace:

a) 의견란 /(üi- + -gjön) * -lan/ → [üigjönnan] „novinový sloupek pro názory“

- b) 생산량 / (säng- + -san) * -ljang/ → [sängsannjaŋ] „objem výroby“
 c) 동원령 / (tong- + -wön) * -ljöng/ → [tongwönnjöŋ] „mobilizační příkaz“

Pěkný příklad toho, jak může být struktura slova důležitá pro jeho výslovnost, resp. jak výslovnost rozliší jeho význam, uvádějí Shin, Kiaer, Cha (2013: 202). Pokud slovo 신라면 vyslovíme [sinnamjön], znamená výraz „pálivé nudle“ (/sin- * lamjön/), pokud vyslovíme [sillamjön], znamená „pokud se jedná o království *Silla*“ (/sin- + -la * mjön/).

Intenzifikace v sinokorejských slovech

Další fonologický proces, který se omezuje na sinokorejskou slovní zásobu, je intenzifikace v případě, že se vyskytne sekvence /l/ + koronální prostá obstruentní hláska, tedy /t, s, č/ (viz a), b), c)). Pokud po /l/ následuje nekoronální prostý obstruent, intenzifikace neprobíhá (viz d), e), f)).

Příklady:

- a) 발전 /pal- + -čön/ [palččön] „rozvoj“
 b) 갈등 /kal- + -tüng/ [kalttүŋ] „spor“
 c) 갈증 /kal- + -čүng/ [kalččүŋ] „žízeň“
 d) 발견 /pal- + -kjön/ [palgjön] „objev“
 e) 결과 /kjöl- + -kwa/ [kjölgwa] „výsledek“
 f) 발병 /pal- + -pjöng/ [palbjöŋ] „propuknutí nemoci“

Epenteze ㅅ /s/

V moderní korejštině existují dva vkladné segmenty (사잇소리), a to ㅅ /s/ a ㄴ /n/. Vkládání ㅅ (ㅅ 첨가) je jevem morfologickým, resp. gramatickým, který následně ovlivňuje i výslovnost. V pravopise se vyskytuje nejčastěji na hranici dvou substantiv, která tvoří kompozitum, popř. mezi předponou a kmenem, pokud je první část kompozita zakončena na samohlásku. Jedná se historicky o naznačování atributivního vztahu mezi složkami, foneticky pak zamezuje znělé výslovnosti. Pokud po ㅅ /s/ následuje ㄱ, ㅋ, ㆁ, ㅈ, ㅊ /k, t, p, s, č/, dochází k neutralizaci /s/ na implozivní [tʰ] a následně intenzifikaci (viz a), b), c)). Pokud následuje nazála ㅁ, ㄴ /m, n/, dochází k nazalizaci (viz d), e)). U kompozit, kde druhá část začíná aspirátou či intenzivou, se ㅅ nekládá (viz f), g)). Často se ale nekládá vůbec (viz h), i), j)), tj. jedná se o jev značně nepravidelný.

S epentetickým ㅅ souvisí také intenzivní výslovnost ve složeninách, kde je první morfém zakončen sonorou. V pravopise se sice <ㅅ> nepíše, ale výslovnost kompozita se chová, jako by tam bylo (viz k), l), m)). I zde však panuje značná nejednotnost (viz n), o)).

Příklady:

a) 어젯밤 /ödže * s * pam/ → [ödžeppam/ödžetppam] „včerejší noc“

b) 촛불 /čcho * s * pul/ → [čchoppul/čchotppul] „světlo svíce“

d) 콧물 /kcho * s * mul/ → [kchonmul] „rýma“

e) 잇몸 /i * s * mom/ → [inmom] „dásen“

f) 아래층 /arä * čchüŋ/ → [aräčchüŋ] „dolní patro“

g) 뒤쪽 /tü * ččok/ → [tüččokʷ] „zadní strana“

h) 인사말 /insa * mal/ → [insamal] „pozdrav“

i) 모래집 /morä * čip/ → [morädžipʷ] „dům z písku“

j) 농사일 /nongsa * il/ → [noŋsail] „zemědělské práce“

k) 강가 /kang * ka/ → [kaŋkka] „nábřeží“

l) 보름달 /porüm * tal/ → [porümttal] „úplněk“

m) 물고기 /mul * koki/ → [mulkkogi] „nábřeží“

n) 불고기 /pul * koki/ → [pulgogi] „grilované hovězí“

o) 반달 /pan * tal/ → [pandal] „půlměsíc“

Epenteze hlásky [n]

Ke vkládání hlásky [n] (ㄴ 첨가) dochází u kompozit, kdy první část je zakončena souhláskou a druhá začíná na /i/ nebo jotovanou samohláskou. Grafém <ㄴ> se však nikdy nepíše a projevuje se pouze ve výslovnosti. V důsledku vkládání [n] probíhají často další fonologické procesy – regresivní nazalizace (viz b), c), d)) a lateralizace (e), f)).

Příklady:

a) 만육천 /man * jukčchön/ → [mannjukʷčchön] „1600“

(vložení [n] vzniká gemináta)

b) 색연필 /säk * jönpchil/ → säk * n * jönpchil → [säŋnjönpchil] „pastelka“

(vložení [n] dochází k regresivní nazalizaci)

- c) 꽃잎 /kkočch * ip/ → kkočch * n * ip → [kkonnip] „květinový list“
(ㅈ /čch/ neutralizuje na [tʰ] a vložení [n] dochází k regresivní nazalizaci a vzniku gemináty)
- d) 아랫이 /arä * s * i/ → arä * s, n * jönpchil → [aränni] „dolní zub“
(vkladné ㅅ /s/ na předělu kompozita neutralizuje a vlivem vkladného [n] nazalazuje)
- e) 열 일곱 /jöl * ilkop/ → jöl * n * ilkop → [jöllilgop] „17“
(vložení [n] dochází k progresivní lateralizaci)
- f) 지하철역 /čiha * čchöl * jök/ → čiha * čchöl * n * jök → [čihačchölljökʰ] „stanice metra“
(vložení [n] dochází k progresivní lateralizaci)

Fonologické procesy probíhající na hranici lexikálního a gramatického morfému

Palatalizace

Pokud je lexikální morfém zakončen na /t, tch/ a následující gramatický morfém začíná na /i/ nebo jotovanou samohlásku, proběhne palatalizace (구개음화). Na rozdíl od nazalizace, lateralizace či aspirace, které jsou příkladem spodoby způsobu artikulace, při níž jedna ze sousedících hlásek získává sekundární artikulační rys hlásky druhé (nazálnost, aspirovanost apod.), je palatalizace příkladem spodoby místa artikulace. Místo závěru původně alveolární hlásky se posouvá směrem k tvrdému patru, které je místem největšího zúžení samohlásky /i/, popř. polosamohlásky /j/. /t/ se tedy palatalizuje v [dž] a /tch/ v [čch]. K palatalizaci dochází i tam, kde se po finále /t/ připojuje sufix 히/hi/. Proběhne totiž nejprve aspirace a následně palatalizace (viz g)), či neutralizace, aspirace a palatalizace (viz h)).

Příklady:

- a) 굳이 /kut- + -i/ → [kudži] „pevně“ (adverbiální sufix -이)
- b) 미닫이 /mitat- + -i/ → [midadži] „posuvné dveře“ (nominalizační sufix -이)
- c) 끝이 /kkütch- + -i/ → [kküčchi] „konec“ (nominativní partikule -이)
- d) 끝이다 /kkütch- + -i- + -da/ → [kküčchida] „to je konec“ (spona -이다)
- e) 밭이랑 /patch- + -irang/ → [pačchiraŋ] „pole a“ (konjunktivní partikule -이랑)
- f) 붙이다 /putch- + -i- + -da/ → [pučchida] „přilepit“ (kauzativní sufix -이)
- g) 닫히다 /tat- + -hi- + -da/ → [tačchida] „zavřít se“ (kauzativní sufix -히)
- h) 맞히다 /mač- + -hi- + -da/ → [mačchida] „uhodnout“ (kauzativní sufix -히)¹²⁴

¹²⁴ Příklad slovesa „uhodnout“ byl uveden již u příkladů na aspiraci, jelikož se fonologický proces dá nahlížet jako regresivní aspirace ㅈ /č/, nebo zmíněné postupné uplatnění několika fonologických procesů – neutralizace, aspirace, palatalizace.

K palatalizaci mimo morfematický šev v korejských slovech nedochází (viz i), j)) a nedochází k ní ani ve slovech přejatých (viz k), l)).

i) 마디 [madi] „slovo, kloub, článek“

j) 버티다 [pötchida] „vydržet, překonat“

k) 파티 [pchatchi] „party, oslava“

l) 티켓 [tchikchetʰ] „lístek“

O palatalizaci před /i/ či jotovanou samohláskou jsem se zmínila i u jiných korejských fonémů, konkrétně u /s/, /n/ a /l/. U nich se však jedná jen o mírnou modifikaci výslovnosti (시장 [šidžang] „trh“, 뉴스 [ňjusü] „zprávy“, 달력 [talǾjök] „kalendář“). Páry [s] x [š], [n] x [ň] či [l] x [Ǿ]¹²⁵ netvoří v korejštině systémově odlišné hlásky a v *hangŭlu* pro zachycení jejich rozdílu neexistují příslušné značky, nezohledňuje je ani ČVTK ([sidžang], [njusü]). To ovšem neplatí o [t] x [dž] a [tch] x [čch].

Intenzifikace slovesných sufixů a koncovek po kmeni zakončeném nazálou

Pokud je kmen domácího korejského slovesa zakončen na nazálu /m/ nebo /n/ (v písmu <ㅁ, ㅂ, ㅅ, ㅆ>), vyslovuje se následující sufix či koncovka začínající na prostou souhlásku ㅁ, ㅂ, ㅅ, ㅆ /k, t, p, s, č/ intenzivně.

Příklady:

a) 감다 /kam- + -ta/ → [kamtta] „mýt si vlasy“

b) 삶고 /salm- + -ko/ → [samkko] „uvařím a“

c) 안지만 /an- + -čiman/ → [anččiman] „objímám, ale“

d) 앉습니다 /an- + -süpnita/ → [anssümnida] „sedá si“

Fonologická pravidla vztahující se k iniciále sinokorejských slov¹²⁶

Změna laterály ㄹ /l/ v nazálu ㄴ /n/

Laterála /l/ se na začátku domácích korejských slov nevyskytuje. To neplatí u slov sinokorejských, u nich však na začátku slova dochází k náhradě /l/ za nazálu se stejným místem artikulace - /n/.

Příklady:

a) 로 (勞) /lo/ „pracovat“ - 노동 (勞動) [nodon] „práce“ x 근로 (勤勞) [küllo] „práce“

(kanonická výslovnost ㄹ /l/ je [l], ve slově 노동 došlo na začátku slova k náhradě ㄴ

¹²⁵ Symbolem Ǿ je používán v IPA pro měkké l (Pucek, 2005: 37).

¹²⁶ Ani jedno z těchto pravidel neplatí v korejštině v KLDLDR.

/l/ za ㄴ /n/, ve slově 근로 zůstalo ㄴ /l/ a proběhla lateralizace)

b) 래 (來) /lä/ „přijít“ - 내년 (來年) [nänjön] „příští rok“ x 미래 (未來) [mirä] „budoucnost“

(ve slově 내년 došlo na začátku slova k náhradě ㄴ /l/ za ㄴ /n/, ve slově 미래 zůstalo ㄴ /l/, ale mezi samohláskami se přečte alofonická varianta [r])

Elize /n/

Na začátku sinokorejských slov se před /i/ nebo jotovanou hláskou /n/ vypouští.

Příklady:

a) 녀 (女) /njö/ „pracovat“ - 여자 (女子) [jödža] „žena“ x 미녀 (美女) [minjö] „krasavice“

b) 년 (年) /njön/ „rok“ - 연말 (年末) [jönmal] „“ x 내년 (來年) [nänjön] „krasavice“

V některých slovech se návazně uplatní obě pravidla, tj. nejprve se laterála promění v nazálu, která je následně vypuštěna (viz c)).

c) 려 (旅) /ljö/ „cestovat“ - 려행 (旅行) → 녀행 → 여행 [jöhäj] „cestování“

2.4.2 Fonologické procesy v češtině

V češtině v souvislé řeči rovněž probíhají různé fonologické procesy, které jakožto rodilí mluvčí automaticky uplatňujeme. V této podkapitole upozorním jen na hlavní principy, které pak budou porovnány s korejštinou.

Asimilace znělosti

Základním principem, se kterým čeština pracuje, je spodoba (asimilace) znělosti. Probíhá u párových souhlásek uvnitř slov, a pokud nerealizujeme pauzu, tak i mezi slovy. Většinou se jedná o asimilaci regresivní, tj. výslovnost skupiny se řídí podle poslední souhlásky (viz příklady a), b)).

Příklady:

a) **včera** [fčera], **nožka** [noška], **zpívat** [spi:vat], **před kavárnou** [přet kava:rnou]
(poslední ve skupině je souhláska neznělá, vyslovíme celé nezněle)

b) **kde** [gde], **sběr** [zbjer], **svatba** [svadba], **s dárky** [z da:rki]
(poslední ve skupině je souhláska znělá, vyslovíme celé zněle)

Před jedinečnými souhláskami k regresivní asimilaci znělosti uvnitř slov nedochází, proto jasně odlišujeme dvojice uvedené v příkladu c). Na rozhraní slov je situace odlišná.

Souhláska na konci slova, které předchází slovu začínajícímu na jedinečnou souhlásku se vysloví vždy nezněle (viz d)) s výjimkou situace, kdy je prvním slovem jednoslabičná přízvučná předložka (viz e)).

c) *zleva* [zleva] x *sleva* [sleva]; *brak* [brak] x *prak* [prak]; *změnit* [změňit] x *směnit* [směňit]

d) *veď mě* [vet' mňe]; *až jednou* [aš jednou]; *kloub ruky* [kloup ruky]

e) *nad jezem* [nad jezem]; *přes louži* [přez louži]

K progresivní asimilaci dochází v češtině zřídka. Setkáme se s ní např. u skupiny /sh/ na začátku slov, protože /sh/ může asimilovat na [zh] i [sx] (viz f)).¹²⁷ S progresivní i regresivní asimilací znělosti se můžeme setkat též u /ř/. Jak již bylo řečeno, v češtině je sice /ř/ jedinečným fonémem, avšak lze ho realizovat jak zněle, tak nezněle (viz podkapitola 2.2.2). V sousedství souhlásky znělé se tedy vysloví zněle, v sousedství souhlásky neznělé nezněle. Progresivita či regresivita asimilace pak záleží na pořadí hlásek (viz g, h)).

f) *shon* [zhon] i [sxon]; *shoda* [zhoda] i [sxoda]

g) *přadlena* [přadlena]; *třeba* [třeba]; *břicho* [břicho] (progresivní)

h) *zubařka* [zubařka]; *pařba* [pařba] (regresivní)

Zvláštním případem v rámci asimilace znělosti je v češtině hláska [v], protože nezpůsobuje asimilaci znělosti, ale podléhá jí (viz i, j)).

i) *květina* [kvjet'ina]; *svět* [svjet]; *s vejcem* [s vejcem]

j) *včela* [fčela]; *uzdravte* [uzdrafte]; *v peřinách* [f peřina:x]

Na konci slova před pauzou (tj. nejčastěji na konci věty nebo větného celku) se všechny české znělé hlásky vyslovují nezněle (*hrob* [hrop]; *ochoz* [oxos]; *med* [met]). Pokud však následuje další slovo, probíhá asimilace znělosti podle výše uvedených pravidel (*med byl dobrý* [med byl dobri:]).

Asimilace místa artikulace

Při asimilaci místa artikulace přizpůsobuje konsonant místo svého tvoření sousední souhlásce. V češtině je jedinou závaznou asimilací místa artikulace již zmíněná výslovnost zadopatrové nazály [ŋ] před velární závěrovou *k* či *g* (*ponk* [poŋk]; *bingo* [biŋgo]). Ostatní jsou buď fakultativní (*pondělí* [poňd'eli:]; *tramvaj* [tramvaj]) nebo neortoepické (*sedmnáct* *[sednnáct]; *hezčí* *[hešči:]; *sčesat* *[ščesat]).

¹²⁷ Výjimkou jsou slova jako *shluk* či *shora*, kde norma připouští pouze [zh].

Asimilace způsobu artikulace

V češtině žádná z asimilací způsobu artikulace není obligatorní. Přípustnou je např. záměna skupiny [ds] a [ts] za [c] (*lidský* [lɪcki:], *dětsví* [d'ectvi:]), kdy závěrová a úžinová hláska splynou v polozávěrovou, neortoepická je např. výslovnost *menší* *[menči:], kdy se závěr z hlásky [n] přenesse i na úžinové /š/ a vysloví se [č] apod.¹²⁸

Další hláskové změny

Podle Balkó (2020: 96–97) v češtině existují další hláskové změny, ve většině případů se však jedná o jevy okrajové, neortoepické, způsobené nedbalou výslovností. Patří sem např. disimilace, při které dochází k rozrůznění hlásek (*[na skledanou] místo [na sxledanou] – změna frikativy v závěrovou; *[čekula:da] místo [čokola:da] – rozrůznění samohlásek), intervokální oslabování konsonantů (*[too] místo [toho]), redukce samohlásek (*[cermonia:l] místo [ceremonia:l]), metateze neboli přeskupování hlásek či celých slabik (časté v dětské řeči – *[pocilajt] místo [policajt]; *[kepuč] místo [kečup]; *[verliba] místo [velřiba]), elize, která se objevuje hlavně u souhláskových skupin (*[jabko] místo [jablko]; *[kaničky] místo [tkaničky], *[sme] místo [jsme]). Dalším neortoepickým jevem je proteze neboli předsouvání hlásky na začátek slova. V češtině je nejčastější protetickou hláskou [v], které se klade před samohlásku [o] (*[vopice], *[dovopravdy]). Dále existuje epenteze (vkládání hlásek dovnitř slova). V češtině ji zastupuje především vkladné [e], které se projeví i v pravopise. Využívá se systematicky z důvodu snazší výslovnosti při ohýbání substantiv, kdy se u slov, jejichž kmen končí souhláskovou skupinou, vkládá [e] ve tvarech, které mají nulovou koncovku před poslední souhláskou kmene (*žebra* – *žeber*, *vsí* – *ves*). Méně často lze na podobnou alternaci narazit i v jiných případech či u jiných slovních druhů (*prát* – *peru*, *plavba* – *plavební*).

V češtině existují i další epentetické hlásky, které se ale v pravopise neprojeví. Jedná se o vkladné [u], které se využívá u číslovek *sedm* [sedum] a *osm* [osum] a od nich odvozených tvarů. Dále pak o tzv. hiátové [j], hlásku, která se vkládá mezi dvě samohlásky stojící vedle sebe, ale patřící k jiným slabikám (*fialka* [fijalka], *opiát* [opija:t], *psychologie* [psixologije]).

2.4.3 Srovnání fonologických procesů v korejštině a češtině

Jak v korejštině, tak v češtině probíhá řada fonologických procesů, které ovlivňují výslovnost. Ani v jednom z jazyků však nejsou tyto změny zohledňovány v pravopise, ten nadále zachycuje morfologické složení slov bez ohledu na jejich výslovnost.

¹²⁸ https://cs.wikipedia.org/wiki/Ortoepie_%C4%8De%C5%A1tiny

V korejštině probíhá fonologických změn více než v češtině, tj. výslovnost v korejštině méně koresponduje s pravopisem, korejské fonémy mají více alofonických variant než české (viz také kapitola 2.2.1). V korejštině se uplatňuje řada asimilací či dalších fonologických jevů, které čeština nezná.

Pokud v češtině probíhají určité fonologické procesy, pak se uplatňují v rámci celého slova bez morfológických vlivů, nezohledňují se slabičné hranice.¹²⁹ Naopak v korejštině zaznamenáváme i výslovnostní jevy závislé na morfologii slov.

Jistou podobnost bychom mohli hledat v neutralizaci korejské kody a v češtině probíhající neutralizaci znělosti. V korejštině se však jedná o jev širší. K neutralizaci kody a k její implozivní výslovnosti dochází v každé slabice před pauzou či další slabikou začínající na souhlásku. Nejde však primárně o ztrátu znělosti, která není v korejštině distinktivní, ale o ztrátu jiných sekundárních artikulačních rysů (aspirace, napjatosti, frikce apod.) V češtině naopak dochází k neutralizaci znělosti pouze na konci slov před pauzou či před sonorami, které jsou v češtině pasivní a nespouštějí asimilaci znělosti.

V obou jazycích zaznamenáváme jak výslovnostní změny ortoepické (např. v korejštině různé druhy nazalizací, neutralizaci kody ad.; v češtině spodobu znělosti), tak neortoepické (např. v korejštině velarizaci /n/ před [k, g] – 한국 *[hangguk] místo [hanguk] „Korea“;¹³⁰ v češtině bilabializaci – *hanba* *[hamba] místo [hanba], disimilace ad.).

¹²⁹ V češtině pocítujeme morfológický šev pouze u některých hláskových dubletů např. ve slově *babiččin*, *vyšší* apod., jinde ale tomu tak není, např. *kamenný*.

¹³⁰ V češtině je velarizace /n/ před /k, g/ naopak jedinou závaznou asimilací místa artikulace.

II. EXPERIMENTÁLNÍ ČÁST

3. Výzkumné cíle, východiska a hypotézy

3.1 Výzkumné cíle

Výzkumným cílem práce je ověřit, popř. odhalit a kvantifikovat percepční a výslovnostní problémy českých studentů korejštiny v segmentální rovině. K chybovosti v oblasti fonetiky může docházet z nejrůznějších důvodů. Již v podkapitole 1.3 bylo pojednáno o faktorech potenciálně ovlivňujících zvládnutí zvukového plánu cílového jazyka. Problémy mohou být často individuální a souviset s osobnostními rysy konkrétního studenta (kognitivními i afektivními), s nepozorností a únavou či s nízkým stupněm akvizice cílového jazyka (neznalostí lexému apod.). Tyto však nechávám stranou a v práci se zaměřuji na jiný významný faktor – mateřský jazyk. Rozdílnost fonematických inventářů korejštiny a češtiny, rozdílnost zvukových realizací jednotlivých fonémů, jiná slabičná struktura a odlišné fonologické procesy mohou sehrát roli v percepci i výslovnosti českých studentů korejštiny. Z mateřského jazyka zažitá artikulační báze, fenomén fonologické síta, fonologická hluchota k hláskám neexistujícím v mateřském jazyce, interference – to vše může být příčinou fonetických obtíží.

3.2 Východiska

Při stanovení výzkumných otázek a hypotéz jsem vyšla ze dvou východisek. Zaprvé z výsledků v teoretické části provedené kontrastivní analýzy, kdy jsem porovнала fonematické inventáře korejštiny a češtiny, základní zvukové realizace jednotlivých fonémů, slabičnou strukturu, fonotaktická pravidla a fonologické procesy probíhající v obou jazycích. Na základě komparace jsem určila hlásky či jevy, které by českým studentům korejštiny mohly působit potíže, a popsala důvody ke svým předpokladům a hypotézám.

Druhým východiskem se mi stala vlastní téměř dvacetiletá pedagogická praxe, během které pozoruji u českých studentů osvojujících si zvukový plán korejštiny řadu opakujících se problémů. Většina z nich se překrývá s předpoklady vyplývajícími z kontrastivní analýzy provedené v teoretické části práce, vyskytují se však i jiné, které mi kontrastivní analýza neodhalila. Experimentální část tedy cílí především na ověření anticipovaných problémů a jejich

kvantifikaci, popřípadě odhalení jiných obtíží, které mi výsledky kontrastivní analýzy nenaznačily, či jsem si jich během výuky nevšimla.

3.3 Hypotézy

V rámci experimentální části jsem stanovila osm hypotéz. Byly zformulovány jako hypotetické odpovědi na výzkumné otázky, které vyšly z výše uvedených východisek, tedy z výsledků kontrastivní analýzy a vlastního pedagogického pozorování.

3.3.1 Hypotézy týkající se percepce a výslovnosti korejských samohlásek

Teoretická část práce obsahuje čtyři srovnávací podkapitoly. V první z nich (2.1.3) jsem porovnávala vokální systém korejštiny a češtiny a anticipovala potenciální problémy. Jelikož má korejština výrazně bohatší samohláskový inventář, lze přepokládat, že percepce i výslovnost některých korejských samohlásek bude pro české studenty obtížná. Bez aspirace na rozlišení samohlásek, které v moderní korejštině dobře nerozlišují ani sami Korejci, tj. ㅏ /ä/ a ㅓ /e/, resp. ㅘ /jä/ a ㅙ /je/ (vyslovují se v podstatě stejně jako [e], resp. [je]), a dále dvojhásek ㅚ /wä/, ㅜ /we/ a ㅜ /ö/ (vyslovují se všechny tři jako [we]), jsem na výzkumnou otázku, kteřé korejské samohlásky dělají z percepčního či výslovnostního hlediska studentům s mateřským jazykem češtinou obtíže, stanovila následující hypotézy.

Hypotéza 1

Čeští studenti mají jak percepční, tak výslovnostní problémy s rozlišováním zaokrouhleného zavřeného ㅓ /o/ a nezaokrouhleného otevřeného ㅓ /ö/, resp. jejich jotovaných ekvivalentů ㅓ /jo/ a ㅓ /jö/, protože v češtině tato fonologická opozice neexistuje.

Hypotéza 2

Čeští studenti mají percepční i výslovnostní problémy se zvukovou realizací v českém fonologickém systému neexistující samohlásky — /ü/. Mají tendenci ji vypouštět nebo substituovat jinými samohláskami.

Hypotéza 3

Čeští studenti mají výslovnostní problémy u dvojhásky ㅚ /üi/. Ty jsou často způsobeny její proměnlivou realizací závislou na hláskovém okolí či gramatické funkci (viz tabulka 16). Testovat percepci této dvojhásky, pokud se neozve ve své kanonické podobě, je bezpředmětné,

jelikož bez znalosti lexému nemá student žádnou oporu pro její identifikaci. Správnou realizaci v různých hláskových okolích lze tedy prověřit pouze v produkční části.

Další hypotéza se týká především percepce a vyplývá více z pedagogické zkušenosti než z kontrastivní analýzy.

Hypotéza 4

Českým studentům dělá při percepci potíže rozlišit zaokrouhlené ㅑ /o/ od zaokrouhleného ㅓ /u/, resp. ㅑ /jo/ a ㅓ /ju/, protože vzhledem k fonologické opozici k ㅓ /õ/ je ㅑ /o/ natolik zaokrouhlené, že českému studentovi, který v mateřštině není nucen samohlásku *o* tolik zaokrouhlovat, splývá s *u*.

3.3.2 Hypotézy týkající se percepce a výslovnosti korejských souhlásek

V podkapitole 2.2.3 jsou porovnány konsonantické systémy korejštiny a češtiny. Na rozdíl od vokálního systému je korejský souhláskový inventář chudší než český. Přesto se v něm najdou hlásky, které v češtině chybí, proto druhá výzkumná otázka zní, kteřé korejské souhlásky dělají z percepčního či výslovnostního hlediska studentům s mateřským jazykem češtinou obtížné? Závěry vyplývající z kontrastivní analýzy a nalézající oporu i v pedagogické zkušenosti se promítají do následujících hypotéz.

Hypotéza 5

Největší potíže při zvládnutí korejských konsonantů činí českým studentům rozlišování fonologicky odlišných hlásek se stejným místem artikulace, ale odlišnými sekundárními artikulačními rysy. Jedná se o hlásky prosté, intenzivní a aspirované od závěrových exploziv ㅈ-ㅉ /k-kk-kch/, ㅊ-ㅃ-ㅅ /t-tt-tch/ a ㅍ-ㅑ-ㅕ /p-pp-pch/ a dále o afrikáty ㅈ-ㅉ-ㅊ /č-čč-čch/ a frikativy ㅅ-ㅆ /s-ss/, které však tvoří pouze dvojici prostá a intenzivní. Tato trojice/dvojice možná výslovnost působí potíže ještě více v percepci než produkci. Zatímco při produkci studenti dokáží mluvidla vědomě nastavit tak, aby požadovanou hlásku vyslovili, při poslechu tyto v češtině neexistující či nezávažné zvuky často vlivem fonologické hluchoty ignorují či je identifikují nesprávně.

Hypotéza 6

Čeští studenti mají v percepci, a ještě více v produkci problém s rozlišováním souhlásek ㄴ /n/ a ㅇ /ng/. Velární nosovka sama o sobě není pro české studenty obtížná, ale protože

v češtině [n] a [ŋ] nestojí ve fonologické opozici, nejsou zvyklí se na její rozlišování příliš soustředit.

3.3.3 Hypotézy týkající se percepčních a výslovnostních obtíží pramenících z odlišné slabičné struktury

V podkapitole 2.3.3 byla porovnána korejská a česká slabika a fonotaktická pravidla v obou jazycích. Fonotaktická pravidla korejštiny jsou přísnější, a slabičná struktura tudíž jednodušší. Korejšтина má méně slabičných typů. Třetí výzkumná otázka zní: Existují u českých studentů korejštiny nějaké fonetické obtíže, které vyplývají z odlišné slabičné struktury? Zformulované hypotézy se opět opírají i o pedagogickou zkušenost.

Hypotéza 7

Čeští studenti inklinují při produkci k vypouštění samohlásky [ű] u otevřených slabik, protože z mateřštiny nemají problém vyslovovat souhláskové klastry v rámci jedné slabiky. Tento jev souvisí též s hypotézou 2 týkající se v češtině nevyužívané samohlásky [ű].

Hypotéza 8

Čeští studenti mají při percepci problém s identifikací nesonorních hlásek v kodě, což je způsobeno jejich implozivní výslovností. V produkci naopak tíhnou k nekorejské explozivní výslovnosti.

V závěru teoretické části práce v podkapitole 2.4.3 byly porovnány také fonologické procesy probíhající v korejštině a češtině. Jelikož se jich v korejštině uplatňuje mnohem více a jsou odlišné, lze předpokládat, že českým studentům způsobují mnohé výslovnostní komplikace.

Znalost fonologických procesů probíhajících v korejštině je podmínkou správné výslovnosti korejštiny. Pokud si jich studenti nejsou vědomi, mají tendenci při čtení podléhat pravopisné podobě korejských slov a dopouštějí se často velmi pokřivené výslovnosti. Povědomí o asimilacích a dalších probíhajících jevech je samozřejmě důležité i při percepci. Studenti by měli vědět, že slovo nelze vždy přepsat tak, jak jej slyší. Avšak v korejštině existuje řada homofonů, kdy v jednom se určitý fonologický jev uplatňuje a v druhém ne, takže pokud student přepíše slyšené slovo v *hangŭlu* pravopisně správně, svědčí to nejenom o znalosti daného fonologického jevu, ale především o velmi pravděpodobné znalosti lexému samotného (existuje samozřejmě možnost, že přepsal slovo správně náhodnou). Znalost fonologických procesů však lze s jistotou testovat pouze při produkci.

Na základě komparace fonologických procesů probíhajících v korejštině a češtině nebyla stanovena žádná hypotéza. Přesto jsem odděl se slovy zaměřenými na jednotlivé asimilace a další fonologické procesy začlenila do percepční i produkční části testování, aby bylo zřejmé, jak obtížné pro české studenty korejštiny jsou.

4. Metodický postup percepčního a produkčního testování

V rámci experimentální části bylo provedeno testování percepce a výslovnosti českých studentů korejštiny. Uskutečnilo se v roce 2021 na začátku letního semestru s výzkumným cílem zjistit, které korejské hlásky činí českým studentům potíže. Výsledky měly být konfrontovány s hypotézami 1–8 uvedenými v podkapitole 3.3.

4.1 Tvorba a administrace percepčního testu

Jako první byl sestaven a proveden percepční test. Nejprve jsem vytvořila diagnostický list zvláště pro testujícího a zvláště pro respondenty, poté jsem zprostředkovala pořízení nahrávky rodilým mluvčím, zvolila testovaný vzorek studentů a provedla samotné testování. Následovalo zpracování a vyhodnocení výsledků a analýza chyb.

4.1.1 Struktura diagnostického listu pro testování percepce

Za účelem percepčního testování jsem sestavila diagnostický list ve variantě pro testujícího, resp. pro sestavení nahrávky, a pro studenty.¹³¹ List pro testujícího zahrnoval obsah nahrávky, a pracovní poznámky k jednotlivým částem a sledovaným jevům. Pokud nešlo o diktát, ale o výběr, bylo barevně zvýrazněno, která varianta má být při nahrávce přečtena. Diagnostický list pro testujícího je uveden v této podkapitole v tabulce 31 v jeho kompletní podobě, pouze se zkrácenými pracovními poznámkami. Diagnostický list pro studenty, tj. arch, do kterého studenti zaznamenávali své odpovědi, lze najít v příloze 1 této práce.

Diagnostický list je dlouhý a jeho struktura je bohatá. Byl rozdělen do čtyř větších oddílů zaměřených na samohlásky, souhlásky, fonologické jevy a poslech celých vět. Některé oddíly byly dále rozděleny na menší části v následující struktuře.

1) Samohlásky

Izolované samohlásky

U samohlásek jsem nejprve sledovala percepci izolovaných vokálů s vyloučením těch, které nejsou v moderní korejštině dobře rozlišovány (ㅏ /ä/ x ㅑ /e/; ㅓ /jä/ x ㅕ /je/; ㅗ /wä/ x ㅛ /ö/ x ㅜ /we/ – viz 2.1.1). Tato část obsahovala 14 položek.

¹³¹ Diagnostické listy byly inspirovány poslechovými testy z učebnice výslovnosti korejštiny pro cizince *Öguginül ühan hangugö parüm 47*. (Výslovnost korejštiny pro cizince 47). 2009: 152–161.

Rozlišování vybraných dvojic monoftongů v rámci slov

Dále jsem na povětšinou minimálních párech¹³² zjišťovala míru správné percepce u hypoteticky zaměnitelných dvojic samohlásek (hypotéza 1: ㅓ /ö/ x ㅓ /o/; hypotéza 2: ㅡ /ü/ x ㅓ /u/, ㅣ /i/, ㅓ /ö/; hypotéza 4: ㅓ /o/ x ㅓ /u/). Mimo hypotézy jsem zařadila i dvojici ㅓ /a/ x ㅓ /ö/, abych zjistila, zda jejich záměna, kterou poměrně často v hodinách pozoruji při produkci během čtení, je pouze záměnou dvou zrcadlově obrácených grafémů související s nedostatečným osvojením nového písma, nebo zda tyto hlásky dělají problém i při percepci. Každou dvojici samohlásek reprezentovaly tři páry slov, studenti měli zaznamenávat, které slovo z příslušného páru slyšeli.

Samohlásky ve slovech

V poslední části zaměřené na samohlásky měli studenti zaznamenávat slova podle diktátu. V každém z dvaceti slov jsem se zaměřila na konkrétní vokál, vypuštěno bylo pouze slovo obsahující dvojhlásku ㅓ /jä/, která se v korejštině vyskytuje pouze v stažených tvarech. Sledovaný vokál se nacházel v první slabice s výjimkou tří případů, kdy se nacházel ve druhé, jednalo se ale o lexémy vysoce frekventované, které zároveň splňovaly kritérium výskytu sledovaného vokálu v nekomplikované otevřené slabice.

2) Souhlásky

Rozlišování souhlásek v rámci slabik

První část oddílu zaměřeného na souhlásky měla za cíl sledovat, jak studenti rozlišují mezi hláskami prostými, intenzivními a aspirovanými, a pokud chybují, tak k jaké záměně nejčastěji dochází (prosté za aspirovanou, intenzivní za prostou apod.). Zajímalo mne též, zda je u některé trojice, resp. u frikativ dvojice chybovost vyšší. Studenti slyšeli konsonanty v různém pořadí v rámci otevřených slabik v kombinaci se samohláskou ㅓ /a/ (např. 가-까-카 /ka-kka-kcha/), protože výslovnost izolované souhlásky je v korejštině nepřirozená, a měli označovat, kterou slyší. Samohlásku ㅓ /a/ jsem vybrala, protože je v abecedním pořadí první z korejských samohlásek, protože je její výslovnost pro české studenty poměrně jednoznačná a nemá v korejštině pár ve fonologické opozici.

Do této části jsem zařadila kromě zmíněných souhláskových trojic, resp. dvojice, ještě rozlišování dvou dalších souhlásek. Zajímalo mne, zda studenti budou v iniciále slabik dobře

¹³² U dvou párů byla odlišnost ve dvou vokálech (křížová záměna 그림 [kürim] x 기름 [kirüm], druhá odlišnost způsobená principem vokální harmonie 놀어요 [nöröjo] x 놀아요 [norajo]).

slyšet výslovnost konsonantů □ /m/ a ㄴ /n/ u kterých často dochází k denazalizaci a mohou být zaměnitelné s obstruenty se stejným místem artikulace (ㅁ [ma] a ㄴ [na] za ㅂ [pa] a ㄷ [ta]). Naopak vypuštěny byly z této části souhlásky ㅇ /ng/, ㄹ /l/, ㅎ /h/, protože ㅇ se v iniciále slabiky nečte (<ㅇ> se píše ve slabikách začínající samohláskou, ale je němé – viz 2.2.1), ㄹ se na začátku slov či izolovaných slabik v jihokorejštině běžně nevyskytuje a mohlo by dojít ke kolísání výslovnosti, ㅎ nemá trojici či pár, v rámci kterého by jej bylo nutno rozlišovat od ostatních.

Souhlásky v iniciále slov

Další část zaměřená na souhlásky byl diktát jednoslabičných až tříslabičných slov, z nichž každé v iniciále první slabiky obsahovalo jednu z 18 možných souhlásek.

Souhlásky ve finále – identifikace výběrem

Další část měla za cíl otestovat, jak studenti slyší slabičnou finálu, pokud je vyslovena implozivně. Víme již, že v pozici finály před pauzou či další souhláskou můžeme vyslovit jen sedm souhlásek a pravopisná podoba slova se často vytrácí (viz 2.4.1.1). Nešlo mi však o pravopisný záznam (ten by mi odhalil především znalost či neznalost lexému), ale o určení slyšené finály. Do tohoto úseku jsem vybrala deset jednoslabičných či dvouslabičných slov, přičemž u dvouslabičných byla jedna slabika otevřená a jedna obsahovala finálu, tj. položka obsahovala jedinou finálu. Dvakrát jsem zařadila slova obsahující implozivní finálu od závěrových hlásek [p', t', k'], kde je identifikace na rozdíl od sonor těžší. Studenti měli zaznamenávat, kterou ze sedmi finál slyší.

Souhlásky ve finále – diktát slov

Následoval diktát osmi jednoslabičných až dvouslabičných slov zaměřených na finály. V každé položce se opět objevila pouze jedna finála. Tentokrát bylo dvakrát zařazeno slovo obsahující ㅇ /ng/, protože podle hypotézy 6 jsem očekávala vyšší chybovost při rozlišování /ng/ a /n/, kterou jsme chtěli prověřit.

3) Fonologické procesy

Třetí oddíl diagnostického listu obsahoval 34 slov, ve kterých probíhají různé asimilace či další fonologické procesy. Konkrétně to byla 8krát aspirace (regresivní i progresivní), přičemž ㅎ /h/, které ji způsobuje, se vyskytovalo v různých pozicích a hláskových okolích, 5krát intenzifikace (po implozivní závěrové hlásce docházelo k intenzifikaci prosté hlásky na jednu z pěti existujících intenziv), 2krát palatalizace (u jednoho slova kombinace ㅈ /tch/ + ㅇ /i/, u

druhého ㅈ /t/ + ㅅ /i/) a 3krát lateralizace (regresivní i progresivní). Dále jsem zařadila 12 slov, ve kterých proběhla nazalizace, přičemž 8 zastupovalo různé typy nazalizace regresivní, která je v korejštině nejběžnější, 2 nazalizaci vzájemnou a 2 progresivní. Poslední čtyři slova reprezentovala 2krát elizi ㅎ /h/, jednou oslabenou výslovnost ㅎ /h/ a epentezi ㄴ /n/.

4) Věty

Posledním oddílem diagnostického listu byl diktát vět. Cílem bylo sledovat, jak studenti identifikují jednotlivé segmenty a fonologické procesy v rámci vyšších promluvových celků. Pět vět bylo více zaměřeno na samohlásky, pět na souhlásky. Devět vět pak cílilo na nejrůznější fonologické procesy, přičemž na řádku vedle věty bylo v poznámkách pro rodilého mluvčího korejsky uvedeno, na které přesně, což ale nemohlo nikterak ovlivnit přirozenost nahrávky.¹³³ Studentům zaměření vět nebylo sděleno.

Tabulka 31 – Percepční diagnostický list varianta pro testujícího

Percepční diagnostický list pro varianta pro testujícího / 교사용 발음 진단지 - 듣기용														
Samohlásky / 모음														
Označte samohlásku, kterou slyšíte. (14 samohlásek; RM čte jedenkrát; vynechány 애, 에, 예, 예, 외, 외, 웨; sledujeme izolovanou výslovnost)														
	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
1.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
2.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
3.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
4.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
5.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
6.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
7.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
8.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
9.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
10.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
11.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
12.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
13.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
14.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
Označte slovo, které slyšíte. (18 slov; RM čte jedenkrát; sledujeme schopnost rozlišit v rámci slov hůře odlišitelné jednoduché samohlásky - 아 /a/ x 어 /ö/; 오 /o/ x 우 /u/; 으 /ü/ x 이 /i/; 어 /ö/ x 오 /o/; 우 /u/ x 으 /ü/; 어 /ö/ x 으 /ü/)														
15.	발	벌	21.	은	인	27.	둘	들						
16.	우산	우선	22.	잠그다	잠기다	28.	구리	그리						
17.	마리	머리	23.	기름	그림	29.	누려요	느려요						

¹³³ U vět jsem si při tvorbě diagnostického listu nebyla jistá, zda výsledky jejich percepcie budou zpracovatelné či vypovídající i vzhledem k nevyvážené distribuci jednotlivých segmentů, ale zařadila jsem je s myšlenkou, že je lépe mít nasbíráno více materiálu a že mi zpracování výsledků může přinést určité nové poznatky, které v dané chvíli ještě nejsem schopna dohlédnout.

18.	본	분	24.	서리	소리	30.	덜	들
19.	오리	우리	25.	거기	고기	31.	거리	그리
20.	모기	무기	26.	널어요	놀아요	32.	거물	그물

Pište slova podle diktátu. (20 slov; RM čte každou položku dvakrát; vypuštěno 애 kvůli zanedbatelnému výskytu; sledujeme primárně cílovou samohlásku)

33.	사자	37.	크다	41.	샤워	45.	시계	49.	추워요
34.	거미	38.	기차	42.	혀	46.	화가	50.	웨이터
35.	보기	39.	새	43.	요가	47.	돼지	51.	뛰다
36.	호수	40.	네	44.	규제	48.	회사	52.	흰

Souhlásky / 자음

Označte slabiku, kterou slyšíte. (16 slabik; RM čte jedenkrát; primárně sledujeme schopnost rozlišit kontrast mezi prostou, intenzivní a aspirovanou hláskou v rámci izolovaných slabik; vedle toho sledujeme též souhlásky, u kterých stěžuje jejich identifikaci na začátku slov oslabená nazalizace - ㅁ x ㅂ, ㄴ x ㄷ)

1.	가	까	카	4.	다	따	타	7.	바	빠	파	10.	자	짜	차	13.	사	싸
2.	가	까	카	5.	다	따	타	8.	바	빠	파	11.	자	짜	차	14.	사	싸
3.	가	까	카	6.	다	따	타	9.	바	빠	파	12.	자	짜	차	15.	마	바
																16.	나	다

Pište slova podle diktátu. (18 slov; RM čte každou položku dvakrát; sledujeme 18 souhlásek v iniciále)

17.	바다	21.	미음	25.	꿀	29.	타자기	33.	뜨다
18.	짜다	22.	레몬	26.	짐	30.	침	34.	피부
19.	금	23.	사다	27.	허가	31.	싸다		
20.	나라	24.	뿌리	28.	커요	32.	다리미		

Označte finálu, kterou slyšíte ve slovech. (10 slov; RM čte jedenkrát; složitější finály od závěrových hlásek se objevily 2krát, ostatní čtyři sonorní finály 1krát)

		ㄱ	ㄴ	ㄷ	ㄹ	ㅁ	ㅂ	ㅇ
35.	배낭							
36.	컵							
37.	낮							
38.	우산							
39.	곰							
40.	무릎							
41.	칼							
42.	허락							
43.	밀							
44.	수학							

Pište podle diktátu. (8 slov - 7 finál + jednou ㅇ navíc; RM čte dvakrát)

45.	뽕	47.	팔	49.	노란	51.	꽃
46.	노랑	48.	수락	50.	맵다	52.	지방

Fonologické procesy/ 발음 규칙

Pište podle diktátu. (34 slov; RM čte každou položku dvakrát; 8x aspirace (6x regresivní a 2x progresivní), 5x intenzifikace, 2x palatalizace, 3x lateralizace (regresivní i progresivní), 12x nazalizace (8x regresivní, 2x vzájemná, 2x progresivní), 2x elize a 1x oslabení ㅎ, 1x vkládání ㄴ; sledujeme znalost fonologických jevů v rámci slov)

Pokud zaznamenají i fonologický jev, odráží se též znalost lexika, bez ní nemusí fonologický proces vůbec reflektovat. Jaké jsou příčiny neúspěšného záznamu. Příklady záznamu a odhad příčin.

1.	그렇다	9.	숙제	18.	꽃만	26.	독립
2.	좋지	10.	약속	19.	박물관	27.	압록강
3.	축하	11.	듣다	20.	십만	28.	음료수
4.	따뜻하다	12.	입구	21.	갑니다	29.	종로

5.	졸업하다	13.	책방	22.	없어	30.	만리
6.	맞히다	14.	같이	23.	십년	31.	좋아요
7.	많지만	15.	굳이	24.	작년	32.	넣어요
8.	읽고	16.	신라	25.	듣는	33.	결혼
		17.	설날			34.	꽃잎
Věty / 문장							
Pište věty. (5 vět zaměřených na samohlásky; 5 vět zaměřených na souhlásky; 9 vět zaměřených na pravidla - viz poznámky v řádce 11-19 korejsky vpravo; RM čte každou větu dvakrát)							
1.	우유가 차가워요.						
2.	여유가 뭐예요?						
3.	왜 교과서를 외워요?						
4.	이야기가 너무 어려워요.						
5.	책상 위에 모기가 있어요.						
6.	너무 바쁘고 피곤해요.						
7.	버스를 다 타야 돼요?						
8.	사과가 싸서 많이 샀어요.						
9.	이 김치찌개가 맛있어요.						
10.	이 까만 옷이 더 커요.						
11.	밥만 먹지 마세요. <i>비음화, 경음화,</i>						
12.	반찬도 같이 먹어요. <i>구개음화, 연음</i>						
13.	이 음료수를 드세요. <i>비음화</i>						
14.	어떻게 연락해요? <i>격음화, 유음화</i>						
15.	강남역 근처는 길이 많이 막혀요. <i>ㄴ 첨가, ㅎ 탈락, 격음화</i>						
16.	일 년 동안 비빔밥만 먹었어요. <i>유음화, 경음화, 비음화, 연음</i>						
17.	사진이 잘 나올 것 같아요. <i>유음화, 경음화, 연음</i>						
18.	밥도 못 먹었어요. <i>경음화, 비음화</i>						
19.	열심히 공부했어요. <i>ㅎ 약화, 연음</i>						

4.1.2 Pořízení zvukové nahrávky

Pro percepční testování byla na základě diagnostického listu pořízena nahrávka rodilým mluvčím. Jednotlivé hlásky, slabiky, slova či věty namluvila žena ze soulské oblasti, kvalifikovaná lektorka korejštiny pro cizince. Celkový čas nahrávky byl 32 minut a 29 sekund.

Vzhledem k tomu, že celý experiment probíhal v době pandemie COVID 19, byla nahrávka pořízena v domácím prostředí, kde rodilá mluvčí vytvořila podmínky k zajištění co nejlepší kvality nahrávky. Nahrávala na mikrofon integrovaný v mobilním telefonu, přičemž nahrávka byla rozdělena do devíti kratších úseků, které přesně odpovídaly struktuře diagnostického listu, jak je uvedena v podkapitole 4.1.1. Stopáž jednotlivých úseků se pohybuje od 1 minuty 13 sekund až po 8 minut 18 sekund, podle toho, zda šlo o nahrání 14 izolovaných samohlásek, které četla rodilá mluvčí jednou, nebo 19 vět, které četla dvakrát s příslušnou pauzou, aby měli studenti čas na záznam. Podle slov rodilé mluvčí byl proveden přeposlech a nevyhovující části nahrávky opraveny. Poté mi zaslala složku s devíti částmi nahrávky ve formátu mp3. Provedla jsem rovněž kontrolu nahrávky, zda odpovídá diagnostickému listu a zda se nevyskytují rušivé zvuky. Po tomto dvojím přeposlechu se ukázalo, že je nahrávka vhodná pro použití v percepčním testu.

Tam, kde studenti vybírali z již předepsaných možností, četla rodilá mluvčí každou položku jen jednou, u diktátu slov či vět ji četla přiměřeným tempem a s přiměřenou pauzou dvakrát (viz instrukce v diagnostickém listu pro testujícího). Jednotlivé položky byly v rámci čtyř částí očíslovány pro snadnější orientaci jak rodilé mluvčí, tak respondentů (číslování v nahrávce odpovídá číslování v diagnostickém listu – viz tabulka 31). Rodilá mluvčí přečetla vždy nejdříve korejsky číslovku a poté danou položku.¹³⁴ U testu bylo totiž potřeba dbát, aby byl úsporný, ale také přehledný.

Závěrem lze tedy konstatovat, že pořízení nahrávky proběhlo v pořádku, získala jsem tím vhodný percepční test. Vzhledem ke ztíženým technickým možnostem (neměla jsem dostupný vhodný software, nemohl proběhnout osobní kontakt se studenty) bylo od počátku zřejmé, že výsledný percepční test se bude zadávat skupinově a spouštět jednotně v pevném pořadí.

Plánuji, že ukázky nahrávky zaznejí v rámci obhajoby dizertační práce. Případným zájemcům lze poskytnout i delší ukázky.

4.1.3 Testovaný vzorek studentů

U percepčního a výslovnostního testování nešlo primárně o porovnání výsledků různých skupin studentů, ale o získání co možná nejširšího testovaného vzorku, a proto jsem oslovila studenty z více vzdělávacích institucí – konkrétně studenty oboru Asijská studia: Koreanistika z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (FF UK), studenty programu Korejšťina pro hospodářskou praxi z Filozofické fakulty Univerzity Palackého (FF UP) a studenty ročního pomaturitního studia korejšťiny ze soukromé jazykové školy Chinese Point (CHP). Jednotící charakteristikou testovaných studentů byl samozřejmě společný mateřský jazyk (čeština), shodná doba, jakou se korejšťinou zabývali v intenzivním režimu na půdě vzdělávací instituce (jeden semestr, resp. pololetí), podobný věk (19–22 let), alespoň podobná časová dotace jazykových hodin (v rozmezí 10–16 hodin týdně,¹³⁵ shodný učební materiál používaný alespoň v jednom z vyučovaných jazykových předmětů (učebnice či čítanka z řady *Jönse hangugö*).

K výběru studentů, kteří absolvovali jeden semestr korejšťiny, jsem se rozhodla ze dvou důvodů. Jednak jsem přepokládala, že se již do značné míry vypořádali s novým grafickým systémem, aby se eliminovaly zbytečné fonetické chyby, které by mohly souviset s nedostatečnou znalostí písma, jednak jsem chtěla pracovat s co možná nejkompaktnějším

¹³⁴ Zamýšlela jsem testovat studenty na takové úrovni jazykové akvizice, kdy by korejské, resp. sinokorejské číslovky měli dobře znát.

¹³⁵ Rozvrhy na daný akademický rok jsou k nalezení na stránkách příslušných univerzit či jazykové školy. (<https://rozvrhy.ff.cuni.cz/ft/detail/3962>, https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=AAAAAQAEOTA1NxMBA AAAAQAIc3RhGVLZXkAAAABABQtOTIyMzM3MjAzNjg1NDc2NzA4NAAAAA*#prohlizeniDetail, <https://chinese-point.cz/pomaturitni-studium/>)

vzorkem, protože ve vyšších ročnících se již začíná výrazněji rozcházet míra jazykové akvizice jednotlivých studentů, odjíždějí a navracejí se z jazykových stáží v Koreji, dochází i k míšení studijních skupin napříč ročníky apod.¹³⁶

Percepčního testu se zúčastnilo 49 studentů (5 mužů a 44 žen)¹³⁷ s mateřským jazykem českým. Jednalo se o 11 studentů z FF UK, 13 studentů z CHP a 29 studentů z FF UP. Z původního celkového počtu 58 testovaných studentů jsem musela devět vyloučit, protože jejich mateřštinou nebyla čeština. Nejvíce vyloučených bylo z FF UK, kde téměř čtvrtina testovaných uvedla jako mateřský jazyk ukrajinštinu, slovenštinu nebo ruštinu. U vyloučených studentů z FF UP a CHP se jednalo vesměs o Slováky.

4.1.4 Realizace testu

Samotné testování proběhlo skupinově v rámci hodin jazykové výuky. Test byl připraven na začátku března 2021, tedy v době pandemie COVID 19, kdy na řadě vysokých škol nebyla prezenční výuka ani zahájena a celý akademický rok se odehrál v online prostoru. Proto i testování proběhlo online přes různé aplikace, na kterých probíhala výuka na jednotlivých institucích (FF UK – Microsoft Teams, FF UP – Zoom, CHP – Skype). V té době již měli studenti roční zkušenost se studiem po internetu a jejich technické vybavení bylo dostatečné na to, aby se testování mohlo uskutečnit. Na straně testujícího nedošlo k žádnému technickému výpadku a ojedinělé problémy studentů s kolísáním sítě jsme vyřešili tak, že si po skončení testu individuálně požádali o opětovné přehrání konkrétních položek, u kterých měli výpadek (zde jsem znovu ocenila jejich přehledné očíslování).

V jednotlivých skupinách se testu účastnili všichni studenti najednou. Spouštěl jej vyučující, což v případě skupin CHP a FF UP byla já (autorka práce), u FF UK vyučující, která byla instruována tak, aby test proběhl za jednotných podmínek. Shodou okolností se jednalo o rodilou mluvčí, která test namlouvala.

Studenti dostali diagnostické listy ve variantě pro studenty (viz příloha 1) na začátku hodiny a byl jim poskytnut čas, aby si zvolili formát, ve kterém jej budou vyplňovat. Někteří si ho stáhli a vyplňovali test na počítači v programu Microsoft Word, jiní si ho vytiskli a vyplňovali ho

¹³⁶ Pochopitelně ani na konci prvního semestru prvního ročníku nelze garantovat stejnou míru akvizice všech respondentů. Někteří studenti jsou při vstupu na univerzitu opravdu úplní začátečníci, protože znalost jazyka není podmínkou přijetí, ale takových stále více ubývá. Mnozí studenti se již dříve učili sami, soukromě či ve veřejných kurzech na jazykových školách apod. Všichni účastníci testu vyplnili na jeho konci závěrečných dotazník, ve kterém jedna z otázek mířila na jejich dřívější kontakt s korejštinou, zda se už učili, popř. kde a jak dlouho. V případě velkých odchylek ve výsledcích testu lze k dotazníku přihlídnout.

¹³⁷ Tento gendrový nepoměr je na oborech souvisejících s korejštinou (ale i na řadě jiných humanitních oborů) běžný. Například v testovaném ročníku na FF UP nebyl ani jeden z 37 přijatých studentů mužského pohlaví.

ručně. Byli i tací, co preferovali zapisovat odpovědi na volný papír, důvodem byla hlavně neobratnost při psaní na korejské klávesnici.

Po skončení testování studenti obratem naposílali své vyplněné diagnostické listy na mail testujícího. Vzhledem k různým způsobům vyplňování se jednalo o nejrůznější formáty. Nejčastěji odevzdávali dokument Microsoft Word (22krát), dále Acrobat Reader (19krát) a několikrát též nafotili jednotlivé stránky vyplněného diagnostického listu ve formátu jpg (8krát).

4.2 Výsledky percepčního testu a diskuze

Výsledky percepčního testu jsem zpracovala a hodnotila sama, protože k identifikaci toho, co studenti vybírali či zapisovali, nebyla potřeba spolupráce s rodilým mluvčím. Pro každou skupinu jsem si vytvořila samostatný soubor a do něj zaznamenávala odpovědi jednotlivých studentů. V případě chybné odpovědi¹³⁸ u výběrových položek jsem zaznamenávala, se kterou hláskou byla ta správná zaměněna. U položek, které studenti zapisovali podle diktátu, jsem zaznamenávala a kvantifikovala chybu ve sledované hlásce, ale zvlášť jsem si poznamenávala i další chybné zápisy k případnému komentáři. Zpracované výsledky tří skupin jsem pak zkomponovala do jednoho přehledného souboru. Tam, kde jsem převáděla nominální čísla na procenta, jsem zaokrouhlovala na jedno desetinné číslo.

Protože se v testu na nahrávce jednalo o konkrétní zvukové realizace korejských segmentů, slabik, slov a vět, přepisují je ve výsledkových tabulkách apod. foneticky do hranatých závorek.

4.2.1 Samohlásky

Percepcie samohlásek byla testována ve třech částech – identifikace izolovaných vokálů, rozlišení potenciálně zaměnitelných vokálů v rámci minimálních párů, diktát slov zaměřených na jednotlivé samohlásky (podrobněji viz struktura diagnostického listu 4.1.1 a tabulka 31).

Izolované samohlásky

Tato část obsahovala 14 položek. Jednalo se o 14 izolovaných samohlásek (vyloučeny byly v moderní korejštině málo rozlišované samohlásky ㅏ /ä/ x ㅑ /e/; ㅓ /jä/ x ㅕ /je/; ㅗ /wä/ x ㅛ /ö/ x ㅜ /we/). Rodilá mluvčí přečetla na nahrávce každou z nich jednou. Úloha byla výběrová.

¹³⁸ Za chybnou odpověď jsem považovala i odpověď chybějící.

Výsledky

Výsledky percepce izolovaných samohlásek jsou uvedeny v tabulce 32. Tabulka je řazena podle počtu chyb sestupně od nejvíce chyb po nejméně, přičemž můžeme sledovat jak výsledky v rámci jednotlivých skupin, tak výsledky celkové. V posledním sloupci vpravo jsou uvedeny hlásky, se kterými byl sledovaný vokál zaměněn, včetně četnosti záměn. Celkem jsem v této části získala 686 (14 x 49) odpovědí, z toho 82 chybných, což odpovídá 12,0 %.

Chybovost nad 20,0 % vyšla u pětice vokálů, přičemž u prvních čtyř je velice podobná, rozdíl činí pouze jedna až dvě chybné odpovědi. Jedná se o zadní středovou zaokrouhlenou samohlásku 오 [o] (28,6 % chybně), kterou nejčastěji zaměňovali za zadní vysokou zaokrouhlenou samohláskou 우 [u], ale také za otevřené nezaokrouhlené 어 [ö]. Dále jotované zavřené 요 [jo] slyšeli chybně jako jotované otevřené 여 [jö] (26,5 %) a naopak 여 [jö] jako 요 [jo] (také 26,5 %). Další problematickou samohláskou bylo otevřené 어 [ö] (24,5 % chybně), které bylo zaměňováno za zavřené 오 [o]. Na pátém místě s drobným odstupem se umístila zadní vysoká zaokrouhlená samohláska 우 [u] (20,4 % chybně), kterou slyšeli nejčastěji jako 오 [o], popř. jako 어 [ö].

Za neproblematické můžeme na základě výsledků považovat samohlásky s 0–5% chybovostí (0–2 chyby ze 49), kde chyba mohla být způsobena chvilkovou ztrátou koncentrace či ruchem. Jedná se o samohlásky 으 [ü], 유 [ju], 위 [wö], 이 [i], 야 [ja], 의 [üi] a 와 [wa].

Ve středu tabulky stojí zadní nízká samohláska 아 [a] s 16,3% chybovostí, studenti ji nejčastěji zaměňovali za nezaokrouhlené zadní středové 어 [ö] nebo dokonce za zaokrouhlené zadní středové 오 [o]. Dále pak ještě samohláska 위 [ü], u které chybovalo 8,2 % respondentů, třikrát ze čtyř chybných odpovědí byla označena za diftong 의 [üi].

Tabulka 32 – Výsledky poslechu izolovaných vokálů (tabulka je řazena sestupně; číslo před lomítkem je počet chybných odpovědí, za lomítkem počet respondentů; poslední sloupec uvádí záměny včetně kvantifikace; poslední dva řádky uvádějí poměr počtu všech chybných odpovědí ku počtu všech odpovědí v rámci jednotlivých skupin a procento chybných odpovědí)

Vokál	UK	CHP	UP	Celkem		Zaměňováno s
오 [o]	2/11	1/13	10/25	14/49	28,6 %	우 [u] (8), 어 [ö] (5), 아 [a] (1)
요 [jo]	2/11	4/13	7/25	13/49	26,5 %	여 [jö] (13)
여 [jö]	2/11	6/13	5/25	13/49	26,5 %	요 [jo] (13)
어 [ö]	0/11	3/13	9/25	12/49	24,5 %	오 [o] (11), -
우 [u]	1/11	2/13	7/25	10/49	20,4 %	오 [o] (7), 어 [ö] (3)
아 [a]	0/11	4/13	4/25	8/49	16,3 %	어 [ö] (4), 오 [o] (4)
위 [ü]	1/11	2/13	1/25	4/49	8,2 %	의 [üi] (3), 와 [wa] (1)
와 [wa]	0/11	1/13	1/25	2/49	4,1 %	야 [ja] (1), 위 [wi] (1)
의 [üi]	1/11	1/13	0/25	2/49	4,1 %	위 [wi] (2)
야 [ja]	0/11	2/13	0/25	2/49	4,1 %	여 [jö] (1), 와 [wa] (1)

이 [i]	1/11	0/13	0/25	1/49	2,0 %	-
워 [wö]	0/11	0/13	1/25	1/49	2,0 %	와 [wa] (1)
으 [ü]	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
유 [ju]	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
Celkem	10/154	26/182	46/350	82/686		
Procenta	6,5 %	14,3 %	13,1 %	12,0 %		

Diskuze

Z tabulky je zřejmé, že největší problémy při percepci izolovaných samohlásek činí českým studentům korejštiny samohlásky o-ové, a to jak jednoduché, tak jotované. 오 [o], 요 [jo], 여 [jö] a 어 [ö] obsadily první čtyři místa v počtu chyb, což potvrzuje první z hypotéz, která předpokládá, že čeští studenti mají percepční problémy s rozlišováním zaokrouhleného zavřeného 오 [o] a nezaokrouhleného otevřeného 어 [ö], resp. jejich jotovaných ekvivalentů 요 [jo] a 여 [jö]. Důvod spatřuji v neexistenci takovéto fonologické opozice v češtině.

U obou jotovaných o-ových hlásek byla vzájemná záměna jediná, ke které docházelo, totéž platí i u 어 [ö], které bylo zaměňováno pouze s 오 [o]. Jinak je tomu ale u zaokrouhleného zavřeného 오 [o], kde můžeme pozorovat nejčastější záměnu za zaokrouhlenou zadní vysokou samohlásku 유 [ju]. Zde se dostáváme ke čtvrté hypotéze týkající se samohlásek, která tvrdí, že českým studentům dělá při percepci potíže rozlišit zaokrouhlené 오 [o] od zaokrouhleného 유 [ju]. Hypotézu potvrzuje i umístění 유 [ju] na pátém místě v tabulce. I u něj přesáhla chybovost 20,0 %, nejčastěji bylo zaměňováno právě za zaokrouhlené zavřené 오 [o] (v sedmi případech), ale objevily se též záměny za nezaokrouhlené otevřené 어 [ö] (ve třech případech), což může zase souviset s ignorováním rozdílu mezi zavřeným a otevřeným o. Tuto záměnu o-ové samohlásky za u-ovou přičítám tomu, že vzhledem k fonologické opozici k 어 /ö/ a 오 /o/ je výslovnost zavřeného o natolik zaokrouhlená, že českému studentovi, který není v mateřštině zvyklý samohlásku o tolik zaokrouhlovat, splývá s u. Zajímavé je, že podobná záměna u jotovaných ekvivalentů 요 [jo] a 유 [ju], kterou hypotéza také předpokládá, se při percepci izolovaných vokálů nepotvrdila.

Druhá hypotéza týkající se problémů s percepcí v češtině nevyužívané samohlásky 으 [ü], se při poslechu izolovaných samohlásek vůbec nepotvrdila (nulová chybovost), což ale není překvapivé, protože samotný vokál není pro české studenty až tak obtížný. Větší sklony k jeho ignorování či záměně lze očekávat až ve slovech, kde se objevují souhláskové klastry, a více v produkci než v percepci, jak jsem odpozorovala během pedagogické praxe.

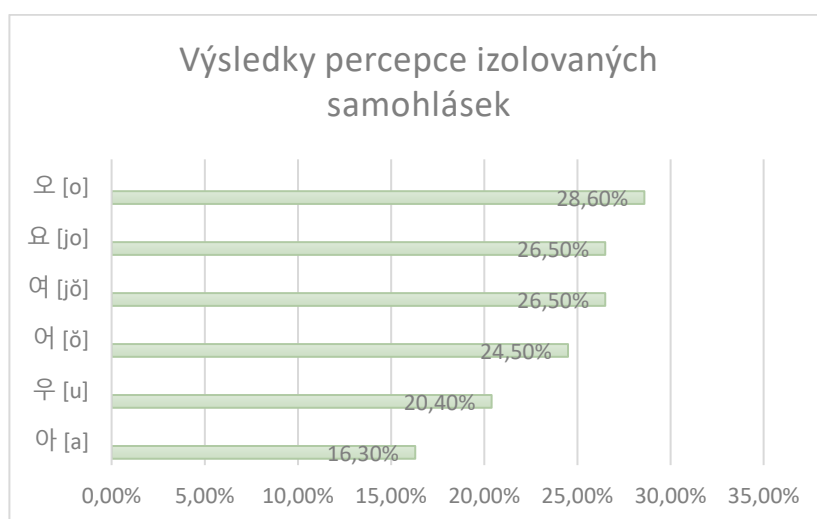
Rovněž problémy s dvojhláskou 으 [üi] (hypotéza 3) byly zanedbatelné, což opět není při poslechu izolovaných samohlásek překvapivé, protože potíže se očekávají hlavně při její proměnlivé výslovnosti závislé na hláskovém okolí či gramatické funkci. Došlo jen ke dvojí

záměně s ㅜ [ü/wi], která může souviset jak s vizuální podobou grafémů <으> a <위>, tak s fonetickou podobou dvou samohlásek (dvojhlásky a diftongizovaného monoftongu) obsahujících samohlásku ㅓ [i] a lišících se pouze glajdem.

Zajímavá je také ne zcela zanedbatelná chybovost při percepci jednoduché samohlásky ㅏ [a] (16,3 %), která byla zaměňována za zavřené nebo otevřené o. Ohledně samohlásky ㅏ /a/ nebyla zformulována žádná hypotéza. Z provedené kontrastivní analýzy se jevila jako nekomplikovaná nepárová samohláska, která existuje jak v korejštině, tak v češtině. Přesto jsem si během výuky opakovaně všimla, že si studenti zaměňují ㅏ [a] a ㅓ [ö], nebyla jsem si ale jistá, zda se to neděje jen při čtení v souvislosti se zrcadlově obrácenou podobou grafému <ㅏ> a <ㅓ>. Při poslechu izolovaných vokálů se ukázalo, že ㅏ [a] bývá občas zaměňováno i při percepci (v našem experimentu však záměna proběhla jen v jednom směru). Záměna zadního nízkého ㅏ [a] za nezaokrouhlené zadní středové ㅓ [ö] je celkem pochopitelná, protože výslovnost ㅓ [ö] může být vzhledem k fonologické opozici k ㅗ /o/ natolik otevřená, že se blíží výslovnosti ㅏ [a]. Záměna za zaokrouhlené zavřené ㅜ [o] je neobvyklejší, ale opět může souviset s opomíjením rozdílu mezi dvěma o.

Závěrem lze konstatovat, že při percepci izolovaných samohlásek byly nejproblematictější o-ové (ㅗ [o], ㅛ [jo], ㅜ [jö], ㅝ [ö]), ale mnoho chyb se objevilo i u dalších zadních samohlásek zaokrouhlených i nezaokrouhlených (ㅏ [a], ㅜ [u]). Přední samohlásky vykazovaly nízkou chybovost, ale faktem je, že řada z nich byla z poslechu izolovaných vokálů vypuštěna (ㅓ [e], ㅓ [ä], ㅓ [je], ㅓ [jä], ㅓ [ö]). Vysoké středové ㅜ [ü] bylo bez komplikací. Pro větší názornost uvádím šest samohlásek s největší chybovostí ještě jednou v grafu 1.

Graf 1 – Chybovost při percepci izolovaných samohlásek (znázorněny vokály s chybovostí nad 10,0 %)

Rozlišování vybraných dvojic monoftongů v rámci slov

Tato část obsahovala 18 položek, každá byla přečtena jedenkrát, jednalo se opět o výběrovou úlohu. Vybrala jsem šest dvojic potenciálně hůře rozlišitelných samohlásek, každou dvojici reprezentovaly tři páry slov, aby se předešlo tipování. Na nahrávce bylo u každé položky přečteno vždy jen jedno slovo z páru a studenti měli označovat které. V rámci páru to nebylo nikdy rovnoměrné, v některé trojici zaznělo slovo reprezentující konkrétní vokál z dané dvojice jednou, v jiné dvakrát, třikrát či naopak ani jednou a všechna tři slova reprezentovala vokál druhý.

Testovanými dvojicemi byly 오 [o] x 우 [u], 어 [ø] x 오 [o], 으 [ü] x 우 [u], 으 [ü] x 이 [i], 으 [ü] x 어 [ø], 아 [a] x 어 [ø]. Prvních pět bylo vybráno na základě první, druhé a čtvrté hypotézy, šestá na základě pedagogického pozorování (viz výše u percepce izolovaných samohlásek).

Výsledky

Tato část percepčního testu mi poskytla celkem 882 (18 x 49) odpovědí, z nichž 60 bylo chybných, což odpovídá 6,8 %. Výsledky této části přináší tabulka 33, která je řazena sestupně od nejvyššího počtu chybujících studentů po nejnižší. Poskytuje však pouze hrubý přehled o problematičnosti rozlišování dané dvojice vokálů, protože údaj před lomítkem uvádí počet studentů, kteří v rámci dané dvojice chybovali alespoň jednou. Číslo v předposledním řádku udává, kolik z celkového množství sesbíraných odpovědí v rámci jednotlivých skupin bylo chybných.¹³⁹ V posledním řádku je číslo převedeno na procenta.

Tabulka 33 – Výsledky percepce potenciálně obtížně rozlišitelných dvojic vokálů (tabulka řazena sestupně; testováno na trojicích většinou minimálních párů; číslo před lomítkem je počet studentů, kteří ve trojici zaznamenali alespoň jedno slovo chybně, za lomítkem počet respondentů; poslední dva řádky udávají počet všech chybných odpovědí z celkového počtu odpovědí v rámci jednotlivých skupin)

Sledovaný pár	UK	CHP	UP	Celkem	
오 x 우 [o] x [u]	7/11	7/13	10/25	24/49	49,0 %
어 x 오 [ø] x [o]	3/11	3/13	8/25	14/49	28,6 %
으 x 우 [ü] x [u]	2/11	1/13	3/25	6/49	12,5 %
아 x 어 [a] x [ø]	0/11	1/13	3/25	4/49	8,2 %
으 x 이 [ü] x [i]	0/11	1/13	0/25	1/49	2,0 %
으 x 어 [ü] x [ø]	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %

¹³⁹ Číslo před lomítkem nemusí být prostým součtem chybujících studentů v příslušném sloupci. Může být vyšší, protože někteří studenti chybovali v rámci jedné dvojice sledovaných vokálů opakovaně.

Celkem	14/198	15/234	31/450	60/882
Procenta	7,1 %	6,4 %	6,9 %	6,8 %

Kvůli nerovnoměrnému zastoupení sledovaných vokálů v jednotlivých trojicích slov nelze z tabulky 33 vyčíst konkrétní údaje o směru a kvantitě záměn. Vytvořila jsem proto ještě tabulku 34, v jejímž prvním sloupci jsou jednotlivé vokály, které se objevily v rámci minimálních párů, ve druhém sloupci je uveden směr potenciální záměny, ve třetím počet dané záměny ku počtu možností/výskytů (počet slov, ve kterých mohlo k dané záměně dojít, byl ve trojicích různý).

Tabulka 34 – Přehled záměn jednotlivých samohlásek v rámci minimálních párů

Vokál	Přečtený vokál → záměna	Počet záměn/počet výskytů	Procento	Poznámka
오 [o]	오 → 어	15/98	15,3 %	Slovo s 오 v páru 2x
	오 → 우	19/147	12,9 %	Slovo s 오 v páru 3x
으 [ü]	으 → 우	7/98	7,1 %	Slovo s 으 v páru 2x
	으 → 이	1x bez odpovědi/98	-	Zanedbatelné
	으 → 어	0/98	0,0 %	Slovo s 으 v páru 2x
아 [a]	아 → 어	3/98	3,1 %	Slovo s 아 v páru 2x
어 [ø]	어 → 오	1/49	2,0 %	Slovo s 어 v páru 1x
	어 → 아	1/49	2,0 %	Slovo s 어 v páru 1x
	어 → 으	1/49	2,0 %	Slovo s 어 v páru 1x
이 [i]	이 → 으	1x bez odpovědi/49	-	Zanedbatelné
우 [u]	우 → 오	Netestováno	-	Slovo s 우 v páru 0x
	우 → 으	0/49	0,0 %	Slovo s 우 v páru 1x

Z tabulky 34 je vidět, že nominálně nejvyšší počet záměn byl 오 [o] za 우 [u] (19krát), ale procentuálně vzhledem k počtu výskytů je na prvním místě záměna 오 [o] za 어 [ø] (15,3 %). K záměnám v opačném směru nedocházelo nebo jen velmi málo. V případě 오 [o] x 우 [u] je to samozřejmé, protože ani jedno slovo z trojice minimálních párů nerepresentovalo 우 [u], tudíž testování ani neproběhlo. V případě 오 [o] x 어 [ø] reprezentovalo 어 [ø] jenom jedno slovo z trojice, tudíž pravděpodobnost chyby byla nižší, i tak byla ale záměna ve směru 어 → 오 méně častá.

Na 3. místě se umístila záměna 으 [ü] za 우 [u] (7,1 %). Byla to jediná záměna samohlásky 으 [ü] za jinou. V ostatních případech 으 [ü] x 이 [i] a 으 [ü] x 어 [ø] k ní nedocházelo (ani v opačném směru).

Velmi nízké procento záměn bylo též u dvojice 아 [a] x 어 [ø] v obou směrech (아 → 어 – 3,1 %, 어 → 아 – 2,0 %).

Diskuze

Vzhledem k nerovnoměrnému zastoupení vokálů v trojicích minimálních párů, je obtížné vyvozovat z výsledků této části obecně platné závěry ohledně směru a četnosti záměn. Primární motivací k zařazení této části do diagnostického listu byl fakt, že se testované dvojice samohlásek speciálně procvičují v učebnicích fonetiky i v jazykových učebnicích jako obtížné, a cílem bylo zjistit, zda a kolik studentů v dané dvojici chybuje, přičemž za problematickou měla být označena dvojice, kde jednotliví studenti chybovali alespoň jednou bez ohledu na směr záměny. Trojice minimálních párů byly zvoleny proto, aby student měl více možností dané vokály slyšet a aby se předešlo tipování. Ke splnění tohoto cíle jsou postačující výsledky z tabulky 33.

Jako nejobtížnější se ukázalo rozlišování dvou zaokrouhlených samohlásek ㅜ [o] a ㅝ [u], kde alespoň jednou chybovala téměř polovina testovaných. Následuje problematické rozlišování zavřeného ㅜ [o] a otevřeného ㅝ [ö], kde alespoň jednou vybralo nesprávné slovo 28,6 % studentů (i když v přepočtu počtu chyb na počet výskytů byla záměna v rámci této dvojice nejčastější – viz tabulka 34). Tyto výsledky potvrzují jednak hypotézu 1 (obtížné rozlišování mezi dvěma o), jednak hypotézu 4 (obtíže při rozlišování zadních zaokrouhlených samohlásek ㅜ [o] a ㅝ [u]) a korespondují i s výsledky poslechu izolovaných samohlásek (viz tabulka 32).

S odstupem v počtu chybujících studentů následují dvojice ㅡ [ü] x ㅜ [u] (12,5 %) a ㅏ [a] x ㅝ [ö] (8,2 %). Zajímavé je, že při poslechu izolované samohlásky ㅡ [ü] označili všichni respondenti slyšený vokál správně (viz tab. 32). Při poslechu v rámci slov však pozorujeme občasnou záměnu za ㅜ [u]. Obtíže se samohláskou ㅡ [ü] předpokládá hypotéza 2, která říká, že dochází k substituci jinými samohláskami. Z výsledků této části plyne, že se jedná výhradně o záměnu se samohláskou ㅜ [u], při rozlišování mezi ㅡ [ü] x ㅝ [u] a ㅡ [ü] x ㅏ [u] k záměně nedocházelo.

Chybovost ve dvojici ㅏ [a] x ㅝ [ö] byla zanedbatelná (4 chybné odpovědi z celkových 147), ale ve shodě s výsledky z poslechu izolovaných samohlásek je častější záměna ㅏ → ㅝ (3x) než ㅝ → ㅏ (1x). Těmto poměrům však není možné přiřítat velkou váhu. Vliv může mít nerovnoměrný počet výskytů (2 slova ve trojici obsahovala ㅏ [a] a jen jedno ㅝ [ö]) a také případná znalost/neznalost slyšeného lexému apod. To vše samozřejmě platí i u ostatních dvojic.

Hypotéza 3 týkající se dvojhásky ㅢ [üi] se v této části zaměřené na percepci monoftongů neřešila.

Závěrem lze konstatovat, že celková chybovost v rámci této části poslechu (6,8 %) nebyla vysoká.

Samohlásky v rámci slov

Tato část obsahovala 20 položek. Jednalo se o diktát slov zaměřených na 20 korejských samohlásek, každé bylo přečteno dvakrát. Na rozdíl od poslechu izolovaných samohlásek byla zařazena i slova obsahující samohlásky, jejichž odlišná výslovnost se v moderní korejštině již téměř nedodrží (otevřené a zavřené *e* – 애 , 에 ; monoftong a dva diftongy s podobnou výslovností [*we*] – 외 , 왜 , 웨). Z jotovaných *e*-ových diftongů bylo zařazeno pouze zavřené 예 [*je*], protože 얘 [*jä*] se vyskytuje pouze ve stažených tvarech. V této části práce budu tyto vokály nazývat obtížné samohlásky. Při zpracování výsledků jsem pozorovala, zda platí, že studenti nerozlišují, kterou z těchto obtížných samohlásek slyšeli, a jak při percepci hraje roli předpokládaná znalost/neznalost lexému odvíjející od jeho obtížnosti a frekvence.

Výsledky

V této části jsem získala celkem 980 (20 x 49) odpovědí, z nich bylo 208 chybných (21,2 %), přičemž za chybu byla považována pouze chyba ve sledované samohlásce. Další chyby v zápisu slov byly ponechány stranou, ale zaznamenávány k případným komentářům.

Přehled výsledků této části přináší tabulka 35. Je řazena sestupně, v posledním sloupci jsou uvedeny záměny sledovaného vokálu v pořadí podle četnosti.

Jako nejobtížnější se ukázala percepcie otevřeného *e* (애 [*ä*]) ve slově 새 [*sä*] “pták“, u kterého chybovala více než polovina testovaných. Nebylo překvapivé, že bylo zaměňováno se zavřeným *e* (에 [*e*]).

Nad 40,0 % se chybovalo ještě u čtyř diftongů – 위 [*ü*] (zaměňován s jinými dvojhláskami, ale též s předním vysokým 이 [*i*]), 외 [*jö*] (zaměňován s 요 [*jo*] nebo nejotovanými variantami *o*), 왜 [*wä*] (podle očekávání zaměňováno s 외 [*ö*], 웨 [*we*], ale i s jinými dvojhláskami) a 예 [*je*] (nevnímána jotace). Je zajímavé si všimnout, že tři z pěti vokálů, které dělaly studentům při percepci slov největší problémy, patří mezi obtížné samohlásky (애 [*ä*], 왜 [*wä*] a 외 [*ö*]). Ne vždy však byly zaměňovány pouze s dalšími obtížnými samohláskami, se kterými se vyslovují téměř shodně. Za pozornost také stojí, že čtyři z pěti nejproblematictějších samohlásek jsou diftongy.

Nezanedbatelná chybovost (20,0 %–40,0%) je i u dalších pěti samohlásek 웨 [*we*], 어 [*ö*], 요 [*jo*], 야 [*ja*], 외 [*ö*] (všechny záměny viz tabulka 35). Opět se jedná o převahu dvojhlásek (웨 , 어 , 야 + monoftong 외 , u kterého ale také převládá diftongizovaná výslovnost). Dvě ze samohlásek v této skupině opět patří mezi obtížné samohlásky.

Nesprávné záznamy se v nižších procentech objevily též u slov obsahujících samohlásky 오 [*o*], 유 [*ju*], 워 [*wö*].

Na konci tabulky s minimální či nulovou chybovostí stojí samohlásky 와 [wa], 아 [a], 우 [u], 으 [ü], 이 [i] a 에 [e]. Jedná se většinou o monoftongy. Jedinou obtížnou samohláskou (nulová chybovost) v této skupině je zavřené 에 [e], která se vyslovuje téměř nerozlišitelně od otevřeného 에 [ä]. Vysvětlení, proč se pravděpodobně tato dvě e ocitla na dvou opačných koncích tabulky, viz v diskuzi.

Tabulka 35 - Výsledky percepce samohlásek v rámci slov (tabulka je řazena sestupně; ve sloupcích číslo před lomítkem uvádí počet studentů, kteří zaznamenali sledovanou samohlásku v daném slově chybně, za lomítkem počet respondentů; v posledním sloupci jsou samohlásky, se kterými byl sledovaný vokál zaměňován, vypsány v pořadí podle četnosti)

Sledovaný vokál	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem		Zaměňováno s
에 [ä]	새 [sã] „pták“	5/11	10/13	10/25	25/49	51,0 %	에 [e] (25)
위 [ü]	뒤다 [tũda] „orat“	6/11	4/13	14/25	24/49	49,0 %	외 [ö] (12), 의 [üi] (9), 이 [i] (3)
여 [jö]	혀 [hjö] „jazyk“	4/11	7/13	10/25	21/49	42,9 %	요 [jo] (8), 어 [ö] (6), 오 [o] (5), 2x bez odp.
왜 [wä]	돼지 [tödži] „prase“	7/11	8/13	6/25	21/49	42,9 %	외 [ö] (10), 위 [ü] (5), 웨 [we] (2), 워 [wö] (2), 의 [üi] (1), 우+하 [u + ä] (1)
예 [je]	시계 [šigje] „hodiny“	4/11	9/13	7/25	20/49	40,8 %	에 [e] (15), 애 [ä] (5)
웨 [we]	웨이터 [weitchö] „číšník“	3/11	4/13	11/25	18/49	36,7 %	외 [ö] (6), 왜 [wä] (4), 의 [üi] (2), 워 [wö], 예 [e], 와 [wa], 우+하 [u + ä] (vše 1krát), 2x bez odp.
어 [ö]	거미 [kömi] „pavouk“	2/11	3/13	11/25	16/49	32,7 %	오 [o] (16)
요 [jo]	요가 [joga] „joga“	2/11	3/13	6/25	11/49	22,5 %	유 [ju] (5), 여 [jö] (4), 우 [u] (1), 1x bez odp.
야 [ja]	샤워 [šjawö] „sprcha“	7/11	2/13	2/25	11/49	22,5 %	아 [a] (11)
외 [ö]	회사 [hösa] „firma“	4/11	4/13	2/25	10/49	20,4 %	의 [üi] (4), 위 [ü] (2), 왜 [wä], 와 [wa], 오 [o], 아 [a] (vše 1krát)
유 [ju]	규제 [kjudže] „nařízení“	0/11	2/13	7/25	9/49	18,4 %	요 [jo] (4), 우 [u] (3), 여 [jö] (1), 1x bez odp.
오 [o]	보기 [pogi] „vzor“	1/11	1/13	6/25	8/49	16,3 %	어 [ö] (7), 우 [u] (1)
워 [wö]	추워요 [čchuwöjo] „je chladno“	3/11	2/13	3/25	8/49	16,3 %	아 [a] (4), 와 [wa] (2), 어 [ö] (1), 1x bez odp.
와 [wa]	화가 [hwaga]	0/11	0/13	1/25	1/49	2,0 %	1x bez odp.

	„malíř“						
아 [a]	사자 [sadža] „lev“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
우 [u]	호수 [hosu] „jezero“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
으 [ũ]	크다 [kchũda] „být velký“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
이 [i]	기차 [kidža] „vlak“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
에 [e]	네 [ne] „čtyři“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
Celkem		48/220	60/260	100/500	208/980		
Procenta		21,8 %	23,1 %	20,0 %	21,2 %		

Diskuze

Z výsledků této části plyne, že při percepci slov zaměřených na samohlásky dělaly českým studentům větší problémy diftongy. Při započtení monoftongu 외 vyslovovaného jako [we] se jich v první polovině tabulky umístilo osm. Dále si lze všimnout, že v první desítce se umístilo pět ze šesti zařazených obtížných samohlásek.

V diskuzi o obtížných samohláskách bych chtěla uvést pravděpodobné vysvětlení toho, proč se jedna z nich umístila s nulovou chybovostí na zcela opačném konci tabulky než její párový protějšek. Zatímco samohlásku 에 [ä] ve slově 새 [sä] „pták“ přepsala více jak polovina studentů chybně jako 세 [se], slovo 네 [ne] „čtyři“ napsali všichni správně. Příčinu této diskrepance ve vzájemné záměně dvou samohlásek, které se v korejštině vyslovují téměř nerozlišitelně, lze hledat v tendenci ke spíše zavřené výslovnosti obou e (에 i 에 jako [e]), ale též ve vlivu známého lexému. Je pravděpodobnější, že v daném stádiu jazykové akvizice znají studenti lépe slovo 세 [se] „tři“ než 새 [sä] „pták“. Vliv mohlo mít i umístění dvou slov v nahrávce hned za sebou. 새, 네 mohlo u studentů evokovat známé pořadí číslovek (... tři, čtyři...).

Ve slovech s dalšími obtížnými samohláskami docházelo jak k předpokládaným záměnám za jiné obtížné samohlásky s podobnou výslovností, tak i k záměnám za jiné diftongy, což lze připsat i přetrvávajícím obtížím při zápisu v novém grafickém systému. Nejlépe z trojice 외 [ö], 왜 [wä], 웨 [we] vyšla samohláska 외. Roli mohl opět sehrát výběr lexému. Slovo 회사 [hōsa] „firma“ se totiž objevuje v učebnicích korejštiny pravidelně hned v prvních lekcích a studenti by jej měli dobře znát.

Necháme-li stranou obtížné samohlásky a podíváme se na to, jak spolu korespondují výsledky percepcie izolovaných samohlásek a samohlásek v rámci slov (porovnáme tedy 14 samohlásek), najdeme shody i rozdíly. I v percepci slov se ukázaly jako nejobtížnější čtyři

samohlásky o-ové, byť v trochu jiném pořadí (izolovaně 오 [o] > 요 [jo] > 여 [jö] > 어 [ö] x ve slovech 여 [jö] > 어 [ö] > 요 [jo] > 오 [o]). Podobně dopadla též i-ová samohláska (izolovaně zanedbatelná, ve slovech nulová chybovost) a vysoká středová samohláska 으 [ü] (izolovaně i ve slovech nulová chybovost).

Rozdíl bychom ale našli u a-ových a u-ových vokálů. Zatímco při poslechu izolovaných samohlásek dělaly problémy hlavně monoftongy (아 [a] 16,3 %, 우 [u] 20,4%) a chybovost u jotovaných ekvivalentů 야 [ja], 유 [ju] byla zanedbatelná či nulová, při poslechu slov to bylo obráceně – 아 [a], 우 [u] nula chybných odpovědí, ale 야 [ja] 22,5 %, 유 [ju] 18,4 %. Problémy při percepci jotovaných samohlásek v rámci slov si vysvětlují přítomností iniciály před jotovaným vokálem. V takovém hláskovém okolí dochází k lehkému oslabení jotace a řada studentů pak zaznamenala sloveso bez ní. V souvislosti s touto myšlenkou jsem se podívala i na lexémy obsahující další jotované samohlásky. Podobné výsledky mi ukázala i slova 시계 [sigje] (záměny za nejotované ऐ [e] nebo 애 [ä]) a 혀 [hjö] (časté záměny za 어 [ö] nebo 오 [o]), v nichž také jotovanému vokálu předchází iniciála. Naopak ve slově 요가 [joga], ve kterém jotovanému vokálu iniciála nepředchází, docházelo k záměnám jiného druhu, především 유 [ju] a 여 [jö], ale jotaci slyšeli studenti dobře.

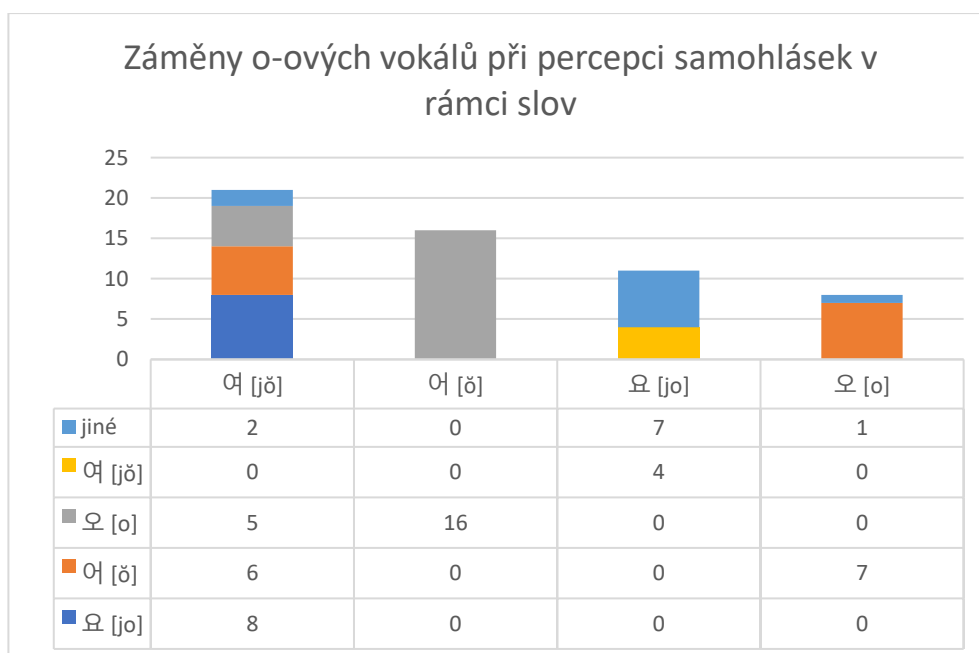
Co se týče zbývajících diftongů, bez velkých výkyvů při komparaci výsledků percepce izolovaných samohlásek a samohlásek v rámci slov vyšly dvojhlásky 와 [wa] a 워 [wö]. Menší odchylku u 워 [wö] při poslechu slov způsobil fakt, že několik studentů zaměnilo slovo 추워요 [čchuwöjo] „je chladno“ za jiný známý lexém 좋아요 [čoajo] „je dobrý“. Velký rozdíl byl ale u percepcce samohlásky 위 [ü], u níž při poslechu izolovaných samohlásek chybovalo poměrně nízké procento studentů (8,2 %) a byla zaměňována hlavně s 의 [üi], kdežto u percepcce slov ji zapsalo chybně 49,0 % a škála záměn byla velmi rozmanitá. Tuto vysokou chybovost připisují pravděpodobné neznalosti lexému (뒤다 [tüda] „orat“ a také potížím při záznamu v novém grafickém systému (grafická podoba jednotlivých diftongů se některým studentům plete velice dlouho).

Posledním ze 14 porovnávaných vokálů je diftong 의 /üi/. Při percepci izolovaných samohlásek u něj byla chybovost velice nízká. Ve slovech jej reprezentoval lexém 흰 [hin] „bílý“, který ale bohužel nebyl vybrán vhodně vzhledem k proměnlivé výslovnosti dvojhlásky 의 závislé na hláskovém okolí či gramatické funkci. Jinými slovy bylo by bývalo vhodné zařadit lexém, ve kterém 의 zazní ve své kanonické podobě. V ostatních případech, pokud posluchač slovo a jeho ortografickou podobu nezná, nemá šanci 의 na základě poslechu identifikovat a správně ho zapsat. Všichni studenti, kteří zapsali slovo jako 흰 <hin>, zaznamenali fonetickou podobu slova také správně, ale vzhledem k tomu, že pravopis správný nebyl, nic to nevyovídá o jejich

povědomí o výslovnosti 의, a získané výsledky nelze objektivně kvantifikovat a hodnotit. Slovo 흰 proto nebylo do tabulky 35 zařazeno. Kdybychom za chybnou odpověď označili každou, která nevedla ortograficky správnou podobu slova <흰>, došli bychom k číslu 89,8 %. Přepis <흰> by ale nevypovídal jen o znalosti pravidel pro výslovnost, ale především o znalosti lexému, protože studenti nemohli slovo 흰 slyšet jako [hũin]. O foneticky chybném záznamu lze tedy hovořit jen u 10,2 % odpovědí, kde byla samohláska 의 zapsána jinak než <의> nebo <ㅇ>, ale ani toto číslo nám nic nesděluje ohledně znalosti pravidel pro výslovnost 의. V řádcích tabulky 35, které uvádějí chybovost z celkového počtu odpovědí v rámci dané skupiny, jsou do chyb započítány právě tyto zcela odlišné zápisy slova 흰. Jediné, co nám tedy tento nevhodně zvolený lexém ukázal je, že percepci vokálu 의 má smysl testovat pouze v jeho kanonické podobě a znalost jeho fonetické proměnlivosti a pravidel pro jeho výslovnost mnohem vhodnější a jednoznačnější prověřit v produkční části.

Vzhledem k hypotézám dopadly výsledky percepce samohlásek v rámci slov následovně. Díky problémům s rozlišováním otevřeného a zavřeného o ve slovech se opět potvrdila první hypotéza. Z grafu 2 vidíme, že nejčastější chybou u o-ových vokálů byla většinou záměna s druhým fonologicky odlišným o. Výjimkou jsou záměny u 요 [jo], u kterého byla frekvence záměny s 여 [jɔ̃] až na druhém místě po 유 [ju] (v grafu 2 spadá pod „jiné“). Tím se ale zase potvrzuje čtvrtá hypotéza, která předpokládá obtížné rozlišování zádních zaokrouhlených vokálů.

Graf 2 – Záměny o-ových vokálů při percepci samohlásek v rámci slov

Druhá hypotéza týkající se potíží se samohláskou 으 [ü] se při percepci samohlásek v rámci slov znovu nepotvrdila. Vliv na to mohla mít pravděpodobná znalost lexému s nízkou obtížností a vysokou frekvencí 크다 [kchüda] „být velký“.

Hypotézu 3 předpokládající problémy s produkcí dvojhlásky 의 /üi/ budeme testovat později, problematické percepční testování jsme si ověřili na slově 흰 [hin] „bílý“.

4.2.2 Souhlásky

Testování percepcce souhlásek proběhlo ve čtyřech částech. V první studenti rozlišovali prosté, napjaté a aspirované souhlásky a také konsonanty s možnou denazalizací v rámci slabik. Souhlásky se objevily vždy v pozici iniciály jednoduché otevřené slabiky v kombinaci se samohláskou 아 [a], kde zaznívají ve své základní realizaci. Druhá část byla diktát slov zaměřených na všech 18 souhlásek, které mohou stát v iniciále. Poslední dvě části byly zaměřeny na percepci finály. V jedné měli studenti pouze výběrem identifikovat jednu ze sedmi možných finál, další byla diktátem slov obsahujících finálu.

Rozlišování souhlásek v rámci slabik

Tato část diagnostického listu obsahovala 16 položek. Rodilá mluvčí četla každou slabiku jedenkrát, jednalo se o výběrovou úlohu. Hlavním cílem bylo zjistit, jak studenti rozlišují mezi hláskami se stejným místem artikulace, ale odlišnými sekundárními artikulačními rysy ([±napjatý], [±aspirovaný]), a zda je u některé skupiny konsonantů chybovost větší (testovala jsem tedy explozivy ㄱ-ㄱ-ㅋ [k-kk-kch], ㄷ-ㄷ-ㅌ [t-tt-tch], ㅍ-ㅍ-ㅑ [p-pp-pch], afrikáty ㅈ-ㅈ-ㅉ [č-čč-čch] a frikativy ㅅ-ㅅ [s-ss]). Dále byla v této části sledována percepcce souhlásek ㅁ [m] a ㄴ [n], u kterých bývá na počátku slov oslabena nazalizace a mohou splývat s ústními hláskami se stejným místem tvoření (ㅁ /p/ a ㄴ /t/).

Výsledky

V této části jsem získala celkem 784 (16 x 49) odpovědí, z nichž bylo 180 chybných, to odpovídá 23,0 %. Výsledky jsem shrnula do tabulky 36, její uspořádání je jiné, než bylo u tabulek předchozích. Tabulka je opět řazena sestupně, avšak výsledky nejsou řazeny od nejvíce chyb po nejméně jednotlivě, nýbrž zohledňují chybovosti v rámci celé trojice, resp. dvojice souhlásek se stejným místem a způsobem artikulace. Pořadí v rámci trojice/dvojice zůstává pro přehlednost jednotné – prostá, intenzivní, aspirovaná. Do tabulky jsem nezahrnula výsledky rozlišování ㅁ [ma] x ㄴ [na] a ㅁ [pa] x ㄴ [ta], protože vykazaly nulovou chybovost. Proto počet celkových

odpovědí v předposledním řádku není 784, ale jen 686. Z něj je také byla vypočítána chybovost v rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných konsonantů na 26,2 %.

Jako nejproblematičtější se ukázala percepce afrikát, u kterých studenti chybovali celkem 69krát, největší potíže měli u aspiráty ㄸ [čch], u které zaznamenalo slabiku s nesprávnou iniciálou téměř 60 % testovaných. Ve většině případů ji zaměňovali za intenzivu (23krát). Vysoká chybovost byla i u napjaté afrikáty ㅈ [čč] (46,9 %), kde se záměny téměř rovnoměrně rozložily mezi aspirátu a prostou souhlásku. Prostý konsonant ㄷ [č] byl nejčastěji zaměňován s aspirátou.

Výrazně nižší, ale přesto vysoká chybovost vyšla u všech tří skupin exploziv, a to s ohledem na počet chyb v celé skupině v následujícím pořadí – bilabiály, alveodentály, veláry. U bilabiál a alveodentál byla chybovost u prostých, napjatých a aspirovaných poměrně vyvážená, zhruba čtvrtinová, u velár můžeme pozorovat značný rozdíl v percepci intenzivy (30,6 %) a aspiráty (10,2 %).

Chybovost při rozlišení dvojice frikativ byla zanedbatelná.

Tabulka 36 – Přehled chybovosti při rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek ve slabikách podle souhláskových skupin se stejným místem a způsobem artikulace (v posledních dvou řádcích jsou údaje o celkových počtech chyb z celkových počtů odpovědí v rámci jednotlivých skupin; v posledním sloupci jsou uvedeny záměny podle četnosti)

Souhlásková skupina		Sledovaná souhláska	UK	CHP	UP	Celkem		Záměna		
Afrikáty		ㄷ [č]	3/11	4/13	10/25	17/49	34,7 %	69/147 47,0 %	ㄸ (14), ㅈ (3)	
		ㅈ [čč]	4/11	8/13	11/25	23/49	46,9 %		ㄷ (12), ㄸ (11)	
		ㄸ [čch]	5/11	8/13	16/25	29/49	59,2 %		ㅈ (23), ㄷ (6)	
Explozivy	Bilabiály		ㅍ [p]	2/11	4/13	8/25	14/49	28,6 %	39/147 26,5 %	ㅂ (9), ㅍ (5)
			ㅂ [pp]	2/11	4/13	8/25	14/49	28,6 %		ㅍ (8), ㅂ (5), -
			ㅃ [pch]	5/11	3/13	3/25	11/49	22,5 %		ㅍ (6), ㅂ (4), -
	Alveodentály		ㄷ [t]	0/11	5/13	8/25	13/49	26,5 %	34/147 23,1 %	ㄷ (10), ㄷ (3)
			ㄷ [tt]	0/11	5/13	5/25	10/49	20,4 %		ㄷ (8), ㄷ (2)
			ㄷ [tch]	0/11	5/13	6/25	11/49	22,5 %		ㄷ (9), ㄷ (2)
	Veláry		ㄱ [k]	2/11	5/13	3/25	10/49	20,4 %	30/147 20,4 %	ㄱ (9), ㅋ (1)
			ㄱ [kk]	2/11	6/13	7/25	15/49	30,6 %		ㄱ (11), ㅋ (4)
			ㅋ [kch]	0/11	2/13	3/25	5/49	10,2 %		ㄱ (5)
Frikativy		ㅅ [s]	0/11	2/13	2/25	4/49	8,2 %	8/98 8,2 %	ㅅ	
		ㅆ [ss]	0/11	2/13	2/25	4/49	8,2 %		ㅆ	
Celkem			25/154	63/182	92/350	180/686				
Procenta			16,2 %	34,6 %	26,3 %	26,2 %				

Souhlásky z tabulky 36 lze uspořádat i jiným způsobem. Tabulka 37 nám ukazuje, jaká byla chybovost v rámci souhlásek se stejným sekundárním artikulačním rysem, tj. v rámci

prostých, napjatých a aspirovaných konsonantů. Nominálně vidíme nejvyšší počet chyb u intenziv, ale pokud uděláme převod na procenta, je nejvyšší chybovost u aspirát (u aspirát se procento chyb vypočítává z nižšího počtu celkových odpovědí, protože aspiráta od frikativy v korejštině neexistuje). Přesto je ale chybovost v rámci všech tří skupin poměrně vyrovnaná.

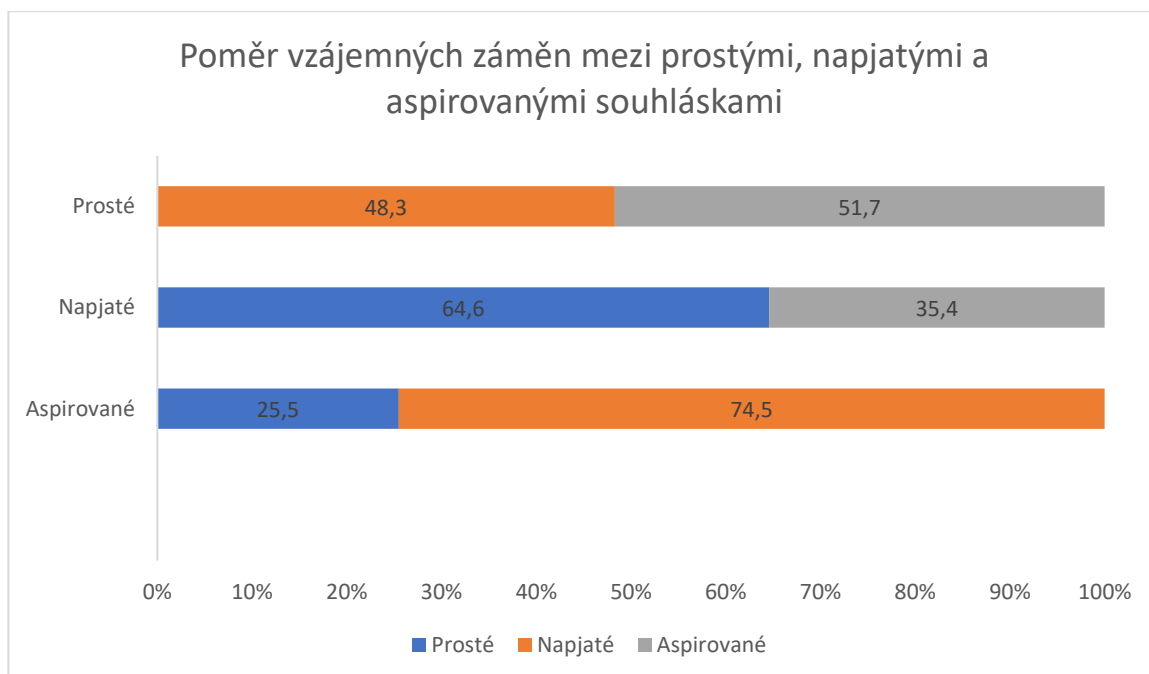
Tabulka 37 – Přehled chybovosti při rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek v rámci souhláskových skupin se stejným sekundárním artikulačním rysem

Souhlásková skupina	Počet chyb/počet odpovědí*	Převod na procenta
Prosté	58/245	23,7 %
Napjaté	66/245	26,9 %
Aspirované	56/196	28,6 %

* 245 = 5 prostých či napjatých souhlásek x 49 odpovědí,
196 = 4 aspirované souhlásky x 49 odpovědí

Poměr vzájemných záměn mezi souhláskami s odlišnými sekundárními artikulačními rysy nám shrnuje graf 3. Vidíme, že studenti zaměňovaly prosté souhlásky poměrně vyváženě jak za intenzivy, tak za aspiráty. Napjaté byly výrazně častěji zaměňovány za prosté a aspirované za napjaté.

Graf 3 – Poměr vzájemných záměn mezi prostými, napjatými a aspirovanými souhláskami

Diskuze

Při percepci jednoduchých slabik zaměřených na rozlišování prostých, intenzivních a aspirovaných konsonantů se ukázala vysoká chybovost (celkem 26,2 %), což potvrzuje hypotézu 5. Chybovost v rámci souhlásek se stejným sekundárním artikulačním rysem byla podobná ve všech třech skupinách, pohybovala se od 23,7 % po 28,6 %. Rozložení záměn u prostých konsonantů bylo rovnoměrné. Záměny za aspiráty mohla způsobit lehká parazitická aspirace, která se objevuje při výslovnosti prostých souhlásek v iniciále. Záměny za intenzivy si vysvětlují fonologickou hluchotou k napjatým hláskám, stejně jako záměny napjatých za prosté. Čeští studenti rozdíl mezi prostou a napjatou hláskou často neslyší a odpověď je spíše otázkou tipování. U aspirát výrazně převážila záměna za intenzivní souhlásku, což připisuji cizímu zvuku, kterým pro české studenty aspiráty i intenzivy jsou.

Velký výkyv v chybovosti jsme však mohli pozorovat v rámci souhlásek rozdělených podle místa a způsobu artikulace. Zatímco u všech exploziv se chybovost pohybovala řádově něco nad 20 % a byla poměrně vyrovnaná a u frikativ byla nízká (8,2 %, studenti se rozhodovali na rozdíl od ostatních skupin jen mezi dvěma možnostmi), u afrikát dosáhla vysokých 47,0 %, přičemž nejproblematičtější byla aspiráta ㅈ [čch]. Tento velký odskok dokazuje, že vnímání tohoto trojkontrastu ve fonaci je u polozávěrových souhlásek mnohem hůře rozpoznatelný než u závěrových.

Zda je rozlišování mezi prostou, intenzivní a aspirovanou variantou tou největší potíží týkající se korejských souhlásek a zda jsou potíže větší při percepci než při produkci, jak předpokládá hypotéza 5, bude nutné sledovat až během dalších částí testu. Dále bude také sledováno, zda stejné problémy nastávají i při percepci slov či vyšších promluvových celků.

Platnost další hypotézy týkající se souhlásek (hypotéza 6) jsme v této části neprověřovali. Předpokládá obtíže při rozlišování ㄴ [n] a ㅇ [ŋ] ve finále.

Souhlásky v iniciále slov

Tato část obsahovala 18 položek. Jednalo se o diktát slov zaměřených na 18 korejských souhlásek, které mohou stát v iniciále slov, kde zaznívají ve své kanonické podobě. Každé slovo bylo přečteno dvakrát. Oproti předchozí části, kde byla v rámci slabik testována percepce 14 prostých, napjatých a aspirovaných samohlásek a dvou nazál ㅁ [m] a ㄴ [n], do slov byly zařazeny i zbylé dvě souhlásky ㄹ [l] a ㅎ [h].

Výsledky

V této části jsem získala celkem 882 (18 x 49) odpovědí, z nich bylo 340 chybných, což představuje 38,6 %. Za chybu byla opět považována pouze chyba ve sledované souhlásce. Další chyby v zápisu slov byly ponechány stranou, ale zaznamenány k případným komentářům.

Přehled výsledků této části přináší tabulka 38. Je řazena sestupně od nejvíce chyb k nejméně, v posledním sloupci jsou uvedeny záměny sledovaného konsonantu v pořadí podle četnosti. V posledních řádcích opět najdeme počet chybných odpovědí ku počtu všech odpovědí v rámci jednotlivých skupin a převedení čísel na procenta.

Největší problémy při percepci konsonantů v iniciále slov dělaly testovaným napjaté souhlásky. Intenzivy obsadily první čtyři pozice tabulky s výjimkou frikativy ㅍ [ss], u které byla chybovost nižší. Intenzivní bilabiálu ve slově 뿌리 [ppuri] „kořen“ nerozpoznalo dokonce 91,8 % studentů. Dále následovala afrikáta ㅈ [čč] (81,6 %), velára ㅋ [kk] (67,4 %) a alveodentála ㅌ [tt] (65,3 %). Napjaté souhlásky byly ve většině případů zaměněny za prosté. Intenzivní bilabiála ㅍ [pp] byla za prostou ㅍ [p] zaměněna 39krát, afrikáta ㅈ [čč] za ㅈ [č] 33krát, velára ㅋ [kk] za ㅋ [k] 26krát a alveodentála ㅌ [tt] za ㅌ [t] 24krát. U všech typů hlásek se objevily i občasné záměny za aspirátu, ale byly mnohem méně časté.

Chybovost u dalších skupin hlásek se stejným sekundárním artikulačním rysem dopadla následovně. U prostých v pořadí ㅈ [č] → ㅌ [t] → ㅋ [k] → ㅍ [p], přičemž s výjimkou veláry ㅋ [k], kde byl poměr záměn za intenzivu a aspirátu vyrovnaný, výrazně převyšovaly záměny za aspiráty. U aspirovaných bylo pořadí ㅈ [čch] → ㅌ [kch] → ㅍ [pch] → ㅍ [tch] a vyrovnaný poměr záměn za intenzivu a prostou byl u afrikáty ㅈ [čch], jinak výrazně převyšoval počet záměn za souhlásku prostou.

Dále z výsledků vyplývá, že nejvíce problémů v rámci jedné skupiny souhlásek se stejným místem a způsobem artikulace měli studenti opět u afrikát. Všechny tři v pořadí ㅈ → ㅈ → ㅈ [čč → č → čch] (chybovost 81,6 % → 65,3 % → 51,0 %) se vešly do šestice souhlásek s největším počtem chyb.

Za pozornost také stojí relativně vysoká chybovost při percepci slova začínajícího na nazální bilabiálu ㅁ [m]. 미음 [miŋm] „název písmene ㅁ“ slyšelo jako [piŋm] 18 ze 49 testovaných.

Zajímavé je, že chyby mimo záměnu mezi prostými, napjatými a aspirovanými a mimo záměnu nazálního ㅁ [m] za nenazální ㅍ [p], byly ojedinělé. Výjimkou je několik chybných percepcí u aspirované afrikáty ㅈ [čch], kdy ji studenti slyšeli jako jednu z frikativ ㅅ [s], ㅆ [ss] nebo ㅎ [h] (celkem v pěti případech).

Na konci tabulky se zanedbatelnou chybovostí se umístila slova s laryngální frikativou ㅎ [h], alveodentální nazálou ㄴ [n] a laterálou ㄹ [l].

Tabulka 38 – Výsledky percepcce souhlásek v iniciále slov (tabulka je řazena sestupně; ve sloupcích číslo před lomítkem uvádí počet studentů, kteří zaznamenali sledovanou souhlásku v daném slově chybně, za

lomítkem počet respondentů; v posledním sloupci jsou souhlásky, se kterými byl sledovaný konsonant zaměňován, vypsány v pořadí podle četnosti)

Sledovaný konsonant	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem		Zaměňováno s
ㅍ [pp]	뿌리 [ppuri] „kořen“	8/11	12/13	25/25	45/49	91,8 %	ㅍ [p] (39), ㅍ [pch] (5), ㅁ [m] (1)
ㅊ [čč]	짜다 [ččada] „být slaný“	7/11	12/13	21/25	40/49	81,6 %	ㅊ [č] (33), ㅊ [čch] (7)
ㄱ [kk]	꿀 [kkul] „med“	8/11	9/13	16/25	33/49	67,4 %	ㄱ [k] (26), ㅋ [kch] (7)
ㅌ [tt]	뜨다 [ttüda] „plout“	5/11	9/13	18/25	32/49	65,3 %	ㅌ [t] (24), ㅌ [tch] (8)
ㅈ [č]	짐 [čim] „zavazadlo“	8/11	6/13	18/25	32/49	65,3 %	ㅈ [čch] (22), ㅈ [čč] (9), -
ㅊ [čch]	침 [čchim] „slina“	6/11	4/13	15/25	25/49	51,0 %	ㅈ [čč] (10), ㅈ [č] (9), ㅅ [s] (3), ㅆ [ss] (2), ㅎ [h] (1)
ㅋ [kch]	커요 [kchöjo] „je velký“	6/11	3/13	14/25	23/49	46,9 %	ㄱ [k] (15), ㄱ [kk] (3), ㅎ [h] (3), ㅌ [tch] (1), -
ㅁ [m]	미움 [miüm] „název hlásky ㅁ“	4/11	5/13	10/25	19/49	38,8 %	ㅍ [p] (18), ㄹ [l/r] (1)
ㅌ [t]	다리미 [tarimi] „žehlička“	2/11	6/13	11/25	19/49	38,8 %	ㅌ [tch] (14), ㅌ [tt] (2), ㅍ [p] (2), ㅍ [pch] (1)
ㅍ [pch]	피부 [pchibu] „pokožka“	4/11	4/13	8/25	16/49	32,7 %	ㅍ [p] (11), ㅍ [pp] (3), ㅈ [č] (1), ㄱ [k] (1)
ㅌ [tch]	타자기 [tchadžagi] „psací stroj“	4/11	5/13	7/25	16/49	32,7 %	ㅌ [t] (13), ㅌ [tt] (2), ㅍ [p] (1)
ㅆ [ss]	싸다 [ssada] „být levný“	2/11	4/13	8/25	14/49	28,6 %	ㅅ [s] (14)
ㄱ [k]	금 [küm] „zlato“	3/11	2/13	5/25	10/49	20,4 %	ㅋ [kch] (5), ㄱ [kk] (5)
ㅅ [s]	사다 [sada] „koupit“	2/11	2/13	3/25	7/49	14,3 %	ㅆ [ss] (7)
ㅍ [p]	바다 [pada] „moře“	1/11	3/13	1/25	5/49	10,2 %	ㅍ [pch] (4), ㅍ [pp] (1)
ㅎ [h]	허가 [höga] „povolení“	0/11	0/13	2/25	2/49	4,1 %	ㅁ [m] (1), -
ㄴ [n]	나라 [nara] „země“	0/11	1/13	0/25	1/49	2 %	ㅌ [t] (1)
ㄹ [l/r]	레몬 [lemon] „citron“	0/11	0/13	1/25	1/49	2 %	-
Celkem		70/198	87/234	183/450	340/882		
Procenta		34,3 %	37,2 %	40,7 %	38,6 %		

Diskuze

Při percepci souhlásek v iniciále slov docházelo celkově k více chybám než při percepci slabik (26,2 % vs. 38,6 %). Vliv mohla mít větší složitost úkonu, při diktátu se studenti museli soustředit i na další segmenty ve slově. Při poslechu slabik i slov studenti nejnadhěji identifikovali souhlásky prosté, pořadí chybovosti u aspirovaných a napjatých se u slov otočilo. Zatímco u slabik byla chybovost u prostých, napjatých a aspirovaných velmi vyrovnaná, při percepci slov můžeme pozorovat velké výkyvy. Srovnání chybovosti u prostých, napjatých a aspirovaných hlásek při percepci slabik a percepci slov a také poměr vzájemných záměn shrnuje tabulka 39. Zajímavé je, že ve slabikách studenti aspiráty častěji zaměňovali za intenzivy, ve slovech za souhlásky prosté. Je těžké jednoznačně určit, čemu toto přelévání míry chybovosti či záměn připsat. Z výsledků však jednoznačně vyplývají dva závěry. Chybovost v percepci souhlásek v iniciále slov je vysoká, největší problém dělají napjaté souhlásky, které studentům nejčastěji splývají s prostými.

Tabulka 39 – Srovnání chybovosti a poměru vzájemných záměn u prostých, napjatých a aspirovaných hlásek při percepci slabik a percepci slov

Ve slabice			V iniciále slov		
Souhlásková skupina	Chybovost	Poměr záměn	Souhlásková skupina	Chybovost	Poměr záměn
Prosté	23,7 %	Napjaté = Aspirované	Prosté	29,8 %	Aspirované > Napjaté
Napjaté	26,9 %	Prosté > Aspirované	Napjaté	66,9 %	Prosté > Aspirované
Aspirované	28,6 %	Napjaté > Prosté	Aspirované	40,8 %	Prosté > Napjaté

Chybovost v rámci jedné skupiny souhlásek se stejným místem a způsobem artikulace byla při percepci slabik i slov největší u afrikát. U ostatních expoziv byla také relativně vysoká a vždy velmi vyrovnaná jak u slabik, tak u slov.

Při percepci slov mohla chybovost směrem nahoru i dolů ovlivňovat také znalost/neznalost lexému. Například u zmíněného slova 뿌리 [ppuri] „kořen“ mohl k vysokému počtu chyb přispět nejen fakt, že napjatost je artikulační rys českému fonologickému systému neznámý a zvláště na začátku slov, kde se nelze opřít o jiné vlastnosti intenziv (např. neznalost v intervokální pozici na rozdíl od prostých), ji český student rozeznává velmi obtížně, ale též fakt, že slovo 뿌리 bylo pravděpodobně studentům v dané fázi jazykové akvizice neznámé.

Ani znalost lexému však nebyla vždy zárukou správné percepce. Například velmi frekventované slovo s nízkou obtížností 커요 [kchöjo] „je velký“ také působilo značné problémy (46,9 % chyb; většinou záměna za [köjo]).

Paradoxní situace nastala pak u slova 짜다 [ččada] „být slaný“, které se umístilo v počtu chyb hned na druhém místě. Lze zcela legitimně předpokládat, že lexém byl studentům známý,

protože se běžně objevuje v prvních lekcích učebnic korejštiny v souvislosti s oblíbeným tématem jídlo. Velké procento studentů (81,6 %) se však neřídilo tím, co slyšeli, ale podleho znalosti jiného pravděpodobně ještě známějšího frekventovaného lexému 자다 [čada] „spát“.

Se znalostí, resp. neznalostí lexému též pravděpodobně souviselo velké množství chyb při percepci slova 미음 [miüm] „název písmene ㅁ“. Zatímco při percepci slabik 마 [ma], 나 [na] nebyly žádné problémy, pravděpodobně neznámé slova 미음 slyšelo denazalizovaně jako [piüm] 38,8 % studentů. Naopak u pravděpodobně známého slova 나라 [nara] „země“ pouze jeden student zaznamenal denazalizované [dara].

Závěrem lze konstatovat, že výsledky této části ještě výrazněji než při percepci slabik potvrdily pátou hypotézu o obtížnosti rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných konsonantů. Šestou hypotézu jsme v této části opět neprověřovali, protože slova neobsahovala finály.

Souhlásky ve finále – identifikace výběrem

V této části jsem testovala, jak studenti slyší implozivně vyslovenou finálu. Zahrnovala 10 položek, jednalo se o jednoslabičná nebo dvouslabičná slova s jedinou finálou. Rodilá mluvčí je četla jedenkrát a studenti z nabízených sedmi možností [kʰ, nʰ, tʰ, lʰ, mʰ, pʰ, ŋʰ] vybírali tu, kterou slyšeli. Finály od závěrových ploziv [pʰ, tʰ, kʰ], byly zastoupeny každá ve dvou slovech.

Výsledky

V této části jsem získala celkem 490 (10 x 49) odpovědí, z nich bylo 89 chybných, což představuje 19,8 %. Přehled výsledků této části shrnuje tabulka 40. Je řazena sestupně, v posledním sloupci jsou uvedeny záměny sledované finály v pořadí podle četnosti. V posledních řádcích opět najdeme počet chybných odpovědí ku počtu všech odpovědí v rámci jednotlivých skupin a převedení čísel na procenta.

Tabulka 40 – Výsledky percepcí finál při výběrové úloze

Sledovaná finála	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem*		Zaměňováno
○ [ŋʰ]	배낭 [pänäŋ] „batoh“	2/11	7/13	15/25	24/49	49,0 %	ㅁ [mʰ] (16), ㄴ [nʰ] (7), ㅂ [pʰ] (1)
ㅂ [pʰ]	무릎 [murŭpʰ] „kolenó“	4/11	8/13	8/25	32/98	32,7 %	ㄷ [tʰ] (12), ㅁ [mʰ] (8), ㅋ [kʰ] (5), ㄹ [lʰ] (4), ㅇ [ŋʰ] (3)
	컵 [kchŏpʰ] „hrnek“	3/11	5/13	4/25			
ㄱ [kʰ]	허락 [hŏrakʰ] „dovolení“	0/11	3/13	8/25	22/98	22,5 %	ㄷ [tʰ] (4), ㅂ [pʰ] (4), ㅁ [mʰ] (4), ㅇ [ŋʰ] (4), ㄴ [nʰ] (3), ㄹ [lʰ]
	수학 [suhakʰ]	2/11	4/13	5/25			

	„matematika“						(2), 1x bez odpovědi
ㄷ [tʰ]	낮 [natʰ] „tvář“	1/11	1/13	3/25	9/98	9,2 %	ㅁ [mʰ] (2), ㄴ [nʰ] (2), ㄹ [lʰ] (2), ㅋ [kʰ] (1), ㅍ [pʰ] (1), 1x bez odpovědi
	밑 [mitʰ] „pod“	0/11	2/13	2/25			
ㄴ [nʰ]	우산 [usanʰ] „deštník“	0/11	1/13	0/25	1/49	2,0 %	ㄷ [kʰ] (1)
ㄹ [lʰ]	칼 [kchalʰ] „nůž“	0/11	0/13	1/25	1/49	2,0 %	ㅇ [ŋʰ] (1)
ㅁ [mʰ]	곰 [komʰ] „medvěd“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
Celkem		12/110	31/130	46/250	89/490		
Procenta		12,0 %	23,9 %	18,4 %	19,8 %		

*Pokud se určitá finála vyskytla ve dvou lexémech, vypočítáváme procento její chybovosti z dvojnásobného počtu odpovědí.

Z tabulky vidíme, že nejvíce chyb studenti udělali při percepci finály ㅇ [ŋʰ]. Nejčastěji ji zaměňovali za nazální ㅁ [mʰ] (16krát) a ㄴ [nʰ] (7krát). Na dalších místech se umístily všechny finály od závěrových hlásek v pořadí ㅍ [pʰ] → ㅋ [kʰ] → ㄷ [tʰ], každá s řádově o 10 % nižší chybovostí. Záměny u nich byly velmi rozmanité a neprobíhaly jen mezi sebou. Studenti místo nich často slyšeli i sonorní finály. Všimněme si, že například u finály ㄷ [kʰ] proběhly záměny za všech šest ostatních existujících finál a to velmi vyrovnaně.

Velmi nízká či nulová chybovost byla u sonor ㄴ [nʰ], ㄹ [lʰ] a ㅁ [mʰ].

Diskuze

Problémy při percepci finály předpokládají hypotézy 6 a 8. Hypotéza 6 tvrdí, že čeští studenti mají v percepci problém s rozlišováním souhlásek ㄴ [nʰ] a ㅇ [ŋʰ], protože v češtině [n] a [ŋ] nestojí ve fonologické opozici, a tak nejsou zvyklí se na jejich rozlišování příliš soustředit. Výsledky této části testu však hypotézu potvrdily jen částečně. Zaprvé, neobjevil se žádný problém při identifikaci ㄴ [nʰ], resp. ㄴ [nʰ] nebylo ani jednou zaměněno za ㅇ [ŋʰ]. Zadruhé, ㅇ [ŋʰ] sice zaměňováno za ㄴ [nʰ] bylo, ale ještě častější byla jeho záměna za jinou nazálu ㅁ [mʰ]. Každopádně percepce ㅇ [ŋʰ] se ukázala ještě problematičtější než percepce finál od závěrových hlásek. I u nich se ale studenti dopustili řady chyb, které zas souvisely s hypotézou 8.

Osmá hypotéza tvrdí, že čeští studenti mají při percepci problém identifikovat hlásku v kodě (finále). U závěrových souhlásek vyslovených v pozici finály před pauzou nebo jiným konsonantem probíhá neutralizace kody, jev vyplývající ze strukturních omezení korejské slabiky. Fonotaktická pravidla umožňují ve finále korejské slabiky vyslovit pouze jedinou souhlásku a je jenom sedm možností. Výslovnost je navíc bez detenze, což vyžaduje od posluchače veliké soustředění, aby identifikoval, jaká hláska ve finále stojí. Jedná se o jev obtížný a je mu při fonetickém nácviku potřeba věnovat velkou pozornost.

Zajímavé bylo také pozorovat, že například u dvou slov obsahujících finálu ㅁ [pʰ] docházelo u každého k jiným záměnám. U slova 무릎 [murŭpʰ] „koleno“ docházelo k častým záměnám finály ㅁ [pʰ] za ㅁ [mʰ], u slova 꺾 [kchŏpʰ] za ㅈ [tʰ]. Myšlenka, zda může mít nazální bilabiála ㅁ [mʰ] v iniciále předchozí slabiky vliv na percepci finály v následující slabice (akustický či asociativně vizuální) je jen otázkou do diskuse a musela by se empiricky prověřit na více případech. Stejně je to u myšlenky, zda například frekventované slovo 꽃 [kkotʰ] mohlo mít vliv na percepci slova 꺾 [kchŏpʰ] jako [kchŏtʰ].

Souhlásky ve finále – diktát slov

Tato část byla znovu zaměřena na finály, tentokrát ale studenti slyšená slova zapisovali. Zařazeno bylo osm jednoslabičných či dvouslabičných slov obsahujících jedinou finálu. Rodilá mluvčí je četla dvakrát s přiměřenou pauzou. Finála ㅇ [ŋʰ] byla zastoupena ve dvou slovech.

Výsledky

V této části jsem získala celkem 392 (8 x 49) odpovědí, z nich bylo 54 chybných, což představuje 13,8 %. Přehled výsledků této části shrnuje tabulka 41, která je sestavena stejně jako předchozí tabulka 40 (sestupně; v posledním sloupci záměny sledované finály v pořadí podle četnosti; v posledních řádcích počet chybných odpovědí ku počtu všech odpovědí v rámci jednotlivých skupin a převedení čísel na procenta). Chyby v zápisu slov, které se netýkaly sledovaného jevu, jsem opět zaznamenávala zvláště k případným komentářům.

Nejvíce chyb udělali studenti při percepci finály ㅁ [mʰ] ve slově 뽕 [ppjamʰ] „tváře“. Zaměňovali ji za další dvě nazální finály ㅇ [ŋʰ] (11krát) a ㄴ [nʰ] (5krát). Pět studentů slovo dokonce raději vynechalo celé.

Na druhém místě v míře chybovosti se umístila finála ㅇ [ŋʰ]. Číslo 19,4 % však odpovídá průměru výsledku percepce dvou slov (finálu ㅇ obsahovaly dva lexémy), kdy u jednoho bylo procento chybovosti vysoké (지방 [čibajʰ] „oblast“ – 36,7 %) a u druhého zanedbatelné (노랑 [norangʰ] „žlutá barva“ – 2,0 %).

Třetí pozici zaujímá finála ㄱ [kʰ], kterou většina chybujících ve slově 수락 [surakʰ] neslyšela vůbec. Ostatní finály ㅈ [tʰ], ㄴ [nʰ], ㅁ [pʰ] a ㅅ [lʰ] vyšly se zanedbatelnou či nulovou chybovostí.

Tabulka 41 – Výsledky percepce finál při diktátu

Sledovaná finála	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem*		Zaměňováno
ㅁ [mʰ]	뺨 [ppjamʰ] „tváře“	4/11	5/13	12/25	21/49	42,3 %	ㅇ [ŋʰ] (11), ㄴ [nʰ] (5), 5x bez odpovědi
ㅇ [ŋʰ]	지방 [čibajʰ] „oblast“	3/11	8/13	7/25	19/98	19,4 %	ㄴ [nʰ] (17), ㅁ [mʰ] (1), ㄹ [lʰ] (1),
	노랑 [noranʰ] „žlutá barva“	0/11	1/13	0/25			
ㄱ [kʰ]	수락 [surakʰ] „přijetí“	1/11	3/13	5/25	9/49	18,4 %	6x bez finály, ㅁ [pʰ] (1), ㅁ [mʰ] (1), ㄴ [nʰ] (1)
ㄷ [tʰ]	꽃 [kkotʰ] „květina“	0/11	0/13	2/25	2/49	4,1 %	ㅁ [pʰ] (1), 1x zápis finály slabikou ㄷ [tʰ]
ㄴ [nʰ]	노란 [noranʰ] „žlutý“	0/11	1/13	1/25	2/49	4,1 %	ㅇ [ngʰ] (1)
ㅁ [pʰ]	맵다 [mäpʰtta] „být ostrý“	1/11	0/13	0/25	1/49	2,0 %	1x zápis finály slabikou ㅍ [pchʰ]
ㄹ [lʰ]	팔 [pchalʰ] „osm“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
Celkem		9/88	18/104	27/200	54/392		
Procenta		10,2 %	17,3 %	13,5 %	13,8 %		

*Pokud se určitá finála vyskytla ve dvou lexémech, vypočítáváme procento její chybovosti z dvojnásobného počtu odpovědí.

Diskuze

Před diskuzí je zajímavé porovnat výsledky dvou částí zaměřených na percepci finál (tabulka 42). Ve sloupci záměn jsou uvedeny jen ty nejvýznamnější, které stojí za pozornost a diskuzi. Pro přehlednost jsou pole se stejnou finálou vystínována stejnou barvou.

Tabulka 42 – Porovnání výsledků dvou částí zaměřených na percepci finál (výběr z možností vs. diktát slov)

	Výběr z možností			Diktát slov		
	Finála	Slovo	Záměny	Finála	Slovo	Záměny
1	ㅇ [ŋʰ]	배낭 [pänaŋʰ] „batoh“	ㅁ, ㄴ	ㅁ [mʰ]	뺨 [ppjamʰ] „tváře“	ㅇ, ㄴ, bez odpovědi
2	ㅁ [pʰ]	무릎 [murŋpʰ] „koleno“ 컵 [kchŋpʰ] „hrnek“	ㄷ, ㅁ, ㄱ	ㅇ [ŋʰ]	지방 [čibajʰ] „oblast“ 노랑 [noranʰ] „žlutá barva“	ㄴ
3	ㄱ [kʰ]	허락 [hŋrakʰ] „dovolení“ 수학 [suhakʰ] „matematika“	všechny	ㄱ [kʰ]	수락 [surakʰ] „přijetí“	bez finály
4	ㄷ [tʰ]	낫 [natʰ] „tvář“ 밑 [mitʰ] „pod“		ㄷ [tʰ]	꽃 [kkotʰ] „květina“	

5	ㄴ [n']	우산 [usan'] „deštník“		ㄴ [n']	노란 [noran'] „žlutý“	
6	ㄹ [l']	칼 [kchal'] „nůž“		ㅍ [p']	맵다 [mäp'tta] „být ostrý“	
7	ㅁ [m']	곰 [kom'] „medvěd“		ㄹ [l']	팔 [pchal'] „osm“	

Na první pohled nás zaujme opačný výsledek percepce finály ㅁ [m'] – při výběru 0 chyb, při diktátu 21 chyb (viz tabulky 40 a 41). Pro tuto diskrepanci vidím několik důvodů. Zaprvé, již zmíněnou vyšší obtížnost úkonu (výběr z možností vs. zápis slyšeného). Zadruhé, vliv znalosti/neznalosti lexému. Zatímco je velmi pravděpodobné, že slovo 곰 [kom'] „medvěd“ studenti znali (pro nácvik korejských číslovek a způsobu počítání je např. didakticky velmi oblíbená korejská dětská píseň 곰 세 마리 [kom' se mari] „Tři medvědi“), 뺨 [ppjam'] „tváře“ je slovo méně frekventované s vyšší obtížností.¹⁴⁰ Byť je rovněž jednoslabičné, obsahuje složité hlásky (intenzivu ㅃ [pp], jotovanou ㅏ [ja] po iniciále¹⁴¹). O jeho obtížnosti svědčí i fakt, že jej značný počet studentů vynechal při zápisu úplně.

Vysoko v míře chybovosti se v obou částech umístila finála ㅇ [ŋ']. Zatímco u slova 지방 [čibaŋ'] „oblast“ jasně převládla záměna za ㄴ [n'], u 배낭 [pänaŋ'] „batoh“ bylo více záměn za ㅁ [m'], což mne znovu přivádí na myšlenku vlivu bilabiální souhlásky z předchozí slabiky na vnímání finály ve slabice následující, jak to již bylo zmíněno u slova 무릎 [murŋp'] „koleno“. Tento jev však není předmětem ověřování hypotéz a zasloužil by si vlastní strukturalizaci a hlubší zkoumání.

U ㄴ [n'] byla chybovost v obou částech minimální, lze ale každopádně konstatovat, že pokud u všech tří nazálních finál dochází k jejich záměně, pak se většinou jedná o záměnu s jinou nazálou.

Rozdíl ve výsledcích percepce dvou částí se také projevil u finály ㅍ [p']. Malou chybovost při zápisu slova 맵다 [mäp'tta] „být ostrý, pálivý“ připisují vysoké frekvenci lexému (slovo se studenti běžně učí již v prvních lekcích, jedná se o typickou chuť korejské kuchyně). Zbylé finály ㅋ [k'], ㅌ [t'] a ㄹ [l'] dopadly velmi podobně.

¹⁴⁰ Frekvenci a stupeň obtížnosti jsem nevyhledávala v jazykovém korpusu, ale usuzovala jsem na ně na základě zkušeností s mnohými řadami učebnic a také podle příruček vydávaných k přípravám na jazykovou zkoušku TOPIK, ve kterých vycházejí přehledy slovní zásoby potřebné k začátečnické a středně pokročilé úrovni. Např. ČÖNG, Ŭnhwa. *Tchopik I. Hangugŏ nŭngnjŏk sihŏm*. (Topik I. Test in Proficiency in Korean). Sidaegosi, 2014. ISBN 979-11-254-0490-3 nebo <https://www.topikguide.com/topik-intermediate-vocabulary-list/>.

¹⁴¹ Viz obtíže u slova 샤워 „sprcha“ v části týkající se percepce samohlásek ve slovech.

4.2.3 Fonologické procesy

Třetí oddíl diagnostického listu nebyl strukturován do menších částí. Jeho obsah byl nahrán v celku. Jednalo se o 34 korejských slov, ve kterých probíhají různé asimilace či další fonologické procesy popsané v podkapitole 2.4.1 (8krát aspirace, 5krát intenzifikace, 2krát palatalizace, 3krát lateralizace, 12krát nazalizace, 2krát elize ㅎ /h/, jednou oslabená výslovnost ㅎ /h/ a epenteze ㄴ /n/). Jednalo se o dvojslabičné až čtyřslabičné lexémy různých slovních druhů (podstatná jména, slovesa, číslovky, příslovce), které nebyly vždy v základním slovníkovém tvaru. K některým podstatným jménům byla připojena partikule či ke slovesům sufix nebo koncovka, aby vznikl tvar, ve kterém probíhá cílový fonologický proces (například elizi ㅎ /h/ bychom na slovníkovém tvaru sloves nemohli nikdy demonstrovat), nebo abych získala slova, ve kterých se jednotlivé typy asimilací uplatňují v rozmanitějším hláskovém okolí. Studenti na základě pokynů v diagnostickém listu i na základě pokynů vyučujících, kteří nahrávku spouštěli, věděli, že se jedná o poslech slov zaměřených na fonologické procesy. Rodilá mluvčí četla každou položku dvakrát, studenti slova zapisovali do odpovědních archů.

Potíže při zpracování a vyhodnocení výsledků

Studentské zápisy slov byly velice rozmanité. Například slovo 좋다 [čotcha] „být dobrý“, které patří do základní slovní zásoby a v percepčním testu se objevilo v tvaru 좋지 [čočchi], pomocí něhož se tvoří zápor (v obou tvarech probíhá progresivní aspirace, kdy kmenové ㅎ /h/ způsobuje aspiraci následující souhlásky), zapsali studenti kromě 좋지 [čočchi] řadou dalších způsobů: *저찌 [čočči], *줄지 [čutčči], *촬지 [čchöchči], *처지 [čchödži], *저지 [čödži], *추지 [čchudži], *추찌 [čchučči], *줄시 [čutsi], *촬지 [čöchči]... Abych se v zápisech lépe zorientovala, roztrídila jsem je do čtyř obecnějších kategorií a vytvořila si jejich vlastní jednoduchou taxonomii. Jako ilustrační příklad k jednotlivým kategoriím uvádím varianty zápisu slova 그렇다 [kürötcha] „být takový“.

1) Ortografický zápis slova

Příklad: <그렇다> [kürötcha]

Pokud student zapsal slovo pravopisně správně, dokládá to nejen znalost příslušného fonologického pravidla, ale také velmi pravděpodobnou znalost lexému a jeho ortografické podoby (pomineme-li možnost náhodné správné zpětné rekonstrukce slova opřené o znalost fonologického pravidla či možnost zcela náhodného správného zápisu). Ortografický zápis neposkytuje informaci o auditivním vjemu studenta, protože pravopisná a fonetická podoba slov s asimilacemi se odlišuje. Pokud ale student slovo správně zapsal, zohlednil tím příslušný

fonologický proces a s velkou pravděpodobností slovo zná a je si i vědom fonologického procesu, který v něm probíhá.

2) Fonetický zápis slova v *hangŭlu*

Příklad: <그려타> [kürötcha] „být takový“

Někteří studenti opominuli informaci, že se v dané části percepčního testu jedná o slova, ve kterých probíhají fonologické procesy, a zapsali určité slovo foneticky. V takovém případě se osvědčil jejich fonematický sluch, ale neověřila se znalost fonologického pravidla. K fonetickému zápisu docházelo ve dvou případech. Zaprvé, studentovi byl lexém neznámý, jen správně zaznamenal, co správně slyšel. Zadruhé, studentovi byl lexém známý, ale neměl představu o jeho pravopisné podobě. Zapsal, jak správně slyšel, aniž by si uvědomoval fonologický proces, který v něm probíhá.

3) Zápis slova s uplatněním jiného fonologického procesu

Příklad: <그런하> [kürötcha]

V některých případech se studenti snažili v pravopise zohlednit fonologický proces za každou cenu, aniž by znali slovo, popř. jeho pravopisnou podobu. Provedli tzv. chybnou zpětnou rekonstrukci slova a zapsali ho pomocí jiné asimilace (např. aspirace uplatněné v opačném směru v příkladu výše *그런하 [kürötcha], kdy vytvořili homofon ke slovu 그렇다 [kürötcha], lexém s takovým pravopisem však v korejštině neexistuje). Dalším příkladem je zápis slova 독립 [toŋnip̚] „nezávislost“, ve kterém probíhá vzájemná nazalizace mezi ㄱ /k/ a ㄹ /r/, jako *동립 [tonŋip̚]. Jedná se opět o chybnou zpětnou rekonstrukci slyšeného, kdy slovo bylo zapsáno s uplatněním progresivní nazalizace mezi ㅇ /ng/ a ㄹ /r/. Takto napsané slovo ale v korejštině také neexistuje a při čtení bez kontextu a možnosti předjímat překlep by bylo pro čtenáře nesrozumitelné.

Zajímavým slovem v percepčním testu bylo slovo 없는 [öpnŏn] „neexistující/nemající“ (takto bylo zapsáno v diagnostickém listu pro testujícího, na jehož základě byla pořízena nahrávka rodilou mluvčí). Někteří studenti ho však přepsali jako 업는 [öpnŏn] „nesoucí na zádech“. Tuto variantu jsem však na rozdíl od předchozích příkladů hodnotila jako „ortografický zápis“, protože slovo 업는 v korejštině existuje, je homofonem slova 없는 a studenti doložili znalost regresivní nazalizace, která probíhá mezi ㅂ /p/ a ㄴ /n/ (stejně jako by proběhla i mezi ㅃ /lp/ s výslovností [p̚] a ㄴ /n/ ve slově 없는).

4) Chybný zápis

Příklad: <그럿다, 크럿다, گر런다, گر러다> [kürötta, kchürötta, kürötta, küröda]

Do kategorie „chybný zápis“ jsem zařadila všechna slova, která byla zapsána tak, že by po zpětném přečtení zněla foneticky nesprávně (viz příklad výše), což zahrnuje i ta, u kterých studenti při zápisu zohlednili fonologický proces, ale dopustili se jiných chyb. U slova *그렇다* [kürötcha] k takové situaci nedošlo, ale podíváme-li se na výše zmíněné slovo *좋지* [čočchi], patřily by do této skupiny všechny uvedené zápisy včetně těch podtržených (*저찌 [čočči], *줄지 [čutčči], *쫘지 [čchöchchi], *처지 [čchödži], *저지 [čödži], *추지 [čchudži], *추찌 [čchučči], *줄시 [čutsi], *쫘지 [čöchchi]...), ve kterých byl fonologický proces zohledněn. U zápisu *쫘지 či *쫘지 se zdá, že jde jen o malé odchylky a že je slovo rozpoznatelné a uznatelné. Takovou kategorii by bylo možné nazvat například „chybný zápis slova se správně uplatněným fonologickým procesem“, ale v tom případě by sem patřily i další zápisy jako *꽃마 [konma] (od slova *꽃만* [kkonman] „jenom květiny“), *음려서 [ümnjösö] (od slova *음료수* [ümnjosu] „nápoj“), *달듯하다 [tattütchada] (od *따뜻하다* [ttattütchada] „být teplý“), *잠년 [čangnjön] (od slova *작년* [čangnjön] „loní“), *청러 [čchöngnö] (od *종로* [čongno] „název ulice Čongno“), *초롭하다 [čchoropchada] (od *졸업하다* [čoröpchada] „absolvovat“) a další ze zápisu velice těžko identifikovatelná slova. Bylo by sice možné vytvářet další podkategorie zápisů – „správný zápis fonologického pravidla a jedna chyba v jiném segmentu“ (*쫘지), „správný zápis fonologického pravidla a více chyb v ostatních segmentech“ (*쫘지), „více chyb bez zohlednění fonologického pravidla“ (*저찌, *줄지, *처지...) atd., ale nevidím v tom další přínos. Pravopisně chybný zápis je matoucí při identifikaci slova jak vizuálně, tak při zpětném přečtení foneticky, a natolik zastírá, co vlastně student slyšel, že jsem se rozhodla kategorie již dále nečlenit.

Tabulka 43 uvádí příklady studentských zápisů vybraných slov rozdělené do výše uvedených kategorií. Z hlediska četnosti byly jednoznačně nejčastější chybné zápisy, následovaly fonetické zápisy, a nakonec zápisy s uplatněním jiného fonologického procesu, které byly ojedinělé.

Tabulka 43 – Příklady studentských zápisů vybraných slov zaměřených na fonologické procesy

Slovo – ortografický zápis	Fonetický zápis	Zápis s uplatněním jiného fon. procesu	Chybný zápis
많지만 [mančchiman] „je hodně, ale“ (progresivní aspirace)	만치만 [mančchiman]	맏히만 [mančchiman] (regresivní aspirace)	만지만, 맞지만, ... [mandžiman, matččiman, ...]
독립 [toŋnipʰ] „nezávislost“ (vzájemná nazalizace)	동닙 [tongnip]	동립 [tongnip] (progresivní nazalizace)	딩니, 등입, 덩닙, ... [töngni, tŭngni, töngnim, ...]
맞히다 [mačchida] „uhodnout“ (regresivní aspirace)	마치다 [mačchida]	말이다 [mačchida] (palatalizace)	맞이다, 마지다, 맞치다, ... [madžida, madžida, matčchida, ...]

Aby bylo možné i tuto část statisticky vyhodnotit, rozhodla jsem se za správnou odpověď považovat pouze „ortografický zápis“, který, jak již bylo zmíněno, kromě znalosti fonologického pravidla odráží též pravděpodobnou znalost lexému.

Výsledky

Z této části bylo získáno 1666 (34 x 49) odpovědí, z nichž 603 bylo správných, což odpovídá 36,2 %. Výsledky percepce slov zaměřených na fonologické procesy shrnuje tabulka 44. Data v ní jsou ale uspořádána JINAK než v předchozích tabulkách. Jsou řazena sestupně podle průměrné SPRÁVNOSTI u celých skupin zaměřených na určitý fonologický proces. V rámci skupiny jsou pak řazeny od nejvíce správných odpovědí po nejméně.

Tabulka 44 – Výsledky percepce slov zaměřených na fonologické procesy (tabulka je řazena sestupně podle výsledků v rámci jednotlivých fonologických procesů; ve sloupcích číslo před lomítkem uvádí počet studentů, kteří zaznamenali slovo ortograficky správně, za lomítkem počet respondentů; poslední dva řádky udávají počet všech správných odpovědí z celkového počtu odpovědí v rámci jednotlivých skupin)

Fonologický jev	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem		
Intenzifikace	숙제 [suk`čče] „domácí úkol“	10/11	13/13	24/25	47/49	95,9%	70,2 %
	듣다 [tüt`tta] „poslouchat“	9/11	13/13	22/25	44/49	89,8%	
	책방 [čchäk`ppaŋ] „knihkupectví“	11/11	9/13	24/25	44/49	89,8%	
	약속 [jak`ssok`] „schůzka“	7/11	7/13	18/25	32/49	65,3%	
	입구 [ip`kku] „vchod“	0/11	4/13	1/25	5/49	10,2%	
Palatalizace	같이 [kačchi] „spolu“	8/11	8/13	20/25	36/49	73,5 %	39,8 %
	굳이 [kudži] „pevně“	0/11	1/13	2/25	3/49	6,1 %	
Oslabení ㅎ	결혼 [kjörhon] „svatba“	4/11	7/13	7/25	18/49	36,7 %	36,7 %
Elize ㅎ	좋아요 [čoajo] „je dobrý“	7/11	7/13	19/25	33/49	67,4 %	35,7 %
	넣어요 [nödjo] „vloží“	1/11	1/13	0/25	2/49	4,1 %	
	갑니다 [kamnida]	10/11	11/13	21/25	42/49	85,7 %	

Nazalizace	„jde“						34,4 %
	없는 [ömnün] „neexistující“	6/11	10/13	11/25	27/49	55,1 %	
	듣는 [tünün] „poslouchaný“	4/11	9/13	8/25	21/49	42,9 %	
	십만 [šimman] „sto tisíc“	7/11	3/13	11/25	21/49	42,9 %	
	십년 [šimnjön] „deset let“	6/11	6/13	8/25	20/49	40,8 %	
	박물관 [paŋmulgwan] „muzeum“	7/11	7/13	3/25	17/49	34,7 %	
	작년 [čannjön] „loni“	2/11	6/13	9/25	17/49	34,7 %	
	음료수 [ümnjosu] „nápoj“	2/11	2/13	8/25	12/49	24,5 %	
	종로 [čonno] „Čongno“	3/11	1/13	5/25	9/49	18,4 %	
	압록강 [amnok'kkaŋ] „Amnokkang“	5/11	2/13	2/25	9/49	18,4 %	
	독립 [toŋnip'] „nezávislost“	2/11	2/13	0/25	4/49	8,2 %	
	꽃만 [konman] „jen květiny“	0/11	1/13	2/25	3/49	6,1 %	
Lateralizace	신라 [šilla] „Silla“	9/11	8/13	10/25	27/49	55,1 %	34,0 %
	설날 [söllal] „lun. Nový rok“	7/11	4/13	8/25	19/49	38,8 %	
	만리 [malli] „10000 mil“	2/11	0/13	2/25	4/49	8,2 %	
Aspirace	따뜻하다 [ttattütchada] „být teplý“	3/11	5/13	14/25	22/49	44,5 %	21,2 %
	그렇다 [kürotcha] „být takový“	7/11	7/13	7/25	21/49	42,9 %	
	졸업하다 [čoröpchada] „absolvovat“	2/11	4/13	6/25	12/49	24,5 %	
	좋지 [čočchi] „být dobrý“ před	0/11	4/13	5/25	9/49	18,4 %	

	záporkou						
	축하 [čchukcha] „gratulace“	1/11	3/13	5/25	9/49	18,4 %	
	많지만 [mančchiman] „je hodně, ale“	1/11	3/13	5/25	9/49	18,4 %	
	맞히다 [mačchida] „uhodnout“	0/11	1/13	0/25	1/49	2,0 %	
	잊고 [ilkcho] „zapomene a“	0/11	0/13	0/25	0/49	0,0 %	
Vkládání ㄴ	꽃잎 [kkonnip] „květinové listy“	1/11	1/13	2/25	4/49	8,2 %	8,2 %
Celkem		144/374	170/442	289/850	608/1666		
Procenta		38,5 %	38,5 %	34,0 %	36,2 %		

Barevnost tabulky dobře ukazuje, že zastoupení jednotlivých asimilací a fonologických procesů v percepčním testu nebylo vyrovnané. Je to způsobeno tím, že některé jsou v korejštině velmi produktivní (intenzifikace, nazalizace, aspirace) a snadno se pro ně hledají příklady i v základní slovní zásobě. Jiné fonologické procesy jsou však poměrně vzácné a reprezentuje je v korejštině jen několik slov, které navíc nepatří k příliš frekventovaným.

Kvůli tomuto nepoměru není potřeba věnovat velkou pozornost procentuálním údajům (někde se jedná o výpočet z jednoho slova, jinde z dvanácti). Navíc někdy procento správnosti snížilo jediné slovo, ve kterém studenti ani nechybovali v percepci fonologického procesu, ale v jiné hlásce. Protože však kvůli jednotnosti výsledku byl za jediný správný zápis považován ten ortografický, nedalo se slovo započítat mezi správně zapsané. Taková situace nastala například u intenzifikace, kde byli studenti v percepci poměrně úspěšní, ale selhali v identifikaci slova 입구 [ip`kku] „vchod“, které většina přepisovala jako *입고 [ip`kko] „oblékne se a“, nebo *입거 [ip`kkö] „vjezd do doku“. Jiným příkladem je slovo 잊고 [ilkcho] „ztratit a“, kde už ale studenti chybovali přímo v místě fonologického procesu. Kromě dvou, kteří slovo sice nezapsali správně, ale alespoň zaslechli aspiraci (*일킵 [ilkchöp] a *일코 [ilkcho]), nezaznamenali aspiraci vůbec (zapisovali *일거 [ilgö], *일고 [ilgo], *읽어 [ilgö], *읽업 [ilgöp`], *일꼬 [ilkko], ...), takže počet správných odpovědí byl nula.

V diskuzi tedy zmíním pouze několik obecných tendencí, které lze z tabulky vyčíst.

Diskuze

1) Nejlépe z fonologických procesů dopadla intenzifikace. Správnost zápisů jistě ovlivnil výběr frekventovaných lexémů s nízkou obtížností (숙제 [suk`čče] „domácí úkol“, 약속 [jak`ssok`] „schůzka“ atd.), ale také skutečnost, že čeští studenti správně vnímají druhou

souhlásku v sekvenci implozivní obstruent + prostý obstruent jako neznělou, a podle pravidla, že prosté souhlásky se vyslovují zněle pouze v silné pozici, zapíše prostou souhlásku, aniž by bylo zřejmé, zda slyšeli hlásku prostou či napjatou. Jinak řečeno, k intenzivám jsou čeští studenti značně fonologicky hluší (viz předchozí části testu), a pokud nestojí v silném postavení, kde se od prostých odlišují svou neznělou výslovností, je rozeznávají těžce. V korejštině sekvence implozivní obstruent + prostý obstruent existuje pouze v písmu, ale zvukově se nerealizuje. Ve výslovnosti vždy dochází k intenzifikaci. Ortografický zápis tak neposkytuje žádnou informaci o tom, zda posluchač slyšel hlásku prostou či intenzivní.

2) Zatímco slovo 같이 [kačchi] „spolu“ u palatalizace dopadlo velice dobře, protože patří k velmi frekventovaným, procento správnosti v rámci celého fonologického procesu prudce snížilo druhé slovo 굳이 [kudži] „pevně“, které většina studentů v dané fázi jazykové akvizice pravděpodobně neznala. Palatalizace není příliš častým fonologickým procesem a téměř nemá zástupce v nejjednodušší slovní zásobě.

3) Nazalizaci, která může probíhat regresivně, progresivně i vzájemně, zastupovalo v percepčním testu nejvíce položek. Správnost byla velice rozmanitá od 85,7 % u slovesa 갑니다 [kamnida] „jde“, které patří mezi základní, až po 6,1 % u slova 꽃만 [kkonman] „jenom květiny“, kde nazalizace proběhla na hranici substantiva a partikule a činila studentům značné potíže.

U položek s nazalizací lze dobře pozorovat, jak je znalost/neznalost, resp. frekventovanost lexému důležitá pro správný zápis slova. Podívejme se na zmíněné slovo 갑니다 [kamnida] a slovo 십년 [šimnön] „deset let, dekáda“. V obou probíhá stejná regresivní nazalizace ㅁ /p/ + ㄴ /n/ na [m] + [n], ale procento správnosti u 갑니다 je více než dvakrát vyšší (85,7 % x 40,8 %). Sloveso je totiž v jednom ze základních gramatických tvarů, se kterým se studenti seznamují od prvních hodin korejštiny. K samohláskovému slovesnému kmeni je připojena indikativní koncovka formální zdvořilosti -ㅁ니다 [mnida],¹⁴² která se připojuje ke všem korejským slovesům v daném tvaru, proto ji mají studenti naposlouchanou a zažitou. Slovo 십년 také nepatří k obtížným, i když se s ním studenti pravděpodobně seznámili později než s koncovkou -ㅁ니다, ale je rozhodně méně frekventované, což se projevilo na míře správnosti jeho zápisů.

Nízké procento správnosti vyšlo také u vzájemné nazalizace, kde kromě chybných zápisů docházelo k zápisům s uplatněním jiného fonologického procesu, konkrétně jiného typu nazalizace. Např. vzájemnou asimilaci ㅁ /p/ + ㄴ /l/ → [m] + [n] ve slově 압록강 [amnok`kaŋ] název řeky *Amnokkang* zapisovali jen jako regresivní asimilaci ㅁ /p/ + ㄴ /n/ → [m] + [n] *압록강 [amnok`kaŋ], či u slova 독립 [toŋnip`] „nezávislost“ místo vzájemné nazalizace ㅁ /k/ +

¹⁴² Po souhláskovém kmeni má tvar -습니다 [sŏmnida] a probíhá v ní stejná nazalizace.

ㄷ /l/ → [ŋ] + [n] uplatňovali progresivní ㅇ /ng/ + ㄷ /l/ → [ŋ] + [n] a zapisovali *동립 [toŋnip]).

4) U lateralizace snížilo procento správnosti slovo 만리 [malli] „deset tisíc korejských mil“, které většina studentů přepsala foneticky. Lze se domnívat, že na rozdíl od slov 신라 [šilla] „název království *Silla*“ a 설날 [sollal] „lunární Nový rok“ šlo o pro většinu studentů neznámý lexém.

5) Z v korejštině frekventovaných fonologických procesů dopadla nejhůře aspirace. Jedná se o zvláštní typ asimilace s elizí jedné hlásky ($a + b \rightarrow c$). Dochází k ní, pokud se laryngální frikativa ㅎ /h/ objeví uprostřed slova vedle souhlásky, která lze aspirovat v jakémkoli směru. ㅎ /h/ z výslovnosti úplně zmizí a jeho přítomnost se projeví pouze ve výslovnosti aspiráty. Problém je, že čeští studenti mají potíže s percepcí aspirát (viz výsledky předchozích částí percepčního testu), což se samozřejmě promítlo i v zápisech slov, ve kterých probíhá aspirace. Problematické slovo 잃고 [ilkcho] „ztratit a“ s nulovým počtem správných zápisů bylo už zmíněno, ale potíže měli studenti i např. u běžného slova 많다 [mantcha] „být hodně“, které se v testu objevilo v kombinaci s jednoduchým odporovacím konverbem -지만 [čiman] „ale“ - 많지만 [mančchiman], u kterého bylo zaznamenáno pouze 18,4 % správných odpovědí.

6) Zajímavý je ještě velký rozdíl v míře správnosti u dvou lexémů, které zastupovaly elizi ㅎ /h/. Příčina je opět pravděpodobně ve znalosti/neznalosti lexému a v jeho frekvenci. Zatímco 좋아요 [čoaajo] „je dobrý“ zaznamenalo správně 67,4 % studentů, 넣어요 [nőőjo] „vloží“ pouhých 4,1 %. Ze zápisů je také patrné, že většina studentů neslyšela dvě za sebou jdoucí 어 [ö] (*노유 [noju], *너유 [nőju], *너요 [nőjo] atd.)

7) Většinu chybných zápisů u slova 결혼 [kjörhon] „svatba“ způsobila špatná percepce v jiných hláskách než v samotném oslabeném ㅎ /h/. Slovo 꽃잎 [kkonnip] „květinové listy“ zastupující epentezi ㄴ [n] bylo pro studenty velmi náročné, bohužel pro daný jev se opět těžce hledají slova z jednodušší slovní zásoby.

8) Z tabulky je patrné, že při percepci slov, ve kterých probíhají fonologické procesy, chybovali studenti ve všech třech skupinách (UK, CHP a UP) přibližně stejně, což svědčí o relativní homogenitě zvoleného testovaného vzorku studentů. Celkové nízké procento správných zápisů (36,2 %) dokládá, že percepce slov, ve kterých probíhají fonologické procesy, je pro české studenty velmi náročná.¹⁴³

¹⁴³ V předchozích částech jsou údaje v tabulkách řazeny podle chybovosti, ale kdybychom přepočítali např. procento celkové chybovosti z tabulky 38 (shrnuje výsledky percepce souhlásek ve iniciále slov bez fonologických procesů) na procento celkové správnosti, vyšlo by nám 61,4 %, a u jiných částí by byl výsledek ještě lepší.

Z důvodů existence homofonů a z důvodů velké závislosti na znalosti/neznalosti lexému se ukazuje, že testovat fonetické procesy v percepci je velmi problematické. Mnohem průkaznější se jeví testovat je při produkci, kde se ukáže, zda respondenti daný fonologický proces znají a uplatňují ho, nebo zda podléhají pravopisné podobě slova a dopouštějí se nepřesné či velmi odchýlené výslovnosti.

4.2.4 Percepce vět

Čtvrtý oddíl diagnostického listu byl také nahrán v celku. Jednalo se o 19 korejských vět, z nichž pět bylo zaměřeno na samohlásky, pět na souhlásky a devět na fonologické procesy, na zaměření vět nebylo studentům sděleno. Ve variantě diagnostického listu pro testujícího byly u jednotlivých vět s fonologickými procesy uvedeny poznámky, které asimilace apod. ve větě probíhají, ty ale sloužily později hlavně pro hodnotící, nahrávku to nemohlo nijak ovlivnit, protože se jednalo o jevy ortoepické, které rodilá mluvčí při namlouvání musela zohlednit. Každá věta byla přečtena dvakrát.

Potíže při zpracování a vyhodnocení výsledků

Zpracování a vyhodnocení percepce vět se ukázalo ještě komplikovanější než zpracování a vyhodnocení slov, ve kterých probíhají fonologické procesy. Samohlásky a souhlásky samozřejmě nebyly distribuovány rovnoměrně, u vět s asimilacemi a dalšími procesy se objevovala celá řada nejrůznějších zápisů od ortografických, přes fonetické i zcela nesprávné, a navíc se ukázalo, že diktát vět je pro studenty po prvním semestru ještě příliš náročných úkon, takže v zápisech často chyběla jednotlivá slova nebo celé části vět (viz příklady nesrozumitelně přepsaných či torzálních vět v tabulce 45). Rozhodla jsem se tedy již dále neuvádět další statistiky ohledně jednotlivých hlásek v rámci percepce celých vět a pouze pozorovat obecné tendence na základě hypotéz a zjištění z předchozích částí.

Tabulka 45 – Příklady nesrozumitelně přepsaných vět při percepčním testu

Věta z diagnostického listu	Nesrozumitelně přepsaná věta
이 까만 옷이 더 커요. [i kkaman oši tō kchōjo] „Tyhle černé šaty jsou větší.“	이 가마누역시 더거요. [i kamanujōši tōgōjo]
일년 동안 비빔밥만 먹었어요. [illjōn ttoŋan pibimppamman mōgōssōjo] „Rok jedl jenom <i>pibimpap</i> .“	일연 머워서요. [irjōn mōwōsōjo]
사진이 잘 나올 것 같아요. [sadžini čal laol gōt' katchajo] „Zdá se, že se fotka povede.“	자저니 찰떡을 간가요. [čadžōni čchal mōgūl katkkajo]

Výsledky

Celkově jsem vyhodnotila 931 vět, z nich bylo 336 zapsáno kompletně a správně, což odpovídá 36,1 %. V tabulce 46 čísla ve sloupcích před lomítky uvádějí, kolik studentů ze skupiny zapsalo správně celou větu. Z posledních dvou řádků lze vyčíst počet všech správných odpovědí z celkového počtu odpovědí v rámci jednotlivých skupin. Vidíme například, že v percepci vět byla mírně úspěšnější skupina UP (cca o 10 %). Poslední sloupec uvádí míru správnosti v rámci zaměření vět. Na základě výsledků z předchozích částí není překvapivé, že nejlépe dopadly věty zaměřené na samohlásky, pak souhlásky, a nakonec na fonologické jevy.

Při zpracování výsledků jsem se u vět zaměřených na fonologické procesy již nevěnovala intenzifikaci a vázání. U intenzifikace studenti většinou správně zaznamenávali prostou hlásku, nelze však s jistotou určit důvody správného zápisu – zda prostou hlásku i slyšeli, nebo slyšeli intenzivu (viz výše), ale znají pravidlo pro příslušný typ intenzifikace, anebo prostě znají pravopis daného slova.

Vázání se vyskytuje ve slovech, ve kterých některá ze slabik končí na souhlásku a následuje slabika začínající samohláskou. Ve zvukové realizaci pak dochází k resylabifikaci, kdy finála z předcházející slabiky se stane iniciálou slabiky následující. Například zápisy 같아요 [katchajo] i *가타요 [katchajo] svědčí o tom, že studenti slyšeli slovo „zdá se“ správně, ale jen první zápis slova je ortografický. Druhý zápis reflektující fonetické vázání svědčí o neznalosti morfologické stavby slova, protože souhláska ze slovesného kmene byla pod vlivem výslovnosti přesunuta do koncovky. Ortografický zápis tedy přináší informaci především o znalosti pravopisné podoby jednotlivých lexémů a morfémů. Vázání se mnohem průkazněji testuje při produkci, kdy se sleduje, zda studenti netíhnou k pauze na morfematickém švu a plynule resylabifikují.

Tabulka 46 – Výsledky percepcce celých vět (čísla před lomítky uvádějí, kolik studentů ze skupiny zapsalo správně celou větu)

Zaměření	Věta	UK	CHP	UP	Celkem	
Samohlásky	우유가 차가워요. [ujuga čchagawōjo] „Mléko je studené.“	5/11	4/13	8/25	17/49	34,7 %
	여유가 뭐예요? [jōjuga mwōjejo] „Co je to volný čas?“	5/11	7/13	15/25	27/49	55,1 %
	왜 교과서를 외워요? [wä kjogwasōrül öwōjo] „Proč se učíte učebnici zpaměti?“	3/11	3/13	2/25	8/49	16,3 %
	이야기가 너무 어려워요. [ijagiga nōmu ōrjōwōjo] „Vyprávění je moc	10/11	9/13	22/25	41/49	83,7 %
						44,5 %

		těžké.“ 책상 위에 모기가 있어요. [čchäk'ʼssang üe mogiga issöjo] „Na stole je komár.“	2/11	5/13	9/25	16/49	32,7 %	
Souhlásky		너무 바쁘고 피곤해요. [nõmu pappũgo pchigonhäjo] „Je moc zaneprázdněný a unavený.“	4/11	5/13	17/25	26/49	53,1 %	36,7 %
		버스를 다 타야 돼요? [põsürül ta tchaja tõjo] „Musí jet všichni autobusem?“	3/11	1/13	9/29	13/49	26,5 %	
		사과가 싸서 많이 샀어요. [sagwaga ssasõ mani sassõjo] „Protože jablka byla levná, koupil jich hodně.“	2/11	6/13	10/25	18/49	36,7 %	
		이 김치찌개가 맛있어요. [i kimčchiččigäga mašissõjo] „To kimčchiččigä je moc dobré.“	6/11	6/13	17/25	29/49	59,2 %	
		이 까만 옷이 더 커요. [i kkaman oši tõ kchõjo] „Tyhle černé šaty jsou větší.“	0/11	1/13	3/25	4/49	8,2 %	
Fonologické procesy	Nazalizace	밥만 먹지 마세요. [pamman mõk'čči masejo] „Nejezte jen rýži.“	7/11	3/13	10/25	20/49	40,8 %	31,1 %
	Palatalizace	반찬도 같이 먹어요. [pančchando kačchi mõgõjo] „Jezte k tomu také přílohy.“	3/11	4/13	10/25	17/49	34,7 %	
	Nazalizace	이 음료수를 드세요. [i õmnjosurül tũsejo]	0/11	3/13	6/25	9/49		
	Aspirace Lateralizace	어떻게 연락해요? [õttõkche jõllakchejo] „Jak se kontaktujete?“	1/11	3/13	9/25	13/49	26,5 %	
	Vkladné ㄴ Elize ㅎ Aspirace	강남역 근처는 길이 많이 막혀요. [kaŋnamnjõk' kũnčchõnũn kiri mani makchjõjo] „V okolí stanice Kaŋnam je velká zácpa.“	0/11	2/13	7/25	9/49	18,4 %	
	Lateralizace	일 년 동안 비빔밥만 먹었어요. [illljõn ttoŋan]	2/11	3/13	7/25	12/49	24,5 %	

Nazalizace	pibimppamman mögössöjo „Rok jedl jenom <i>pibimpap.</i> “						
Lateralizace	사진이 잘 나올 것 같아요. [sadžini čal laol göt' katchajo] „Ty fotky se asi povedou.“	1/11	2/13	4/25	7/49	14,3 %	
Nazalizace	밥도 못 먹었어요. [pap`tto mon mögössöjo] „Nemohl jíst ani rýži.“	1/11	6/13	12/25	19/49	38,8 %	
Oslabení ㅎ	열심히 공부했어요. [jölsimhi konbuhässöjo] „Pilně studoval.“	6/11	7/13	18/25	31/49	63,3 %	
Celkem		61/209	80/247	195/475		336/931	
Procenta		29,2 %	32,4 %	41,1 %		36,1 %	

Diskuse

V tabulce 47 jsou u každé věty vypsány často opakované chyby z hlediska jednotlivých hypotéz (ty jsou přiřazeny v posledním sloupci). Zajímavé je, že v některých větách se chybovalo mnohem více v jiném jevu, než na který byly zaměřeny. Například hned v první větě 우유가 차가워요. [ujuga čchagawöjo] „Mléko je studené.“, která byla zaměřena na samohlásky, studenti nejvíce chybovali v aspirátě ㅈ /čch/, kterou nerozlišovali od prosté ㅈ /č/.

Tabulka 47 – Nejčastější chyby v percepci vět z hlediska hypotéz (hypotéza 1 (오 [o] x 어 [ö]), hypotéza 2 (으 [ü] x jiné hlásky), hypotéza 3 (testována až při produkci), hypotéza 4 (우 [u] x 오 [o]), hypotéza 5 (prosté x napjaté x aspirované), hypotéza 6 (ㄴ [n] x ㅇ [ŋ]), hypotéza 7 (testována až při produkci), hypotéza 8 (potíže při percepci finál)

Zaměření	Věta	Nejčastější chyby	Hypotéza	
Samohlásky	우유가 차가워요.	차가워여, 차가워요	Hypotéza 1, 5	
	여유가 뭐예요?	요유	Hypotéza 1	
	왜 교과서를 외워요?	겨과서, 교과소, 규과서	Hypotéza 1, 4	
	이야기가 너무 어려워요.	노무	Hypotéza 1	
	책상 위에 모기가 있어요.	머기, 무기, 책상	Hypotéza 1, 4, 5	
Souhlásky	너무 바쁘고 피곤해요.	노무, 바쁘거, 피곤, 바쁘구, 바뿌고, 밥거, 밥부고, 바프고, 파프고, 파브고, 비곤	Hypotéza 1, 2, 4, 5	Řada chyb při unlarňování
	버스를 다 타야 돼요?	보스, 따, 타	Hypotéza 1, 5	
	사과가 싸서 많이 샀어요.	싸소, 사서, 샀어요, 싸서요	Hypotéza 1, 5	
	이 김치찌개가 맛있어요.	지개, 치개, 마시서요, 맛있어요, 맛있어요	Hypotéza 5	
	이 까만 옷이 더 커요.	가마너시, 도, 토	Hypotéza 1, 4, 5	

			가마누시, 가마노씨, 떠, 터, 거요	
Fonologické procesy	Nazalizace	밥만 먹지 마세요.	목지, 먹지, 뺨만, 꺾만	Hypotéza 1, 5
	Palatalizace	반찬도 같이 먹어요.	목어요, 반찬, 판찬, 같이, 가지, 방창	Hypotéza 1, 5, 6
	Nazalizace	이 음료수를 드세요.	음려수, 음료수, 음료스, 두세요, 음류수, 트세요	Hypotéza 1, 2, 4, 5
	Aspirace Lateralizace	어떻게 연락해요?	올락, 어당게, 어떠게, 어떠게, 열라	Hypotéza 1, 5, 8
	Vkladné ㄴ Elize ㅎ Aspirace	강남역 근처는 길이 많이 막혀요.	마교요, 근처, 킬이, 마겨요, 막겨요, 간남역	Hypotéza 1, 5, 6
	Lateralizace Nazalizace	일 년 동안 비빔밥만 먹었어요.	딩안, 더난, 목었어요, 두만, 통안, 일영, 더난	Hypotéza 1, 4, 5, 6
	Lateralizace	사진이 잘 나올 것 같아요.	너열, 꽃, 나올, 나을, 짤, 찰, 사친, 가다요	Hypotéza 1, 2, 4, 5
	Nazalizace	밥도 못 먹었어요.	밥디, 멧, 밥두, 못, 반도	Hypotéza 1, 4, 8
	Oslabení ㅎ	열심히 공부했어요.	올시미, 곧부했어요	Hypotéza 1, 6

Kromě problémů, které předpokládaly jednotlivé hypotézy, chybovali studenti i v percepci jiných hlásek nebo ve slovech s probíhajícími fonologickými procesy. Za zmínku stojí např. zaměňování různých dalších samohlásek (모기 [mogi] „moucha“ x *뭉기 [mwögi]; záměny nazálního ㅁ [m] za nenazální ㅂ [p] na počátku slova (뭉예요 [mwöjejo] „co je“ x *머예요 [pöjejo], *보예요 [pojejo]), úplné vypouštění oslabeného ㅎ [h] (피곤해요 [pchigonhəjo] „jsem unavený“ x *비고네요 [pigonejo]; 열심히 [jölsimhi] „pilně“ x *올시미 [jolsimi]), záměna frikativy za afrikátu (사진 [sadžin] „fotka“ x *자친 [čadžin]); chybná percepce sonorní finály, která nesouvisí se záměnou ㄴ [n] a ㅇ [ŋ] (반찬 [panchan] „příloha“ x *팔찬 [pchalčchan]; 밥만 [pamman] x *방만 [paŋman], *반만 [panman]; 열심히 [jölsimhi] x 여시미 [jösimi]) apod.

Závěrem lze konstatovat, že v percepci celých vět se studenti dopustili řady chyb (pouze 36,1% celková úspěšnost z hlediska správně zapsaných celých vět), jejich zápisy byly chaotické, nepřesné a neúplné. Chybovali ve všech hláskách, které předpokládají hypotézy,¹⁴⁴ nejvíce v záměnách zavřeného a otevřeného o a v rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek. Velké potíže jim činila percepce slov s probíhajícími fonologickými procesy.

4.3 Závěr

Výsledky percepčního testu nám jednoznačně potvrdily hypotézu 1 a 4. Při percepci samohlásek dělá českým studentům problém odlišit od sebe zadní zaokrouhlené a nezaokrouhlené o, a také dvě zadní zaokrouhlené samohlásky – středové 오 [o] a vysoké 우 [u]

¹⁴⁴ S výjimkou hypotézy 3 a 7, které budou ověřovány až během produkce.

(vše platí i u jotovaných variant). Problémy s percepcí těchto samohlásek se vyskytly jak při poslechu izolovaných vokálů, tak při poslechu slov či vět.

Hypotéza 2, která se týká potíží při percepci samohlásky ㅜ [ü], se v částech percepčního testu, kde byl tento vokál cíleně sledován, nepotvrdila. Zcela neproblematický byl jak při poslechu izolovaných hlásek, kde se to dalo očekávat vzhledem k absenci okolních souhlásek, tak při poslechu slov, kde nulovou chybovost pravděpodobně zapříčinil velmi známý frekventovaný lexém 크다 [kchūda] „být velký“. Nelze však říci, že studenti při percepci ㅜ [ü] nechybovali vůbec. Několik studentů slyšelo místo ㅜ [ü] 우 [u] při rozlišování minimálních párů, nebo chybovali ve slovech, která obsahovala ㅜ [ü], ale sledovali jsme v nich jiné segmenty či fonologické procesy, takže se chybovost neprojevila ve statistice, ale při hodnocení chyby neunikly díky záznamům nesprávných odpovědí i mimo sledované hlásky či jevy k případným komentářům. Příklady takových slov jsou 금 [kūm] „zlato“ x *굶 [kum], 미움 [miūm] „název písmene ㅁ“ x *미움 [mium], 뜨다 [ttūda] „plout“ x *뜨다 [ttuda], 음료수 [ūmnjosu] „nápoj“ x *음료수 [umnjosu], 바쁘고 [pappūgo] „je zaneprázdněný a“ x *바뿌고 [pappugo]. Veškeré záměny proběhly za zadní vysokou samohlásku 우 [u], na což může mít vliv i ČFTK [ü] x [u]. K záměnám za jiné samohlásky nedocházelo ani při rozlišování minimálních párů, ani jinde v percepčním testu.

Hypotézu 3, poslední týkající se samohlásek, konkrétně proměnlivé výslovnosti diftongu 의 /üi/, je plánováno testovat až při produkci. V celé nahrávce se dvojhláska 의 [üi] objevila pouze dvakrát. Jednou ve své kanonické podobě při poslechu izolovaných samohlásek, kde ji studenti slyšeli bez problémů, podruhé ve slově 힌 [hin] při poslechu slov zaměřených na samohlásky. Zde však studenti neměli bez znalosti lexému žádnou oporu pro její identifikaci, protože se v daném hláskovém okolí vyslovuje jako [i]. Ortograficky správně <힌> slovo zapsalo jen pět studentů, zcela špatně také pět studentů a foneticky <힌> 39 studentů. Z tohoto příkladu je dobře vidět, že proměnlivou výslovnost 의 /üi/ je vhodné testovat pouze při produkci, kde správná výslovnost není tak závislá na znalosti lexému a stačí pouze znalost pravidel pro výslovnost 의, která je řízena hláskovým okolím či gramatickou funkcí.

Mimo hypotézy se při percepci samohlásek ukázalo, že při poslechu slov studenti mnohem více chybovali v diftonzích (v první desítce se jich při započítání 의 [ö/we] umístilo osm), což dokazuje, že bohatý systém korejských dvojhlásek je pro české studenty z hlediska percepce obtížný, tím spíše že do poslechu byla zařazena i slova obsahující obtížné samohlásky (viz 4.2.1). Zajímavé bylo, že jotované diftongy nedělaly problémy při percepci izolovaných samohlásek, ale pokud se vyskytly ve slovech po souhlásce, studenti často přeslechli jotaci 샤워 [sjawö] „sprcha“ x *샤워 [sawö]; 혀 [hjö] „jazyk“ x *혀 [hö] atd.), což je způsobeno oslabenou, ne

však vypuštěnou jotací po souhláskové iniciále. Rovněž bylo možno pozorovat, jak je chybovost při percepci silně ovlivněna znalostí/neznalostí lexému (např. zcela odlišná chybovost při percepci slov s obtížně rozlišitelným otevřeným a zavřeným *e* 새 [sä] „pták“ – 51,0 % vs. 네 [ne] „čtyři“ – 0,0 %).

Další hypotézou, kterou výsledky percepčního testu jednoznačně potvrdily, je hypotéza 5 týkající se problémů českých studentů při percepci korejských prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek. Studenti chybovali u slabik, slov i vět. Nejproblematictější se ukázalo rozlišování mezi jednotlivými afrikátami. U exploziv byla chybovost relativně vyrovnaná, řádově nižší než u afrikát, ale také vysoká. Nejlépe s fonologických opozic dopadla dvojice frikativ ㅅ [s], ㅆ [ss], kde však studenti měli jenom jednu možnost se splést. Chyby se neobjevovaly jen ve slovech, kde byly dané souhlásky cíleně sledovány, ale i jinde v testu (např. 뺨 [ppjam] „tváře“ x *뺨 [pjam], *뺨 [pchjam]; 지방 [čibang] „oblast“ x *지방 [čhibang]; 좋아요 [čoajo] „je dobrý“ x *좋아요 [čchoajo]; 박물관 [paŋmulgwan] „muzeum“ x *박물관 [pchaŋmulgwan] atd.).

Chybná percepcie při rozlišování trojkontrastu se projevovala též u slov, ve kterých probíhají fonologické jevy, především u aspirace. V pravopise takových slov sice aspirovaná hláska není, ale ve fonetické realizaci ano. Zápisy studentů však svědčily o tom, že ji neslyšeli a ani nebyli schopni slovo zpětně rekonstruovat do ortografické podoby, protože ho zřejmě neidentifikovali. Např. 많지만 [mančchiman] „je hodně, ale“ x *만지만 [mandžiman]; 맞이다 [mačchida] x *맞지다 [matčida], *맞이다 [madžida]; 축하 [čchukcha] x *죽가 [čukka], *주가 [čuga] atd.

U některých slov se dala větší úspěšnost v percepci připsat nižší obtížnosti a častějšímu výskytu lexému (바다 [pada] „moře“ – 89,8 % x 뿌리 [ppuri] „kořen“ – pouhých 8,2 %), u jiných ale studenti chybovali navzdory tomu, že by lexém v daném stádiu jazykové akvizice měli dobře znát. Např. ve výše zmíněném slovese 많지만 [mančchiman] „je hodně, ale“, či ve slovese 커요 [kchöjo] „je velký“ apod. Nízká obtížnost a vysoká frekvencovanost neboli pravděpodobná znalost lexému nebyla tedy vždy zárukou správně percepcie.

Hypotézy 6 a 8 se týkaly percepcie finál. Hypotéza 6 se potvrdila. Pozorovali jsem časté záměny finály ve směru ㅇ [ŋ] → ㄴ [n] (배낭 [pänaŋ] „batoh“ x *배난 [pänan]; 지방 [čibaŋ] „oblast“ x *지반 [čiban]; 동안 [tongaŋ] „během“ x *더난 [tönan]; 강남역 [kaŋnamnjök] „stanice Kangnam“ x *간남역 [kannamnjök]), záměny opačným směrem byly podle očekávání vzácnější (노란 [noraŋ] „žlutý“ x *노랑 [noraŋ]; 반찬 [paŋčhan] „příloha“ x *망창 [paŋčhan], *망찬 [paŋčhan]). Výsledky ale ukázaly, že kromě záměn dvou názál ㅇ [ŋ] a ㄴ [n] docházelo často také k záměnám obou nosovek se třetí nazální finálou ㅁ [m] a to v obou směrech (배낭 [pänaŋ]

„batoh“ x *배남 [pänam]; 뽕 [ppjam] „tváře“ x *뽕 [ppjan], *뽕 [ppjan]; 밥단 [pamman] „jenom rýži“ x *방만 [paŋman], *방안 [paŋan], *반만 [panman]).

Hypotéza 8 předpokládající problémy s identifikací nesonorních implozivně vyslovených finál se také potvrdila, i když potíže překvapivě nebyly tak četné jako u záměn mezi nazálními finálami. Při výběru ani při diktátu nepřesáhla 20 % (viz tabulka 48). Menší chybovost mohl způsobit výběr jednoduchých frekventovaných lexémů (맵다 [mäp`tta], 꽃 [kkot`], 숙제 [suk`čče]), a i ve větách byla slova s finálami [p`, t`, k`] relativně málo zastoupena (연락 [jöllak`] „kontakt“ x *열라 [jöllä]; 밥도 [pap`tto] „ani rýži“ x *반도 [pando]).

Mimo hypotézy se při percepci souhlásek objevovaly záměny nazálního ㅁ [m] za nenazální ㅂ [p] na začátku slova (미움 [miüm] x *비움 [piüm]; 뭐 [mwö] x *머 [pö]) a nazálního ㄴ [n] za nenazální ㄷ [t] (나라 [nara] x *다라 [dara]; 노란 [noran] x *도란 [doran]). Dále studenti občas zaměňovali frikativy za afrikáty a naopak (지방 [čibang] x *시방 [sibang]; 침 [čchim] x *심 [sim], *쌈 [ssim], *힘 [him]; 사진 [sadžin] x *자진 [čadžin]).

Percepce slov a vět, v nichž probíhaly různé fonologické procesy, byla podle očekávání pro studenty velmi obtížná. Vznikla celá škála zápisů, z nichž mnohé byly nesprávné z důvodu chybné percepce. Některé byly fonetické, přičemž docházelo ke dvěma situacím – zapsali homofon, který pravopisně odpovídal jinému korejskému slovu, např. 맞히다 /mač-hi-da/ [mačchida] „uhodnout“ jako 마치다 /ma-čchi-da/ [mačchida] „skončit“, nebo zapsali homofon, jemuž ortograficky žádné korejské slovo neodpovídá, např. 축하 /čchuk-ha/ [čchukcha] „gratulace“ x *축가 /čchuh-ka/ [čchukcha]. Některými zápisy se pokoušeli o uplatnění určitého fonologického procesu, nešlo ale vždy o ten správný, docházelo k tzv. chybným rekonstrukcím slova (십년 /sip-njön/ [šimnjön] x *십련 /sip-rjön/ [šimnjön]) a vznikala opět ortograficky neexistující slova (stejný případ vlastně nastává již u předcházejícího příkladu 축하 /čchuk-ha/ [čchukcha] „gratulace“ x *축가 /čchuh-ka/ [čchukcha]). Pokud tedy slovo zapsali správně, a navíc v něm zohlednili příslušný fonologický proces, dá se do velké míry předpokládat znalost samotného lexému. Chceme-li tedy ověřit povědomí o fonologických pravidlech s menší závislostí na znalosti lexému, je mnohem průkaznější testovat při produkci.

Tabulka 48 shrnuje úspěšnost v jednotlivých oddílech percepčního testu. Navzdory tomu, že korejský vokální inventář je bohatší než český, byla percepce samohlásek jako celku nejúspěšnější. Především při poslechu izolovaných samohlásek chybovali studenti relativně málo. Naopak i když je korejských konsonantů méně než českých, úspěšnost v percepci souhlásek byla nižší než u samohlásek. Podíl na tom mají hlavně potíže při rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných hlásek. U finál, kde jsou tyto sekundární artikulační rysy

zneutralizovány, dopadly výsledky o něco lépe. Tam ale působily problémy jiné segmenty (○ [ŋ] a implozivní výslovnost) a fonologická pravidla.

Nejhorších výsledků bylo dosaženo při percepci slov s fonologickými procesy a celých vět, kde byla úspěšnost pod 40 %. Je potřeba si ale připomenout, že vzhledem k chaotičnosti zápisů byl za jedinou správnou možnost považován ortografický zápis, protože jedině ten poskytoval jednoznačnou informaci o znalosti fonologického pravidla. Pokud bychom takto přísnou podmínku stanovili i pro ostatní oddíly testu, byla by i v nich úspěšnost mnohem nižší, protože u oddílu zaměřených na percepci samohlásek a souhlásek se do chybovosti promítají pouze chyby ve sledovaných jevech, studenti ale často nesprávně zapisovali i jiné segmenty slov.

Tabulka 48 – Přehled úspěšnosti percepcce podle jednotlivých oddílů a částí percepčního testu

Samohlásky	Izolovaně		Ve slovech	
	93,2 %		78,8 %	
Souhlásky	Ve slabikách	V iniciále slov	Ve finále - výběr	Ve finále - diktát
	73,8 %	61,4 %	80,2 %	86,2 %
Fonologické procesy	36,2 %			
Věty	36,1 %			

Výsledky percepčního testu nám kromě poznatků o tom, které hlásky dělají všeobecně českým studentům při poslechu potíže, přinesly i řadu dalších informací. Z jednotlivých tabulek se dá například vyčíst chybovost v jednotlivých studijních skupinách¹⁴⁵ a využít výsledky k nasměřování výuky fonetiky v rámci konkrétní skupiny potřebným směrem. Během zpracování odpovědních archů jednotlivých studentů, bylo také možné určit případné problémy konkrétního studenta s konkrétní hláskou či hláskami. Tyto výstupy lze jsou následně využitelné k individuální nápravě.

4.4 Tvorba a administrace produkčního testu

Po provedení percepčního testu následoval test produkční. Pracovala jsem se stále stejným vzorkem studentů. Nejprve jsem sestavila diagnostický list k testování produkce. Dále jsem studenty instruovala ohledně realizace nahrávek. Po sesbírání studentských audio záznamů jsem ohledně jejich vyhodnocení oslovila tři v Česku žijící rodilé mluvčí. Vytvořila jsem pro ně pokyny pro hodnotitele a speciální záznamové archy, do kterých mohly výslovnostní chyby či nepřesnosti pohodlně zapisovat. Poté co jsem obdržela výsledky od všech tří korejských

¹⁴⁵ V některých částech percepčního testu byla chybovost jednotlivých skupin velmi vyrovnaná, někdy ale rozdíl mezi neúspěšnější a nejméně úspěšnou skupinou činil až cca 20 %. Po celkovém statistickém zpracování se obecně nejlépe umístila UK, dále UP a nakonec CHP.

hodnotitelů, jsem je zpracovala, provedla vlastní přeposlech nahrávek a připojila i své hodnocení. Na závěr jsem výsledky statisticky zpracovala a pokusila se o celkovou analýzu chyb nejen ve vztahu ke stanoveným hypotézám.

4.4.1 Struktura diagnostického listu pro testování produkce

Za účelem testování produkce jsem pro studenty sestavila diagnostický list, podle kterého měli pořídít nahrávku své výslovnosti korejštiny.¹⁴⁶ Je uveden v tabulce 49 ve své kompletní původní podobě s výjimkou toho, že je u slov zaměřených na samohlásky a souhlásky barevně vyznačen cílový segment, kvůli kterému bylo slovo do testu vybráno, což studenti ve svých listech neviděli.

Diagnostický list byl rozdělen do tří větších oddílů, první byl zaměřen na samohlásky, druhý na souhlásky a třetí na fonologické procesy. Oddíly byly dále rozděleny na menší části v následující struktuře.

1) Samohlásky

Izolované samohlásky

Studenti měli za úkol přečíst všech 21 korejských vokálů izolovaně. Vokály šly za sebou v pořadí jednoduché, jotované a složené diftongy, do kterých byly přesunuty i diftongizované monoftongy ㅜ [ö/we] a ㅟ [ü/wi]. Pořadí v produkční testu nehrálo významnou roli, nebylo co tipovat, cílem bylo dosažení co nejlepší výslovnosti dané samohlásky.

Slova zaměřená na samohlásky

V další části studenti četli 27 jednoslabičných až tříslabičných slov zaměřených na samohlásky. Každé ze slov bylo cíleno na konkrétní vokál, navýšení oproti 21 korejským samohláskám způsobilo občasné zařazení dvou či více slov zaměřených na určitou samohlásku. Např. se v testu vyskytla dvě slova, ve kterých byly sledovány jotované dvojhlásky ㅑ /ja/ a ㅓ /jö/. Jednou se vyskytly v první slabice hned na začátku slova, podruhé v první slabice až po souhláskové iniciále. Více slov také reprezentovalo dvojhlásku ㅟ /üi/, která se objevila v různém hláskovém okolí, popř. v určité gramatické funkci, což určuje její proměnlivou výslovnost (viz tabulka 16).

¹⁴⁶ Byl opět inspirován testy z učebnice výslovnosti korejštiny pro cizince *Öguginül ühan hangugö parüm* 47. (Výslovnost korejštiny pro cizince 47). (2009: 152–161).

Pro lepší orientaci byla slova rozčleněna do tří řádků. V prvním byla slova sledující monoftongy, ve druhém jotované samohlásky a ve třetím složené diftongy (včetně zdiftongizovaných monoftongů).

Věty zaměřené na samohlásky

V poslední části tohoto oddílu četli studenti celé věty. Jednalo se o pět vět koncentrovaných na samohlásky. Cílem bylo sledovat, jak studenti vyslovují jednotlivé segmenty v rámci vyšších promluvových celků.

2) Souhlásky

Souhlásky ve slabikách

V první části oddílu zaměřeného na souhlásky četli studenti 18 jednoduchých otevřených slabik. Jednalo se o kombinaci jedné z 18 korejských souhlásek v iniciále s jednoduchou samohláskou ㅏ [a], která je pro české studenty jednoznačná. Stejně jako u percepce mne nejvíce zajímalo, jak si studenti poradí s kontrastem prostých, napjatých a aspirovaných hlásek, tentokrát ale při vlastní produkci. Sledovala jsem, zda je vyslovují správně, pokud je zaměňují, pak které za které, zda je u některých typů hlásek chybovost vyšší apod.

Pro úplnost byly do slabik zařazeny i zbylé čtyři souhlásky, které se mohou vyskytnout v iniciále (ㄴ [na], 라 [ra], 마 [ma], 하 [ha]).

Slova zaměřená na souhlásky

Ve druhé části oddílu zaměřeného na souhlásky četli studenti jednoslabičná až čtyřslabičná slova. V každém z nich byl sledován konkrétní konsonant. Značně odlišná délka jednotlivých slov byla způsobena tím, že jsem sledovala i vázání a proměnlivou výslovnost souhláskových finál závislou na hláskovém okolí, takže často bylo nutné vytvořit delší tvar slova, než je slovníkový tvar.

Celkově obsahovala tato část 81 položek, pro větší přehlednost byla rozčleněná do devíti řádků. První řádek obsahoval devět slov zaměřených na základní souhlásky v iniciále (z deseti základních souhlásek výslovnost ㅇ /ng/ v iniciále nerealizována). Sledovaná iniciála se vyskytovala vždy v první slabice, tedy v iniciále slova.

V druhém řádku byla koncentrována slova s napjatými souhláskami. V pěti slovech¹⁴⁷ se intenziva objevila na začátku slova, kde jsem předpokládala největší výslovnostní problémy, v pěti uprostřed slova v silné pozici mezi samohláskami. Podobně strukturovaný byl i třetí řádek,

¹⁴⁷ Korejský fonemický inventář obsahuje pět napjatých hlásek (viz 2.2.1).

kde byla slova zaměřená na aspiráty. Z osmi položek obsahovaly čtyři aspirovanou souhlásku na začátku slova a čtyři v intervokální pozici.

Čtvrtý řádek byl zaměřený na proměnlivou výslovnost ϖ [r/l] podle hláskového okolí, pátý řádek na různou zvukovou realizaci fonému ϑ /h/, která je závislá na pozici ve slově a hláskovém okolí.

Šestý až devátý řádek se soustředil na slabičné finály. Nejprve studenti četli slova obsahující nazálních finály \circ [ŋ], \sqcup [n] a \square [m], dále závěrové implozivní finály \sqcap [kʰ], \sqsubset [tʰ] a \sqsupset [pʰ], a nakonec spřežkové finály. Ty se objevily nejprve v pozici, která vyžaduje zneutralizovanou implozivní výslovnost, potom v intervokální pozici, ve které se vyslovují obě části spřežky, přičemž první se díky vázání a resylabifikaci stává finálou původní slabiky a druhá iniciálou následující slabiky.

Věty zaměřené na souhlásky

V poslední části tohoto oddílu četli studenti celé věty. Opět se jednalo se o pět vět tentokrát koncentrovaných na souhlásky. Cílem bylo sledovat, jak studenti vyslovují jednotlivé segmenty v rámci vyšších promluvových celků.

3) Fonologické procesy

Slova zaměřená na fonologické procesy

V první části třetího oddílu diagnostického listu četli studenti 34 slov, ve kterých probíhají různé asimilace či další fonologické procesy. Ve studentské verzi diagnostického listu byla slova opět rozčleněna tentokrát do pěti řádků. V prvním byla slova, ve kterých probíhala aspirace (4krát progresivní, 4krát regresivní), v druhém intenzifikace (5krát) a palatalizace (2krát), ve třetím lateralizace (1krát progresivní, 3krát regresivní), ve čtvrtém nazalizace (6krát regresivní, 4krát vzájemná) a v pátém zbylé fonologické procesy, jako elize či oslabená výslovnost ϑ /h/ (1krát a 2krát) a epenteze \sqcup [n] s následnou regresivní nazalizací (2krát). U asimilací, které byly zastoupeny vícekrát, jsem se snažila, aby probíhaly v různém hláskovém okolí, např. u pěti slov s intenzifikací implozivně vyslovená finála vyvolala pokaždé intenzifikaci jiného obstruentu apod.

Věty zaměřené na fonologické procesy

Druhou částí oddílu zaměřeného na fonologické procesy bylo čtení vět, ve kterých se koncentrovaly různé asimilace a další fonologické jevy. Cílem bylo opět sledovat, jak je jsou studenti schopni realizovat v delších promluvových úsecích. Vět bylo sedm, celkově v nich

proběhla 7krát intenzifikace, 7x vázání, 4krát nazalizace, 3krát lateralizace, 2krát aspirace a elize
 ㅇ /h/ a 1krát palatalizace, oslabení ㅇ /h/ a epenteze ㄴ [n].

Tabulka 49 – Diagnostický list pro testování produkce

Diagnostický list – výslovnost																				
Samohlásky																				
1. Přečtěte jednotlivé korejské samohlásky. (21krát)																				
아	어	오	우	으	이	애	에	야	여	요	유	애	예	와	워	왜	웨	외	위	의
2. Čtěte po řádcích.																				
1) 아이 거기 오이 아우 모으다 어디 새우 메아리																				
2) 야구 여가 요가 휴지 얘기 예시 혀 샤오밍																				
3) 과제 무거워요 왜 퀘도 돼서 쉬다 의자 무늬 오빠의 집 귀 회의																				
3. Čtěte věty.																				
1) 우유가 차가워요.																				
2) 여유가 뭐예요?																				
3) 왜 교과서를 외워요?																				
4) 이야기가 너무 어려워요.																				
5) 귀 위에 모기가 웅웅거려요.																				

Souhlásky																	
1. Přečtěte slabiky. (18krát)																	
가	까	카	다	따	타	바	빠	파	자	짜	차	사	싸	나	라	마	하
2. Čtěte po řádcích.																	
1) 구두 나라 대구 라디오 무우 바위 시내 주머니 하마																	
2) 이쪽 가끔 아빠 아가씨 이따가 뿌리다 꿈 따르다 찌다 싸움																	

3) 꼬끼리 태우다 치마 파견 매콤하다 기타 배추 아픈
4) 보리 무료 칠 비밀 러시아 알리다 빨리 살구
5) 허리 호수 향기 휴식 효과 영화 결혼
6) 우산 공 준비 호랑이 부담 담배
7) 밭 부엌 잎 단다 감고 겪다 옷 잊지만
8) 값 읽다 읊다 외곶 앓다 앓다 못 싫다 넓다 삶 활다
9) 값이 읽어요 읊어 외곶으로 싫어요 못이 삶에 넓은 활았어요
3. Čtěte věty.
1) 너무 바쁘고 피곤해요.
2) 버스를 다 타야 돼요?
3) 사과가 싸서 많이 샀어요.
4) 이 김치찌개 진짜 맛있어요.
5) 키 크고 까만 바지 입은 분이 누구예요?

Fonologické procesy
1. Čtěte po řádcích.
1) 그렇다 좋지 축하 따뜻하다 졸업하다 맞히다 많지만 잃고
2) 숙제 약속 듣다 입구 책방 붙이다 만이
3) 전라 사물놀이 곤란하다 권리
4) 밥만 빗물 백만 먹는 겁나 받는데 대학로 합리적 음력 강릉
5) 좋아요 신혼 전화 색연필 꽃잎
Čtěte věty.
1) 밥만 먹지 말고 반찬도 같이 먹어야지.
2) 눈을 감고 이 음료수를 마셔 보세요.

3) 어떻게 연락하면 되지요?
4) 강남역 근처는 너무 길어 막혀서 싫어요.
5) 일 년 동안 비빔밥만 먹었어요.
6) 날씨가 좋아서 사진이 아주 잘 나올 거 같아요.
7) 밥도 못 먹고 잠도 못 자고 열심히 공부했어요.

4.4.2 Realizace testu

Studenti byli ohledně provedení produkčního testu instruováni bezprostředně po testu percepčním. Mailem jim byl rozeslán diagnostický list pro testování výslovnosti. Společně jsme prošli pokyny k jednotlivým částem, vlastní obsah jsme nepročítali. Bylo jim sděleno, že si text nemají nacvičovat dopředu, maximálně si ho jednou projít, aby věděli, co je čeká a zbytečně se nezadrhávali. Nahrávku měli pořídit v přiměřeném tempu v co nejideálnějším prostředí za co nejideálnějších podmínek. Vzhledem k pandemické situaci bylo jasné, že ji budou pořizovat v domácím prostředí na integrované či externí mikrofony svých mobilních telefonů či počítačů. Na odevzdání nahrávek na mail testujícího měli týden.

Vzhledem k tomu, že produkční test nebyl realizován v hodině, ale záleželo čistě na dobrovolnosti studentů, zda jej udělají, byla návratnost nižší než u percepčního testu. Získala jsem celkem 38 nahrávek ve formátu M4A (21), MP3 (15) a AAC (1), z nich však bylo šest vyřazeno, protože mateřským jazykem nahrávajícího nebyla čeština. Větší část nahrávek byla odevzdána jako jeden audio soubor, některé však jako složka obsahující nejčastěji tři kratších audio soubory (samohlásky, souhlásky, fonologické procesy), někdy i více (někteří studenti členili nahrávání na kratší úseky podle struktury testu viz 4.4.1). Délka nahrávek se nejčastěji pohybovala v rozmezí 6–8 minut.¹⁴⁸

K vyhodnocení výslovnosti českých studentů korejštiny jsem tedy získala 32 relevantních nahrávek, z nichž 6 bylo od studentů FF UK, 21 od studentů FF UP a 5 od studentů JŠ CHP. Čtyři z nahrávek byly pořizeny muži, zbytek ženami. Vytvořila jsem oddělené složky podle vzdělávacích institucí a zaslala je hodnotitelům.

Plánuji, že ukázky nahrávek zaznějí v rámci obhajoby dizertační práce.

¹⁴⁸ Pro zajímavost nejkratší nahrávku pořídila nehodnocená slovenská studentka, trvala jen 4 minut 48 sekund. Nejdelší standardní nahrávky měly stopáž 9 minut a 17 sekund a 10 minut 49 sekund. Kuriózní situací bylo, když jedna studentka zaslala nahrávku dlouhou přes 18 minut, jelikož izolované samohlásky, u kterých byla v závorce poznámka „21krát“, opravdu přečetla 21krát, a podobná situace se opakovala u souhláskových slabik, které všechny přečetla 18krát.

4.4.3 Hodnotitelé a průběh hodnocení testu

Za účelem vyhodnocení výslovnosti českých studentů korejštiny jsem oslovila tři rodilé mluvčí. Jednalo se o ženy, které již nějakou dobu žijí v České republice. V době realizace testu činila délka jejich pobytu v ČR 18 let, 10 let a 3 roky. Dvě ženy byly ve středním věku (40–50 let), jedna studentka magisterského studia (20–30 let). Jedna z hodnotitelek byla jak vystudovaná bohemistka, tak učitelka korejštiny jako cizího jazyka. Dvě z hodnotitelek pocházely ze Söulu či jeho okolí, jedna z Tädžönu, města ve střední části Korejské republiky. Všechny měly zkušenost s výukou českých studentů korejštiny.

Pro hodnotitele jsem sestavila záznamový arch s pokyny v korejštině. Je uveden v původní podobě v příloze 3 této práce, červeně je pouze dodán překlad pokynů do češtiny. Záznamový arch je sestaven tak, že hodnotitelé mohli při poslechu nahrávky pohodlně doplňovat případnou chybnou výslovnost položek přímo do hranatých závorek pod nimi. Pokud bylo potřeba se na určitý segment či jev speciálně zaměřit, bylo na to v pokynech upozorněno. U slov s dvojitou ortoepickou výslovností, byla přípustná výslovnost uvedena modrou barvou v hranatých závorkách hned pod slovem. Podobně byla modře uvedena očekávaná výslovnost u finál, spřezkových finál, vázání a slov a vět zaměřených na fonologické procesy. Chtěla jsem tím předejít možnému váhání rodilých mluvčí, které by mohlo být spojeno s nejistotou ohledně ortoepické výslovnosti pod vlivem dialektů apod.

Hodnotitelé měli na vyhodnocení nahrávek a předání výsledků testujícímu dva měsíce. Danou hlásku, slabiku, slovo či větu si mohli pouštět opakovaně, aby co nejlépe odhalili případné výslovnostní odchylky. Pokud byla položka studentem vyslovena správně, nezaznamenávali nic, pokud chybně, pak zapisovali studentovu výslovnost do záznamových archů foneticky v *hangŭlu* (př. slovo *이따가* [ittaga] „za chvíli“ slyšeli vyslovené jako [idaga], čemuž v *hangŭlu* odpovídá záznam [이다가]).

Po obdržení výsledků jsem vytvořila pro každou skupinu (UK, UP, CHP) soubor, do kterého jsem k jednotlivým studentům zaznamenávala hodnocení od jednotlivých rodilých mluvčí (od každé RM jinou barvou – červenou, zelenou, fialovou). Původně jsem měla v úmyslu nechat vyhodnocení produkce pouze na nich a statisticky považovat za chybu tu položku, u které se na nesprávné výslovnosti shodly alespoň dvě. Při zpracování výsledků mne však zaujaly občasné rozdíly v hodnocení, proto jsem se rozhodla nahrávky také poslechnout a ohodnotit (zaznamenáváno černou barvou). Získal jsem tak názor od čtyř hodnotitelů. Podmínka považovat za chybně vyslovenou tu položku, kterou označili alespoň dva hodnotitelé, zůstala stejná. Tabulka 50 ukazuje výšeč ze souboru, v němž bylo zaznamenáno hodnocení výslovnosti studentů UK, kterých se percepčního testu zúčastnilo šest.

Tabulka 50 – Výšeč z tabulky shrnující výsledky produkčního testu u skupiny UK (6 respondentů) od tří rodilých mluvčích a testujících; záznamy jednotlivých hodnotitelů jsou odlišeny barevně

Souhrnné výsledky produkčního testu UK						
Slovo	Student 1	Student 2	Student 3	Student 4	Student 5	Student 6
이따가 [ittaga] „za chvíli“	이다가 이다가 이다가 이다가			일따가		이다가 이다가 이다가 이다가
뿌리다 [ppurida] „sypat“		버리다 버리다 버리다 버리다	푸리다 부리다 푸리다			부리다 부리다 푸리다
꿈 [kkum] „sen“			꿈 꿈 꿈 꿈			꿈 꿈 꿈
따르다 [ttarūda] „následovat“		타르다 다르다	타르다 다르다 타르다 타르다			타르다 타르다 타르다
찌다 [ččida] „vařit v páře“		지다		치다	치다	치다 치다 치다
싸움 [ssaum] „boj“						
코끼리 [kchokkiri] „slon“				코흥끼리		코끼리 코끼리 코끼리 코끼리

4.5 Výsledky produkčního testu a diskuze

Podobně jako u percepčního testu jsem výsledky produkce tří skupin zkomponovala do jednoho přehledného souboru. Pro připomenutí produkčního testu se zúčastnilo 32 studentů. Nahrávky poslechli a vyhodnotili čtyři hodnotitelé (tři rodilé mluvčí a česká testující). Za chybnou byla označena položka, na které se shodli alespoň dva z nich. U výsledků, kde jsem převáděla nominální čísla na procenta, jsem zaokrouhlovala na jedno desetinné číslo.

4.5.1 Samohlásky

Produkce samohlásek byla testována ve třech částech. Nejprve studenti četli izolované vokály, dále slova zaměřená na samohlásky, a nakonec věty s vyšší koncentrací samohlásek (podrobněji viz struktura diagnostického listu 4.4.1).

Izolované samohlásky

V této části studenti přečetli izolovaně všech 21 korejských samohlásek.

Výsledky

Výsledky týkající se výslovnosti izolovaných samohlásek shrnuje tabulka 51. Je řazena podle počtu chyb sestupně od nejvíce chyb po nejméně, přičemž můžeme sledovat jak výsledky v rámci jednotlivých skupin, tak výsledky celkové. V posledním sloupci vpravo jsou uvedeny hlásky, se kterými byl sledovaný vokál zaměňován, včetně četnosti záměn. Celkem jsem v této části získala 672 (21 x 32) odpovědí, z toho 41 chybných, což odpovídá 6,1 %.

Nejvyšší chybovost vyšla u dvojhlásky 의 [üi], kde dosáhla vysokých 37,5 %. Nejčastěji docházelo k záměně za [ü/wi] (8krát), občas za [we], přičemž záznamy rodilých mluvčích (외, 왜, 웨) svědčí o tom, že i pro ně bylo obtížně identifikovatelné, kterou hlásku studenti vyslovili. Jedenkrát bylo 의 zaměněno za 이 [i] a jedenkrát přečteno heterosylabicky 으이 [ü-i].

Dále následuje monoftong 오 [o] s 21,9% chybovostí, podle očekávání nejčastěji zaměňovaný za 어 [ö]. Na třetím místě se umístil vokál 외 [ö] – dvakrát přečten jako 위 [ü], jednou 워 [wö] či 에 [e] a jednou vynechán. Několik studentů také chybovalo ve vokálech 요 [jo] a 여 [jö]. Ostatní samohlásky byly neproblematické, chybovali jen jedinci či nikdo.

Tabulka 51 – Výsledky výslovnosti izolovaných vokálů (tabulka je řazena sestupně; číslo před lomítkem je počet chybných odpovědí, za lomítkem počet respondentů; poslední sloupec uvádí záměny včetně kvantifikace; poslední dva řádky uvádějí poměr počtu všech chybných odpovědí ku počtu všech odpovědí v rámci jednotlivých skupin)

Vokál	UK	CHP	UP	Celkem		Zaměňováno
의 [üi]	3/6	5/5	4/21	12/32	37,5 %	위 [ü] (8), 외/왜/웨 [ö/wä/we] (2), 이 [i] (1), 으이 [ü-i] (1)
오 [o]	0/6	1/5	6/21	7/32	21,9 %	어 [ö] (6), 우 [u] (1)
외 [ö]	2/6	3/5	0/21	5/32	15,6 %	위 [ü] (2), 워 [wö] (1), 에 [e] (1), - (1)
요 [jo]	0/6	1/5	3/21	4/32	12,5 %	여 [jö] (4)
여 [jö]	0/6	2/5	1/21	3/32	9,4 %	여 [jö] (3)
어 [ö]	0/6	0/5	2/21	2/32	6,3 %	오 [o] (2)
유 [ju]	0/6	1/5	1/21	2/32	6,3 %	요 [jo] (2)
웨 [we]	1/6	1/5	0/21	2/32	6,3 %	와/우아 [wa/u-a] (1), 워 [wö] (1)
으 [ü]	0/6	1/5	0/21	1/32	3,1 %	의 [üi] (1)
애 [jä]	1/6	0/5	0/21	1/32	3,1 %	여/이어 [jö/iö] (1)
왜 [wä]	0/6	1/5	0/21	1/32	3,1 %	와 [wa] (1)
아 [a]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
우 [u]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
이 [i]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
애 [ä]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	

에 [e]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
야 [ja]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
예 [je]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
와 [wa]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
워 [wö]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
위 [ü]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
Celkem	7/126	16/105	17/441		40/672	
Procenta	5,6 %	15,2 %	3,6 %		6,0 %	

Diskuze

Osminásobná záměna dvojhlásky 의 [üi] za 위 [ü/wi] může souviset jak s vizuální podobou grafémů <의> a <위>, tak s fonetickou podobou dvou samohlásek obsahujících samohlásku ㅟ [i] a lišících se pouze glajdem. Navíc glajd [u] je českému mluvčímu ještě více cizí než [w].

I chyby u dalších dvojhlásek či diftongizovaných monoftongů pravděpodobně souvisejí s bohatostí korejského vokalického inventáře. Pro studenty začátečníky může být obtížné propojit grafickou podobu samohlásky s její správnou výslovností (záměny 의 [ö] za 위 [ü], 위 [wö]; záměny 웨 [we] za 와 [wa], 워 [wö] apod.)

Chyby u o-ových samohlásek nebyly překvapivé. Předpokládá se hypotéza 1 a dokládají, že čeští studenti nejsou zvyklí nastavovat artikulační orgány tak, aby byla výslovnost pro rodilé mluvčí uspokojivá. Na druhou stranu není chybovost nijak vysoká, což svědčí o tom, že při dostatečném soustředění jsou schopni otevřené a zavřené o a jejich jotované varianty vyslovit rozdílně.

Zajímavé je, že kromě jedné chybné výslovnosti u jotovaného otevřeného ㅟ [jä] (zaměněno za 여/이어 [jö/iö]) hodnotící nezaznamenávaly žádné chyby v e-ových samohláskách. Tuto skutečnost nepřipisují ani tak dokonalé výslovnosti českých studentů, ale spíše ignoraci rozdílů ve výslovnosti těchto hlásek u samotných rodilých mluvčích.

Jedna z rodilých mluvčích opakovaně zaznamenávala nediftongizovanou (heterosylabickou) výslovnost u některých dvojhlásek (*[i-jö], *[ü-i], *[u-a]). Jelikož nenašla oporu u dalších hodnotitelů, nepromítla se chyba do statistiky. Na nesprávnost takové výslovnosti je ale určitě potřeba studenty upozornit.

Vysoké středové ㅜ [ü], u něžž přepokládá problémy hypotéza 2, bylo v izolované výslovnosti v podstatě bez komplikací. Obtíže s dvojhláskou 의 [üi] (hypotéza 3), která byla v této části testována pouze v kanonické podobě, byly zmíněny již výše. Hypotéza 4, která předpokládá záměny zaokrouhlených hlásek ㅓ [o] a ㅜ [u], resp. ㅓ [jo] a ㅜ [ju], se týkala především percepce a v produkci se až na jednu výjimku nepotvrdila.

Celkově lze konstatovat, že chybovost v této části produkčního testu byla nízká, dosáhla pouhých 6 %. Byla nižší než u percepce, což svědčí o tom, že při dostatečném soustředění jsou čeští studenti schopni výslovnost korejských vokálů docílit.

Samohlásky v rámci slov

V této části studenti četli 27 jednoslabičných až tříslabičných slov. Každé z nich bylo zaměřeno na konkrétní samohlásku – nejprve na monoftongy, pak na jotované dvojhlásky, a nakonec na zbylé dvojhlásky včetně diftongizovaných monoftongů. Přestože rodilí mluvčí měli v pokynech, že mají sledovat pouze chyby v samohláskách, neubránily se záznamu všech výslovnostních chyb. Díky tomu bylo možno sledovat i chyby v necílových segmentech a zaznamenávat je k případným dalším komentářům.

Výsledky

V této části jsem získala celkem 864 (27 x 32) odpovědí, z nich bylo 79 chybných (9,1 %), přičemž za chybu byla považována pouze chyba ve sledované samohlásce. Přehled výsledků této části přináší tabulka 52. Je řazena sestupně, v posledním sloupci jsou uvedeny záměny sledovaného vokálu v pořadí podle četnosti.

Více než 40 % studentů chybovalo při výslovnosti slov 오이 [oi] „okurka“ a 무늬 [muni] „vzor“. Ani jedno z toho není překvapivé. Problémy u prvního slova potvrzují hypotézu 1 (problematické rozlišování o-ových vokálů), problémy u druhého hypotézu 3 (potíže s různou výslovností dvojhlásky 의 /üi/). Zaokrouhlené 오 /o/ ve slově „okurka“ vyslovovali jako nezaokrouhlené 어 [ö] (14krát). Dvojhlásku 의 /üi/ ve slově „vzor“ buď zaměňovali za různé jiné samohlásky (에 [e], 위 [ü] apod.; často se neshodly ani rodilí mluvčí, co přesně slyšely), nebo se drželi její kanonické výslovnosti [üi], přestože v daném hláskovém okolí je ortoepická výslovnost [i].

Následují další tři slova s chybovostí nad 20 % a opět si na nich můžeme ověřit hypotézy 1 a 3. – 여가 [jögə] „volný čas“ (zaměňování otevřeného a zavřeného o) a 오빠의 집 [oppae/oppaüi čip] a 의사 [üidža] „židle“ (nesprávné čtení diftongu 의 /üi/). U slova „židle“ se znovu ukázalo, že ani základní zvuková realizace dvojhlásky 의 /üi/ není bez problémů, což jsme mohli pozorovat už při výslovnosti izolovaných samohlásek (u izolovaného 의 [üi] chybovalo 37,5 % studentů, viz tabulka 51).

Kromě 여가 [jögə] „volný čas“ chybovali studenti i u dalšího slova, které zastupovalo jotovanou samohlásku 여 [jö], konkrétně u slova 혀 [hjö] „jazyk“ (12,5 %). Zde se ale kromě záměny se zaokrouhleným 오 [o] objevil jiný problém, a to tendence k heterosylabickému čtení [i-ö/i-jö] diftongu (podobnou tendenci jsme mohli pozorovat už v percepčním testu, kdy

studenti zaznamenávali slova s jotovanými hláskami jako *i* + příslušná samohláska z vrcholu diftongu). Tato tendence se u jotovaných samohlásek objevuje pouze tam, kde jim v prětuře předchází souhláska (샤오밍 [sjaoming] „čínské jméno“ x *[si-aoming/si-jaoming]; 휴지 [hjudži] „toaletní papír“ x *[hi-udži/hi-judži]). Podobný jev lze pozorovat i u jiných samohlásek, v našem testu např. u slova 쉬다 [süda] „odpočívát“ x *[su-ida]; 의자 [üidža] „židle“ x *[u-idža].

Více než 10% chybovost se objevila ještě u samohlásky 외 [ö] ve slově 회의 [höüi/höi] „schůze“ (15,6 %), které je sice frekventované, ale obsahuje jednak obtížnou samohlásku 외 [ö/we], jednak komplikovaný diftong 의 (v daném postavení dvojí ortoepická výslovnost [üi/i]), takže není překvapivé, že činilo studentům potíže.

V ostatních samohlásek chybovali jen jedinci nebo nikdo.

Tabulka 52 – Výsledky produkce slov zaměřených na samohlásky (tabulka je řazena sestupně, jen u samohlásek, které reprezentovalo více slov jsou slova pohromadě bez ohledu na chybovost; ve sloupcích číslo před lomítkem uvádí počet studentů, kteří vyslovili sledovanou samohlásku v daném slově chybně, za lomítkem počet respondentů; v posledním sloupci jsou samohlásky, se kterými byl sledovaný vokál zaměňován, vypsány v pořadí podle četnosti)

Sledovaný vokál	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem		Zaměňováno
오 [o]	오이 [oi] „okurka“	3/6	2/5	9/21	14/32	43,8 %	어 [ö] (14)
의 [üi/e/i]	무늬 [muni] „vzor“	3/6	1/5	9/21	13/32	40,6 %	에 [e] (6), 위 [ü] (4), 의 [üi] (2), 외 [ö] (1)
	오빠의 집 [oppae čip/oppaüi ččip] „bratřův dům“	3/6	1/5	3/21	7/32	21,9 %	위 [ü] (5), 외 [ö] (2)
	의자 [üidža] „židle“	1/6	3/5	3/21	7/32	21,9 %	위 [ü] (3), 이 [i] (2), 우이 [u-i] (1), 으 [ü] (1)
여 [jö]	여가 [jöga] „volný čas“	1/6	2/5	6/21	9/32	28,1 %	요 [jo] (9)
	혀 [hjö] „jazyk“	1/6	2/5	1/21	4/32	12,5 %	이어 [i-ö] (2), 이여 [i- jö] (1), 요 [jo] (1)
외 [ö]	회의 [höüi/höi] schůze	1/6	1/5	3/21	5/32	15,6 %	위 [ü] (3), 으 [ü] (1), 에 [e] (1)
위 [ü]	쉬다 [süda] „odpočívát“	2/6	0/5	1/21	3/32	9,4 %	우이 [u-i] (2), 이 [i] (1)
	귀 [kü] „ucho“	0/6	1/5	1/21	2/32	6,3 %	이 [i] (1), 외 [ö] (1)

웨 [we]	웨도 [kwedo] dráha	2/6	1/5	0/21	3/32	9,4 %	위 [wö] (2), 외 [ö] (1)
야 [ja]	샤오핑 [sjaoming] „číns. jméno“	2/6	1/5	0/21	3/32	9,4 %	이아/이야 [i-a/i- ja](3)
	야구 [jagu] „baseball“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
우 [u]	아우 [au] „ml. bratr“	0/6	0/5	3/21	3/32	9,4 %	으 [ü] (2), 유 [ju] (1)
요 [jo]	요가 [joga] „jóga“	1/6	0/5	1/21	2/32	6,3 %	여 [jö] (2)
어 [ö]	거기 [kögi] „tam“	0/6	1/5	1/21	2/32	6,3 %	오 [o] (2)
애 [jä]	얘기 [jägi] „vyprávění“	1/6	0/5	1/21	2/32	6,3 %	애 [ä] (2)
으 [ü]	모으다 [moüda] „sesbírat“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
아 [a]	아이 [ai] dítě	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
애 [ä]	새우 [säu] „kreveta“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
에 [e]	메아리 [meari] „ozvěna“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
이 [i]	어디 [ödi] „kde“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
예 [je]	예시 [jesi] „příklad“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
유 [ju]	휴지 [hjudži] „toaletní papír“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
와 [wa]	과제 [kwadže] „úkol“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
왜 [wä]	왜 [wä] „proč“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
	돼서 [twäsö] „stalo se a“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
워 [wö]	무거워요 [mugöwöjo] „je těžký“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	

Celkem		21/162	16/135	42/567	79/864		
Procenta		13,0 %	11,9 %	7,4 %	9,1 %		

Diskuze

Z výsledků této části plyne, že při výslovnosti korejských slov zaměřených na samohlásky dělaly českým studentům největší problémy o-ové samohlásky a dvojhlásky 의 /üi/, což jsme mohli pozorovat nejen u slov na ně zaměřených (viz tabulka 52), ale i u jiných lexémů. Např. slovo 모으다 [moũda] „sesbírat“ bylo zaměřeno na výslovnost monoftongu 으 [ũ], ve kterém studenti nechybovali, řada jich však vyslovovala nesprávně 머으다 *[mõũda]. Nebo ve slově 회의 [höüi/höi] „schůze“ sledujícím samohlásku 외 [ö], chybovali ve výslovnosti diftongu 의 [üi/i] apod. Tyto výsledky nám potvrdily hypotézu 1 a 3.

Hypotéza 2, týkající se výslovnostních problémů se zvukovou realizací v českém fonologickém systému neexistující samohlásky 으 [ũ], se při výslovnosti slov neprokázala. Dokonce se u jednoho studenta objevil problém opačný – nahrazování jiné samohlásky, konkrétně 우 [u], samohláskou 으 [ũ] (아우 [au] „mladší bratr“ x *[aũ]; 새우 [säu] „kreveta“ x *[säũ]; 야구 [jagu] „baseball“ x [jagũ]), což přisuzuji individuální variabilitě. Včasná diagnostika takového problému u jednotlivce je prevencí fosilizace špatného výslovnostního návyku a začátkem cesty k nápravě.

Hypotéza 4 (záměna zaokrouhlených samohlásek 오 [o] a 우 [u] a jejich jotovaných variant) se týkala především percepce a při produkci se nepotvrdila.

Zajímavé je, že nebyly zaznamenány téměř žádné výslovnostní chyby v obtížných samohláskách (애, 예, 외, 왜, 웨 /ä, e, ö, wä, we/). Pokud je totiž studenti nezaměnili se zcela odlišnou samohláskou (např. 궤도 [kwedo] „dráha“ x [kwõdo]), pak rodilé mluvčí výslovnost tolerovaly, resp. drobné odchylky při výslovnosti např. 외 x 왜 x 웨 (u všech možná výslovnost [we]) vůbec nezaznamenávaly.

Výsledky nám nepřinášejí pouze poznatky o obecných výslovnostních tendencích českých studentů korejštiny, ale i řadu dalších zajímavých zjištění. Můžeme z nich například vyčíst výslovnostní problémy u jednotlivců, jak bylo zmíněno výše (zažité zaměňování 우 [u] za 으 [ũ], heterosylabická výslovnost dvojhlásek apod.).

Zajímavé je také pozorovat individuální citlivost hodnotících rodilých mluvčích k některým hláskám. Například jedna byla mimořádně citlivá na heterosylabickou výslovnost dvojhlásek. Často se jí nedostalo podpory od ostatních, proto se řada slov, která označila za chybně vyslovená, nepropsala do statistiky chybovosti (bylo nutné, aby chybu označily alespoň dvě ze čtyř hodnotících). Některá rodilá mluvčí zas byla více citlivá na výslovnost napjatých souhlásek (새우 [säu] „kreveta“ x *[ssäũ]; 돼서 [tösö] x *[tössö]; 쉬다 [süda] x *[sütta]).

Závěrem lze konstatovat, že celková chybovost ve výslovnosti korejských samohlásek ve slovech byla relativně nízká 9,1 % (srov. u percepce 21,2 %). Je však potřeba si uvědomit, že toto číslo zahrnuje pouze chyby ve výslovnosti sledovaných samohlásek v jednotlivých slovech. Studenti se často dopouštěli nesprávné výslovnosti v jiných samohláskách, na které nebylo v daném slově cíleno.

Věty zaměřené na samohlásky

V poslední části oddílu zaměřeného na samohlásky přečetli studenti pět vět. Přestože rozeznat chybu v delším promluvovém úseku mohlo být pro rodilé mluvčí složitější, vyhodnocení nebylo tak komplikované jako u percepce. Hodnotitelé měli sice pokyn zaměřovat se především na samohlásky, ale jelikož zaznamenávali veškerou chybnou výslovnost, umožnilo mi to uspořádat výsledky z hlediska správné výslovnosti celé věty (viz tabulka 53), tj. stejně jako u percepčního testu (viz tabulka 46).

Výsledky

V této části si hodnotitelé vyslechli celkem 160 položek (5 x 32), z toho 137krát vyhodnotili výslovnost celé věty jako správnou (85,6 %). Distribuce samohlásek ve větách byla pochopitelně nerovnoměrná (6x 아 /a/, 4x 어 /ö/, 1x 오 /o/, 2x 우 /u/, 1x 으 /ü/, 3x 이 /i/, 1x 에 /e/, 1x 외 /ö/, 2x 위 /ü/, 1x 야 /ja/, 3x 여 /jö/, 6x 요 /jo/, 3x 유 /ju/, 1x 예 /je/, 1x 와 /wa/, 3x 워 /wö/, 1x 왜 /wä/, 2x 웨 /we/), samohlásky 애 /ä/, 얘 /jä/, 의 /üi/ se dokonce nevyskytly vůbec.

Studenti nejvíce chybovali ve výslovnosti samohlásek 외 [ö] (zaměňováno za 위 [ü]), 웨 [we] (zaměňováno za 와 [wa] a 워 [wö]) a 위 [ü] (zaměňováno za 외 [ö], 웨 [we] či heterosylabická výslovnost [u-i]). Chybovost u těchto vokálů činila vzhledem k počtu výskytů 15,6 %, 12,5 % a 7,8 %. Občas studenti chybovali také v jotovaných samohláskách 여 [jö], 요 [jo], 유 [ju], překvapivě ale nedocházelo k záměnám mezi o-ovými či zaokrouhlenými vokály (hypotéza 1 a 4), ale byly vyslovovány bez jotace. V ostatních samohláskách chybovali pouze jedinci či nikdo (např. ze 192 nahraných 아 [a] – 6 x 32 – bylo jenom jedno přečteno chybně).

Tabulka 53 – Výsledky produkce celých vět zaměřených na samohlásky (tabulka ukazuje, kolik vět studenti přečetli zcela správně)

Věta	UK	CHP	UP	Celkem	
우유가 차가워요. [ujuga čhgwajö] „Mléko je studené.“	5/6	5/5	20/21	30/32	93,8 %
여유가 뭐예요? [jöjuga mwöjejo]	6/6	3/5	18/21	27/32	84,4 %

„Co je to volný čas?“					
왜 교과서를 외워요? [wä kjogwasörül öwöjjo] „Proč se učíte učebnici nazpaměť?“	4/6	4/5	15/21	23/32	71,9 %
이야기가 너무 어려워요. [ijagiga nõmu örjöwöjjo] „Příběh je moc složitý.“	6/6	5/5	21/21	32/32	100 %
책상 위에 모기가 웅웅거려요. [čchäksaŋ üe mogiga weŋweŋgörjöjjo] „Nad stolem bzučí komár.“	3/6	4/5	18/21	25/32	78,1 %
Celkem	24/30	21/25	92/105	137/160	
Procenta	80,0 %	84,0 %	87,6 %		85,6 %

Diskuze

Jak již bylo zmíněno, hypotéza 1 a 4 se u produkce vět nepotvrdily. Nepotvrdila se ani hypotéza 2 (předpokládá obtíže se samohláskou 으 /ü/), což přisuzuji i skutečnosti, že se tento vokál objevil pouze jedenkrát, a to ve frekventované partikuli akuzativu. Hypotéza 3 nebyla v této části prověřována, protože dvojhláska 의 /üi/ se ve větách ani jednou nevyskytla.

Skutečnost, že se chyby vyskytovaly především v samohláskách 외 [ö], 웨 [we], 위 [ü], připisují bohatosti korejského vokalického inventáře, který disponuje adekvátním množstvím grafémů, jež dělají studentům začátečníkům při čtení často potíže. Za jedinou čistě výslovnostní chybu, která nesouvisí s grafickou podobou, považují heterosylabickou výslovnost u slova 귀 [kü] „ucho“ x *[ku-i].

Jinak rodilé mluvčí v samohláskách mnoho chyb nezaznamenávaly. Zcela opomíjely nuance mezi obtížnými samohláskami (jako chybu zapisovaly pouze vyslovení zcela odlišné hlásky, př. *[wöŋwöŋ] místo [weŋweŋ], či *[kö] místo [kü]). Je velmi pravděpodobné, že při hodnocení výslovnosti celých vět je hodnotitel více vázán k obsahu, a pokud nedojde k výrazné výslovnostní odchylce, která by narušila srozumitelnost, je k drobným odchýlením tolerantnější, resp. je opomíjí.

K produkčnímu testu byly zvoleny téměř totožné věty, které studenti slyšeli v testu percepčním. Lze tedy velmi legitimně porovnat úspěšnost fonetického zpracování těchto vět z hlediska percepce a produkce (srov. tabulka 46 a 53 – 44,5 % vs 85,6 %). Pro české studenty korejštiny je výrazně snazší korejských hlásek docílit ve vlastní výslovnosti, než je zachytit při recepci.

4.5.2 Souhlásky

Produkce souhlásek byla testována také ve třech částech. Nejprve studenti četli slabiky, dále slova zaměřená na samohlásky, a nakonec věty s vyšší koncentrací souhlásek (podrobněji viz struktura diagnostického listu 4.4.1).

Souhlásky ve slabikách

Tato část diagnostického listu obsahovala 18 položek. V iniciále jednotlivých otevřených slabiky stála jedna z možných korejských souhlásek v kombinaci se samohláskou ㅏ [a]. Nejvíce mne zajímala schopnost studentů odlišit ve výslovnosti prosté, napjaté a aspirované souhlásky, ale do iniciál byly zařazeny i ostatní zbylé konsonanty ㄴ /n/, ㄹ /l/, ㅁ /m/ a ㅎ /h/. Opět jsem sledovala, které záměny probíhají, a zda je u některých typů hlásek chybovost vyšší.

Výsledky

V této části jsem získala celkem 576 (18 x 32) odpovědí, z nichž bylo 121 chybných, to odpovídá 21,0 %. Procenta však vylepšuje nulová chybovost ve výslovnosti konsonantů ㄴ [n], ㄹ [l/r], ㅁ [m] a ㅎ [h]. Pokud bych je ze statistiky (14 x 32 = 448) vyloučila, došla bych k číslu 27,0 %, které vypovídá o schopnosti českých studentů správně při výslovnosti odlišit jednotlivé konsonanty z trojic, resp. dvojice souhlásek se stejným místem a způsobem artikulace lišících se pouze sekundárními artikulačními rysy.

Výsledky produkce konsonantů v iniciále slabik shrnuje tabulka 54, z níž jsou čtyři bezproblémové souhlásky vypuštěny. Podobně jako u slabičné části v percepčním testu jsou v ní výsledky řazeny sestupně, ale zohledňují chybovost v rámci celé trojice/dvojice souhlásek. Pořadí v rámci trojice/dvojice zůstává pro přehlednost jednotné – prostá, intenzivní, aspirovaná. U záměn jsou vypsány i případy, kdy rodilé mluvčí byly za jedno v tom, že souhláska nebyla vyslovena správně, ale neshodly se, jaká byla vyslovena (např. u ㅈ [ča] některé označily, že slyší *[čča], některé *[čcha]).

Stejně jako u percepce i při výslovnosti činily studentům největší potíže afrikáty. Na druhém místě se tentokrát umístily frikativy.¹⁴⁹ Chybovost u exploziv se pohybovala lehce nad 20 % v pořadí bilabiály, veláry, alveodentály.

Tabulka 54 – Přehled chybovosti při výslovnosti prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek ve slabikách (v posledních dvou řádcích jsou údaje o celkových počtech chyb z celkových počtů odpovědí v rámci jednotlivých skupin; v posledním sloupci jsou uvedeny záměny podle četnosti)

¹⁴⁹ Významný podíl na tom měla jedna skupina (13 z 21 respondentů z UP vyslovilo prosté ㅈ /s/ napjatě). Takovýto výsledek v diagnostickém testu by měl učitele vést k důkladnému procvičení jevu v rámci dané skupiny.

Souhlásková skupina		Sledovaná souhláska	UK	CHP	UP	Celkem		Záměna	
Afrikáty	ㄷ [č]	3/6	3/5	7/21	13/32	40,6 %	37/96 38,5 %	ㄷ [čch] (7), ㄷ [čč] (5), ㄷ/ㄷ (1)	
	ㄷ [čč]	4/6	4/5	15/21	23/32	71,9 %		ㄷ [čch] (15), ㄷ [č] (5), ㄷ/ㄷ (3)	
	ㄷ [čch]	1/6	0/5	0/21	1/32	3,1 %		ㄷ [čč] (1)	
Frikativy		ㅅ [s]	0/6	2/5	13/21	15/32	46,9 %	17/64	ㅅ [ss] (15)
		ㅅ [ss]	0/6	0/5	2/21	2/32	6,3 %	26,6 %	ㅅ [s] (2)
Explozivy	Bilabiály	ㅍ [p]	0/6	4/5	7/21	11/32	34,4 %	23/96 24,0 %	ㅍ [pp] (10), ㅍ [pch] (1)
		ㅍ [pp]	0/6	2/5	10/21	12/32	37,5 %		ㅍ [pch] (10), ㅍ [p] (1), ㅍ/ㅍ (1)
		ㅍ [pch]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %		
	Veláry	ㅋ [k]	1/6	3/5	8/21	12/32	37,5 %	23/96 24,0 %	ㅋ [kk] (10), ㅋ [kch] (1), ㅋ [tt] (1)
		ㅋ [kk]	0/6	2/5	9/21	11/32	34,4 %		ㅋ [kch] (8), ㅋ [k] (3),
		ㅋ [kch]	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %		
	Aleveodentály	ㅌ [t]	1/6	2/5	9/21	12/32	37,5 %	20/96 20,8 %	ㅌ [tt] (11), ㅌ [tch] (1)
		ㅌ [tt]	0/6	1/5	7/21	8/32	25,0 %		ㅌ [tch] (6), ㅌ [t] (1), ㅌ/ㅌ (1)
		ㅌ [tch]	1/6	0/5	0/21	1/32	3,1 %		ㅌ [tt] (1)
Celkem			11/84	23/70	86/294	121/448			
Procenta			13,1 %	32,9 %	29,3 %	27,0 %			

Zatímco chybovost při percepci souhlásek se stejným sekundárním artikulačním rysem, tj. prostých, napjatých a aspirovaných byla poměrně vyrovnaná (viz tabulka 37), při produkci můžeme pozorovat veliké rozdíly. Velmi nízká je chybovost u aspirát - u ㅍ [pch] a ㅋ [kch] nulová, u ㄷ [čch] a ㅌ [tch] zanedbatelná. Nejvíce chyb se naopak studenti dopustili při produkci intenzivní afrikáty ㄷ [čč] (71,9 %), a to napříč všemi skupinami. Jinak je ale zajímavé, že u ostatních souhláskových skupin byla komplikovanější výslovnost prostých souhlásek, které zvítězily v celkovém počtu chyb v rámci konsonantů se stejným sekundárním artikulačním rysem (viz tabulka 55).

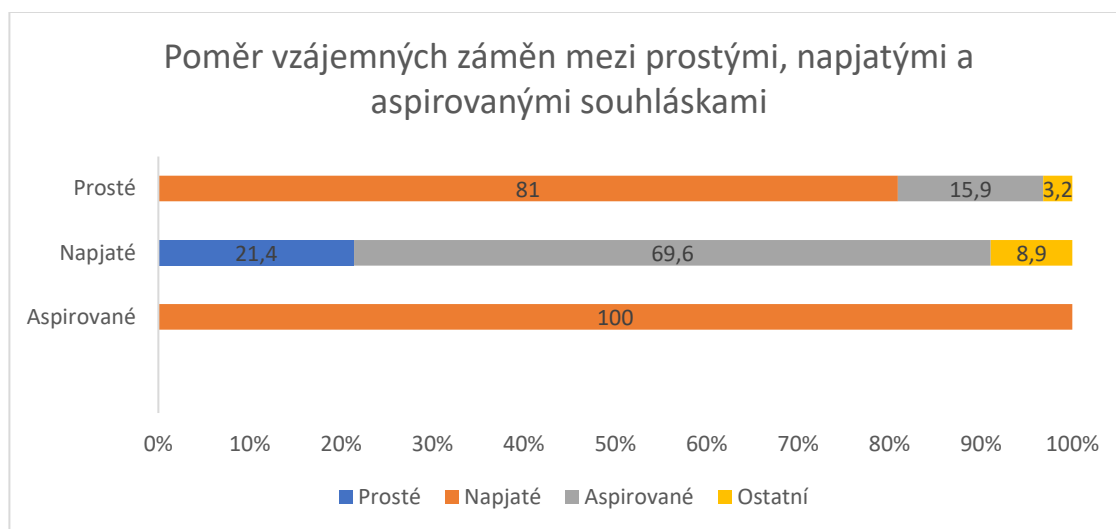
Tabulka 55 – Přehled celkové chybovosti při vyslovování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek

Souhlásková skupina	Počet chyb/počet odpovědí*	Převod na procenta
Prosté	63/160	39,4%
Napjaté	56/160	35,0 %
Aspirované	2/128	1,6 %

* 160 = 5 prostých či napjatých souhlásek x 32 odpovědí,
128 = 4 aspirované souhlásky x 32 odpovědí

Poměr vzájemných záměn mezi souhláskami s odlišnými sekundárními artikulačními rysy shrnuje graf 4. Studenti zaměňovali prosté souhlásky výrazně častěji za napjaté a napjaté častěji za aspirované. Stoprocentní záměnu aspirované souhlásky za napjatou reprezentují nominálně pouze dva případy. Do „ostatních“ jsou zahrnuty především ty případy, kdy se hodnotitelé rozcházeli v tom, kterou souhlásku slyší.

Graf 4 – Poměr vzájemných záměn mezi prostými, napjatými a aspirovanými souhláskami

Diskuze

Při produkci jednoduchých slabik zaměřených na rozlišování prostých, intenzivních a aspirovaných konsonantů se ukázala vysoká chybovost (celkem 27,0 %), což potvrzuje hypotézu 5. Fakt, že nejkomplicovanější se ukázala výslovnost afrikát, připisují způsobu jejich artikulace, kdy krátký závěr následuje tření, při kterém je obtížnější dosáhnout rozdílu mezi prostou, napjatou a aspirovanou hláskou než např. u exploziv.

Příčinu nevyrovnané chybovosti v rámci souhlásek se stejným sekundárním artikulačním rysem (u prostých a napjatých vysoká, u aspirovaných zanedbatelná), si vysvětlují tak, že čeští studenti dokáží vyslovit aspirované souhlásky s přídechem (aspirovaně) tak, aby byly pro rodilé mluvčí rozlišitelné a tolerovatelné. Nicméně od svých kolegů rodilých mluvčích často slyším, že vnímají u českých studentů ve výslovnosti aspirát přídechu až příliš, na což může mít vliv i ČVTK, podle které se aspirované souhlásky přepisují jako příslušná aspiráta + *ch*. Tato výslovnostní odchylka se však ve výsledcích neodrazil.

Vzájemné záměny u prostých a napjatých konsonantů byly nevyrovnané. Prosté souhlásky byly mnohem častěji zaměňovány za intenzivy. Ty sice čeština ve svém fonemickém

inventáři nemá a čeští mluvčí nemají ze své mateřštiny vytvořenou artikulační bázi pro odlišnou výslovnost prosté souhlásky a intenzivy v iniciále,¹⁵⁰ přesto rodilé mluvčí často označovaly, že slyší místo prosté hlásky intenzivu. Korejci totiž vyslovují prosté souhlásky v iniciále s dřívějším měkčím nástupem a zmíněnou lehkou parazitickou aspirací, a naopak napjaté s opožděným nástupem (kratším VOT) a vyšší intenzitou, a v provedení českých studentů jim výslovnost připadala bližší intenzivám.

Napjaté souhlásky byly častěji zaměňovány za aspiráty, což může pramenit ze snahy odlišit napjatou hlásku od prosté, přičemž se do výslovnosti vloudí cizí zvuk, nejčastěji přídech.

Na rozdíl od produkce samohlásek, která dopadla lépe než percepce, celková chybovost při produkci souhlásek ve slabikách byla podobná jako chybovost při percepci. Podílely se na ní téměř výhradně problémy s výslovností prostých a napjatých souhlásek.

Slova zaměřená na souhlásky

Tato část diagnostického listu byla velmi bohatá. Obsahovala 81 položek. Jednalo se o jednoslabičná až čtyřslabičná slova, v nichž byl vždy sledován jeden konkrétní konsonant. Slova byla rozdělena do devíti řádků (viz struktura diagnostického listu 4.4.1), ve kterých byly sledovány souhlásky různých typů v různých pozicích. Pro přehlednost budou jednotlivé sledované jevy vyhodnoceny zvlášť. Diskuze je připojena tam, kde je sledována souvislost mezi výslovností některých skupin hlásek.

1. Slova se základní souhláskou v iniciále první slabiky

První řádek obsahoval devět¹⁵¹ položek zaměřených na základní souhlásky v iniciále první slabiky slov, kde se vyslovují ve své základní zvukové realizaci.

Výsledky

Respondenti četli jednoduchá frekventovaná většinou dvojslabičná slova a pouze 7 z 288 (9 x 32) jich bylo vysloveno chybně, což odpovídá zanedbatelným 1,4 %. Čtyřikrát byla prostá souhláska vyslovena jako aspiráta (1x 구두 [kudu] jako *[kchudu], 1x 대구 [tägu] jako *[tchägu] a 2x 파우 [paü] jako *[pchaü]), ve třech případech se studenti dopustili chybné výslovnosti, kterou si nelze vysvětlit jinak, než záměnou grafému (př. 주머니 [čumöni] jako *[tumöni]). Velmi

¹⁵⁰ Myšleno v iniciále izolovaných slabik či u slov v iniciále první slabiky. V jiných pozicích ve slově se s jejich rozlišením vypořádávají lépe. V intervokalicke pozici znělou/neznělou výslovností, přičemž neznělá prostá je u napjatých tolerovatelná (srov. 먹어요 [mogöjo] „jím“, 아가 [aga] „dítě“ x 닦아요 [takajo]/[takajo] „čistím“, 아까 [akka] [aka] „před chvílí“). V pozici finály před pauzou či jinou souhláskou je výslovnost prostých a napjatých souhlásek identická (u prostých implozivní - 목 [mok] „krk“, u napjatých zneutralizovaná imlozivní 밖 [pak] „venek“).

¹⁵¹ V iniciále může stát 9 z 10 základních souhlásek (viz 2.2.3).

nízká chybovost svědčí o tom, že čeští studenti vyslovují korejské základní souhlásky relativně bez problémů, tím spíše když nejsou nuceni vytvářet fonetickou opozici mezi prostou, napjatou a aspirovanou hláskou, jak tomu bylo v předchozí části, a vyslovují daný konsonant v rámci známého lexému.

2. Slova zaměřená na napjaté souhlásky

Ve druhém řádku byly ve slovech sledovány intenzivy, které se nejprve vyskytly pětkrát v intervokálníkové pozici, potom pětkrát v iniciále první slabiky lexému.

Výsledky

Získala jsem 320 (10 x 32) odpovědí, z nichž 134 bylo chybných, což odpovídá 41,9 %. Napjaté hlásky se nejprve vyskytly v intervokálníkové pozici, pak v iniciále první slabiky lexému. Ze 160 (5 x 32) intenziv v intervokálníkové pozici vyslovili studenti 56 chybně, což představuje 35,0 %. Ještě větší problémy činily intenzivy na začátku slova, kde se studenti nemohli opřít o neznělou výslovnost typickou pro intervokálníkovou pozici, a museli správného výsledku dosáhnout pouze napětím v artikulačních orgánech. Ze 160 položek bylo chybně vysloveno 78, což odpovídá 48,8 %. Výsledky shrnuje tabulka 56. Je řazena sestupně od největšího počtu chyb. Uvádí u jednotlivých konsonantů jak chybovost podle pozice, tak celkovou chybovost. Nejhůře dopadla výslovnost intenzivní afrikáty ㅈ [čč], a to v obou pozicích (62,5% chybovost). Těsně za ní následovala velární intenziva ㄱ [kk], kde mnoho studentů chybovalo i v intervokálníkové pozici navzdory velmi známému lexému 가끔 [kakkŭm] „občas“, který se v učebnicích běžně vyskytuje již v prvních lekcích. V tabulce jsou uvedeny i záměny. Kromě alveodontálního ㅌ [tt], kde byl poměr záměn za prostou [t] a aspirovanou [tch] vyrovnaný, studenti ve slovech výrazně častěji vyslovovali místo intenziv aspiráty, což koresponduje i s výsledky výslovnosti souhlásek ve slabikách (viz graf 4).

Tabulka 56 – Přehled chybovosti při vyslovování napjatých souhlásek ve slovech

Sledovaný konsonant	Slovo	Pozice	Chybovost v pozici		Celková chybovost		Záměny
ㅈ [čč]	이쪽 [iččok ¹] „tento směr“	Intervokálníková	20/32	62,5 %	40/64	62,5 %	ㅈ [čch] (27), ㅊ [č] (4), ㅉ / ㅊ (9)
	찌다 [ččida] „vařit v páře“	Začátek slova	20/32	62,5 %			
ㄱ [kk]	가끔 [kakkŭm] „občas“	Intervokálníková	16/32	50,0 %	36/64	56,3 %	ㅋ [kch] (31), ㄱ [k] (5)
	끔 [kkum] „sen“	Začátek slova	20/32	62,5 %			
	이따가 [ittaga] „za chvíli“	Intervokálníková	12/32	37,5 %	30/64	46,9 %	ㅌ [t] (14), ㅍ

ㅌ [tt]	따르다 [ttarūda] „následovat“	Začátek slova	18/32	56,3 %			[tch] (13), ㅌ/ㅍ (3)
ㅍ [pp]	아빠 [appa] „tatínek“	Intervokalická	8/32	25,0 %	26/64	40,6 %	ㅍ [pch] (16), ㅍ [p] (9), ㅍ/ㅍ (1)
	뿌리다 [ppurida] „sypat“	Začátek slova	18/32	56,3 %			
ㅅ [ss]	아가씨 [agassi] „slečna“	Intervokalická	0/32	0,0 %	2/64	3,1 %	ㅅ [s] (2)
	싸움 [ssaum] „boj“	Začátek slova	2/32	6,3 %			
Celkem					134/320		
Procenta					41,9 %		

3. Slova zaměřená na aspirované souhlásky

Podobně strukturován byl i třetí řádek, kde byly sledovány aspiráty – čtyřikrát v intervokalické pozici, čtyřikrát v iniciále slova.

Výsledky

Z osmi položek bylo získáno 256 (8 x 32) odpovědí, z nichž bylo 23 chybných, což představuje 8,6 %. Pokud chybovost rozdělíme podle pozice ve slově, pak v intervokalické pozici vyslovilo aspirátu chybně 10,9 % respondentů, a v pozici na začátku slova 7,0 %. Výsledky shrnuje tabulka 57. Je řazena sestupně od největšího počtu chyb. U jednotlivých konsonantů uvádí jak chybovost podle pozice, tak celkovou chybovost. Jsou v ní opět zaznamenány i záměny. Kromě bilabiálního ㅍ [pch] ve slově 파견 [pchagjŏn] „vyslání“, kde studenti zaměňovali aspirátu za intenzivu [pp], převažovaly záměny aspirát za prosté souhlásky. Afrikáta není tentokrát na prvním místě v chybovosti, ale faktem je, že chybovost aspirát vyšla i ve slovech velmi nízká (u slabik zcela zanedbatelná, viz tab. 55) a stačil výkyv u jediného lexému, který byl pro studenty neznámý nebo obtížný, a procento prudce vrostlo.

Tabulka 57 – Přehled chybovosti při vyslovování aspirovaných souhlásek ve slovech

Sledovaný konsonant	Slovo	Pozice	Chybovost v pozici		Celková chybovost		Záměny
ㅋ [kch]	매콤하다 [mekchomhada] „být pikantní“	Intervokalická	7/32	21,9 %	8/64	12,5 %	ㅋ [k] (7)
	코끼리 [kchokkiri] „slon“	Začátek slova	1/32	3,1 %			ㅋ [k] (1)
ㅌ [tch]	기타 [kitcha] další	Intervokalická	2/32	6,3 %	6/64	9,4 %	ㅌ [t] (1), ㅌ [tt] (1)
	태우다 [tchäuda] „spálit“	Začátek slova	4/32	12,5 %			ㅌ [t] (3), ㅌ/ㅌ [t/tt] (1)
ㅈ [čch]	배추 [päčchu] „čínské zelí“	Intervokalická	5/32	15,6 %	6/64	9,4 %	ㅈ [č] (5)

	치마 [čchima] sukně	Začátek slova	1/32	3,1 %			ㅈ [č] (1)
ㅍ [pch]	아픈 [apchŭn] „nemocný“	Intervokální	0/32	0,0 %	3/64	4,7 %	
	파견 [pchagjŏn] „vyslání“	Začátek slova	3/32	9,4 %			ㅍ [pp] (3)
Celkem					23/256		
Procenta					8,6 %		

Diskuze

Základních zvuková realizace základních korejských souhlásek ve slovech činila českým studentům minimální problémy (1,4% chybovost). Pokud se chybná výslovnost vyskytla, pak šlo o záměnu prosté plozivy za její aspirovanou variantu. Zajímavé je, že tento výsledek příliš nekoresponduje s výsledky produkce izolovaných slabik, kde hodnotitelé zaznamenali u prostých souhlásek řadu výslovnostních nepřesností (39,4 %, viz tab. 55). Vysvětlují si to tím, že pro studenty mohlo být vyslovení prosté hlásky v rámci lexému, tím spíše pokud byl pro studenta známý, snadnější než její vyslovení v rámci sekvence slabik s prostou, intenzivní a aspirovanou iniciálou.

U napjatých souhlásek byla naopak chybovost vysoká jak ve slabikách (srov. tab. 55), tak ve slovech, kde činila 41,9 %. Z hlediska pozice byla pro studenty složitější výslovnost intenziv na počátku slov, kde nemohli využít neznělé výslovnosti v intervokální pozici, která je jasně odlišuje od souhlásek prostých. Chybovali však často i v intervokální pozici. Celkově měli tendenci častěji zaměňovat napjaté hlásky za aspirované, což jsme mohli sledovat i při výslovnosti slabik (graf 4). Zajímavé ale je, že při percepci slov považovali studenti intenzivní souhlásky častěji za prosté (viz 4.2.2 tab. 38). Pro oba tyto jevy se nabízí výklad jednoduchým schématem: při produkci vidí student složitější grafém, snaží se vyslovit speciálně, odlišně od prostých, přimíchá se přídech; při percepci neslyší přídech, napjatost nevnímá, zapíše prostou hlásku. Tyto myšlenkové procesy je však obtížné exaktně doložit na základě provedeného testu.

Aspírované souhlásky s chybovostí pod 10 % dělali českým studentům při produkci relativně malé problémy.

Závěrem lze konstatovat, že výsledky této části potvrdily hypotézu 5. Kdybychom se v prvních třech řádcích zaměřili pouze na nesprávnou výslovnost hlásek prostých, napjatých a aspírovaných, došli bychom k celkovým 162 chybám (5 + 134 + 23), což představuje 22,0 %.¹⁵² Na chybovosti se sice podílely především intenzivy, jejich zaměňování za aspiráty a prosté však dokazuje obtížnost vytváření trojkontrastu při produkci. Výsledky této části také potvrdily další předpoklad hypotézy 5, že čeští studenti mají větší problémy s trojkontrastem v percepci než

¹⁵² Procento je vypočteno ze 736 (23 x 32) odpovědí, přičemž číslo 23 reprezentuje 5 slov s prostou, 10 slov s napjatou a 8 slov s aspírovanou souhláskou v iniciále. 162 chybných odpovědí ze 736 odpovídá 22,0 %.

v produkci (srov. 38,6 % v tab. 38 vs. 22,0 %), protože zatímco při produkci studenti dokáží mluvidla vědomě nastavit tak, aby požadovanou hlásku vyslovili, při poslechu tyto v češtině neexistující či nezávažné zvuky často vlivem fonologické hluchoty ignorují či je identifikují nesprávně.

Při zpracovávání výsledků této části bylo zajímavé pozorovat rozdíly v hodnocení jednotlivých rodilých mluvčích. Jedna například mnohem častěji identifikovala u českých studentů při výslovnosti intenziv aspiraci, zatímco ostatní hodnotící slyšeli buď souhlásky prosté (např. 뿌리다 [ppurida] „sypat“ slyšela jako *[pchurida], ostatní *[purida]; 찌다 [ččida] „vařit v páře“ *[čchida], ostatní *[čida]), nebo výslovnost tolerovali jako napjatou. Pokud se neshodla alespoň s jednou další hodnotící, že hláska není vyslovena správně, pak se tato citlivost k aspirované výslovnosti ve statistice neodrazila. Stejně jako v percepčním testu se do statistiky také nepromítla řada dalších chyb, kterých se studenti dopustili mimo v dané položce sledovaný jev. Jednalo se o chyby jak v samohláskách (př. 싸움 *[ssaŭm] místo [ssaum] „boj“; 꿈 *[kkŭm] či *[kkŏm] místo [kkum] „sen“ – souvislost s hypotézou 2; 주머니 *[čumoni] místo [čumŏni] „kapsa“ – hypotéza 1), tak v souhláskách (파견 *[pchagjŏng] místo [pchagjŏn] „vyslání“ – hypotéza 6), a to i v trojkontrastu. Například ve slově 아가씨 [agassi] „slečna“ byla sledována výslovnost intenzivního ㅅ [ss], ve kterém studenti vůbec nechybovali, zato často vyslovovali ㄱ [k] jako *[kch] nebo *[kk] – *[akchassi], *[akkassi]. Podobně ve slově 파견 [pchagjŏn] „vyslání“ nechybovali jen ve sledovaném ㅍ [pch], ale též v prostém ㄱ [k] – *[pchakchjŏn] či *[pchakkjŏn], ve slově 배추 [pächchu] „čínské zelí“, kde byla sledována výslovnost ㅈ [čch], nesprávně vyslovovali i ㅍ [p] – *[pchächchu] apod.

4. Slova zaměřená na výslovnost ㄹ /l/ v různém hláskovém okolí

Čtvrtý řádek tvořilo osm slov, ve kterých se objevilo ㄹ, jehož výslovnost se odvíjí od jeho pozice ve slově. Dvakrát se nacházelo mezi vokály, kde se vyslovuje jako jednokmitné [r] (v IPA [r]), dvakrát ve finále před pauzou, kde je správná výslovnost [l]. V jedné položce se vyskytlo na začátku slova, kde by se měla výslovnost co nejvíce přizpůsobit originálu, jelikož se ve většině případů jedná o slova přejatá (v diagnostickém testu 러시아 [rösia] „Rusko“). Ve dvou položkách se ㄹ vyskytlo pře dalším ㄹ, což vede k výslovnosti gemináty [ll], a v jedné ve finále před následujícím konsonantem, kde se vyslovuje jako [l].¹⁵³

¹⁵³ S výjimkou kdy po ㄹ následuje ㅎ [h], viz 2.2.1.

Výsledky

Celkově tato část přinesla 256 (8 x 32) odpovědí, z nichž pouze 9 bylo chybných, což představuje zanedbatelných 3,5 %. Všechny chyby se objevily tam, kde měla být vyslovena gemináta – 알리다 [allida] „oznámit“ vyslovovali jako *[arida] (7krát), 빨리 [ppalli] „rychle“ jako *[ppari].

5. Slova zaměřená na výslovnost ㅎ /h/ v různém hláskovém okolí

Pátý řádek tvořilo sedm slov obsahujících souhlásku ㅎ /h/ v pozicích, v nichž nedochází k aspiraci ani elizi. Laryngální frikativa ㅎ /h/ se tedy vyskytla pouze na začátku slov, kde může být její výslovnosti mírně ovlivněna následujícím vokálem (viz 2.2.1), či uprostřed po sonorách, kde dochází pouze k oslabování její výslovnosti (viz 2.2.1 a 2.4.1.1).

Výsledky

Získala jsem 224 (7 x 32) odpovědí, z nichž pouze osm bylo chybných (3,6 %). V několika málo případech došlo k vypuštění [h] jak v iniciále slova (např. *[jaŋgi] místo 향기 [hjaŋgi] „vůně“; *[jogwa] místo 효과 [hjogwa] „účinek“), tak uprostřed po sonoře (*[jŏŋwa] místo 영화 [jŏnghwa] „film“), kde sice dochází k oslabení výslovnosti [h], ale úplná elize není ortoepická.

Diskuze

Výsledky produkce slov zaměřených na výslovnost korejských souhlásek [l], [r] a [h] ukázaly, že tyto hlásky nečiní českým studentům velké potíže, nepředpokládala to ani jedna z hypotéz. Kuriózní situace nastala u slova 결혼 [kjŏrhon] „svatba“, které bylo mezi lexémy sledující výslovnost [h] a ve kterém respondentem neudělali ve výslovnosti sledované hlásky žádnou chybu. Pokud by ale bylo slovo zařazeno do čtvrtého řádku mezi slova zaměřená na výslovnost ㅎ, byly by do statistiky zaznamenány hned čtyři chyby kvůli nesprávné výslovnosti *[kjŏlhon]. Někteří studenti totiž opomněli, že výslovnost ㅎ před laryngálním ㅎ [h] je [r]. A přestože pro Korejce je [l] a [r] pouze alofonem téhož fonému, rodilé mluvčí tuto odchylku vnímaly a zaznamenávaly jako chybu. I takováto drobná zjištění, že studenti při výslovnosti ㅎ nejčastěji chybují v geminátách či před ㅎ mohou učitele vést k tomu, aby se na daný jev při fonetickém nácviku zaměřil.

6. Slova zaměřená na výslovnost nazálních finál

V šestém řádku bylo soustředěno šest slov obsahujících nazálu ve finále. Každá (ㅇ /ng/, ㄴ /n/ a ㅁ /m/) byla obsažena ve dvou lexémech.

Výsledky

Získala jsem 192 odpovědí (6 x 32), z nichž chybných bylo pouze sedm (3,7 %). Třikrát bylo \circ [ŋ] zaměněno za \sphericalangle [n] (2x 호랑이 [horaŋi] „tygr“ za *[horani]; 1x 콩 [koŋ] „míč“ za *[kon]), dvakrát □ [m] za \sphericalangle [n] (2x 부담 [pudam] „břemeno“ za *[pudan]). Dále pak došlo k jedné záměně \sphericalangle [n] za \circ [ŋ] (우산 [usan] za *[usaŋ]) a k jedné \sphericalangle [n] za \neg [k] (준비 [čunbi] „příprava“ za *[čukpi]), kterou však považuji spíše za záměnu grafému \sphericalangle a \neg , která je u studentů začátečníků velmi častá.

Zajímavou chybou, kterou rodilé mluvčí zaznamenávaly, ale nepromítla se do statistiky, protože k ní nedošlo přímo ve sledované finále, je nesprávná výslovnost sekvence \circ [ŋ] + \circ [i] či \circ [ŋ] + \neg [ki]. Několik studentů vyslovilo slovo 호랑이 [horaŋi] „tygr“ jako *[horaŋgi] a naopak slovo 향기 [hjaŋgi] „vůně“ jako *[hjaŋi]. Tyto chyby lze přičítat i vlivu ČVTK, která přepisuje korejské \circ jako *ng*, což může vést k nepřesnostem na švech výše uvedených sekvencí (např. místo velárního [ŋ] se vysloví [n] + [g] apod.) Jinak řečeno z přepisů pomocí ČVTK není u výše uvedených slov transparentní, jak mají být vyslovena. Z transkripce v ČVTK horangi (호랑이 „tygr“) nepoznáme, zda se má slovo vyslovit *[horan-gi] nebo [horaŋ-i]. Z hodnocení rodilých mluvčí však nebylo pochyb o tom, jak dané slovo slyšely. Zaznamenávaly totiž chybnou výslovnost v *hangŭlu*, což je jednoznačné (srov. [호랑이] vs. *[호랑기], *[호랑기]).

7. Slova zaměřená na výslovnost implozivních finál [kʰ], [tʰ], [pʰ]

V sedmém řádku bylo osm slov obsahující ve finále implozivně vyslovenou závěrovou hlásku [kʰ], [tʰ] nebo [pʰ]. Dvě z položek se zaměřovaly na implozivní [kʰ] a dvě na [pʰ]. Implozivní [tʰ] reprezentovaly čtyři lexémy, protože se jím zvukově realizuje více korejských grafémů, resp. je alofonem celé řady korejských fonémů (viz 2.4.1.1 tab. 29). Sledována byla jak implozivní výslovnost před pauzou, tak implozivní výslovnost před plozivou či afrikátou, která spouští jejich intenzifikaci (viz 2.4.1.1).

Výsledky

Z tohoto řádku jsem získala 256 (8 x 32) odpovědí, z nichž 45 bylo chybných, což odpovídá 17,6 %. Chyby byly poměrně vyrovnaně rozloženy mezi všechny tři implozivní hlásky ([kʰ] – 18,8 %; [tʰ] – 16,4 %; [pʰ] – 18,8 %), relativně vyvážená byla i chybovost při výslovnosti implozivy před pauzou (26 chyb) a před následující souhláskou (19 chyb).

Při výslovnosti implozivních finál [kʰ], [tʰ], [pʰ] se objevovalo několik typů chyb. Níže jsou uvedeny podle četnosti.

- 1) Nebylo uplatněno fonologické pravidlo o neutralizaci kody (finály).
- 2) Finála vůbec nebyla vyslovena (absence finály).

3) Byla vyslovena zcela jiná finála (záměna finály).

4) Při výslovnosti došlo k detenzi, byla vyslovena exploziva.

Zajímavé je, že k neuplatnění neutralizace kody a k explozivní výslovnosti docházelo častěji u finál před pauzou, k výslovnosti jiné finály či k absenci finály docházelo častěji před nadcházejícím konsonantem. Příklady jednotlivých typů chyb uvádí tabulka 58.

Tabulka 58 – Příklady chyb při výslovnosti implozivních finál [kʰ], [tʰ], [pʰ]

Typ chyby	Příklad	Počet chyb
Neuplatněna neutralizace kody	밭 [patʰ] „pole“ x *[patch]; 부엌 [puökʰ] „kuchyň“ x *[puökch]; 잎 [ipʰ] „list“ x *[ipch]; 옷 [otʰ] „oblečení“ x *[os]	16
Absence finály	밭 [patʰ] „pole“ x *[pa], *[pcha]; 겪다 [kjökʰtta] „prožít“ x *[kjöda]	12
Záměna finály	밭 [patʰ] „pole“ x *[pakch]; 부엌 [puökʰ] „kuchyň“ x *[puötʰ]; 겪다 [kjökʰtta] „prožít“ x *[kjötʰtta]	10
Explozivní výslovnost	밭 [patʰ] „pole“ x *[pat]; 부엌 [puökʰ] „kuchyň“ x *[puök]; 옷 [otʰ] „oblečení“ x *[ot]	7
Celkem		45/256
Procenta		17,6 %

Diskuze

Zajímavé bylo, jak zaznamenávaly nesprávnou výslovnost rodilé mluvčí. Přepis v *hangŭlu* totiž podobně jako ČVTK neodráží rozdíl mezi implozivní a explozivní výslovností. Pokud chtěly zaznamenat chybnou explozivní výslovnost (často i bez zneutralizované kody), využívaly i přepisy, které nejsou v *hangŭlu* přípustné. Například v pokynech pro hodnotitele bylo uvedeno, že správná výslovnost slova 잎 [ipʰ] „list“ je [입]. Záznam chybné nezneutralizované explozivní výslovnosti rodilými mluvčími byl rozmanitý – *[잎/이프/입프/이프] ([ipch/i-pchŭ/ip-pch/i-pch]).

I u dalších nesprávně vyslovených slov je z hodnocení rodilých mluvčí patrné, jak obtížné pro ně bylo někdy zaznamenat, co slyšely. Vnímaly nepřesnost, ale nebyly ji schopné vhodně foneticky zachytit. Například nesprávnou výslovnost slova 닫다 [tatʰtta] „zavřít“ u jednoho konkrétního studenta zaznamenaly rodilé mluvčí různými způsoby – *[따다/다다/다타] ([ttada/tada/tatcha]).

Za pozornost také stojí, že v případě implozivní finály před následující souhláskou rodilé mluvčí citlivě vnímaly rozdíl ve výslovnosti implozivní hláska + následně intenzifikovaný konsonant vs. výslovnost samostatné intenzivy. Například u výše uvedeného slovesa 닫다 [tatʰtta] „zavřít“ zaznamenávaly jako chybnou výslovnost *[따따] ([tatta]), z čehož plyne, že navzdory neuskutečněné detenzi nelze výslovnost implozivní finály zcela vypustit ani tam, kde následuje zintenzifikovaná samohláska.

Jedna z hodnotitelek slyšela nedostatečnou implozi ve výslovnosti českých studentů mnohem častěji než ostatní. Pokud nenašla pro své hodnocení oporu, nepromítlo se to do statistiky, avšak celkové výsledky této části (téměř pětina chybných odpovědí) potvrzují hypotézu 8, která z hlediska produkce tvrdí, že čeští studenti tíhnou k nekorejské explozivní výslovnosti. Faktem je, že ne všechny chyby byly způsobeny pouze detenzí (výslovnost jiné finály či absence finály viz tabulka 58), ale je potřeba si uvědomit, že při nesprávné výslovnosti způsobené neuplatněním neutralizace kody také dochází k explozivní výslovnosti, jinak by nebylo slyšet, že neutralizace neproběhla.

Rodilé mluvčí často zaznamenávaly nesprávnou výslovnost tam, kde po finále [kʰ], [tʰ], [pʰ] měla následovat napjatě vyslovená hláska, ale studenti vyslovili prostou znělou či aspirovanou. Jelikož tyto chyby nebyly přímo ve výslovnosti sledované implozivní finály, neodrazily se ve statistice, ale rodilé mluvčí na ně ve svých záznamech jednoznačně negativně reagovaly. Například jako nesprávnou označovaly výslovnost slova 단다 [tatʰtta] „zavřít“ jako *[tatʰtcha], 잊지만 [itʰččiman] „zapomene, ale“ jako *[itʰčchiman] apod. Pokud by toto neuplatnění obligatorní intenzifikace po implozivní závěrové finále bylo započítáno do nesprávných odpovědí, chybovost by se značně zvýšila.

8. Slova zaměřená na výslovnost spřežkových finál před pauzou nebo následující samohláskou

V osmém řádku četli studenti 11 korejských slov, z nichž každé obsahovalo jednu z 11 korejských spřežkových finál před pauzou nebo před následujícím konsonantem. Sledování jednotlivých spřežkových finál nebylo z hlediska pozice vyrovnané jako u finál jednoduchých, protože některé z nich se vyskytují pouze ve slovesném kmeni, tudíž nikdy nestojí před pauzou (konkrétně ㅁ /lp/, ㄴ /ndž/, ㄹ /nh/, ㄺ /lh/, ㄻ /ltch/).

Výsledky

Celkem bylo získáno 352 (11 x 32) odpovědí, z nichž 90 bylo chybných z hlediska výslovnosti samotné finály, což představuje 25,6 %. Opět je možné použít taxonomii chyb vytvořenou výše (viz tab. 58 – neuplatnění neutralizace kody, absence finály, záměna finály, explozivní výslovnost). U spřežkových finál pak lze pozorovat ještě jeden typ chyby, tzv. nesprávnou finálu, která se od záměny liší tím, že je vyslovena nesprávná část spřežky, kdežto u záměny je vyslovena úplně jiná hláska.

Typy chyb s příklady a jejich četnost shrnuje tabulka 59. Nejčastější chybou u spřežkových finál bylo vyslovení nesprávné finály (50krát), následovala záměna finály (26krát). Výrazně méně chyb v porovnání s výslovností jednoduchých finál vznikalo neuplatněním neutralizace kody (12krát), což signalizuje, že si většina studentů v dané fázi jazykové akvizice

již zvykla na to, že vyslovit v korejské slabice dvě souhlásky za sebou je nepřirozené, resp. nepřípustné. Zanedbatelná byla absence finály (1krát) i explozivní výslovnost (1krát).

Tabulka 59 – Příklady chyb při výslovnosti spřežkových finál

Typ chyby	Příklad	Počet chyb
Nesprávná finála	읽다 [ik`tta] „číst“ x *[iltta]; 읊다 [üp`tta] x *[ültta]; 넓다 [nöltta] „být široký“ x *[nöp`tta]; 삶 [sam] „život“ x [sal]	50
Záměna finály	값 [kap`] „cena“ x *[kat`]; 읽다 [ik`tta] „číst“ x *[it`tta]; 못 [mok`] „podíl“ x *[mot`], 싫다 [siltcha] „být protivný“ x *[sit`tta]	26
Neuplatněna neutralizace kody	못 [mok`] „podíl“ x *[moks]; 앉다 [antta] „posadit se“ x *[andžtta]; 넓다 [nöltta] „být široký“ x *[nölptta]	12
Absence finály	외국 [ögol] „cítěvdomost“ x *[ögo]	1
Explozivní výslovnost	값 [kap`] „cena“ x *[값ㅍ/값] ¹⁵⁴	1
Celkem		90/352
Procenta		25,6 %

Na chybovost při výslovnosti spřežkových finál lze ale pohlížet v širším slova smyslu. Jak bylo výše zmíněno, řada z nich nestojí nikdy před pauzou, a pokud následuje konsonant, spouští určité fonologické procesy, konkrétně intenzifikaci či aspiraci.¹⁵⁵ Pokud by za chybu byla považována nejenom špatná výslovnost samotné spřežky, ale i neuplatněné následného obligatorního fonologického procesu, chybovost by se prudce zvýšila na 44,0 % (o dalších 65 chyb).

Příklady chybné výslovnosti vzniklé neuplatněním fonologického procesu

- a) 앉다 [antta] „posadit se“ x *[anda] (bez intenzifikace)
- b) 핥다 [haltta] „lízat“ x *[halda/haltcha] (bez intenzifikace)
- c) 싫다 [siltcha] „být protivný“ x *[silda/siltta] (bez aspirace)
- d) 앓다 [antcha] x *[anda/antta] (bez aspirace)

Zajímavé je, že u některých slov k opomíjení fonologického procesu docházelo, u jiných ne. Například u slovesa 읊다 [üp`tta] „recitovat“ na intenzifikaci nezapomínali, ani když vyslovili nesprávnou nebo zcela jinou finálu *[ültta/üt`tta]. Avšak sloveso 넓다 [nöltta] „být široký“ studenti často vyslovovali jako *[nöldda]. Tuto skutečnost si lze vysvětlit vlivem jiného známého lexému, v tomto případě frekventovaného slovesa 놀다 [nolda] „hrát si/bavit se“, se kterým se v této fázi jazykové akvizice již pravděpodobně setkali.

¹⁵⁴ Opět je vidět, jak obtížný byl pro RM záznam explozivní výslovnosti.

¹⁵⁵ Podobný jev se vyskytl i při výslovnosti implozivních finál [k`], [t`], [p`], která spouští intenzifikaci následující plozivy či afrikáty. Tam chyby v neuplatnění fonologického procesu nebyly do statistiky započítány, protože je méně zřejmé než u spřežkových finál, zda studenti opomněli realizovat fonologický proces, nebo jen chybovali ve výslovnosti intenzivní hlásky.

Závěrem lze konstatovat, že chybovost při výslovnosti spřežkových finál byla výrazně vyšší než při výslovnosti jednoduchých finál, zvláště při započítání případů, kdy nedošlo k uplatnění příslušného fonologického procesu. Vysokou chybovost z velké části přisuzuji tomu, že některé spřežkové finály jsou v korejštině ojedinělé a lexémy, které je obsahují, nepatří do základní slovní zásoby. Ačkoli byli všichni testovaní studenti na počátku jazykového studia se spřežkovými finály seznámeni, je velmi pravděpodobné, že s některými slovy, která je reprezentují, se během testu setkali poprvé.

9. Slova zaměřená na výslovnost spřežkových finál před samohláskou, vázání

Poslední řádek slov zaměřených na souhlásky sledoval lexémy se spřežkovou finálou, po které následoval vokál. Spřežka se tak dostala do silné intervokální pozice, ve které neprobíhá neutralizace finály, ale vázání, tj. první složka spřežky se stane finálou příslušné slabiky a druhá složka se vysloví jako iniciála slabiky následující.¹⁵⁶ Vázání je nejfrekventovanějším fonologickým procesem probíhajícím v korejštině (viz ukázka v úvodu).

Výsledky

Tento řádek obsahoval devět položek. Bylo získáno 288 odpovědí (9 x 32), z nichž 48 bylo chybných (16,7 %). Většina chyb byla způsobena tím, že studenti vyslovili jenom jednu část spřežky (35krát, viz a), b), c), d)). Ojediněle se stalo, že vyslovili zcela jinou finálu (8krát, viz e), f)).

Výjimkou z modelu, kdy se první složka spřežky stane finálou příslušné slabiky a druhá složka se vysloví jako iniciála slabiky následující, jsou spřežky ㄴㅎ /nh/ a ㄹㅎ /lh/, u kterých dochází před samohláskou k obligatorní elizi ㅎ [h]. V diagnostickém testu bylo zastoupeno pouze slovo se spřežkou ㄹㅎ /lh/ 씹어요 [sirŏjo] „nemá to rád“. Elizi v něm nerealizovalo pět studentů (viz g)).

Příklady chyb při výslovnosti spřežkových finál v intervokální pozici

- a) 값이 [kap-si] „cena“ x *[ka-si] (vyslovena jenom jedna část spřežky)
- b) 삶에 [sal-me] „v životě“ x *[same/sale] (vyslovena jenom jedna část spřežky)
- c) 넓은 [nŏl-bŭn] „široký“ x *[nŏ-rŭn/nŏ-bŭn] (vyslovena jenom jedna část spřežky)
- d) 읽어요 [il-gŏjo] „čtu“ x *[i-rŏjo] (vyslovena jenom jedna část spřežky)

¹⁵⁶ Stejný fonologický proces se děje i u jednoduchých finál, které se dostanou do intervokální pozice. Rozdíl je v tom, že zatímco u spřežkových finál dochází k rozdělení spřežky na finálu a iniciálu dvou po sobě jdoucích slabik, u jednoduchých finál příslušná slabika (ne slabičný znak!) o finálu přichází, protože ta se vázáním stane iniciálou slabiky následující (př. 한국어 <han-guk-ŏ> → [han-gu-gŏ]).

- e) **핳았어오** [hal-tchassöjo] „lízal“ x *[han-tchassöjo] (vyslovena jiná hláska)
 f) **읷어** [ül-pchö] „recituj“ x *[üm-mö] (vyslovena jiná hláska)
 g) **싫어오** [sir-öjo] „nemám to rád“ x *[sir-höjo] (neralizována elize **ㅎ** [h])

Diskuze

Ve řádcích 6–9 byla sledována výslovnost korejských finál. Ukázalo se, že nazální finály studentům činí minimální potíže (chybovost 3,7 %), takže nedošlo k potvrzení hypotézy 6, která předpokládá, že studenti budou chybovat zvláště v produkci ㄴ [n] a ㅇ [ŋ], protože nejsou v mateřském jazyce zvyklí tyto hlásky rozlišovat. Pokud se dostatečně soustředí, nečiní jejich výslovnost potíže navzdory tomu, že v hodinách při nižším soustředění často pozorují opak (např. **가방** [kaban] „taška“ x *[kaban], **고향** [kohjan] „rodiště“ x *[kohjan] apod.; největší problémy pak ve slovech, která obsahují obě dvě nazály – **냉면** [näŋmön] „studené nudle“ x *[näŋmön], **칭찬** [čchiŋčchan] x *[čchinčchan], *[čchiŋčchan], *[čchinčchan] apod., protože rychlé přehození z jedné nazály na druhou je pro české studenty artikulačně značně náročné).

Výrazně vyšší byla chybovost při výslovnosti jednoduchých obstruentních finál (17,6 %) a ještě vyšší při výslovnosti spřežkových finál (25,6 %). Odlišný byl typ chyb, kterých se studenti dopouštěli. Zatímco u jednoduchých finál nejčastěji opomíjeli neutralizaci kody či vyslovovali explozivně, u spřežkových finál nejčastěji vyslovili nesprávnou (nedominantní) souhlásku ze spřežky či hlásku zcela jinou. Chybovost ve výslovnosti finál by značně vzrostla, pokud by do ní byla započítána nesprávná výslovnost související s neuplatněním obligatorních fonologických procesů spouštěných implozivní výslovností a přítomností **ㅎ** /h/.

Věty zaměřené na souhlásky

V poslední části oddílu zaměřeného na souhlásky přečetli studenti pět vět. Hodnotitelé opět měli pokyn zaměřit se cíleně na souhlásky. Zaznamenávali však veškerou chybnou výslovnost, takže v tabulce 60 jsou výsledky stejně jako v jiných oddílech zaměřených na celé věty uspořádány z hlediska správnosti celých vět.

Výsledky

V této části bylo získáno celkem 160 položek (5 x 32), z toho 112krát přečetli studenti celou větu správně, což odpovídá 70,0 % (viz tabulka 60).

Tabulka 60 – Výsledky produkce celých vět zaměřených na souhlásky (tabulka ukazuje, kolik vět studenti přečetli zcela správně)

Věta	UK	CHP	UP	Celkem	
너무 바쁘고 피곤해요. [nõmu pappũgo pchigönhäjo] „Jsem moc zaneprázdněný a unavený.“	5/6	4/5	13/21	22/32	68,8 %
버스를 다 타야 돼요? [põsũrũl ta tchaja twäjo] „Musí jet všichni autobusem?“	5/6	4/5	19/21	28/32	87,5 %
사과가 싸서 많이 샀어요. [sagwaga ssasõ mani sassõjo] „Jablka jsou levná, a tak jsem jich koupil hodně.“	6/6	4/5	14/21	24/32	75,0 %
이 김치찌개 진짜 맛있어요. [i kimčičičigä činčča masissõjo] „Ta kimči polévka je opravdu vynikající.“	5/6	3/5	16/21	24/32	75,0 %
키 크고 까만 바지 입은 분이 누구예요? [kchi kchũgo kkaman padži ibũn puni nugujejo] „Kdo je ten vysoký člověk v černých kalhotách?“	4/6	3/5	7/21	14/32	43,8 %
Celkem	25/30	18/25	69/105	112/160	
Procenta	83,3 %	72,0 %	65,7 %		70,0 %

Distribuce souhlásek ve větách byla nerovnoměrná. Chyby u souhlásek, kde se neočekávala problematická výslovnost, byly ojedinělé, způsobené nesprávnou volbou alofonu, resp. neuplatněním fonologického procesu (a), b), c), d)).

- a) 피곤해요 [pchigönhäjo] „jsem unavený“ x *[pchikönhäjo/pchikkönhäjo]
(neznělá výslovnost mezi samohláskami místo znělé, RM zaznamenávají jako intenzivu)
- b) 입은 [ibũn] „oblečený“ x *[ip-ũn] (nerealizováno obligatorní vázání)
- c) 많이 [mani] „hodně“ x *[manhi] (vysloveno [h] bez ohledu na elizi)
- d) 맛있어요 [masissõjo] x *[mat-issõjo] (neutralizace kody v intervokální pozici)

Každá z vět byla více či méně koncentrována na jednu skupinu hypoteticky problematických souhlásek, které tvoří fonologické opozice prostá-napjatá-aspirovaná (hypotéza 5). Z výsledků lze konstatovat, že se hypotéza potvrdila, protože většina chyb ve větách byla způsobena záměnou za fonologicky opozitní hlásky v rámci těchto skupin. Nejproblematictější se opět ukázaly opět intenzivy. ㄱ [kk] ve slově 까만 [kkaman] „černý“ studenti ve 13 případech přečetli jako *[kchaman], ㅍ [pp] ve slově 바쁘고 [pappũgo]

„být zaneprázdněný a“ jako *[papchŭgo] (5krát) a ㅍ [čč] ve slově 진짜 „opravdu“ [čičča] jako *[čičcha] (3krát) nebo *[čindža] (1krát) a ve slově 찌개 [ččigä] „hustá polévka“ jako *[ččigä] (1krát).

Jedinou intenzivou, ve které se vyskytlo méně chyb než v prosté souhlásce bylo ㅍ [ss]. U této dvojice naopak studenti inklinovali k výslovnosti napjatého i tam, kde mělo být prosté. Podobný jev bylo možné pozorovat i u výslovnosti izolovaných slabik, kde k záměně prosté frikativy [s] za napjatou došlo ve 46,5 % případů, k opačné záměně jen v 6,3 % případů. Čeští studenti zřejmě inklinují k výslovnosti ostřejšího [ss], než je korejské prosté. I tak ale docházelo ke směšování – napjaté místo prostého vysloveno 5krát, prosté místo napjatého 3krát. Intenziva ㅌ [tt] nebyla ve větách zastoupena.

Chybná výslovnost prosté hlásky se vyskytla u kromě zmíněného ㅍ [s] také u ㅍ [p] ve slově 파뿌고 [pappŭgo] „je zaneprázdněný a“ vs. *[pchappŭgo] či *[ppappŭgo] (celekm 3krát) a jedenkrát bylo nesprávně vysloveno slovo 다 [ta] „všichni“ jako *[tcha] a 파지 [padži] jako *[pačchi].

Aspiráty byly ve větách obsaženy všechny po jedné, pouze ㅋ [kch] dvakrát. Chybná výslovnost se objevila pouze jednou u tvaru slova „jet“ 타야 [tchaja] x *[ttaja], což koresponduje s výsledky předchozích částí, kde se ukázalo, že čeští studenti vyslovují korejské aspirované hlásky signifikantně a způsobem, který rodilí mluvčí tolerují.

Diskuze

Při produkci vět se z hypotéz vztahující se k výslovnosti souhlásek potvrdila pouze hypotéza 5 předpokládající problémy při výslovnosti prostých, napjatých a aspirovaných hlásek. Chybovost se vyskytla v pořadí napjaté → prosté → aspirované.

Hypotéza 6 týkající se směšování výslovnosti [n] a [ŋ] ve finále se nepotvrdila, především protože se ve větách v pozici finály objevilo pouze [n] (4krát), přičemž ani jednou nestálo před velární hláskou, kde by čeští studenti mohli inklinovat k výslovnosti [ŋ].

Ve větách se rovněž neobjevily souhlásky v pozici, kde je potřeba vyslovit implzivní finálu, u které předpokládá problémy hypotéza 8. Vlivem připojování partikulí, sufixů a koncovek totiž docházelo k vázání, ve kterém studenti ale také občas chybovali (př. 맛있어요 [ma-sissŏjo] „je chutný“ x *[mad-issŏjo]; 입은 [i-bŭn] „oblečený“ x *[ip-ŭn]; 분이 [pu-ni] „osoba“ x *[pun-i]).

Kromě vázání se objevily i výslovnostní chyby související s neuplatněním či nadbytečným uplatněním jiných fonologických procesů (př. 땀이 [mani] x *[manhi] nerealizovaná obligatorní elize /h/; 입은 [i-bŭn] „oblečený“ x *[imnŭn] – nazalizace pod vlivem

jiného tvaru téhož slovesa) či chyby v samohláskách (크고 [kchŭgo] „je velký a“ x [kchŏgo] – hypotéza 2; 파뿌고 [pappŭgo] „je zaneprázdněný a“ x *[papko/papkko] – hypotéza 2 a 7).

Stejně jako u vět zaměřených na samohlásky byly věty zaměřené na souhlásky velmi podobné těm, které se objevily v percepčním testu. Při porovnání úspěšnosti z hlediska percepce a produkce vycházejí výrazně lepší výsledky při produkci (srov. tabulka 46 a 60 – 36,7 % vs 70 %).

Zajímavé je také povšimnout si, že výsledky produkce vět zaměřených na souhlásky dopadly hůře než výsledky vět zaměřených na samohlásky (správnost 70,0 % vs 85,6 %), což je ve shodě s výsledky percepčního testu (36,7 % vs 44,5 %).

Závěrem lze tedy konstatovat, že pro české studenty korejštiny je obecně snazší korejských hlásek docílit ve vlastní výslovnosti než je zachytit při recepci a že se jim to lépe daří u samohlásek než u souhlásek.

4.5.3 Fonologické procesy

Třetí oddíl produkčního diagnostického listu sledoval uplatňování fonologických procesů ve výslovnosti a byl rozdělen do dvou částí. V první četli studenti jednotlivá slova, ve druhé celé věty (podrobněji viz struktura diagnostického listu 4.4.1).

Slova zaměřená na fonologické procesy

Jak již bylo popsáno v kapitole 4.4.1, v této části studenti četli 34 slov, ve kterých probíhají různé asimilace či další fonologické procesy. Pro přehlednost byly lexémy rozděleny do pěti řádků. V prvním byla slova s aspirací, ve druhém s intenzifikací a palatalizací, ve třetím s lateralizací, ve čtvrtém s nazalizací a v pátém se zbylými fonologickými procesy, jako je elize či oslabená výslovnost ㅎ /h/ a epenteze ㄴ [n] s následnou regresivní nazalizací.

Při zpracování výsledků produkce slov s fonologickými procesy se hodnotitelé nepotýkali s problémy jako u percepčního testu, kdy se ukázalo, že testovat znalosti fonologických procesů je značně irelevantní, protože z velmi různorodých studentských zápisů slyšeného není vždy jednoznačné, co studenti ve skutečnosti slyšeli a zda daný fonologický proces znají či neznají (viz 4.2.3). Při produkci bylo naopak jednoznačně vyhodnotitelné, zda student fonologický jev při výslovnosti slova zohlednil či ne. Proto jsem výsledky v této části vyhodnoceny jako v jiných částech z hlediska chyby (ne správnosti zápisu celého slova jako v percepčním testu), přičemž za chybu je považována pouze nesprávná výslovnost ve sledovaném jevu.

Výsledky

V této části bylo získáno 1088 (34 x 32) odpovědí, z nichž 482 bylo chybných, což odpovídá 44,3 %. Za chybu bylo považováno slovo, ve kterém nebyl uplatněn daný fonologický proces. Na chyby v jiných hláskách nebyl brán ohled, byly však monitorovány a jsou zmíněny v diskuzi. Výsledky produkce slov zaměřených na fonologické procesy shrnuje tabulka 61.

Tabulka 61 – Výsledky produkce slov zaměřených na fonologické procesy (tabulka je řazena sestupně podle výsledků v rámci jednotlivých fonologických procesů; číslo před lomítkem uvádí počet chybných odpovědí, za lomítkem počet respondentů; poslední dva řádky udávají počet všech chybných odpovědí z celkového počtu odpovědí v rámci jednotlivých skupin)

Fonologický jev	Slovo	UK	CHP	UP	Celkem		
Vkládání [n]	색연필 [säŋjõnpchil] „pastelka“	5/6	4/5	20/21	29/32	90,6 %	55/64 86,0 %
	꽃잎 [kkonnip] „květinové listy“	4/6	4/5	18/21	26/32	81,3 %	
Palatalizace	말이 [madži] „prvorozený“	6/6	5/5	18/21	29/32	90,6 %	46/64 71,9 %
	붙이다 [pučchida] „nalepit“	3/6	4/5	10/21	17/32	53,1 %	
Lateralizace	사물놀이 [samullori] „hra na 4 bubny“	5/6	4/5	17/21	26/32	81,3 %	70/128 54,7 %
	곤란하다 [kollanhada] „být nepříjemný“	5/6	4/5	11/21	20/32	62,5 %	
	권리 [kwõlli] „právo“	4/6	3/5	6/21	13/32	40,6 %	
	전라 [čõlla] „Čõlla“ (provincie)	1/6	3/5	7/21	11/32	34,4 %	
Nazalizace	대학로 [tähaŋno] „Tähangno“ (ulice)	4/6	4/5	15/21	23/32	71,9 %	167/320
	먹는 [mõŋnũn] „který jí“	4/6	3/5	13/21	20/32	62,5 %	
	강릉 [kaŋnũŋ] „Kangnũng“ (město)	3/6	3/5	13/21	19/32	59,4 %	
	합리적인 [hamnidžõgin] „racionální“	1/6	4/5	12/21	17/32	53,1 %	
	밥만 [pamman] „jenom rýže“	3/6	3/5	10/21	16/32	50,0 %	

	백만 [päŋman] „sto“	3/6	2/5	11/21	16/32	50,0 %	52,2 %
	받는데 [pannūnde] „dostává“	1/6	3/5	11/21	15/32	46,9 %	
	음력 [ŭmnjök] „lunární kalendář“	3/6	2/5	10/21	15/32	46,9 %	
	빗물 [pinmul] „dešťová voda“	2/6	2/5	10/21	14/32	43,8 %	
	겁나 [kōmna] „má strach“	3/6	1/5	8/21	12/32	37,5 %	
Aspirace	그렇다 [kūrōtcha] „být takový“	3/6	2/5	16/21	21/32	65,6 %	116/256 45,3 %
	따뜻하다 [ttattūtchada] „být teplý“	3/6	3/5	15/21	21/32	65,6 %	
	잊고 [ilkcho] „zapomenu a“	3/6	3/5	14/21	20/32	62,5 %	
	졸업하다 [čorōpchada] „absolvovat“	2/6	1/5	13/21	16/32	50,0 %	
	축하 [čchukcha] „gratulace“	2/6	2/5	10/21	14/32	43,8 %	
	좋지 [čočchi] „být dobrý“ (před záporkou)	2/6	2/5	9/21	13/32	40,6 %	
	맞히다 [mačchida] „uhodnout“	1/6	2/5	7/21	10/32	31,3 %	
	많지만 [mančchiman] „je hodně, ale“	0/6	0/5	1/21	1/32	3,1 %	
Oslabení [h]	전화 [čonhwa] „telefon“	1/6	1/5	4/21	6/32	18,8 %	10/64 15,6 %
	신혼 [šinhon] „nová svatba“	1/6	1/5	2/21	4/32	12,5 %	
Intenzifikace	듣다 [tūt`tta] „poslouchat“	0/6	2/5	5/21	7/32	21,9 %	18/160 11,3 %
	책방 [čchäkpaŋ] „knihkupectví“	1/6	2/5	2/21	5/32	15,6 %	
	입구 [ip`kku] „vchod“	0/6	1/5	3/21	4/32	12,5 %	

	숙제 [suk'čče] „domácí úkol“	0/6	2/5	0/21	2/32	6,3 %	
	약속 [jak'ssok] „schůzka“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	
Elize [h]	좋아요 [čoaajo] „je dobrý“	0/6	0/5	0/21	0/32	0,0 %	0/32 0,0 %
Celkem		79/204	82/170	321/714	482/1088		
Procenta		38,7 %	48,2 %	45,0 %	44,3 %		

Nejhůře dopadl relativně málo produktivní jev, při němž dochází k epentezi [n] na rozhraní dvou slov v kompozitu či na rozhraní předpony a slova, pokud druhé slovo začíná na [i] či jotovanou samohlásku (viz 2.4.1.2). Jednotlivá slova v kompozitech, která se objevila v testu, patří do základní slovní zásoby (색 [säk'] „barva“; 연필 [jõnpchil] „tužka; 꽃 [kkot'] „květina“; 잎 [ip'] „list“), ale pravidlo v rámci složeniny si většina respondentů neuvědomila, v jevu jich chybovalo 86,0 %.

Na druhém místě v počtu chyb se umístila palatalizace (71,9 %). Jedná se o jev, který je rovněž v korejštině poměrně málo zastoupený, dochází k němu na rozhraní lexikálního a gramatického morfému, pokud je lexikální zakončen na /t, tch/ a gramatický začíná na [i] nebo jotovanou samohlásku. /t, tch/ se pak palatalizuje na [č, čch]. Jinde v testu se objevilo velmi frekventované slovo 같이 [kačchi] „spolu“, u kterého palatalizace způsobovala minimální problémy, avšak v případě méně známých lexémů si už většina studentů fonologické pravidlo neuvědomila. Jedná se o jednoznačný příklad toho, jak znalost lexému ovlivňuje správnou či nesprávnou výslovnost slova, resp. uplatnění fonologického procesu.

Na třetím a čtvrtém místě se zhruba polovinou nesprávně vyslovených položek se umístila lateralizace a nazalizace (54,7 % a 52,2 %), následovala aspirace (45,3 %). U všech tří jevů se jedná o chybovost značně vysokou, přestože zejména nazalizace a aspirace patří v korejštině k velmi častým fonologickým jevům.

U jiného velmi produktivního jevu – intenzifikace – byla naopak chybovost relativně nízká (11,3 %), což bylo možné pozorovat i v jiných částech testu.

Nízká chybovost se ukázala též ve slovech s oslabenou výslovností [h] (15,6 %). Pokud rodilé mluvčí označily chybnou výslovnost, pak vůbec nesouvisela s nedostatečně oslabenou výslovností [h], ale naopak s jeho úplným vypuštěním, což je ve spisovné korejštině neortoepické.

V jediném slově s elizí [h] nechyboval nikdo. Příčinou byl pravděpodobně výběr velmi známého lexému 좋아요 [čoaajo] „je dobrý“, protože v jiných částech testu se chyby v daném jevu

objevovaly (viz nerealizovaná elize ve slově 싫어요 [siröjo] „nemám to rád“ x *[sirhōjo] v podkapitole 4.5.2 apod.)

V případě nesprávné výslovnosti slov s fonologickými procesy se vyskytovalo několik typů chyb. Jednoznačně nejčastěji docházelo k chybám způsobeným vlivem pravopisu. Dále se objevovaly záměny hlásek, vkládání nadbytečných hlásek či naopak absence hlásky (viz příklady níže).

1) Výslovnost pod vlivem pravopisu

Slovo	Správná výslovnost	Chybná výslovnost	Poznámka
축하	[čchuk cha]	[čchuk ha]	Neproběhla aspirace; přečtena finála a následně iniciála [h]
졸업하다	[čor o p ch ada]	[čor ph ada]	Detto; vliv frekventovaného slovesa 하다, které se v jiném hláskovém okolí vyslovuje [hada]
붙이다	[puč ch ida]	[put ch ida]	Neproběhla palatalizace
사물노리	[samullori]	[samul n ori]	Neproběhla lateralizace
음력	[ũm n jök ⁷]	[ũmrjök]	Neproběhla nazalizace
색연필	[s ä n n jönpchil]	[s ä kjöpchil]	Nevloženo [n], neproběhla následná nazalizace

2) Záměna hlásky

Slovo	Správná výslovnost	Chybná výslovnost	Poznámka
합리적인	[ham n idžögin]	[hallidžögin]	Není vysloveno podle pravopisu; k chybě došlo vlivem chybné snahy uplatnit některou z asimilací či chybného přečtení některého z grafému
대학로	[tä h a n o]	[tä h anro]	
겁나	[kö m na]	[kö n na]	
골난하다	[kollan h ada]	[ko n nan h ada]	
밥만	[pam m an]	[pan m an]	

3) Nadbytečná hláska

Slovo	Správná výslovnost	Chybná výslovnost	Poznámka
맞히다	[mač h ida]	[matč h ida]	Aspirace uplatněna, ale ponechána hláska navíc (už zaspírovaná finála)
좋지	[čo č chi]	[čotč ch i]	
축하	[čchuk ch a]	[čchuk ch cha]	

4) Absence hlásky

Slovo	Správná výslovnost	Chybná výslovnost	Poznámka
권리	[kwö l li]	[kwö r i]	Chybí hláska
골란하다	[kollan h ada]	[koran h ada]	

Diskuze

Ohledně fonologických procesů jsem nezformulovala žádnou hypotézu, přesto jsem v podkapitole 2.4.3 a 3.3.3 anticipovala řadu problémů při jejich uplatňování, jelikož jich v korejštině existuje celá řada a jsou jiné než v češtině.

V korejštině existují fonologické procesy velmi frekventované i relativně vzácné, což se projevilo i na výslovnostních obtížích studentů, kdy u méně častých jevů byla chybovost vyšší. Na druhou stranu se nesprávná výslovnost objevovala i u běžných asimilací a u velmi frekventovaných slov (např. 백만 [päŋman] „sto“ x *[päkman]; 먹는 [mõŋnün] „který jí“ x *[mognün/mõnün]; 받는데 [pannunde] „dostává“ x *[panunde]). Je tedy jasné, že s fonologickými procesy je studenty seznamovat hned od počátku studia jazyka, protože bez jejich znalosti se neobejde ani začátečník.

Na závěr uvádím některé další chyby, které rodilé mluvčí při svém hodnocení zaznamenávaly, ale netýkaly se přímo fonologických jevů.

- a) 전라 [čõlla] „čõlla“ x *[čõlla] (hypotéza 1)
- b) 곤란하다 [kollanhada] „být nepříjemný“ x *[kõllanhada] (hypotéza 1)
- c) 음력 [ũmnjök] „lunární kalendář“ x *[imnjök/umnjök] (hypotéza 2)
- d) 빗물 [pinmul] „dešťová voda“ x *[pchinmul] (hypotéza 5)
- e) 겁나 [kõmna] „má strach“ x *[kchõmna] (hypotéza 5)
- f) 강릉 [kangnũŋ] „Kangnũŋ“ x *[kangnũn] (hypotéza 6)
- g) 책방 [čchäkpan] x *[čchäkpan] (hypotéza 6)
- h) 전화 [čõnhwa] x *[čõŋhwa] (hypotéza 6)

V této diskuzi upouštím od srovnání s výsledky paralelní části percepčního testu kvůli již výše zmíněným odlišným přístupům při hodnocení výsledků (percepce hodnocena z hlediska správnosti zápisu celých slov, produkce zaměřena na chybu v cílovém jevu).

Věty zaměřené na fonologické procesy

V druhé části oddílu zaměřeného na fonologické procesy přečetli studenti sedm vět. Proběhlo v nich celkem 27 fonologických procesů – 7x vázání, 7x intenzifikace, 3krát lateralizace a nazalizace, 2x aspirace a elize /h/ a jedenkrát palatalizace, epenteze [n] a oslabená výslovnost [h]. Hodnotitelé měli u každé věty v pokynech uvedeno, na které fonologické jevy se mají zaměřit (viz příloha 3), zaznamenávali však opět veškerou chybnou výslovnost.

Výsledky

V této části si hodnotitelé vyslechli celkem 224 vět (7 x 32), z nichž podle stanovených kritérií bylo zcela správně přečteno pouze 40, což odpovídá 17,9 %. Srovnáme-li výsledek s produkcí vět koncentrovaných na samohlásky a souhlásky (správně 85,6 % a 70,0 %), je očividné, že fonologické procesy významně zvyšují chybovost ve výslovnosti. Výsledky produkce celých vět zaměřených na fonologické procesy shrnuje tabulka 62, kde jsou věty seřazeny postupně od nejvyššího počtu správně přečtených vět. U každé jsou také uvedeny sledované fonologické jevy spolu s konkrétním slovem a údaj, kolikrát se u nich vyskytla nesprávná výslovnost.

Tabulka 62 – Výsledky produkce celých vět zaměřených na fonologické procesy (tabulka ukazuje, kolik vět studenti přečetli zcela správně; u každé věty uvádí sledované fonologické procesy s konkrétním slovem a počtem chyb)

Věta	Přečtena celá správně	Fonolog. proces	Slovo	Počet chyb
어떻게 연락하면 되지요? [öttökche jöllakchamjön tödžijo] „Jak vás mám kontaktovat?“	14/32	Aspirace	어떻게	0/32
		Lateralizace	연락	17/32
밥만 먹지 말고 반찬도 같이 먹어야지. [pamman mök'čči malgo pančchando kačchi mogöjadži] „Nejzte jen rýži, je třeba jíst i přílohy.“	14/32	Nazalizace	밥만	11/32
		Intenzifikace	먹지	2/32
		Palatalizace	같이	1/32
		Vázání	먹어야지	3/32
눈을 감고 이 음료수를 마셔 보세요. [nunül kamkko i ümjnosurül masjö posejo] „Zavřete oči a zkuste se napít tohoto nápoje.“	9/32	Vázání	눈을	0/32
		Intenzifikace	감고	15/32
		Nazalizace	음료수	14/32
강남역 근처는 너무 길어 막혀서 싫어요. [kaŋnamnjök' künčchönün nōmu kiri makchjösö siröjo] „Nesnáším zácpy v okolí stanice <i>Kangnam</i> .“	1/32	Vkladné [n]	강남역	30/32
		Vázání	길이	2/32
		Aspirace	막혀서	20/32
		Elize [h]	싫어요	4/32
일 년 동안 비빔밥만 먹었어요. [illön ttoŋan pibimppamman mögössöjo]		Lateralizace	일 년 동안	32/32

„Jeden rok jedl jenom <i>pibimpap</i> .“	0/32	Intenzifikace Nazalizace	비빔밥만	29/32 26/32
		Vázání	먹었어요	1/32
날씨가 좋아서 사진이 아주 잘 나올 거 같아요. [nalssiga čoasö sadžini adžu čal laol kkö katchajo] „Je hezky, tak se mi zdá, že se fotky povedou.“	0/32	Elize [h]	좋아서	0/32
		Vázání	사진이	1/32
		Lateralizace Intenzifikace	잘 나올 거	32/32 26/32
		Vázání	같아요	2/32
밥도 못 먹고 잠도 못 자고 열심히 공부했어요. [pap`tto mon mök`kko čamdo mot` ččago jölsimhi koŋbuhässöjo] „Nejedl jsem, nespál jsem, jen jsem se pilně učil.“	0/32	Intenzifikace	밥도	4/32
		Nazalizace Intenzifikace	못 먹고	30/32 21/32
		Intenzifikace	못 자고	14/32
		Oslabené [h]	열심히	2/32
		Vázání	공부했어요	0/32
Celkem	40/224			
Procenta	17,9 %			

Pro větší přehlednost uvádím 27 slov s fonologickými procesy zvlášť do tabulky 63. Jsou v ní sdruženy podle typu fonologického procesu, ty jsou pak řazeny sestupně podle celkového počtu chyb.

Tabulka 63 – Přehled výsledků produkce celých vět zaměřených na fonologické procesy podle jednotlivých fonologických procesů

Fonologický proces	Specifikace	Slovo	Chybovost ve slově	Chybovost ve FP
Vkladné [n]	Před jotovanou samohláskou	강남역 [kaŋnamnjökn] „stanice <i>Kangnam</i> “	30/32	30/32 93,8 %
Lateralizace	Přes hranici slov	일 년 [illjön] „1 rok“	32/32	81/96 84,4 %
	Přes hranici slov	잘 나올 [čal laol] „dobře vyjde“	32/32	
	Regresivní	연락 [jöllak`] „kontakt“	17/32	

Nazalizace	Přes hranici slov po záporce	못 먹고 [mon mők'kko] „nemůže jíst a“	30/32	81/128 63,3 %
	Regresivní	비빔밥만 [pibimppamman] „jenom <i>pibimpap</i> “	26/32	
	Progresivní	음료수 [ŭmnjosu] „nápoj“	14/32	
	Regresivní	밥만 [pamman] „jenom rýže“	11/32	
Intenzifikace	Rozhraní slov v kompozitu	비빔밥만 [pibimppam] „ <i>pibimpap</i> “	26/32	108/224 48,2 %
	Po budoucím participiu	나올 거 [naol kkō] „vyjde“	26/32	
	Po obstruentu (obstruent + koncovka)	못 먹고 [mon mők'kko] „nemůže jíst a“	21/32	
	Po slovesném nazálním kmeni	감고 [kamkko] „zavři a“	15/32	
	Přes hranici slov po záporce	못 자고 [mot' ččago] „nemůže spát a“	14/32	
	Po obstruentu (obstruent + partikule)	밥도 [pap'tto] „i rýži“	4/32	
	Po obstruentu (obstruent + přípona)	먹지 [mők'čči] „jíst“ (před záporkou)	2/32	
Aspirace	Regresivní	막혀서 [makchjösō] „protože je ucpaná“	20/32	20/64 31,3 %
	Progresivní	어떻게 [öttökche] „jak“	0/32	
Oslabené [h]	Pozice mezi sonorou a vokálem	열심히 [jölsimhi] „pilně“	2/32	2/32 6,3 %
Elize [h]	Elize kmenového ㅎ	좋아서 [čhoasō] „protože je dobrý“	0/32	4/64 6,3 %
	Elize kmenového ㅎ ze spřežky ㅎ	싫어요 [sirōjo] „nesnáším“	4/32	
		먹어야지요 [mögöjadžijo] „musíte jíst“	3/32	

Vázání	Finála předcházející slabiky přechází do iniciály následující slabiky, pokud začíná samohláskou	눈을 [nunŭl] „oči“ (4. p.)	0/32	9/224 4,0 %
		길이 [kiri] „cesta“ (1. p.)	2/32	
		먹었어요 [mŏgŏssŏjo] „jedl“	1/32	
		사진이 [sadžini] „fotka“ (1. p.)	1/32	
		같아요 [katchajo] „zdá se“	2/32	
		공부했어요 [koŋbuhässŏjo] „studoval“	0/32	
Palatalizace		같이 [kačchi] „spolu“	1/32	1/32 3,1 %

Při porovnání s výsledky produkce izolovaných slov s fonologickými procesy (tabulka 61 vs tabulka 63), lze pozorovat následující.

1) Shodně největší problém činil českým studentům nepřilíš častý fonologický proces, při němž dochází ke vkládání [n].

2) Studenti udělali i ve větách řadu výslovnostních chyb v lateralizaci, nazalizaci a aspiraci. Procentuálně ještě více než v izolovaných slovech, protože dané fonologické procesy se ve větách vyskytly např. i přes hranice slov, na což studenti téměř vůbec nezareagovali.

3) Oproti izolovaným slovům došlo k nárůstu chyb v intenzifikaci, který byl způsoben výskytem intenzifikace i v jiné než typické situaci implozivní obstruent + prostý obstruent, ve které nečiní českým studentům velké potíže. Ve větách se objevila intenzifikace koncovky po slovesném kmeni zakončeném na nazálu (a)), intenzifikace na rozhraní dvou slov v kompozitu (b)) či intenzifikace přes hranici slov (c, d)), což opět řada respondentů nezohlednila.

Příklady:

a) 감고 [kam**kk**o] „zavřete“ x *[kamgo] (intenzifikace koncovky po slovesném kmeni zakončeném na nazálu; 46,9 %)

b) 비빔밥 [pibim**pp**ap] „pibimpap“ x *[pibimbap] (intenzifikace na hranici dvou slov v kompozitu; 90,6 %)

c) 나올 거 [naol **kk**ŏ] „povede se“ x *[naol gŏ] (intenzifikace po budoucím participiu; 81,3 %)

d) 못 자고 [mot' **č**čago] „nemůže spát a“ x *[mot **dž**ago/mot **č**chago] (intenzifikace přes hranici slov; 65,6 %)

4) Oproti izolovaným slovům byla velmi nízká chybovost v palatalizaci (3,1 %), což přičítám zastoupení již zmíněného frekventovaného lexému 같이 [kačchi] „spolu“. U izolovaných slov palatalizaci reprezentovaly méně známá slova.

5) Nízká chybovost byla též při výslovnosti lexémů s elizí či oslabeným [h] (v obou případech jen 6,3 % chyb).

Diskuse

Ze srovnání výsledků produkce vět zaměřených na fonologické procesy s jinými souvisejícími částmi percepčního a produkčního testu vyplývá několik postřehů.

1) Aplikace fonologických procesů ve vyšších promluvových úsecích způsobuje studentům větší problémy, hlavně protože se asimilace mohou vyskytnout i přes hranice jednotlivých slov.

2) Při produkci vět s fonologickými procesy chybují studenti častěji než ve větách zaměřených pouze na samohlásky a souhlásky, což svědčí o obtížnosti fonologických procesů probíhajících v korejštině pro české studenty.

3) Na rozdíl od vět zaměřených na samohlásky a souhlásky, u kterých dopadla produkce lépe než percepce, výsledek produkce s fonologickými procesy byl horší. Vysvětlují si to několika faktory. Zaprvé do percepčního testu byly vybrány kratší jednodušší věty, aby je studenti zvládli uchovat v paměti a zapsat. Zadruhé v percepčním testu nebylo možné ze studentských zápisů znalost některých fonologických procesů vyhodnotit (např. vázání, intenzifikaci – ortografický zápis neprozrazuje, co přesně student slyšel), proto se případné chyby neodrazily v chybovosti. Porovnání výsledků percepce a produkce vět s fonologickými procesy je především vzhledem k obtížnosti vyhodnocení percepce nevypovídající.

4.6 Závěr

V produkčním testu se stejně jako v percepčním ukázalo, že navzdory bohatosti korejského vokálního inventáře činí českým studentům výslovnost korejských samohlásek relativně malé problémy. V produkci dokonce ještě menší (srov. chybovost v samohláskové části u izolovaných hlásek, slov a vět v percepci vs. v produkci – 12,0 %, 21,2 %, 45,5 % vs 6,0 %, 9,1 %, 14,4 %).

Chyby při produkci izolovaných samohlásek a slov byly ojedinělé a korespondovaly s hypotézami 1 a 3, protože se nejčastěji týkaly o-ových vokálů a diftongu 으 /üi/. U slov se u diftongu 으 přidala kromě nesprávné výslovnosti základního alofonu, též chybná výslovnost

související s nerefluktováním proměnlivé zvukové realizace závislé na pozici, hláskovém okolí a gramatické funkci.

Chyby související s hypotézami 2 a 4 se v produkčním testu nepotvrdily. Naopak mimo hypotézy se u některých studentů ve slovech objevila tendence k heterosylabické výslovnosti diftongů a k zanedbávání jotace po souhlásce v iniciále.

Ve větách zaměřených na samohlásky většina chyb s hypotézami týkajícími se samohlásek nesouvisela vůbec. Vysvětluji si to tím, že rodilé mluvčí díky kontextu více tolerovaly drobné výslovnostní odchylky, či je v delším promlučovém úseku ani nepostřehly. Do hodnotících archů zaznamenávaly pouze jasně slyšitelné záměny samohlásek, které se vyskytly hlavně u složených diftongů, což přičítám především nedostatečnému osvojení grafického systému v dané fázi jazykové akvizice.

Oddíl zaměřený na souhlásky byl velice rozsáhlý, celkem bylo potřeba poslechnout 4480 (140 x 32) položek. Při porovnání výsledků percepce a produkce, si lze všimnout, že při výslovnosti souhlásek v izolovaných slabikách vyšla chybovost víceméně stejná (26,2 % vs 27,0 %). Ve slovech a větách se ale studentům mnohem lépe dařilo v produkci.

I při výslovnosti se jednoznačně potvrdila hypotéza 5. Chyby v prostých, napjatých a aspirovaných souhláskách však byly méně vyvážené než u percepce. Studenti opět nejvíce chybovali v intenzivách, aspiráty však vyslovovali spíše správně. Nicméně jako aspiráty vyslovovali často i hlásky itenzivní či prosté. U intenziv se nesprávná výslovnost vyskytla častěji na začátku slov (chybovost se blížila 50 %) a častěji byly zaměňovány za aspiráty. Ze skupin hlásek podle způsobu artikulace byly nejproblematičtější opět afrikáty.

U výslovnosti finál se hypotéza 6 výrazněji nepotvrdila. K záměnám \sqsubset [n] a \circ [ŋ] došlo jen u zanedbatelných 3,7 % případů. Vyšší chybovost byla u implozivních finál od jednoduchých obstruentů, u kterých předpokládá problémy hypotéza 8, a také u spřežkových finál. U slov s jednoduchými obstruentními finály se dopustilo chyby 17,6 % respondentů, přičemž nejčastější chybou byla neuplatněná neutralizace kody a explozivní výslovnost. U slov se spřežkovými finály chybovalo 25,6 % respondentů a nejčastěji byla vyslovena nesprávná část spřežky.

Mimo hypotézy se ukázalo, že některým studentům dělá problémy výslovnost gemináty [ll] či že zapomínají na výslovnost \equiv jako [r] před [h]. A dále tíhnou k nepřesné výslovnosti na hranicích sekvence \circ [ŋ] + \circ [i] či \sqsubset [n] + \rceil [gi], na což může mít vliv nedokonalost ČVTK.

V produkčním testu se dobře ukázalo, jak důležitá je pro správnou výslovnost korejštiny znalost fonologických procesů. Procento správně přečtených vět s fonologickými procesy spadlo na pouhých 17,9 % (srov. věty zaměřené na samohlásky 85,6 % a věty zaměřené na souhlásky 70,0 %). Nejproblematičtější se ukázaly méně časté fonologické jevy jako např. epenteze [n], potíže ale studentům dělaly i frekventované asimilace jako je nazalizace, aspirace, lateralizace.

Výkyvy v chybovosti v rámci stejného typu fonologického procesu dokládají vliv znalosti lexému na správnou výslovnost (srov. např. chybovost u palatalizace frekventovaného slova 같이 [kačchi] „spolu“ – 3,1 % vs. obtížnější lexém 맏이 [madži] „prvorozený“ – 90,6 %).

Nevyvážená chybovost se vyskytla také u intenzifikace. Čeští studenti většinou správně intenzifikují hlásky následující po implozivních obstruentních finálách, resp. udrží neznělou výslovnost, která je blízká napjatým hláskám v této pozici. Pokud se ale v testu vyskytly jiné typy intenzifikace vázáné např. na původ či strukturu slova, zůstaly často nerealizované.

Ve větách zaměřených na fonologické procesy jsem se nevyhnula situacím, kdy jednotlivé asimilace probíhaly i přes hranice slov v rámci mluvních taktů (např. rozhraní zápornka + sloveso; příslovce + sloveso; participium slovesa + závislé substantivum apod.) Z výsledků testu je patrné, že studenti v dané fázi jazykové akvizice o daném jevu nemají povědomí, což by mělo být signálem pro učitele, aby tuto informaci v rámci výuky fonetiky doplnil.

III. DIDAKTICKÁ ČÁST

5. Fonetika v učebnicích pro výuku korejštiny jako cizího jazyka

Učitel, který se chce cíleně věnovat výuce korejské fonetiky, sáhne pravděpodobně jako první po tom, co mu nabízí výukový materiál používaných v jazykových hodinách. V této kapitole bude podrobena analýze míra pedagogické podpory pro výuku fonetiky v některých v České republice používaných učebnicích korejštiny. Primárně se zaměřím na učebnice z řady *Jõnse hangugõ* (2007), *Active Korean* (2006) a *Sedžong hangugõ* (2013),¹⁵⁷ ale zmíněny budou i další. Protože se předpokládá, že fonetice bude největší pozornost věnována na začátku studia, bude analýza zaměřena především na první díly. V případě, že fonetická instruktáž probíhá i v pokročilejších úrovních, to bude zmíněno.

5.1 *Jõnse hangugõ*

Jõnse hangugõ je šestidílná řada učebnic, která pokrývá jazykovou úroveň A1–C2. Kromě základní učebnice má vždy též cvičebnici a čítanku. V prvním díle je na fonetiku zaměřena přípravná lekce ve všech třech učebních materiálech. V základní učebnici je podán teoretický výklad o korejském písmu a fonologickém systému, který se drží tradičního pojetí v počtu samohlásek, přestože zmiňuje diftongizovanou výslovnost předních zaokrouhlených vokálů, je zde uveden přehled konsonantů podle místa a způsobu artikulace, vysvětlen princip slabičné struktury, rozdíl ve fonaci z hlediska aspirace a napjatosti. Na závěr přichází poučení o výslovnosti finál. Nikde se však neuvádí žádné explicitní informace ohledně neutralizace kody, vázání či dalších fonologických procesů. U spřežkových finál si učebnice vystačí s rozdělením na ty, kde se vyslovuje první část spřežky a kde druhá.

Cvičebnice podporuje teoretický výklad především nácvikem psaní a poslechem. Postupuje velmi systematicky od jednodušších grafémů a zvuků po složitější. U poslechových

¹⁵⁷ Učebnice z řady *Jõnse hangugõ* z roku 2007 se donedávna používala jako hlavní výukový materiál na FF UK, v posledních dvou letech byla nahrazena novým vydáním téže řady. Používá se také v pomaturitním studiu i ve všech veřejných kurzech na jazykové škole Chinese Point a dalších jazykových školách, jako doplňkový materiál je využívána na FF UP. Vznikla na půdě Yonsei University v Sõulu. Řada *Active Korean* je produktem Seoul National University, je dodnes používána jako hlavní učební materiál na FF UP, je v plánu ji nahradit novou řadou *Jõnse hangugõ*. Učebnice *Sedžong hangugõ* vydává National Institute of Korean Language a je povinným výukovým materiálem v jazykově kulturních centrech nazvaných King Sejong Institute po celém světě. Jedno z nich je činné i v Olomouci při Univerzitě Palackého.

cvičení se u slyšené hlásky/slabiky/slova jedná především o výběr z možností, vlastní záznam či rozhodnutí ano-ne. Studenti si fixují jak grafickou, tak zvukovou podobu jednotlivých segmentů jazyka. Dbá se na procvičení hůře rozlišitelných samohlásek i souhlásek.

Čítanka se v přípravné lekci zaměřuje na nácvik čtení. Je doplněna nákresy polohy artikulačních orgánů při výslovnosti jednotlivých hlásek, a obsahuje i audionahrávky, takže si uživatel může text k přečtení předem poslechnout, či si po čtení ověřit, zda četl správně. Trénují se nejprve slova zapsaná jednoduššími grafémy, postupně se přidávají složitější. Např. se nejprve zapojí do slov jen jednoduché samohlásky, pak se přidají jotované dvojhásky a nakonec složené apod. Zpočátku se čtou pouze slova tvořená otevřenými slabikami, až nakonec se přidává nácvik finál, tudíž se zapojují i zavřené slabiky. V čítance na rozdíl od učebnice a cvičebnice dochází i k nácviku rozdílné výslovnosti finál ve slabé a silné pozici.

V učebnici již další foneticko-fonologický výklad neobjevuje, ani speciální fonetická cvičení. Úvodní rozhovory k lekcím jsou ale nahrány – jednou v celku, jednou s pauzami pro opakování. Dále jsou fonemický sluch a výslovnost nacvičovány v rámci poslechových a mluvních cvičení. Audionahrávky obsahuje i cvičebnice a čítanka. V čítance je navíc kromě čtecích textů nahráno na konci každé lekce jedno krátké výslovnostní cvičení zaměřené na obtížné jevy, které se v lekci objevily. Většinou se jedná o slova s fonologickými procesy. Jelikož je u slov uvedena i fonetická transkripce v *hangŭlu*, studenti mají možnost uvědomit si diskrepanci mezi psanou podobou slov a výslovností jak vizuálně, tak sluchově. Pravidlo však není nikde explicitně vysvětleno, studenti si jej musí vydedukovat sami nebo se ho samozřejmě dozvědí od učitele.

Obr. 17 – Ukázka fonetického cvičení na konci lekcí v *Jŏnse hangugŏ ilki 1* (2007); nácvik aspirace

입어 봅시다 [CD1: 36]

• 무역회사[무여회사]	저는 무역회사에 다닙니다.
• 책하고[채카고]	책상 위에 책하고 공책이 있습니다.
• 축하[추카]	생일을 축하합니다.
• 안고[안코]	아침을 먹지 않고 학교에 갑니다.
• 많고[만코]	공원에는 나무도 많고 꽃도 많습니다.

5.2 Active Korean

Active Korean je čtyřdílná řada, která zhruba pokrývá jazykovou úroveň A1–B2. Má učebnici a cvičebnici. V obojím je písmu a korejské výslovnosti věnována lekce 1. V učebnici je představen vznik písma, princip slabičné struktury a jsou uvedeny velmi přehledné tabulky souhlásek a samohlásek, které jsou roztrženy spíše z didaktického hlediska než foneticko-fonologického. Chybí jakákoli klasifikace z hlediska místa a způsobu artikulace, jakékoli nákresy artikulačních orgánů apod. V rámečcích jako doplnění výkladu jsou uvedeny poznámky o oslabení jotace po souhláskových iniciálách a o rozdílném čtení finál ve slabé a silné pozici. V učebnici i cvičebnici probíhá v rámci lekce 1 paralelně nácvik psaní, percepce i čtení od jednoduššího ke složitějšímu. Cvičení se v podstatě opakují v pořadí „poslechněte si, přečtěte, napište, označte, kterou hlásku/slabiku/slovo slyšíte, očísľujte v pořadí, ve kterém slyšíte, popř. vyberte finálu, kterou slyšíte“. Ve cvičebnici je ještě navíc hledání slyšených slov v osmisměrkách a doplňování chybějících slabik ve slyšených slovech (viz obr. 18).

Další speciální fonetická cvičení či explikaci učebnice ani cvičebnice neobsahují. Percepce a výslovnost je procvičována v rámci poslechových a mluvních cvičení. Učebnice je opatřena audionahrávkami se vstupními rozhovory, konverzačními drily a poslechovými cvičeními. Rovněž ke cvičebnici existuje audionahrávka s poslechovými cvičeními.

Obr. 18 – Fonetické cvičení na doplňování chybějící slabik slyšených slov; osmisměrka (*Active Korean Workbook 1*, 2006)

5 Listen and complete the words. 🎧

1. 도 [] 2. 가 [] 3. [] 마

4. [] 피 5. 도 [] 리

6 Find and circle the following words in the box below.

커피 가치 피아노 뿌리

쿠 마 타 까 호 꼬 뿌
파 커 부 도 치 쓰 리
미 피 기 피 아 노 호
두 보 파 슈 뽀 수 씨

5.3 Sedžong hangugŏ

Sedžong hangugŏ tvoří osm dílů pokrývajících úroveň A1–C2. Není na ně přímo navázána cvičebnice ani čítanka, ale existují další doplňkové učební materiály s texty o korejské kultuře, učebnice k nácviku psaní, konverzace korejštiny apod. Ke všem učebnicím King Sejong Institute Foundation existují též manuály pro učitele, jak s nimi pracovat. Tyto doplňkové materiály budou nyní ponechány stranou.

V *Sedžong hangugŏ 1* je na fonetiku zaměřena pouze přípravná lekce, která obsahuje stručný výklad o korejštině, o původu písma a jeho významu, vysvětluje se v ní princip korejské slabiky tvořené iniciálou, mediálou a finálou.

Dále jsou jednotlivé grafémy a jejich zvukové realizace prezentovány zas trochu jiným způsobem než v přechozích dvou učebnicích. Podobně jako v *Active Korean* chybí fonologická klasifikace. Ze samohlásek jsou jako první představeny ㅏ, ㅑ, ㅓ, ㅕ, ㅗ, ㅛ, ㅜ, ㅠ, ㅡ, ㅣ /a, ja, ŏ, jŏ, o, jo, u, ju, ů, i/, což je mix některých jednoduchých a jotovaných. Dále následují jednoduché a jotované e-ové samohlásky, potom ㅘ, ㅙ, ㅚ /wa, wä, ö/, tj. dvojhlásky, v nichž se píše grafém <ㅚ> včetně zdiftongizovaného monoftongu ㅞ. Jako poslední přicházejí na řadu dvojhlásky ㅟ, ㅠ, ㅢ /wŏ, we, ü/, tj. s grafémem <ㅠ> včetně zdiftongizovaného ㅡ, a osamocené ㅣ /üi/. Tento z foneticko-fonologického hlediska nekonceptní přístup je patrně motivován snahou přiblížit studentům jednotlivé grafémy a jejich zvukové realizace z hlediska grafické složitosti a podobnosti, resp. nějakého podobného grafického prvku.

Souhlásky jsou prezentovány od základních bez ㅎ/h/, následují aspirované s ㅎ a nakonec napjaté. U slabik se postupuje od otevřených po zavřené, které se procvičují až po explikaci výslovnosti finály.

Audionahrávka obsahuje čtení základní zvukové podoby jednotlivých fonémů a pak poslechová cvičení na rozlišování hlásek, slabik, slov, hledání slov v osmisměrkách apod.

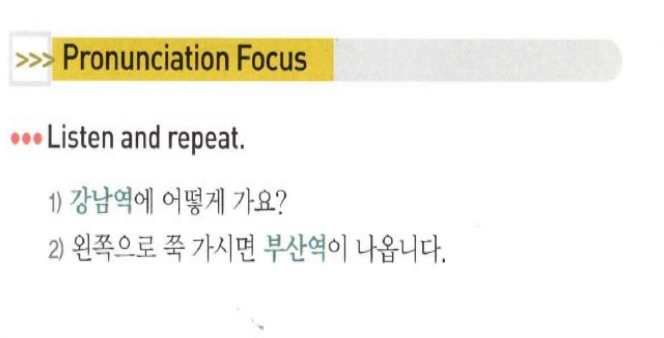
Dále už není fonetice v učebnici věnován prostor nad rámec nahrávek vstupních rozhovorů a poslechových a mluvních cvičení.

5.4 Další okrajově používané učebnice

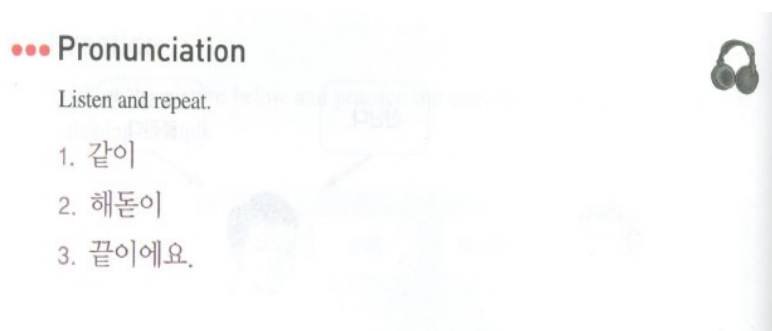
V této podkapitole zmíním ještě stručně dvě další učebnice korejštiny. Řada učebnic vydávaná *Národním Institutem pro korejský jazyk (The National Institute of the Korean Language)*, která byla používána před *Jŏnse hangugŏ* na FF UK, má učebnici pro začátečníky *Čchogŭp hangugŏ* (2007) rozdělenou na čtyři díly – mluvení, čtení, poslech a psaní. K výkladu korejského písma a zvukových realizací přistupuje velmi podobně jako *Sedžong hangugŏ*, tzn. zohledňuje

spíše grafickou podobu jednotlivých písmen v *hangŭlu* než fonologické hledisko. Zřejmě proto je také úvodní lekce vykládající písmo a výslovnost zařazena do dílu zaměřeného na psaní. Tento přístup je pravděpodobně motivován tím, že se studenti učí dvě věci najednou. Primárně si osvojují nový grafický systém a spolu s ním také nový zvukový plán. Oproti *Sedžong hangugŏ* obsahuje tato učebnice drobná fonetická cvičení v dílech zaměřením na poslech a mluvení (viz obr. 19 a 20).

Obr. 19 – Fonetické cvičení na vkladně [n] (*Čchogŭp hangugŏ tŭtki*, 2007)

Obr. 20 – Fonetické cvičení na palatalizaci (*Čchogŭp hangugŏ marhagi*, 2007)

Opačný přístup, který se věnuje i fonologickému hledisku, je zvolen v učebnici *Korean for Foreigners 1* (2010). Tuto řadu vydává *GANADA Korean Language Institute* a má část věnovanou fonetice a fonologii poměrně podrobně zpracovanou. V předlekcí se věnuje korejskému písmu, fonologické klasifikaci hlásek a slabičné struktuře, následně jsou další tři lekce věnovány důkladnému nácviku poslechu a výslovnosti, který je zajímavě propojen už i se slovní zásobou. Dále v lekcích však již speciální fonetická cvičení nejsou a nácvik percepce probíhá v rámci poslechu a mluvních cvičení. Audionahrávka obsahuje kromě poslechových cvičení též nahrávky vstupních rozhovorů a drilových cvičení k nácviku probíraných gramatických jevů.

Na tomto místě bych ráda vyzdvihla již zmíněné propojení fonetického nácviku a rozšiřování lexika. Nácvik v mnoha učebnicích probíhá poněkud nezáživně poslechem či čtením řady slov (viz obr. 21).

Obr. 21 – Fonetické cvičení na procvičení aspirát a ㅎ /h/ (*Jönse hangugö ilki 1, 2007*)

CD1: 04

[연습]	차	치마	고추	기차	채소	체하다
	취하다	코	크다	키	키우다	조카
	토지	타자기	투수	태우다	파리	포도
	포수	푸르다	피리	피부	피해	대포
	회	하마	허리	호수	후추	오후

V učebnici *Korean for Foreigners 1* je stejný nácvik podložen obrázkovým materiálem, což je pro studenty hned mnohem záživnější (viz obr. 22). Samozřejmě že všechny prezentované lexémy nespádají do začátečnické slovní zásoby. I v učebnici obrázky procházejí sítím a v dalších fonetických cvičeních se již pracuje jen s vybranými, u kterých je předpoklad, že budou využitých v nejbližších lekcích. Následná cvičení se týkají vyhledávání slov v osmisměrkách na základě poslechu (práce ve dvojicích – vzájemného čtení a vyhledávání slov) a dále nácviku psaní (viz obr. 23) či doplňování slabik do slov pod obrázek. V ukázce je vidět, že ze slov použitých při nácviku čtení diftongů byla do následných cvičení použita slova 과자 [kwadža] „sušenky“, 돼지 [twädži] „prase“, 귀 [kü] „ucho“ a 회의 [höüi] „schůze“.

Takovýto postup při sestavování učebnice je však vzhledem k bohatosti fotografií či ilustrací mnohem pracnější a především nákladnější. Nebylo jej možné využít ani při sestavování dosud jediné moderní učebnice korejštiny v českém jazyce *Korejština* (Ferklová, Horáková, Jung, 2021), přesto jsme se s kolegyněmi snažily překlenout některé nedostatky zahraničních učebnic, kterých jsem si všimly během jazykové výuky. Tím spíše, že cílovou skupinou uživatelů učebnice jsou i samouci, kteří se nemohou spoléhat na výklad učitele. Především úvodní lekce 0 obsahuje i výklad nejzákladnějších asimilací a celá učebnice je vždy ob lekci doplněna oddílem VÝSLOVNOST, ve kterém se procvičují vybrané fonetické jevy od těch jednodušších po obtížnější, ale také se zřetelem na lexikum a fonetické jevy, které se objeví v dané lekci.

Lekce 0 v *Korejštině* (2021) obsahuje obecné poučení o korejštině a dále je rozdělena na čtyři oddíly. První pojednává o historii písma, druhý přináší přehled písmen a jejich výslovnosti. Samohlásky a souhlásky jsou představovány způsobem, který má nejbližší přístup *Active*

Korean a přináší velmi přehledné didaktické tabulky. U slabičné struktury jsou vysvětleny hned otevřené i zavřené slabiky, ale příklady se vyhýbají slovům, ve kterých probíhá neutralizace kody, bez jejíhož výkladu by jejich výslovnost byla pro studenty nesrozumitelná.

Výslovnost jednoduchých i spřežkových finál v silné i slabé pozici a neutralizace kody je vysvětlena až v oddíle o podrobnějších pravidlech výslovnosti. Mimo to je v oddíle věnována pozornost znělé a neznělé výslovnosti, palatalizaci ㅅ /s/ před ㅣ /i/, ㅈ /t͡ɕ/ či jotovanými hláskami, proměnlivé výslovnosti ㄹ /l/, výslovnosti ㅎ /h/. Zjednodušeně jsou vyloženy též základní asimilace (nazalizace, lateralizace, aspirace, palatalizace a intenzifikace). Do výkladu se již nevešly fonologické klasifikace či obrázky artikulačních orgánů, ale jinak považují úvodní lekci za značně přehlednou a vyčerpávající vzhledem k účelu knihy.

Obr. 22 – Fonetické cvičení – ukázka z náviku výslovnosti diftongů (*Korean for Foreigners 1*, 2010)

Obr. 23 – Příklad fonetického nácviku propojeného s upevňováním lexika (*Korean for Foreigners 1, 2010*)

1 단어를 듣고 고르십시오. (학생 1은 해당의 단어를 읽고 학생 2는 듣고 고릅니다.)
Listen and choose the correct word. (Student 1 reads the word and Student 2 finds what the partner reads.)

토	수	의	회	사	취	배
끼	찌	과	자	괴	시	계
자	개	뚜	쓰	뿌	세	해
시	의	돼	퀴	레	계	수
귀	의	치	지	수	기	주

2 고른 단어를 ()에 쓰십시오. Write the words in the blank.

(1) (세수)

(2) ()

(3) ()

(4) ()

(5) ()

(6) ()

(7) ()

(8) ()

(9) ()

(10) ()

5.4 Závěr

Závěrem lze konstatovat, že učebnice korejštiny volí různé přístupy pro úvod do korejského písma a foneticko-fonologického systému. Velmi často se k výkladu o fonetice přistupuje spíše z hlediska grafické podoby jednotlivých písmen v *hangŭlu* než z fonologického hlediska, což je způsobeno tím, že u začátečníků patří úvod do nového grafického systému a výslovnosti neodmyslitelně k sobě.

V mnoha učebnicích je fonetice a fonologii věnován prostor pouze v úvodní lekci a dále se fonetická výuka odehrává už jen v rámci poslechu či nácviku mluvení. Některé učebnice ale obsahují i krátká „fonetická okénka“, která se zaměřují na obtížné výslovnostní jevy. Všechny zahraniční jazykové učebnice analyzované v této práci postrádaly poučení o fonologických procesech. Těm je věnována pozornost, pokud vůbec, pouze ve zmíněných krátkých fonetických cvičeních a vždy jen v souvislosti s probíranou slovní zásobou, ne systematicky. Tento fakt přičítám tomu, že učebnice nejsou zpravidla určeny pro samouky, ale pro výuku v jazykových centrech při univerzitách či v *King Sejong Institutech* a předpokládá se u nich doplnění výkladem učitele. Například učebnice *Sedžong hangugŏ* je celá jenom v korejštině a obzvláště v začátečnických úrovních je pro samostudium v podstatě nepoužitelná.

6. Didaktická doporučení k výuce fonetiky českých studentů korejštiny

Přístup učitele k výuce korejské fonetiky záleží na typu kurzu, věku studentů, jazykové úrovni, na kterou studenti aspirují apod. Často si vystačí se základním učebním materiálem pro jazykovou výuku (viz kapitola 5), např. v kurzech na jazykových školách, ve firmách apod. V oborovém či pomaturitním studiu je ale potřeba poskytnout studentům hlubší vhled do foneticko-fonologického systému a podat i teoretické poučení. V tom případě je vhodné použít i materiály specializované na výuku korejské fonetiky.¹⁵⁸

Bez ohledu na typ kurzu by měl učitel fonetice a fonologii korejštiny dobře rozumět, aby dokázal uspokojivě zodpovědět otázky, které mohou přijít i od zvědavějších studentů z běžných kurzů, protože složité fonologické procesy se v korejštině odehrávají i ve zcela základní slovní zásobě. Např. se všímavý student může zeptat, proč se slovo 지하철역 [čihačchölljökʻ] „stanice metra“, které se běžně objevuje v některé z prvních lekcí učebnic, nevyslovuje *[čihačchörjökʻ] ve shodě s pravidlem, že ㄷ se mezi samohláskami vysloví jako [r]. Neznalý učitel jej může odbýt s tím, že se jedná o výjimku. Zasvěcený učitel však studentovi vysvětlí, že v korejštině probíhá složitý fonologický jev, který se nazývá vkládání [n], ke kterému dochází na rozhraní slov v kompozitech, pokud druhé začíná na ㅇ [i] nebo jotovanou samohlásku, a že se toto [n], které se nikdy nepíše, často stává součástí dalšího asimilačního procesu, v tomto případě lateralizace, protože se dostalo do pozice vedle dalšího ㄷ. Pokud je to možné, uvede ještě jiný příklad vkládání [n] ze studentovi blízké slovní zásoby (např. 서울역 [söullökʻ] „Söulské nádraží“, 색연필 [säñjöpchil] „pastelka“ apod.) a uklidní ho, že se jedná o jev obtížný a že na něj bude v průběhu studia dále upozorňovat, než si na něj studenti plně zvyknou.

Ideální učitel korejštiny, resp. korejské fonetiky by měl splňovat tři základní předpoklady. Zaprvé by měl být sám dobrým výslovnostním vzorem, zadruhé by měl dobře rozumět korejskému foneticko-fonologickému systému, aby mohl poskytovat potřebná vysvětlení, a zatřetí by měl být schopen porovnání s češtinou, aby při nácviku mohl studentům pomáhat překonávat interference ze zvukového systému mateřštiny.¹⁵⁹ Dále může být učiteli při výuce užitečné vědět, které výslovnostní jevy jsou pro české studenty nejobtížnější. To se snažila empiricky prověřit experimentální část této práce, která tak může posloužit učitelům korejštiny

¹⁵⁸ Velmi se mi osvědčila učebnice korejské výslovnosti *Öguginül ühan hangugö parüm 47* (Výslovnost korejštiny pro cizince 47) (Čchö, Pak, 2009) či na *Hangugö parüm kjojungnon*. (Úvod do výuky korejské výslovnosti) (Hö, Kim, 2006).

¹⁵⁹ Toto je mimochodem hlavní přednost, kterou může učitel nerodilý mluvčí studentům korejské fonetiky nabídnout.

jako referenční materiál. V této závěrečné kapitole předkládám některé didaktické návrhy, které by mohly pomoci snadnějšímu překonání percepčních a výslovnostních problémů českých studentů korejštiny.

6.1 Prezentace samohlásek

Při prezentaci korejského fonologického systému je vhodné začít od samohlásek, protože procvičovat korejské souhlásky bez samohlásek je vzhledem ke struktuře korejské slabiky nemožné.

Foneticko-fonologickou klasifikaci samohlásek podle vertikální a horizontální polohy jazyka a podle zaokrouhlenosti, nákras vokalického lichoběžníku apod. je vhodné uvádět spíše v hodinách zaměřených přímo na korejskou fonetiku. V běžných jazykových hodinách je mnohem výhodnější prezentovat korejské samohlásky podle obtížnosti a uvést jejich grafickou podobu a výslovnost v přehledné didaktické tabulce (viz tab. 64).

Za ideální považuji představit nejprve jednoduché samohlásky, pak jotované a nakonec složené, přičemž u předních zaokrouhlených monoftongů ㅑ [ö/we] a ㅓ [ü/wi] se vzhledem k jejich běžné ortografické diftongizované výslovnosti i grafické podobě přikláním k jejich prezentaci mezi složenými dvojhláskami. Je ale dobré studenty upozornit, že systémově patří mezi monoftongy a že se mohou se zaokrouhlenou podobou [ö] a [ü] také setkat.

Tabulka 64 – Didaktická tabulka s přehledem korejských samohlásek a jejich výslovnosti

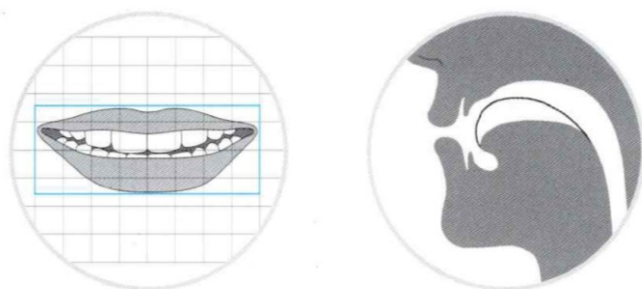
Samohlásky jednoduché	ㅏ [a]	ㅓ [ö]	ㅗ [o]	ㅜ [u]	ㅡ [ü]	ㅣ [i]	ㅘ [ä]	ㅙ [e]
Samohlásky jotované	ㅑ [ja]	ㅓ [jö]	ㅗ [jo]	ㅜ [ju]			ㅘ [jä]	ㅙ [je]
Samohlásky složené	ㅑ [wa]	ㅓ [wö]	ㅗ [ö/we]	ㅜ [ü/wi]	ㅟ [üi]		ㅘ [wä]	ㅙ [we]

Grafickou a zvukovou prezentaci samohlásek je velice užitečné vizuálně podpořit obrázky s nákrasy polohy rtů a jazyka (obr. 24),¹⁶⁰ popř. je doplnit explicitním popisem toho, co mluvidla dělají. Např. při výslovnosti ㅣ [i] jsou rty u sebe, ale roztažené doširoka a jazyk se zvedá k patru, při výslovnosti zaokrouhleného o je zaokrouhlení rtů zhruba takové, že by se mezi ně vešel malíček apod. Pokud učitel nemá materiály k poskytnutí vizuální opory, měl by artikulaci co nejnázorněji předvést sám.

¹⁶⁰ V tomto směru se mi velmi osvědčil audiovizuální materiál na DVD od *King Sejong Institute Foundation PopPopping Korean – Pronunciation* (2016), kde je cenná především pohyblivá animace při výslovnosti diftongů, u kterých se během výslovnosti postavení mluvidel proměňuje.

Speciální pozornost by měla být věnována samohláskám, které v českém fonologickém systému chybí či je jejich výslovnost trochu odlišná (어 [ö], 오 [o], 으 [ü] a v podstatě všem diftongům). Naopak je vhodné studenty upozornit, že rozdíly ve výslovnosti e-ových samohlásek či dvojhlásek ㅜ /ö/ , ㅟ /wä/, ㅟ /we/ se v moderní korejštině stírají.

Obr. 24 – Vizualizace postavení rtů a jazyka při výslovnosti samohlásky ㅣ [i] (Čchö, Pak, 2009)

6.2 Prezentace souhlásek

Foneticko-fonologický popis souhlásek z hlediska místa a způsobu artikulace, který byl podrobně učiněn v kapitole 2.2.1 této práce, je opět vhodné ponechat na hodiny věnované speciálně korejské fonetice. V běžných jazykových hodinách doporučuji k prezentaci korejských souhlásek didaktickou tabulku 65,¹⁶¹ v níž jsou nejprve uvedeny v abecedním pořadí souhlásky základní, dále od některých z nich existující varianty napjaté a aspirované.

Tabulka 65 – Didaktická tabulka s přehledem korejských souhlásek a jejich výslovnosti

Základní	ㄱ [k/g]	ㄴ [n]	ㄷ [t/d]	ㄹ [l/r]	ㅁ [m]	ㅂ [p/b]	ㅅ [s]	ㅇ [0/ng]	ㅈ [č/dž]	ㅎ [h]
Napjaté	ㄱ [kk]		ㄷ [tt]			ㅂ [pp]	ㅅ [ss]		ㅈ [čč]	
Aspirované	ㅋ [kch]		ㅌ [tch]			ㅍ [pch]			ㅊ [čch]	

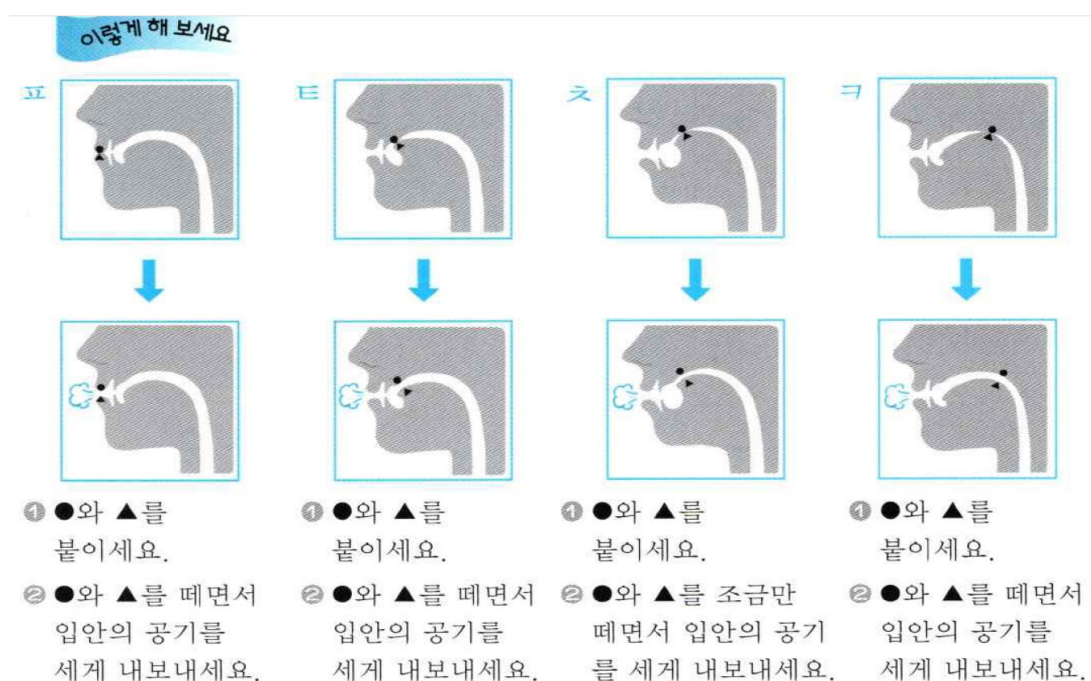
Při úvodní prezentaci souhlásek není vhodné studenty zatěžovat podrobnostmi o jejich proměnlivé výslovnosti závislé na hláskovém okolí. Lze jim však vysvětlit, proč je v tabulce u některých dvojí výslovnost. Poučení o znělé výslovnosti v intervokálníce pozici studenti většinou

¹⁶¹ Podobná tabulka doplněná o revidovanou romanizaci korejštiny byla uvedena již v části 2.2.1 pod číslem 21.

akceptují, hůře si pamatují, že znělá výslovnost následuje zpravidla též po sonorách. Tuto informaci je potřeba posléze připomínat při nácviku čtení a důsledně studenty opravovat.

Při prezentaci opět pomáhá buď animovaná (*PopPopping Korean – Pronunciation*, 2016), nebo ilustrační vizualizace (obr. 25) a explicitní popis.

Obr. 25 – Vizualizace mluvidel a popis výslovnosti korejských aspirátů (Čchö, Pak, 2009)

Korejské souhlásky jsou z hlediska místa artikulace jednodušší než české. Artikulují se pouze na pěti místech (bilabiály, alveoláry, alveopalatály, veláry a laryngála), obtížné jsou ve způsobu artikulace z hlediska napjatosti a míry vzduchu. Vzhledem k tomu, že v češtině se jedná o jev neznámý, je potřeba věnovat speciální pozornost vysvětlení rozdílů ve fonaci prostých, napjatých a aspirovaných obstruentů.

Při úvodní prezentaci lze rovněž upozornit na dvojí výslovnost ㄹ [l/r], palatalizaci ㅅ /s/ před ㅣ /i/, ㅄ /ü/ a jotovanými samohláskami a drobné rozdíly ve výslovnosti českého a korejského ㄹ (vibranta vs jenokimitné), ㄷ (postalvolára vs alveodontála), či lehkou denazalizaci ㅁ [m] a ㄴ [n] na začátku slov.

6.3 Prezentace slabičné struktury

Jakmile jsou studenti seznámeni se všemi grafémy *hangŭlu* a jejich základní výslovností, přechází se k výkladu slabičné struktury, který by měl proběhnout dichotomickým způsobem.

Studenti by měli pochopit možnou diskrepanci mezi slabičným znakem a fonetickou slabikou. Je potřeba vysvětlit pojmy iniciála, mediála, finála, princip skládání grafémů do slabičného znaku a objasnit slabičné typy v písmu a ve výslovnosti. Mělo by se postupovat se od otevřených slabik k zavřeným.

V souvislosti se zavřenou slabikou musí přijít výklad zneutralizované implzivní výslovnosti finál. Poté procvičení jejich výslovnosti ve slabé i silné pozici. Tím si studenti osvojí i dva nejběžnější fonologické procesy korejštiny – neutralizaci kody a vázání. Po jednoduchých finálech následuje výklad spřežkových finál, u kterých se oba fonologické jevy procvičují také.

6.4 Návčik

Pokud studenti vědí, jak jsou korejské grafémy skládány do slabičných znaků a jak slabiky přečíst, může začít fonetický návčik nejen na úrovni izolovaných hlásek, ale též slabik, slov, vět a celých dialogů.

Vždy je dobré začít prezentovat cílovou hlásku či skupinu hlásek poslechem. Poté znovu připomenout, co dělají artikulační orgány, zkontrolovat výslovnost studentů a jedním krátkým cvičením (např. poslouchajte a opakujte či označte, zda se jedná o dvě stejné nebo rozdílné hlásky) ověřit, zda si jsou výslovnosti cílové hlásky/hlásek opravdu dobře vědomi. Pak již lze přejít k samotnému procvičování, které může mít nejrůznější podobu.

V kapitole 1.8 byl uveden poměrně vyčerpávající výčet nejrůznějších fonetických cvičení sesbíraných od Škodové (2012) i z vlastní pedagogické praxe. Je vhodné je střídat, protože u fonetického návčiku hrozí, že se stane příliš rutinním a fádním a studenti ztratí koncentraci a zájem. I když se jedná např. o čtení vět, pokud učitel chce, aby studenti větu přečetli vícekrát, je vhodná určitá dynamika – nejprve ji přečte celá třída, pak polovina, dvojice, a nakonec konkrétní student. Cvičení lze rozdělit na taková, která tříbí fonematický sluch a zároveň upevňují artikulační bázi, či na percepční, a naopak výslovnostní cvičení.

Tabulka 66 – Typy fonetických cvičení; SP = středně pokročilí

Cvičení tříbící fonematický sluch a upevňující artikulační bázi	Poznámka
Opakování slyšeného	
Opakování slyšeného → nahrání → porovnání → zopakování	
Bingo (ve dvojicích, jeden se ptá, druhý poslouchá a odpovídá)	Hra
Percepční cvičení	
Rozhodněte, zda jsou dva/více vyslovené zvuky (hlásky/slabiky/slova) stejné.	
Rozhodněte, kterou slyšíte finálu.	
Najděte slyšené slovo na obrázcích/ve skupině napsaných slov.	
Očísľujte slova v pořadí, jak je slyšíte.	
Spojte slova čarou v pořadí, jak slyšíte. (Spojovačka, vznikne obrázek).	
Omalovánky. Vybarvují se pole se slovem podle poslechu.	

Najděte slyšené slovo v osmisměrce.	
Doplňte na základě poslechu chybějící slabiku ve slově.	
Doplňte na základě poslechu chybějící slova v textu.	
Pište podle diktátu.	
Výslovnostní cvičení	
Jmenujte slova z obrázku, která obsahují cílovou hlásku.	Rozvoj lexika
Najděte v textu slova obsahující cílovou hlásku a přečtěte je.	
Řekněte co nejvíce slov obsahujících/začínajících/končících na cílovou hlásku.	Soutěž
Tvořte věty pouze ze slov obsahujících/začínajících/končících na cílovou hlásku.	Soutěž
Čtení vhodně zvoleného textu s důrazem na výslovnost	
Učení se z paměti vhodně zvoleného textu	
Roztříd'te slova podle zadání a přečtěte je nahlas.	
Logopedické pexeso	Hra, rozvoj lexika
Vymýšlejte a vyslovujte slova, v nichž se foném objevuje v různém hláskovém okolí. Všimněte si případných rozdílů (alofonů).	SP
Slovní fotbal	Hra, rozvoj lexika
Asociační fotbal	Hra, rozvoj lexika, SP
Jazykolamy	
Čtení krátkých komiksových příběhů založených na záměně hlásky.	
Čtení onomatopoických a mimetických slov obsahujících cílovou hlásku.	
Recitace, zpěv, karaoke	SP
Dabing	SP
Divadelní výstup	SP

6.4.1 Doporučení pro nácvik hlásek, které dělají českým studentům potíže

Níže uvádím náměty pro nácvik hlásek, které se v experimentální části ukázaly být pro české studenty korejštiny nejobtížnější.

Procvičování odlišné výslovnosti prostých, napjatých a aspirovaných hlásek

Při prvotní prezentaci jsou prosté souhlásky představeny v rámci souhlásek základních, po nich následují napjaté a aspirované. Dále je ale potřeba vzít si jednotlivé trojice, resp. dvojici se stejným místem a způsobem artikulace, ale odlišným sekundárním rysem zvlášť a důkladně se zaměřit na explikaci jejich rozdílné fonace. Učitel může např. studentům demonstrovat rozdílnost ve fonaci pomocí papírového kapesníčku, který umístí před obličej, postaví se k nim bokem a vysloví po sobě trojici hlásek. Studenti se mohou jasně přesvědčit o míře vypuštěného vzduch – při aspirátě se kapesníček vysoce vzdouvá, při prosté hlásce povlává, při napjaté se téměř nehne. Podobně se o míře vypouštěného vzduchu mohou přesvědčit, pokud si při výslovnosti trojice přidrží před ústy ruku.

Dále se hlásky procvičují v klasických cvičeních (rozlišování v minimálních párech, rozhodování, zda se jedná o stejný zvuk či ne, psaní podle diktátu, opakování slyšeného, čtení apod.). V percepční i výslovnostní části experimentu se ukázalo, že českým studentům dělají

největší obtíže afrikáty, proto níže předkládám příklady několika cvičení pro jejich nácvik. Obdobně lze postupovat i u dalších trojic.

1) Označte slabiku, kterou slyšíte.

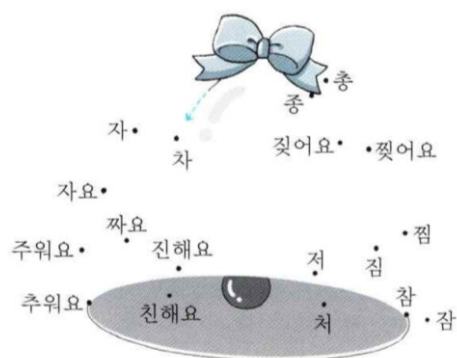
① 저 짜	④ 주 추	⑦ 차 짜
② 즈 츠	⑤ 쯤 조	⑧ 쨌 채
③ 치 짜	⑥ 체 제	⑨ 자 차

2) Poslouchejte a opakujte. Procvičování na minimálních párech.

①	침 „slina“	짐 „zavazadlo“	④	줌 “dávání“	춤 „tanec“	⑦	찢다 „roztrhat“	짚다 „štěkat“
②	종 “zvon“	총 „pistole“	⑤	쨌요 „vaří v páře“	쳐요 „prohrává“	⑧	짐 „zavazadlo“	짬 „napařování“
③	차다 „kopat“	짜다 „být slaný“	⑥	짜요 „je slaný“	자요 “spí“	⑨	자 “pravítko“	차 „čaj“

3) Spojte podle toho, co slyšíte.

Obr. 26 – Spojovačka (Čchö, Pak, 2009)

4) Najděte slova, která slyšíte.

총	아	요	수	자
안	격	찌	참	푸
점	주	의	개	을
심	치	위	항	삼
나	즈	도	요	춤

5) Poslouchejte slova/věty/dialogy s ㅈ, ㅉ, ㅊ a opakujte.

진하지요, 집중, 칭찬, ... (slova obsahující stejnou afrikátu)

주천, 취직, 친절해요, 진짜, 첫째, ... (slova obsahující různé afrikáty)

잠을 잘 자지 않아요. 찌개가 짜. 그 친구는 친해. ... (věty se slovy obsahujícími stejnou afrikátu)

첫째는 착해. 춤을 잘 추지 않아. 주차장이 찢어. ... (věty se slovy obsahujícími různé afrikáty)

A: 된장찌개는 김치찌개보다 맵지 않지요?

B: 네, 맵지도 않고 짜지도 않아요.

... (dialogy s koncentrací afrikát)

Nácvik výslovnosti dvojhlásky 의 /üi/

Mezi samohláskami je též potřeba věnovat speciální pozornost samohlásce 의 /üi/. Nejprve již zmiňovaným způsobem představíme její základní zvukovou realizaci (poslech krátké věty, vysvětlení artikulace, cvičení typu poslouchejte a opakujte). Dále by mělo následovat vysvětlení, ve kterých případech se tato základní zvuková realizace vyslovuje, a pak ji procvičit na odpovídajících slovech samostatně a ve větách.

의 x 으, 의 x 이 a 의 x 위 (cvičení na rozlišení párů [üi] x [ü], [üi] x [i], [üi] x [ü/wi])

의사, 의자, 의미, 의지, 의견, ... (slova, ve kterých se 의 vyslovuje jako [üi])

의자에 앉아서 의논하고 있어요. (věty se slovy, ve kterých se 의 vyslovuje jako [üi])

그 의사를 의심합니다.

Dále přichází poučení o alofonních výslovnostech. Jako [i] se ㄹ vysloví v jakékoli slabice, pokud mu předchází konsonant. Dále je výslovnost [i] ortoepicky přípustná i bez konsonantu v iniciále, pokud se ㄹ vyskytne ve druhé či další slabice. Opět je dobré nacvičovat v rámci slov a vět.

희생, 저희, 무너, ... (slova s výslovností [i] po souhlásce)

거의, 회의, 민주주의, 편의점, ... (slova s možnou výslovností [i] ve druhé a další slabice)

아이에게 줄 무너 흰 모자를 썼다. (věty obsahující slova s výslovností [i] po souhlásce)

강의 후에 문의합니다. (věty obsahující slova s výslovností [i] ve druhé a další slabice)

Na konec se doplní poučení o možné výslovnosti [e], pokud se 의 objeví v gramatické funkci přivlastňovací partikule. Ortoepická výslovnost je [e] i [üi], [e] je vzhledem k menší náročnosti běžnější.

친구의 집, 그 소원의 뜻, 오빠의 머리, ... (výrazy obsahující přivlastňovací partikuli s výslovností [e])

Na závěr je vhodné sestavit text ke čtení koncentrovaný na slova obsahující dvojhlásku ㄹ v různých pozicích, hláskovém okolí i v přivlastňovací partikuli.

Nácvik tautosylabické výslovnosti korejských diftongů

Experimentální část také ukázala, že někteří studenti měli tendenci vyslovovat korejské dvojhlasíky heterosylabicky (např. 쉬다 [šüda] „odpočítat“ jako *[su-ida], 혀 [hjö] „jazyk“ jako *[hi-ö/hi-jö]. Aby si uvědomili rozdíl v odlišnosti tautosylabické a heterosylabické výslovnosti, je dobré zařadit krátká cvičení, ve kterých je rozdíl patrný.

오아오아오아 x 와와와, 이우이우이우 x 유후유후, ... (výslovnostní cvičení)

이어 x 여, 쉬 x 수, 기 x 귀, 워 = 위, 가 x 기아, ... (poslechové cvičení – stejný zvuk, různý zvuk?)

귀가 아파요. x 구이가 맛있어요. „Bolí mě ucho.“ x „Grilované maso je dobré.“

시험이 쉽다. x 수입이 늘었다. „Zkouška je lehká.“ x „Zvýšil se dovoz.“

귤이 익었다. x 너한테 기울었다. „Mandarinky dozrály.“ x „Opřel se o tebe.“

... (poslech a opakování vět s podobnými slovy obsahujícími dvojhlasíku vs. dva monoftongy, překládají, aby si uvědomili, jak velký rozdíl ve významu může nesprávná výslovnost způsobit)

Procvičování percepce a výslovnosti finál

V experimentu se také ukázalo, že čeští studenti chybují v percepci i produkci finál, a to jak nazálních, u kterých dochází k vzájemným záměnám, tak implozivních obstruentních, které chybně identifikují, vyslovují explozivně či nezrealizují neutralizaci kody apod.

U nácvičku nazálních finál bych kromě běžné prezentace a obvyklých cvičení doporučila speciální postup při nácvičku percepce a hlavně výslovnosti, který používá Čchö, Pak (2009). Nejprve se procvičují slova, ve kterých finála předchází souhlásce se stejným místem tvoření, ideálně nějaké partikuli či koncovce (např. 봄보다 [pompoda] „spíše než jaro“, 춤만 [čchumman] „jenom tanec“, 사진도 [sadžindo] „i fotka“, 산다 [sanda] „žije“, 공과 [kongwa] „míč“, 가방과 [kabangwa]). Když se tímto mluvídla pro výslovnost nazály ukotví, vysloví student slovo samostatně bez partikule či koncovky, tedy nazálu před pauzou (např. 봄보다 [pompoda] „spíše než jaro“ → 봄 [pom] „jaro“, 사진도 [sadžindo] → 사진 [sadžin] „fotka“ apod.).

Po tomto nácvičku následuje procvičování slov, ve kterých po nazále přicházejí i hlásky s jiným místem tvoření (např. 공부 [konbu] „studium“, 감사 [kamsa] „vděk“, 참가 [čchamga] „účast“, 반바지 [panbadži] „kraťasy“ apod.). Jako nejobtížnější se pak přidávají slova (izolovaná, do vět, dialogů), která obsahují více nazálních finál (선생님 [sönsäŋnim] „učitel“, 칭찬 [čchinčchan] „pochvala“, 장난 [čaŋnan] „legrace“, 상품 [saŋpchum] „zboží“, ...).

Aby si čeští studenti dobře uvědomili že nazála [ŋ] je v korejštině samostatný foném s distinktivní funkcí, je dobré uvést příklady minimálních párů. Často se dají najít i trojice reprezentující všechny tři nazály (환금 [hwangŋüm] „refundace“ x 황금 [hwangŋüm] „zlato“; 한 반

[han pan] „jedna skupina“ x 한 방 [han paŋ] „jeden pokoj“ x 한 밤 [han pam] „jedna noc“; 잔 [čan] „šálek“ x 잔 [čan] „kapitola“ x 잠 [čam] „spánek“).

Na procvičení [ŋ] lze využít též známý jazykolam.

간장 공장 공장장은 강 공장장이고, 된장 공장 공장장은 장 공장장이다.¹⁶²

“Továrna na sójovou omáčku je továrna “kang” a továrna na sójovou pastu je továrna “čang”.

Velmi podobně se dá postupovat i při nácvičení implozivních obstruentních finál. U nich docílíme nejlepšího ukotvení mluvidel tak, že necháme studenty číst slova, ve kterých je po obstruentní finále napsána intenziva se stejným místem artikulace bez ohledu na to, zda takové slovo v korejštině existuje (např. 읍빠 [op`ppa], 억까 [ök`kka], 읍따 [ut`tta] apod.). Zarážka, která vzniká z důvodu hlasivkového napětí a zkráceného VOT při výslovnosti intenziv, podpoří implozivní výslovnost předchozí obstruentní finály. Studenti pak přejdou k výslovnosti implozivních finál před pauzou (např. 읍빠 [op`ppa] → 읍 [op`]; 읍따 [ut`tta] → 읍 [ut`]). Toto cvičení napomáhá správné výslovnosti i do budoucna, protože pokud po implozivní obstruentní finále následuje prostý obstruent, dochází k obligatorní intenzifikaci.

Jakmile jsou si studenti jisti implozivní výslovností, mohou ji začít trénovat před hláskami s jiným místem tvoření (např. 답장 [tap`ččang] „odpověď“, 덮고 [töp`kko] „přikryje a“, 듣기 [tüt`kki] „poslech“, 식품 [šik`pchum] „potravin“ apod.)

Při nácvičení výslovnosti implozivních obstruentních finál hrají významnou roli čtecí cvičení, protože studenti musejí i zrakově vnímat, které grafémy mají přečíst jako zneutralizovanou variantu určitého fonému (뜻 /ttüs/ [ttüt`] „význam“, 꽃 /kkočch/ [kkot`] „květina“, 끝 /kkütch/ [kküt`] „konec“ apod.).

Velmi podobně se dá provést i nácvičení spřežkových finál, které neutralizují na implozivní obstruent.

Procvičování výslovnosti ㄹ [l/r]

Ačkoli se výslovnost českého a korejského *l* a *r* nepatrně liší (viz 2.2.3), v experimentu tyto hlásky nedělaly větší potíže. Pokud studenti chybovali, pak ve výslovnosti před následujícím [l] či [h].

K tomu, aby si studenti uvědomili různou výslovnost ㄹ může přispět již vhodně vybraná vstupní věta pro základní prezentaci. Zvolíme-li např. větu 그 사람이 정말 빨리 일해요. [kũ sarami čõŋmal ppalli irhãjo] „Ten člověk pracuje opravdu rychle.“, lze na ní demonstrovat nejen

¹⁶² <https://blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=panem&logNo=70175885804>

výslovnost v intervokalické pozici a ve finále, ale také geminátu při kontaktu dvou ㄹ či výslovnost před ㅎ [h].

Studentům je potřeba ukázat, že ačkoli jsou [l] a [r] alofony téhož fonému, platí mezi nimi vztah komplementární distribuce, a jejich záměnu rodilí mluvčí vnímají jako nesprávnou výslovnost (viz záznamy v hodnocení RM u 결혼 [kjörhon] „svatba“ jako *[kjölhon], 알리다 [allida] „dát vědět“ jako *[arida] apod.) Speciálně pokud nedodrží výslovnost gemináty, může dojít k záměně významu (např. 몰래 [mollä] „tajně“ x 모래 [morä] „písek“; 멀리 [mölli] „daleko“ x 머리 [möri] „hlava“; 달라요 [tallajo] „je jiný“ x 달아요 [tarajo] „je sladký“ apod.)

Vhodné k nácviku výslovnosti ㄹ [l/r] jsou delší texty, kde se ㄹ střídá v různých pozicích.

6.4.2 Nácvik fonologických procesů

Dalším velkým problémem korejské fonetiky se v experimentu ukázaly být fonologické procesy, které se rovněž dotýkají segmentální roviny jazyka a na které je korejšтина velmi bohatá. O tom, jak přistupovat k výuce fonologických procesů, by se dala napsat další práce. Zde předložím jen několik stručných názorů, postřehů či návrhů.

Míra explikace fonologických procesů velmi záleží na typu kurzu a založení a pokročilosti studenta/studentů. Ve veřejných či firemních kurzech se většinou při výkladu *hangŭlu* a základní výslovnosti zmíní, že v korejštině probíhá řada asimilací a dalších fonologických procesů, ale dále se vysvětlují pouze v souvislosti se lexikem a studenti si na ně postupně zvykají spolu s rozšiřující slovní zásobou.

V oborových jazykových kurzech či dokonce v hodinách korejské fonetiky by se měla fonologickým procesům věnovat pozornost systematicky v teorii i praxi. Pucek (2005) i Hō (2006) představují jako dvě hlavní asimilace v korejštině nazalizaci a lateralizaci, pokračují pak palatalizací, intenzifikací, aspirací a dalšími již méně frekventovanými fonologickými procesy. Čchō, Pak (2009) představují jako nejproduktivnější jev v korejštině první intenzifikaci. Třídí ji na intenzifikaci probíhající univerzálně či jen v korejské nebo sinokorejské slovní zásobě, vyčleňují intenzifikaci danou etymologicky apod. Pak pokračují nazalizací, lateralizací, aspirací, vkladným [n], palatalizací a elizí [h].

Za velmi zajímavý považuji systém dělení fonologických procesů podle autorů Shin, Kiaer, Cha (2013), kteří je rozdělili na ty, které jsou aplikovatelné bez znalosti morfologické stavby slova a vyplývají z omezení struktury korejské slabiky či z fonotaktických pravidel, a na ty, které jsou aplikovatelné při znalosti morfologické stavby a často i původu slova. Dělení šlo ještě dále na fonologické procesy, které probíhají na hranici dvou lexikálních morfémů, a na fonologické procesy, které probíhají na hranici lexikálního a gramatického morfému (vše viz 2.4.1).

Bez ohledu na to, který způsob prezentace fonologických procesů učitel zvolí, je potřeba probíraný jev vždy dobře a pokud možno zábavně a zapamatovatelně procvičit. Za tímto účelem je po úvodní prezentaci fonologického procesu a představení pravidla možno kromě klasických cvičení využít i některé z následujících.

- 1) Vyberte z nastříhaných kartiček se slovy ty, na kterých najdete slovo s probíraným fonologickým procesem.
- 2) K zadanému slovu s fonologickým procesem najdete ve své slovní zásobě další, ve kterém probíhá stejný fonologický proces. Kdo najde více?
- 3) Komiksy

Obr. 27 – Komiks zaměřený na vyhledávání intenzifikace po slovesném kmeni končícím na nazálu (Čchö, Pak, 2009)

4) Věty s homografií s odlišnou výslovností. Cvičení na intenzifikaci po slovesném kmeni končícím na nazálu.

눈을 감기 [kamkki] 전에 웃었다. x 감기 [kamgi]를 조심해.

„Než zavřel oči, usmál se.“ x „Bud' opatrný, ať se nenachladíš.“

소매치기를 빨리 신고[šingo]해. x 운동을 신고 [šinkko] 해.

„Rychle tu krádež nahlas.“ x „Obuj si na to tenisky.“

5) Vyberte správnou výslovnost slova.

국물 „polévková voda“ – [kummul], [kunmul], [kuŋmul], [kugul], [kuk`mul]

Bylo již zmíněno, že ani v začátečnícké úrovni se fonologickým procesům nelze vyhnout, protože probíhají i ve zcela základní frekventované slovní zásobě. Přesto ale, pokud se foneticko-fonologický výklad neodehrává v kurzu korejské fonetiky, ve kterém jsou potřeba veškeré informace poskytnout během jednoho semestru, je dobré, když učitel umí posoudit, které fonologické jevy je potřeba představit dříve a které stačí později. Někdy je potřeba didakticky strukturovat podle jazykových úrovní i jeden fonologický jev. Za všechny uvádím výklad o výslovnosti ㅎ /h/.

Laryngální frikativa ㅎ /h/ je nejméně stabilní korejská souhláska a její výslovnost je spjata s řadou pravidel. *Pchjödžunö parüm pöp* (Pravidla spisovné výslovnosti)¹⁶³ uvádí čtyři základní, která jsou ještě dále strukturována a při nichž se spouští nejrůznější fonologické procesy – aspirace, intenzifikace, nazalizace, lateralizace, elize nebo oslabování ㅎ (viz tab. 67).

Tabulka 67 – Přehled pravidel výslovnosti ㅎ/h/ podle *Pchjödžunö parüm pöp* (Pravidel spisovné výslovnosti)

ㅎ (ㄸ, ㅃ) /h, nh, lh/	+	ㄱ, ㄷ, ㅈ /k, t, č/	→	ㅋ, ㅌ, ㅊ [kch, tch, čch]	좋다 [čotcha] 않지만 [ančchiman] 있고 [ilkcho]	ASPIRACE progressivní
ㄱ (ㄷ), ㄷ, ㅈ (ㅃ), ㅈ (ㅆ) /k, lk, t, p, lp, č, ndž/	+	ㅎ /h/	→	ㅋ, ㅌ, ㅍ, ㅊ [kch, tch, pch, čch]	추하 [čchukcha] 읽히다 [ilkchida] 업혀 [öpchjö]	ASPIRACE regresivní
ㅅ, ㅆ, ㅌ, ㅊ /s, č, čch, tch/	+	ㅎ /h/	→	ㅊ [tch]	옷 한 벌 [otchanpöl] 꽃향기 [kkotchjangi]	NEUTRALIZACE + ASPIRACE přes hranici slov v kompozitech
ㅎ (ㄸ, ㅃ) /h, nh, lh/	+	ㅅ /s/	→	ㅆ [ss]	좋습니다 [čossümnida]	INTENZIFIKACE
ㅎ /h/	+	ㄴ /n/	→	ㄴ + ㄴ [nn]	낳는 [nannün]	NAZALIZACE regresivní
ㄴㅎ /nh/	+		→	ㄴ + ㄴ [nn]	안는 [annün]	ELIZE ㅎ
ㄹㅎ /lh/	+		→	ㄹ + ㄹ [ll]	싫네 [šille]	ELIZE ㅎ + LATERALIZ. progressivní

¹⁶³ Kungnip kugöwön, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Pchjödžunö parüm pöp*. (Pravidla spisovné výslovnosti). Online. Dostupné z: https://www.korean.go.kr/front/page/pageView.do?page_id=P000099&mn_id=95. [citováno 2023-11-03].

ㅎ (ㄱ, ㅋ) /h, nh, lh/	+	samohláska	→	elize ㅎ	좋아 [čoa] 싫어 [širö]	ELIZE ㅎ
nazální sonora ㅁ, ㄴ, ㅇ /m, n, ng/	+	ㅎ /h/	→	oslabení ㅎ	전화 [čönhwa] 영혼 [jöhön]	OSLABENÍ ㅎ
laterální sonora ㄹ /l/	+	ㅎ /h/	→	oslabení ㅎ	결혼 [kjörhon]	OSLABENÍ ㅎ

Tato pravidla vypadají na první pohled obtížně a určitě není možné je takto předložit studentům začátečnickům. Je potřeba rozlišit, která budou studenti potřebovat dříve a která později a začátečnický výklad může být celkově zjednodušen např. následovně.

1) Výslovnost ㅎ /h/ na začátku slova je blízka českému [h].

하마 [hama] „hroch“, 호수 [hosu] „jezero“

2) ㅎ (ㄱ, ㅋ) /h, nh, lh/ ve finále se objevuje pouze v kmeni dějových a kvalitativních sloves. Pokud následuje hláska, která lze aspirovat, stane se tak a ㅎ se z výslovnosti vypustí. Pokud následuje po kmeni přípona či koncovka začínající na samohláskou, ㅎ se vypustí a ve výslovnosti se vůbec neprojeví.

좋다 [čotcha] „být dobrý“, 않지만 [ančchimán] „ne, ale“, 잃고 [ilkcho] „ztratil a“

3) Pokud se ㅎ objeví v iniciále druhé či další slabiky slova, způsobuje aspiraci předchozí hlásky, pokud to lze.

축하 [čchukcha] „blahopřání“, 읽히다 [ilkchida] „být čtena“

Další pravidla jako oslabování výslovnosti, lateralizaci či nazalizace spojenou s elizí ㅎ nebo dokonce neutralizaci a následnou aspiraci v mluvních taktech přes hranici slov či v kompozitech je vhodné vysvětlovat později až na středně pokročilé úrovni či v souvislosti s výskytem příslušné slovní zásoby.

Podobné je to i u jiných fonologických procesů.

Závěr

Cílem předložené práce bylo zmapovat a kvantifikovat percepční a výslovnostní problémy českých studentů korejštiny v segmentální rovině a na základě toho poskytnout náměty pro výuku korejské výslovnosti.

V experimentální části práce bylo vyhodnoceno 7693 položek v rámci percepčního testu a 6176 položek v rámci produkčního testu. V případě produkce však bylo potřeba zpracovat ještě dalších 18528 (3 x 6176), které vyhodnotily tři rodilé mluvčí. Relativně bohatý materiál umožňuje vyjádřit se k hypotézám, které byly zformulovány na základě kontrastivní analýzy provedené ve druhé kapitole teoretické části práce a na základě pedagogických zkušeností.

Kvantitativně nejvíce a zcela univerzálně ve všech částech testu, tj. v percepci i v produkci, v částech zaměřených na izolované hlásky/slabiky, slova i věty, ale i všude jinde, kde nebylo na dotčené hlásky cíleno, se potvrdila platnost **hypotézy 5**, tj. potíže s rozlišováním hlásek se stejným místem a způsobem artikulace, ale odlišnými sekundárními artikulačními rysy. Rozlišit prosté, napjaté a aspirované souhlásky jak v percepci, tak v produkci se ukázalo jako vůbec to nejobtížnější, na co český student v korejské výslovnosti naráží.

Při podrobnější strukturaci tohoto jevu se dále ukázalo, že největší problémy jak v percepci, tak v produkci působí hlásky napjaté a nejobtížněji čeští studenti rozlišují mezi prostou, intenzivní a aspirovanou afrikátou.

Jednoznačně se potvrdila též **hypotéza 1** předpokládající problémy s rozlišováním zaokrouhleného a nezaokrouhleného *o* a jejich jotovaných variant, přestože u tohoto jevu docházelo k určitým výkyvům. V některých částech testu se umísťovaly *o*-ové samohlásky na prvním místě v chybovosti, jinde ustupovaly jiným samohláskám. Někde se objevil problém v monoftonzích a u diftongů byly zaznamenány jiné potíže nesouvisející se záměnou dvou *o* apod. (viz níže). Přesto jsou problémy s rozlišováním *o*-ových samohlásek z výsledků testů zcela evidentní. Mnoho záměn se ani nedostalo do statistiky, protože k nim docházelo na místech, kde nebyly dané samohlásky cíleně sledovány.

Dále se potvrdila i **hypotéza 3**, která předpokládala problémy zejména v produkci diftongu ㅟ [ü], jehož výslovnost je závislá na pozici ve slově, hláskovém okolí či dokonce gramatické funkci. Potíže se ale projeví nejenom při výslovnosti alofonů, ale i izolované hlásky či ve slovech, kde měla být vyslovena ve své základní zvukové realizaci. Nejčastěji byla zaměňována za dvojhlásku ㅟ [ü]. V percepci je výslovnost mimo základní zvukovou realizaci bez znalosti ortografické podoby lexému netestovatelná.

Chyby, které korespondovaly s dalšími samohláskami se týkajícími hypotézami, se v testech objevily, ale jen v určitých částech a nebylo jich příliš mnoho. Například problémy s percepcí či

výslovností izolované samohlásky \ominus [ü] (**hypotéza 2**) byly zanedbatelné, občas se ale vyskytla chyba v percepci hlásky při rozlišení minimálních párů nebo docházelo k její záměně při produkci vět. V experimentu se objevila záměna za zadní zaokrouhlené $\omin�$ [u] či přední nezaokrouhlené \circ [i], v praxi pozoruji i příležitostnou záměnu za [e]. S hypotézou 2 úzce souvisela též **hypotéza 7**, která vzhledem k odlišným fonotaktickým pravidlům češtiny umožňujícím na rozdíl od korejštiny vyslovit samohláskové klastry v rámci jedné slabiky, předpokládala občasné vypouštění hlásky [ü]. K takovým případům docházelo ale jen v jednotkách případů.

Hypotéza 4 předpokládala zaměňování dvou zaokrouhlených samohlásek ω [o] a $\omin�$ [u] v percepci, což se potvrdilo nejvíce při poslechu izolovaných samohlásek, ale i jinde ve slovech a větách, ve který nebyly hlásky cíleně sledovány. Při produkci byla záměna zcela ojedinělá a pravděpodobně souvisela spíše se záměnou grafému.

Poslední dvě hypotézy se týkaly výslovnosti finál v korejské slabice. **Hypotéza 6** předpokládající vzhledem k v češtině neexistující fonologické opozice časté záměny nazálních finál \sqcup [n] a \circ [ŋ] se potvrdila zejména v percepci (oproti očekávání). Ukázalo se ale, že dochází k časté záměně i s další nazální finálou \square [m]. Překvapivě byla chybovost při percepci finál vyšší u sonor, resp. nazál než u implozivně vyslovených obstruentů.

Percepce a výslovnosti zneutralizovaných implozivně vyslovovaných obstruentů se týkala **hypotéza 8**, která se také potvrdila. Ještě více v produkci než v percepci (viz výše). Studenti často podléhali pravopisné podobě slov a četli finály bez neutralizace, vyslovovali neimplozivně s detenzí, u spřežkových finál vyslovovali nesprávnou část spřežky, nerealizovali následné obligatorní fonologické procesy, následovala-li další slabika začínající souhláskou apod.

Experiment také ale přinesl další dílčí poznatky o percepčních či výslovnostních problémech českých studentů, které původně nepředpokládala žádná z osmi hypotéz. Níže je uveden jejich výčet.

1) Občasné záměny samohlásek \circ [a] a $\omin�$ [ö] zejména v percepci, ke kterým zřejmě dochází z důvodu v korejštině existující fonologické opozice dvou o-ových samohlásek, takže korejské nezaokrouhlené středové $\omin�$ [ö] se vyslovuje tak, že českému studentovi může znít spíše jako české [a], které je oproti korejskému o něco vyšší a přednější.

2) Nesprávná percepce či výslovnost jotovaných hlásek. Docházelo ke dvojímu typu chyb. Zaprvé, pokud předcházela jotované hlásce souhlásková iniciála, někteří studenti jotaci neslyšeli či vyslovovali bez jotace. Ta je sice po souhláskových iniciálách oslabená, ale kromě případu, kdy jotovaná hláska následuje po afrikátě, zcela nemizí. Zadruhé, zejména v produkci docházelo

k občasné heterosylabické výslovnosti jotovaných diftongů. Tento jev se objevil i u jiných hlásek, např. 위 [ü] nebo 의 [üi].

3) V percepci někteří studenti vnímali lehce denazalizované □ [m] jako [p]. Podobně ale méně často tomu bylo u ㄴ [n] jako ㄷ [d].

4) U jinak nekomplikované výslovnosti ㄹ [l/r] se občas objevovala nesprávná výslovnost, pokud po hlásce následovalo další ㄹ [l] či ㅎ [h].

5) Jedinou výjimkou, kde byla problematičtější prostá hláska než intenziva představuje dvojice frikativ ㅅ [s], ㅆ [ss], což vede k úvaze, že české [s] je vyslovováno ostřeji, než korejské prosté ㅅ [s], a rodilým mluvčím často zní jako intenziva.

6) Docházelo k častým záměnám nejen nazál ㄴ [n] a ㅇ [ŋ], ale také □ [m] zejména v percepci (zmíněno již výše).

Dalším velkým problémem ve fonetice korejštiny se ukázaly být fonologické procesy, kterých probíhá celá řada a jsou odlišné od těch, které probíhají v češtině. V percepci se ukázaly být bez znalosti lexému v podstatě netestovatelné, při produkci se v souvislosti s nimi objevila řada výslovnostních chyb.

Závěrem lze konstatovat, že navzdory tomu, že korejský vokalický inventář je bohatší než český, a naopak konsonantický je chudší, kvantitativně dochází mnohem k častěji k nesprávné percepci či výslovnosti u souhlásek. Úplně nevíce chyb se pak studenti dopustili v souvislosti s fonologickými procesy. Vyšší chybovost se vyskytovala při percepci, což svědčí o tom, že při produkci jsou čeští studenti při určité míře soustředění relativně dobře schopni nastavit artikulační orgány tak, aby bylo cílové výslovnosti dosaženo.

Velkou roli nejen při uplatnění či neuplatnění fonologického procesu, ale při výslovnosti obecně hraje případná znalost či neznalost lexému. Ta samozřejmě mohla ovlivnit výsledky u jednotlivých položek i celých sledovaných výslovnostních jevů v testu.

Dále mohla výsledky testu ovlivnit individuální variabilita respondentů i hodnotících. U respondentů se jedná o nevyhnutelnou slabinu pedagogického výzkumu, kdy objektem není exaktně měřitelná látka, ale člověk. U hodnotících by bylo možné tuto slabinu vyřešit přístrojovým měřením, díky kterému by výsledky nabyly na objektivitě. Nicméně experiment se uskutečnil v době pandemie, kdy se celý akademický rok odehrál v online prostředí a přístup do škol či laboratoří byl nemožný. A věřím, že i takto provedený experiment přinesl řadu důležitých poznatků, které mohou přispět k efektivnější výuce korejské fonetiky.

Experiment nepřinesl informace jen o všeobecných percepčních a výslovnostních problémech českých studentů korejštiny, ale také o problémech vyskytujících se v rámci

jednotlivých studijních skupin či u konkrétních studentů. Podobné diagnostické testy by bylo možné využívat k diagnostice percepčních a výslovnostních problémů skupin a individuálních studentů běžně a výsledky pak používat k cílené nápravě.

Didaktické návrhy k překonání percepčních či výslovnostních obtíží, které ukázala experimentální část, přináší závěrečná didaktická část práce.

Předložená práce aspiruje na to stát se referenčním materiálem pro učitele korejského jazyka, resp. fonetiky v českém prostředí. V teoretické části práce bylo zmíněno, k jakým problémům může dojít, pokud si student v začátcích studia řádně neosvojí zvukovou podobu cílového jazyka. Fosilizace špatných výslovnostních návyků může nevratně poznamenat jak budoucí úroveň jeho mluveného projevu, tak schopnost percepce. Učitel by měl tedy přistupovat k výuce fonetiky od samého začátku, jen se liší míra a hloubka explikace v závislosti na tom, na jakou jazykovou úroveň student nebo studijní skupina aspiruje. Vždy by však měl být schopen posoudit zdroj chyb a poskytnout erudovaný návod k nápravě.

Korejštinu se u nás většina studentů začíná učit až v dospělém věku, kdy se cizí jazyk osvojuje jiným způsobem, než jakým si dítě osvojuje mateřštinu. Stále sice hraje důležitou roli imitování, tříbení fonemického sluchu a vytváření artikulační báze pro vyslovování korejských hlásek, avšak pro dospělé má nepochybně význam i teoretické poučení a vhled do abstraktního systému nového jazyka. Pokud učitel rozumí fonetice a fonologii češtiny i korejštiny, je schopen při nácviu výslovnosti lépe pomáhat studentům překonávat interference ze zvukového systému češtiny.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Prameny

Active Korean 1–4. Söul: Munjin Media, 2006. ISBN 89-539-1230-X.

DOKULIL, Miloš, Karel HORÁLEK, Jiřina HŮRKOVÁ, Miloslava KNAPPOVÁ a Jan PETR. *Mluvnice češtiny I*. Online. Praha: Academia, 1986. Dostupné z: <https://stream.avcr.cz/ujc/mluvnice-cestiny-1.pdf>. [citováno 2023-11-10].

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

Hunmindžöngŭm – Härjebon. (Správné hlásky pro vzdělaní lidu – Vysvětlení a příklady). Online. Překlad knihy (1446) z klasické čínštiny *hanmun* do současné korejštiny v digitalizované podobě. Dostupné z: <https://m.blog.naver.com/bhjang3/140125251494>. [citováno 2023-11-03].

Čhogŭp hangugö marhagi. (Korejština pro začátečníky – mluvení). Söul: Kungnip kugöwön, 2007. ISBN 978-1-56591-229-8.
(초급한국어 – 말하기. 서울: 국립국어원, 2007)

Čhogŭp hangugö tütki. (Korejština pro začátečníky – poslech). Söul: Kungnip kugöwön, 2007. ISBN 978-1-56591-247-2.
(초급한국어 – 듣기. 서울: 국립국어원, 2007)

FERKLOVÁ, Blanka, Štěpánka HORÁKOVÁ a Younwoo JUNG. *Korejština*. Voznice: Leda, 2021. ISBN 978-80-7335-715-3.

International Phonetic Alphabet, 2023. *International Phonetic Alphabet (IPA) Chart With Sounds*. Online. Dostupné z: <https://www.internationalphoneticalphabet.org/ipa-sounds/ipa-chart-with-sounds/>. [citováno 2023-11-10].

Jönse hangogö 1–6. (Yonsei Korean). Söul: Jönse tähakkjo tähak čchulpchan munhwawön, 2007. ISBN 978-89-97578-64-1.

KLÓŠLOVÁ, Zdeňka (ed.). *Koreanica Bohemica et Slovaca*. Online. Praha: Seminář koreanistiky, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018. Dostupné z: file:///C:/Users/stepa/OneDrive/PGS/D%C5%AELE%C5%BDIT%C3%89%20PGS/KOREANICA-BOHEMICA-ET-SLOVACA_1.pdf. [citováno 2023-11-10].

Kojong nodongbu, 2010. (Ministerstvo práce.) *TOPIK tŭnggŭppjöl pchöngga kidžun*. (Kritéria hodnocení zkoušky TOPIK podle jednotlivých úrovní). Online. Dostupné z: https://www.edupure.net/v/x0/n0501_2.asp?draw_id=2623&lcode=62.%20. [citováno 2023-11-10].

Korean for Foreigners 1. Söul: Language Plus, 2010. GANADA Korean Language Institute. ISBN 978-89-5518-910-0.

Kungnip kugöwön, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Pjodžunö täsadžön*. (Velký slovník spisovné korejštiny). Online. Dostupné z: https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do?word_no=475959&searchKeywordTo=3. [citováno 2023-11-03].

Kungnip kugöwön, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Pchjödžunö parüm pöp.* (Pravidla spisovné výslovnosti). Online. Dostupné z: https://www.korean.go.kr/front/page/pageView.do?page_id=P000099&mn_id=95. [citováno 2023-11-03].

MŠMT ČR, 2023. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Kapitola 05, s. 118-119. Online. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>. [citováno 2023-11-03].

Sedžong hangugö 1–8. (Sedžong korejština). Söul: Kungnip kugöwön, 2013. ISBN 978-89-969947-4-9.
(세종 한국어. 서울: 국립국어원, 2013)

TOPIK Guide, 2023. *All About TOPIK Test – The Complete Guide*. Online. Dostupné z: <https://www.topikguide.com/topik-overview/>. [citováno 2023-11-10].

YouTube, 2007. *The Cardinal Vowels with Daniel Jones*. Online. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6UIAe4p2I74>. [citováno 2023-11-03].

Sekundární literatura

Zdroje v korejském jazyce

ČÖNG, Ůnhwa. *Tchopik I. Hangugö nüngnjök sihöm.* (Topik I. Test in Proficiency in Korean). Söul: Sidaegosi, 2014. ISBN 979-11-254-0490-3
(정은화. 토픽 I. 한국어 능력 시험. 서울: 시대고시, 2014.)

HÖ, Jong a kolektiv. *Ögugörosöüi hangugö kjojukchak käron.* (Úvod do výuky korejštiny jako cizího jazyka). Söul: Päkičöng, 2005. ISBN 89-7878-797-5.
(허용 등. 외국어로서의 한국어교육학 개론. 서울: 백이정, 2005.)

HÖ, Jong a Söndžöng KIM. *Hangugö parüm kjojungnon.* (Úvod do výuky korejské výslovnosti). Söul: Päkičöng, 2006. ISBN 89-7878-877-7.
(허용, 김선정. 한국어발음 교육론. 서울: 백이정, 2005.)

ČCHÖ, Ůngju, Ůnä PAK a kolektiv. *Öguginül ühan hangugö parüm 47 (1).* (Výslovnost korejštiny pro cizince 47 (1)). Söul: Hangul Park, 2009. ISBN 978-89-5518-723-6.
(최은규, 김은애 등. 외국인을 위한 한국어 발음 47 (1). 서울: 한글파크, 2009.)

ČCHÖ, Ůngju, PAK, Ůnä a kolektiv. *Öguginül ühan hangugö parüm 47 (2).* (Výslovnost korejštiny pro cizince 47 (2)). Söul: Hangul Park, 2009. ISBN 978-89-5518-724-3.
(최은규, 김은애 등. 외국인을 위한 한국어 발음 47 (2). 서울: 한글파크, 2009.)

PÄ, Čučchä. *Hangugöüi parüm.* (Výslovnost korejštiny). Söul: Samgjöng munhwasa, 2003. ISBN 89-88408-22-5.
(배주채. 한국어의 발음. 서울: 삼경문화사, 2003.)

PARK, Byeongcherl. *Čhekchoinül ühan hangugö parüm kjojuk pangan.* (Návrh výuky výslovnosti korejštiny u českých studentů). *Idžung önöhak.* (Bilingvní lingvistika). 2005 (28), s. 111-134.
(박병철. 체코인을 위한 한국어 발음 교육 방안. 이중언어학. 2005 (28), 111-134.)

KIM, Čiin. *Čchekchoinŭl ūhan hangugŏ parŭm kjojuk pangan: Čchogŭp haksŭpčaŭi pchjŏngŭm, kjŏngŭm, kchjŏgŭm parŭmŭl čungsimŭro*. (Návrh výuky výslovnosti korejštiny u českých studentů: zaměřeno na výslovnost prostých, intenzivních a aspirovaných souhlásek u začátečníků). Pusan, 2015. Diplomová práce. Pusanská národní univerzita. Dostupné z: http://dcollection.pusan.ac.kr/public_resource/pdf/000000100738_20210212204155.pdf. [citováno 2023-11-03].

(김지인. 체크인을 위한 한국어 발음 교육 방안: 초급 학습자의 평음, 경음, 격음 발음을 중심으로. 부산, 2015. 석사 학위 논문. 부산 대학교.)

Zdroje v českém jazyce

BALKÓ, Ilona. *Fonetika a fonologie. Studijní opora pro kombinované studium*. Online. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2020. Dostupné z: https://www.pf.ujep.cz/wpcontent/uploads/2020/11/opora_fonetika.pdf. [citováno 2023-11-10].

BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků: angličtiny, francouzštiny, němčiny: vysokoškolská učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

BOYON ŠKODOVÁ, Svatava. *Kapitoly z lingvodidaktiky češtiny jako cizího jazyka*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-847-2.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DUBĚDA, Tomáš. *Jazyky a jejich zvuky: univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1073-6.

FENCLOVÁ, Marie. *Fonetika francouzštiny jako lingvodidaktický problém*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-126-5

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.

GILLERNOVÁ, Ilona a Jiří ŠÍPEK (ed.). *Vybrané kapitoly z psychologie pro každého*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7308-568-1.

HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult studijního oboru 76-12-8 Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HRDLIČKA, Milan. *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV nakladatelství, 2002. ISBN 80-85866-98-6.

HRDLIČKA, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka: k prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Karolinum, 2009. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1527-1.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

JAKUBŠE, Karolína. *Srovnání zvukové stránky češtiny a čínštiny se zaměřením na obtíže čínsky mluvících při osvojování si češtiny jako cizího jazyka*. Praha: ÚJOP UK, 2012. Ročníková práce. Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze.

JUŘIČKOVÁ, Kateřina. *Výslovnostní problémy českých studentů francouzského jazyka a efektivita používaných strategií učení (na příkladu studentů francouzštiny Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a Fakulty filozofické Západočeské univerzity)*. Praha, 2017. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra francouzského jazyka a literatury. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/102192/>. [citováno 2023-11-10].

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie*. Online. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy university, 2008. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/index.html>. [citováno 2023-10-29].

LOJOVÁ, Gabriela a Kateřina VLČKOVÁ. *Styly a strategie učení ve výuce cizích jazyků*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-876-0.

LOLLOK, Marek. *Kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. Online. Filozofická fakulta Masarykovy university, 2015. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/podzim2016/CJ2BP_JKFo/um/fonetika_a_fonologie_klasifikace_hlas_ek_II_souhlasly.pdf. [citováno 2023-10-29].

ORLOVÁ, Natalia a Jana PAVLÍKOVÁ. *Navigátor: Průvodce didaktikou cizích jazyků*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2013. ISBN 978-80-7414-666-4.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1.

STUHLÍKOVÁ, Iva, Tomáš JANÍK, Zdeněk BENEŠ, Martin BÍLEK, Karla BRÜCKNEROVÁ, et al. *Oborové didaktiky: vývoj, stav, perspektivy*. Syntézy výzkumu vzdělávání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7769-0.

PANUŠOVÁ, Marta. *Postavení fonetiky v systému vzdělávání učitelů cizích jazyků*. Online. Sborník z konference ČAPV, 1994. Dostupné z: <https://capv.cz/postaveni-fonetiky-v-systemu-vzdelavani-ucitelu-cizich-jazyku/>. [citováno 2023-10-29].

PUCEK, Vladimír a Marta BUŠKOVÁ. *Jazyková politika v Koreji*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0066-8.

PUCEK, Vladimír. *Gramatika korejského jazyka*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1004-3.

PUCEK, Vladimír. *Dějiny koreanistiky*. Online. Praha: Seminář koreanistiky, Ústav Dálného východu, 2015. Dostupné z: http://korea.ff.cuni.cz/system/files/dejiny_koreanistiky.pdf. [citováno 2023-10-29].

SKALIČKOVÁ, Alena: *The Korean Consonants*. Praha: Nakladatelství ČSAV 1960. Rozpravy Československé akademie věd: Řada společenských věd, sv. 70, vyd. 3. ISSN 0069-2298.

SKARNITZL, Radek, Pavel ŠTURM a Jan VOLÍN. *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis řeči*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3272-8.

SKARNITZL, Radek. *Dvojí „i“ v české výslovnosti*. Online. Naše řeč. 2012, 95, s. 141–153. Dostupné z: <https://sites.ff.cuni.cz/fonetika/wp-content/uploads/sites/104/2015/10/Ska12-2I.pdf>. [citováno 2023-10-29].

SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4054-6.

STARÝ, Zdeněk. Rozhraní mezi jazyky. In: ŠKODOVÁ, Svatava, HRDLIČKA, Milan (eds.). *Čeština jako cizí jazyk v průsečíku pohledů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018, s. 36-54.

ŠEBESTA, Karel. *Od jazyka ke komunikaci: didaktika českého jazyka a komunikační výchova*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2005. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-246-0948-7.

ŠLEMROVÁ, Ivana. *Problémy ve francouzské výslovnosti českých žáků*. Plzeň, 2017. Diplomová práce. Západočeská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra románských jazyků. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/28035/1/DP%20pdf.pdf>. [citováno 2023-10-29].

ŠTURM, Pavel a LUKEŠ, David. *Fonotaktická analýza obsahu slabik na okrajích českých slov v mluvené a psané řeči*. Online. Slovo a slovesnost. 2017, 78, s. 99-118. Dostupné z: <https://fonetika.ff.cuni.cz/vyzkum/materialy/fonotaktika/>. [citováno 2023-10-29].

ŠTURM, Pavel a Aleš BIČAN. *Slabika a její hranice v češtině*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5101-9.

TŘÍSKOVÁ, Hana. *Rozmanité pohledy na čínskou slabiku*. Dálný východ. 2015 (5), č. 2, s. 62-92.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.

VASILJEV, Ivo. *Život s více jazyky: jazyková autobiografie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Sociolingvistická edice. ISBN 978-80-7422-120-0.

VEROŇKOVÁ, Jitka. Nahrávání – nedocenený pomocník při výuce češtiny pro cizince. In: *Nová čeština doma a ve světě*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, s. 75-91. ISSN 1805-367X.

VEROŇKOVÁ, Jitka a Petra POUKAROVÁ. Variabilita ve výslovnosti češtiny u čínských mluvčích a její zohlednění ve výuce. In: ŠEBESTA, Karel, HRDLIČKA, Milan. *Čeština na Dálném východě*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2020, s. 129-161. Edice Varia. ISBN 978-80-7308-985-6.

VOLÍN, Jan a Radek SKARNITZL. *Segmentální plán češtiny*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018. ISBN 978-80-7308-885-9.

ULIČNÁ, Klára. *Rozvoj interkulturní komunikační kompetence*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-210-6035-7.

Zdroje v anglickém (jiném cizím) jazyce

ABRAHAMSSON, Niclas, Kenneth HYLSTENSTAM. *Age of Onset and Nativelikeness in a Second Language: Listener Perception Versus Linguistic Scrutiny*. Online. Language Learning 2009 (59), 249–306. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2009.00507.x>. [citováno 2023-10-29].

BEST, Catherine T., MCROBERTS, Gerald W., GOODELL, Elizabeth. *Discrimination of Non-native Consonants Varying in Perceptual Assimilation to the Listener's Native Phonological System*. Online. The Journal of the Acoustical Society of America, 109, 775 (2001). Dostupné z: <https://doi.org/10.1121/1.1332378>. [citováno 2023-10-29].

CELCE-MURCIA, Marianne, Donna BRINTON a Janet M. GOODWIN. *Teaching Pronunciation: a Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. ISBN 0-521-40694-3.

ELLIS, Rod. *Principles of Instructed Language Learning*. Online. Asian EFL Journal. Vol. 2005 (7), s. 9-24. Dostupné z: https://scholar.google.co.nz/citations?view_op=view_citation&hl=cs&user=fcIwsDEAAAAJ&citation_for_view=fcIwsDEAAAAJ:yD5IFk8b50cC. [citováno 2023-10-29].

ELLIS, Rod. *Language Teaching Research and Language Pedagogy*. Wiley-Blackwell, 2012. ISBN 978-1-444-33610-8.

FLEGE, James Emil. *Age of Learning and Second-language Speech*. Online. In D. Birdsong (ed.) *Second language Acquisition and the Critical Period Hypothesis*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1999, s. 101-132. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/304343841_Age_of_learning_and_second_language_speech. [citováno 2023-10-29].

FLEGE, James Emil, Elaina M. FRIEDA. *Amount of Native-language (L1) Use Affects the Pronunciation of an L2*. Online. Journal of Phonetics. 1997 (25), s. 169-186. Dostupné z: file:///C:/Users/stepa/Downloads/Amount_of_native_language_L1_use_affects.pdf. [citováno 2023-10-29].

CHAMPAGNE-MUZAR, C. a BOURDAGES, J. S. *Le point sur la phonétique*. Paris: CLE International, 1998. ISBN 209 033 325-1

CHO, Sungdai, WHITMAN, John. *Korean: A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. ISBN 9780521514859.

CHOMSKY, Noam a Morris HALLE. *The Sound Pattern of English*. Studies in language. New York: Harper & Row, 1968.

JACOBS, Bob. *Neurobiological differentiation of Primary and Secondary Language Acquisition*. Online. Studies in Second Language Acquisition. 1988 (10), s. 303-337. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/231931803_Neurobiological_Differentiation_of_Primary_and_Secondary_Language_Acquisition. [citováno 2023-10-29].

JEON, Hae-Sung. The Sounds of Korean. Prosody. In: BROWN, Lucien, YEON Jaehoon, (eds.). *The Handbook of Korean Linguistics*. John Wiley & Sons, Inc, 2015. s. 41-58. ISBN 9781118354919.

KIM, Min Sook. *Perception and Production of Korean /l/ by L2 learners and Implications for Teaching Refined Pronunciation*. Online. The Korean Language in America. 2005 (10), s. 71-88. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42922339>. [citováno 2023-10-29].

KRASHEN, Stephen. *Lateralization, Language Learning, and the Critical Period: Some New Evidence*. Online. Language Learning. 1973 (23), s. 63-74. Dostupné z: <https://sdkrashen.com/content/articles/krashen1973lateralization.pdf>. [citováno 2023-10-29].

LARSEN-FREEMAN, Diane. *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 1986. Teaching techniques in English as a second language. ISBN 019434133.

LENNEBERG, Eric H. *Biological Foundations of Language*. Online. New York: Wiley, 1967. ISBN 0471526266. Dostupné z: <https://vdoc.pub/download/biological-foundations-of-language-7p3b3ddhh7v0>. [citováno 2023-10-29].

MOYER, Alene. *An Advantage for Age? Self-Concept and Self-Regulation as Teachable Foundations in Second Language Accent*. Online. The CATESOL Journal. 2018, s. 1-18. Dostupné z: http://www.catesoljournal.org/wp-content/uploads/2018/03/CJ30.1_moyer.pdf. [citováno 2023-10-29].

PARK, Dong-eun. *Everything You Want to Know about the Korean Language*. Seoul: The National Institute of the Korean Language, 2010. ISBN 11-1371028-000191-01.

REE, Joe Jungno. *Korean as a Second Language. How Should It Be Taught?* Online. Acta Koreana. Tägu: Academia Koreana, 1998 (1), s. 85-99. Dostupné z: <https://www.earticle.net/Article/A4482>. [citováno 2023-11-03].

SCOVEL, Thomas. *Foreign Accents, Language Acquisition and Cerebral Dominance*. Online. In: Language Learning. 1969 (19), s. 245-254. Dostupné z: <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/98150/j.1467-1770.1969.tb00466.x.pdf;jsessionid=F6A1C7A2057FDBBA06D4896DBFC52658?sequence=1>. [citováno 2023-11-03].

SHIN, Jiyoung. The Sounds of Korean. Vowels and Consonants. In: BROWN, Lucien, YEON Jaehoon (eds.). *The Handbook of Korean Linguistics*. John Wiley & Sons, Inc, 2015. s. 3-21. ISBN 9781118354919.

VANHOVE, Jan. *The Critical Period Hypothesis in Second Language Acquisition: A Statistical Critique and a Reanalysis*. Online. PLOS ONE 2013, 8 (7): e69172. Dostupné z: [10.1371/journal.pone.0069172](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0069172). [citováno 2023-11-03].

WILKINSON, Sharon. *On the Nature of Immersion During Study Abroad: Some Participant Perspectives*. Online. Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad 1998, 4 (2), 121-138. Dostupné z: <https://doi.org/10.36366/frontiers.v4i1> doi: 10.36366/frontiers.v4i1.65. [citováno 2023-11-03].

WILLIAMS, Marion a Robert L. BURDEN. *Psychology for Language Teachers: A Social Constructivist Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. ISBN 0521498805.

YU CHO, Young-Mee. The Sounds of Korean. Syllable-based phonological processes. In: BROWN, Lucien, YEON Jaehoon (eds.). *The Handbook of Korean Linguistics*. John Wiley & Sons, Inc, 2015. s. 22-40. ISBN 9781118354919.

Další (odkazy na webové stránky z poznámek pod čarou, DVD)

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Fonetický ústav, 2015. *Co je to fonetika?* Online. Dostupné z: <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/co-je-fonetika/>. [citováno 2023-11-03].

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Fonetický ústav, 2015. *Česká fonetická transkripce*. Online. Dostupné z: <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/co-je-fonetika/>. [citováno 2023-11-03].

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Rozvrhový portál FF UK, 2020. *Detail rozvrhu: Asijská studia - koreanistika Bc.* Online. Dostupné z: <https://rozvrhy.ff.cuni.cz/ft/detail/3962>. [citováno 2023-11-03].

Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2021. *Programy a obory.* Dostupné z: https://stag.upol.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=AAAAAgAEOTU5MBMBAAAAQAic3RhdGVZLZXkAAAABABQtOTIyMzM3MjAzNjg1NDc3NDk1MgAEOTA1NxMBAAAAQAic3RhdGVZLZXkAAAABABQtOTIyMzM3MjAzNjg1NDc2NzA4NAAAAA*#prohlizeniSearchResult. [citováno 2023-11-03].

Chinese Point, 2021. Pomaturitní studium. Online. Dostupné z: <https://chinesepoint.cz/pomaturitni-studium/>. [citováno 2021-06-09]

Korea.cz, 2023. *Korejština a korejská abeceda.* Online. Dostupné z: <http://www.korea.cz/korejstina.php>. [citováno 2023-11-03].

Korean Wiki Project, 2019. IPA. Online. Dostupné z: www.koreanwikiproject.com/wiki/index.php?title=IPA. [citováno 2023-11-03]

Kungnip kugŏwŏn, 2023. (Národní institut pro korejský jazyk). *Hangŭl čamoŭi pŏjŏl sunsŏ.* (Pořadí souhlásek a samohlásek v *hangŭlu*). Online. Dostupné z: <https://www.korean.go.kr/nkview/news/12/128.htm#:~:text=현재 사전이나 컴퓨터 한글 코드에서 참고로 하고 있는,ㅏ ㅑ ㅓ ㅕ ㅗ ㅛ ㅜ ㅠ ㅡ>. [citováno 2023-11-03].

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2023. *Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání.* Online. Dostupné z: https://pedf.cuni.cz/PEDF-2884-version1-b_fj_maior_2023a.pdf. [citováno 2023-11-03].

PopPopping Korean – Pronunciation. DVD. Sŏul: King Sejong Institute Foundation, Hansol Education, c 2016.

TOPIK Guide, 2023. *TOPIK Intermediate Vocabulary List.* Online. Dostupné z: <https://www.topikguide.com/topik-intermediate-vocabulary-list/>. [citováno 2023-11-03].

Wikipedia, 2023. *McCune–Reischauer.* Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/McCune%E2%80%93Reischauer>. [citováno 2023-11-03].

Wikipedia, 2022. *List of Mother Speakers Language Sequence.* Online. Dostupné z: https://ko.wikipedia.org/wiki/%EB%AA%A8%EC%96%B4_화자_수순_언어_목록. [citováno 2023-11-03].

Wikipedie, 2021. *Flektivní jazyk.* Online. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Flektivn%C3%AD_jazyk. [citováno 2021-08-03].

Wikipedie, 2022. *Grafém.* Online. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Graf%C4%99m>. [citováno 2023-11-03].

Wikipedie, 2022. *Ortoepie češtiny.* Online. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ortoepie_%C4%8De%C5%A1tiny

Wikipedie, 2023. *Transkripce korejštiny.* Online. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Transkripce_korejštiny. [citováno 2023-11-03].

Wikipedie, 2022. *Typologická klasifikace jazyků*. Online. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Typologick%C3%A1_klasifikace_jazyk%C3%BD. [citováno 2023-11-03].

Seznam tabulek

(zdroj a legenda k tabulkám jsou uvedeny v textu práce, značná část tabulek v práci je autorských)

- Tabulka 1 – Přehled přístupů k výuce fonetiky ve vybraných vyučovacích metodách
- Tabulka 2 – Ovládnutí zvukové stránky jazyka podle SERRJ
- Tabulka 3 – Společné referenční úrovně zkoušky TOPIK
- Tabulka 4 – Společné referenční úrovně SERRJ: globálně pojatá stupnice
- Tabulka 5 – Přepis korejštiny podle vybraných systémů
- Tabulka 6 – Příklad přepisu výslovnosti korejského slovesa 익다 [ikta] „číst“ v *hangŭlu* v základním tvaru i dalších tvarech
- Tabulka 7 – Česká fonetická transkripce a transkripce češtiny podle IPA
- Tabulka 8 – Obecné srovnání korejštiny a češtiny
- Tabulka 9 – Česká vědecká transkripce korejštiny
- Tabulka 10 – Česká fonetická transkripce
- Tabulka 11 – Přehled korejských samohlásek v „abecedním“ pořadí
- Tabulka 12 – Přehled jednoduchých korejských samohlásek v tradičním pojetí podle artikulačních vlastností
- Tabulka 13 – Přehled jednoduchých korejských samohlásek v současné moderní mluvené korejštině
- Tabulka 14 – Přehled korejských dvojhlásek v tradičním pojetí
- Tabulka 15 – Přehled korejských dvojhlásek v současné moderní mluvené korejštině
- Tabulka 16 – Přehled výslovnosti korejské dvojhlásky 어 /*ŭi*/ v závislosti na jejím postavení ve slově či gramatické funkci
- Tabulka 17 – Příklady slov s odlišnou výslovností z hlediska samohláskové délky
- Tabulka 18 – Přehled českých jednoduchých samohlásek podle artikulačních vlastností
- Tabulka 19 – Příklady minimálních párů lišících se pouze samohláskami 어 /*ö*/ a 어 /*o*/ či 어 /*jö*/ a 어 /*jo*/
- Tabulka 20 – Přehled korejských souhlásek podle způsobu a místa artikulace
- Tabulka 21 – Korejské souhlásky – didaktická tabulka
- Tabulka 22 – České konsonantické fonémy a jejich nejčastější varianty
- Tabulka 23 – Český konsonantický systém klasifikovaný pomocí distinktivních rysů
- Tabulka 24 – Korejský konsonantický systém klasifikovaný pomocí distinktivních rysů
- Tabulka 25 – Porovnání počtu korejských a českých souhláskových grafémů, fonémů a hlásek
- Tabulka 26 – Slabičné typy v korejštině
- Tabulka 27 – Přehled neutralizace kody podle místa a způsobu artikulace
- Tabulka 28 – Přehled neutralizace spřežkových finál
- Tabulka 29 – Přehled neutralizací obstruentních finál v korejštině
- Tabulka 30 – Příklady neutralizací slabičné finály před pauzou nebo konsonantem
- Tabulka 31 – Percepční diagnostický list varianta pro testujícího
- Tabulka 32 – Výsledky poslechu izolovaných vokálů
- Tabulka 33 – Výsledky percepce potenciálně obtížně rozlišitelných dvojic vokálů
- Tabulka 34 – Přehled záměn jednotlivých samohlásek v rámci minimálních párů
- Tabulka 35 – Výsledky percepce samohlásek v rámci slov
- Tabulka 36 – Přehled chybovosti při rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek ve slabikách podle souhláskových skupin se stejným místem a způsobem artikulace
- Tabulka 37 – Přehled chybovosti při rozlišování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek v rámci souhláskových skupin se stejným sekundárním artikulačním rysem
- Tabulka 38 – Výsledky percepce souhlásek v iniciále slov
- Tabulka 39 – Srovnání chybovosti a poměru vzájemných záměn u prostých, napjatých a aspirovaných hlásek při percepci slabik a percepci slov
- Tabulka 40 – Výsledky percepce finál při výběrové úloze

- Tabulka 41 – Výsledky percepce finál při diktátu
- Tabulka 42 – Porovnání výsledků dvou částí zaměřených na percepci finál (výběr z možností vs. diktát slov)
- Tabulka 43 – Příklady studentských zápisů vybraných slov zaměřených na fonologické procesy
- Tabulka 44 – Výsledky percepce slov zaměřených na fonologické procesy
- Tabulka 45 – Příklady nesrozumitelně přepsaných vět při percepčním testu
- Tabulka 46 – Výsledky percepce celých vět
- Tabulka 47 – Nejčastější chyby v percepci vět z hlediska hypotéz
- Tabulka 48 – Přehled úspěšnosti percepce podle jednotlivých oddílů a částí percepčního testu
- Tabulka 49 – Diagnostický list pro testování produkce
- Tabulka 50 – Výše z tabulky shrnující výsledky produkčního testu u skupiny UK od tří rodilých mluvčích a testujícího
- Tabulka 51 – Výsledky výslovnosti izolovaných vokálů
- Tabulka 52 – Výsledky produkce slov zaměřených na samohlásky
- Tabulka 53 – Výsledky produkce celých vět zaměřených na samohlásky
- Tabulka 54 – Přehled chybovosti při výslovnosti prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek ve slabikách
- Tabulka 55 – Přehled celkové chybovosti při vyslovování prostých, napjatých a aspirovaných souhlásek
- Tabulka 56 – Přehled chybovosti při vyslovování napjatých souhlásek ve slovech
- Tabulka 57 – Přehled chybovosti při vyslovování aspirovaných souhlásek ve slovech
- Tabulka 58 – Příklady chyb při výslovnosti implozivních finál [kʰ], [tʰ], [pʰ]
- Tabulka 59 – Příklady chyb při výslovnosti spřežkových finál
- Tabulka 60 – Výsledky produkce celých vět zaměřených na souhlásky
- Tabulka 61 – Výsledky produkce slov zaměřených na fonologické procesy
- Tabulka 62 – Výsledky produkce celých vět zaměřených na fonologické procesy
- Tabulka 63 – Přehled výsledků produkce celých vět zaměřených na fonologické procesy podle jednotlivých fonologických procesů
- Tabulka 64 – Didaktická tabulka s přehledem korejských samohlásek a jejich výslovnosti
- Tabulka 66 – Typy fonetických cvičení
- Tabulka 67 – Přehled pravidel výslovnosti ㅎ /h/ podle *Pchjödžunö parüm pöp* (Pravidel spisovné výslovnosti)

Seznam obrázků

- Obr. 1 – Ukázka četnosti fonologických procesů v krátkém textu pro začátečníky (*Jönse hangugö ilki 1, 2007*)
- Obr. 2 – Vokalický čtyřúhelník (Čchö, Pak, 2009)
- Obr. 3 – Vokalický čtyřúhelník (*Korean for Foreigners 1, 2010*)
- Obr. 4 – Vokalický čtyřúhelník (Cho, 2000)
- Obr. 5 – Vokalický čtyřúhelník (*Jönse hangugö ilki 1, 2007*)
- Obr. 6 – Přehled korejských jednoduchých vokálů v tradičním pojetí (Shin, 2015)
- Obr. 7 – Přehled korejských jednoduchých vokálů (Park, 2005)
- Obr. 8 – Přehled korejských jednoduchých vokálů (Pucek, 2005)
- Obr. 9 – Rozmístění českých samohlásek ve vokalickém čtyřúhelníku (Volín, Skarnitzl, 2018)
- Obr. 10 – Porovnání F1 a F2 korejských samohlásek vůči kardinálním samohláskám (Shin, 2015)
- Obr. 11 – Hodnoty formantů českých samohlásek (Dokulil, 1986)
- Obr. 12 – Rozdíl v nástupu hlasivkového tónu u prostých, intenzivních a aspirovaných souhlásek (Shin, 2015)
- Obr. 13 – Rozdíl v trvání závěru u prostých, intenzivních a aspirovaných souhlásek (Shin, 2015)
- Obr. 14 – Schéma rozmístění grafémů v korejské otevřené slabice (DVD *PopPopping Korean, 2016*)
- Obr. 15 – Schéma rozmístění grafémů v korejské zavřené slabice (DVD *PopPopping Korean, 2016*)
- Obr. 16 – Jednoduchý přehled neutralizace kody (*Jönse hangugö ilki, 2007*)
- Obr. 17 – Ukázka fonetického cvičení na konci lekcí v *Jönse hangugö ilki* (2007)
- Obr. 18 – Fonetické cvičení na doplňování chybějící slabik slyšených slov; osmisměrka (*Active Korean Workbook 1, 2006*)
- Obr. 19 – Fonetické cvičení na vkladně [n] (*Čchogŭp hangugö tŭtki, 2007*)
- Obr. 20 – Fonetické cvičení na palatalizaci (*Čchogŭp hangugö marhagi, 2007*)
- Obr. 21 – Fonetické cvičení na procvičení aspirát a ㅎ /h/ (*Jönse hangugö ilki 1, 2007*)
- Obr. 22 – Fonetické cvičení – ukázka z nácviku výslovnosti diftongů (*Korean for Foreigners 1, 2010*)
- Obr. 23 – Příklad fonetického nácviku propojeného s upevňováním lexika (*Korean for Foreigners 1, 2010*)
- Obr. 24 – Vizualizace postavení rtů a jazyka při výslovnosti samohlásky ㅣ [i] (Čchö, Pak, 2009)
- Obr. 25 – Vizualizace mluvidel při výslovnosti obstruentů ㅃ [p], ㅌ [t], ㅋ [k] (Čchö, Pak, 2009)
- Obr. 26 – Spojovačka (Čchö, Pak, 2009)

Seznam grafů

Graf 1 – Chybovost při percepci izolovaných samohlásek

Graf 2 – Záměny o-ových vokálů při percepci samohlásek v rámci slov

Graf 3 – Poměr vzájemných záměn mezi prostými, napjatými a aspirovanými souhláskami

Graf 4 – Poměr vzájemných záměn mezi prostými, napjatými a aspirovanými souhláskami

Seznam příloh

Příloha 1 – Percepční diagnostický list varianta pro studenty

Příloha 2 – Ukázka vyplněného diagnostického listu od studentky FF UK

Příloha 3 – Záznamový arch pro vyhodnocení studentských nahrávek rodilým mluvčím

Příloha 1 – Percepční diagnostický list varianta pro studenty

Percepční diagnostický list varianta pro studenty																		
Samohlásky																		
Označte samohlásku, kterou slyšíte. (14krát)																		
1.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
2.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
3.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
4.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
5.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
6.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
7.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
8.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
9.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
10.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
11.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
12.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
13.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
14.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의				
Ze dvou slov označte slovo, které slyšíte. (18krát)																		
15.	발	별	21.	은	인	27.	둘	들										
16.	우산	우선	22.	잠그다	잠기다	28.	구리	그리										
17.	마리	머리	23.	기름	그림	29.	누려요	느려요										
18.	분	분	24.	서리	소리	30.	덜	들										
19.	오리	우리	25.	거기	고기	31.	거리	그리										
20.	모기	무기	26.	널어요	놀아요	32.	거물	그물										
Pište slova podle diktátu. (20krát)																		
33.		37.		41.		45.		49.										
34.		38.		42.		46.		50.										
35.		39.		43.		47.		51.										
36.		40.		44.		48.		52.										
Souhlásky																		
Označte slabiku, kterou slyšíte. (16krát)																		
1.	가	까	카	4.	다	따	타	7.	바	빠	파	10.	자	짜	차	13.	사	싸
2.	가	까	카	5.	다	따	타	8.	바	빠	파	11.	자	짜	차	14.	사	싸
3.	가	까	카	6.	다	따	타	9.	바	빠	파	12.	자	짜	차	15.	마	바
															16.	나	다	

Pište slova podle diktátu. (18krát)									
17.		21.		25.		29.		33.	
18.		22.		26.		30.		34.	
19.		23.		27.		31.			
20.		24.		28.		32.			
Označte finálu, kterou slyšíte ve slovech. (10krát)									
	ㄱ	ㄴ	ㄷ	ㄹ	ㅁ	ㅂ	ㅅ	ㅇ	
35.									
36.									
37.									
38.									
39.									
40.									
41.									
42.									
43.									
44.									
Pište podle diktátu. (8krát)									
45.		47.		49.		51.			
46.		48.		50.		52.			
Pravidla výslovnosti (koartikulace)									
Pište podle diktátu. (34krát)									
1.		9.		18.		26.			
2.		10.		19.		27.			
3.		11.		20.		28.			
4.		12.		21.		29.			
5.		13.		22.		30.			

6.		14.		23.		31.	
7.		15.		24.		32.	
8.		16.		25.		33.	
		17.				34.	

Diktát vět

Pište věty podle diktátu. (19krát)

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	
18.	
19.	

Percepční diagnostický list varianta pro studenty														
Samohlásky														
Označte samohlásku, kterou slyšíte? (14krát)														
1.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
2.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
3.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
4.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
5.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
6.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
7.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
8.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
9.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
10.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
11.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
12.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
13.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
14.	아	어	오	우	으	이	야	여	요	유	와	워	위	의
Ze dvou slov označte slovo, které slyšíte. (18krát)														
15.	발	벌	21.	은	인	27.	둘	들						
16.	우산	우선	22.	잠그다	잠기다	28.	구리	그리						
17.	마리	머리	23.	기름	그림	29.	누려요	느려요						
18.	본	분	24.	서리	소리	30.	털	들						
19.	오리	우리	25.	거기	고기	31.	거리	그리						
20.	모기	무기	26.	널어요	놀아요	32.	거물	그물						
Pište slova podle diktátu. (20 krát)														
33.	사자	37.	크다	41.	싸워	45.	시계	49.	추워요					
34.	거미	38.	기차	42.	썬	46.	화가	50.	웨이터					

35.	보기	39.	새	43.	요가	47.	돼지	51.	뒤다
36.	호수	40.	네	44.	휴재	48.	회사	52.	힘

Souhlásky

Označte slabiku, kterou slyšíte. (16krát)

1.	가	까	카	4.	다	따	타	7.	바	빠	파	10.	자	짜	차	13.	사	싸
2.	가	까	카	5.	다	따	타	8.	바	빠	파	11.	자	짜	차	14.	사	싸
3.	가	까	카	6.	다	따	타	9.	바	빠	파	12.	자	짜	차	15.	마	바
																16.	나	다

Pište slova podle diktátu. (18krát)

17.	바다	21.	비음	25.	쿨	29.	타자기	33.	드다
18.	짜다	22.	레몬	26.	짐	30.	씬	34.	피부
19.	금	23.	사다	27.	호가	31.	짜다		
20.	나라	24.	부리	28.	거요	32.	다리미		

Označte finálu, kterou slyšíte ve slovech. (10krát)

	ㄱ	ㄴ	ㄷ	ㄹ	ㅁ	ㅂ	ㅇ
35.							ㅇ
36.						ㅂ	
37.			ㄷ				
38.		ㄴ					
39.					ㅁ		
40.						ㅂ	
41.				ㄹ			
42.	ㄱ						
43.			ㄷ				
44.	ㄱ						

Pište podle diktátu. (8krát)

45.	뺨	47.	팔	49.	노란	51.	꽃
46.	노랑	48.	수락	50.	맵다	52.	시방

Pravidla výslovnosti (koartikulace)							
Pište podle diktátu. (34krát)							
1.	그렇다	9.	숙제	18.	건만	26.	동인
2.	추지	10.	약속	19.	박물관	27.	압록강
3.	축하	11.	듣다	20.	십만	28.	옴뉴스
4.	따뜻하다	12.	입고	21.	잡니다	29.	정노
5.	졸업하다	13.	책방	22.	없는	30.	말리
6.	마치다	14.	같이	23.	십년	31.	좋아요
7.	하지만	15.	구지	24.	장년	32.	너요
8.	읽어	16.	신라	25.	트는	33.	결혼
		17.	설날			34.	꽃잎

Diktát	
Pište věty. (19krát)	
1.	우유가 차가워요.
2.	여유가 뭐예요?
3.	왜 교과서를 외워요?
4.	이야기가 너무 어려워요.
5.	책상위에 모기가 있어요.
6.	너무 바쁘고 피곤해요.
7.	버스를 다 타야 돼요.
8.	사과가 사서 많이 샀어요.

9.	이 김치찌개가 맛있어요.
10.	이 가마 옷이 도 커요.
11.	밥만 먹지 마세요.
12.	판찬도 같이 먹어요.
13.	이 윤 뉴스를 드세요.
14.	어떻게 연락해요?
15.	강남역 근처에 길이 많이 막여요.
16.	일년 동안 비빔밥만 먹었어요.
17.	사진아 잘 나올 것 같아요.
18.	밥도 못 먹었어요.
19.	열심히 공부했어요.

발음 평가지 (Hodnocení výslovnosti)

소속 (Zařazení): _____

학생명 (Jméno studenta): _____

*발음 평가지 작성 시, 소속과 학생명을 명기해 주시기 바랍니다. (Při hodnocení výslovnosti prosím o vyplnění zařazení a jména studenta.)

예) 소속: 카렐대학교, 팔라츠키대학교, Chinese Point (Př. Zařazení: Univerzita Karlova, Univerzita Palackého, Chinese Point)

1. 모음 (Samohlásky)

1) 모음 오류만 기록합니다. (Zaznamenávají se jen chyby v samohláskách.)

정확하게 발음했을 경우, 빈칸으로 두시면 됩니다. (V případě správné výslovnosti, ponechte hranaté závorky prázdné.)

오류가 있을 경우에만 학생의 실제 발음을 발음기호 [] 안에 적어 주시기 바랍니다. (Pouze v případě chybné výslovnosti, napište do hranatých závorek, jak student slovo vyslovil.)

2) ‘에’와 ‘애’, ‘웨’와 ‘웨’는 한국인도 구별이 어려우므로 엄격하게 구별하지 않아도 됩니다. (Protože e a ä a je a ja nerozlišují dobře ani Korejci, není potřeba jejich výslovnost posuzovat moc přísně.)

ㅏ	ㅑ	ㅓ	ㅕ	ㅡ	ㅣ	ㅞ	ㅟ	ㅛ	ㅜ	
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	
ㅝ	ㅡ	ㅢ	ㅣ	ㅤ	ㅥ	ㅦ	ㅧ	ㅨ	ㅩ	ㅪ
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]

단모음 진단 Jednoduché samohlásky	아이	거기	오이	아우	모으다	어디	새우	메아리
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]
이중모음 진단	야구	여가	요가	휴지	얘기	예시	혀	샤오밍

Dvohlásky	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]
	과제	무거워요	왜	퀘도	돼서	쉬다	의자	무너 [무너]
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]
	오빠의 집 [오빠의 집] [오빠에 집]	귀	회의 [회의/회이]					
	[]	[]	[]					

*틀린 부분의 발음만 학생의 실제 발음을 발음기호[] 안에 표기 (Do hranatých závorek zaznamenávejte pouze chybnou výslovnost a to tak, jak byla studentem vyslovena.)	우유가 차가워요.	
	여유가 뭐예요?	
	왜 교과서를 외워요?	
	이야기가 너무 어려워요.	
	귀 위에 모기가 웅웅거려요.	

2. 자음 (Souhlásky)

- 1) 첫 번째 표에서는 초성 오류만 기록합니다. (V první tabulce zaznamenávejte pouze chyby v iniciále.)
예) ‘까’를 [카]로 발음하는 경우, [카]로 발음했음을 적어 줍니다. (Příklad: Pokud student vysloví 까 [kka] jako [kcha], zaznamenejte [kcha].)
- 2) ‘ㄹ’ 발음의 경우, 아래 사항을 참고하시어 판단하시면 됩니다. (Pro výslovnost ㄹ se řiďte následujícím manuálem.)
-음절말이나 받침 ‘ㄹ’ 뒤에 올 경우, [l]로 발음한다. (Stojí-li ㄹ na konci slabiky, či následuje-li po finále ㄹ, vyslovuje se [l].)
예) 날, 물론 (Příklad: nal, mullon)
-받침 ‘ㄹ’ 뒤를 제외한 음절 초에 올 경우, [r]로 발음한다. (Na začátku slabiky se vysloví [r] kromě případů, když následuje po finále ㄹ.)
예) 라면, 노루 (Příklad: ramjŏn, noru)
- 3) ‘ㅎ’ 발음의 경우, 아래 사항을 참고하시어 판단하시면 됩니다. (Výslovnost ㅎ /h/ hodnotěte podle následujících pokynů.)
-첫 음절 초성의 ‘ㅎ’: 그대로 발음 (V iniciále první slabiky se vyslovuje [h].)
-모음이나 받침 ‘ㄴ, ㄹ, ㅁ, ㅇ’ 뒤에 ‘ㅎ’이 올 경우, ‘ㅎ’의 소리가 약해진다. (Následují-li ㅎ po ㄴ, ㄹ, ㅁ, ㅇ [n, l, m, ng], je jeho výslovnost oslabena.)

예) 전화, 결혼하다, 지하도 (Příklad: čŏnhwa, kjŏrhonhada, čihado)

가	까	카	다	따	타	바	빠	파	차
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]
짜	차	사	싸	나	라	마	바	하	
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]

평음진단 Základní souhlásky	구두	나라	대구	라디오	무우	바위	시내	주머니	하마		
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]		
경음진단 Napjaté souhlásky	이쪽	가끔	아빠	아가씨	이따가	뿌리다	꿈	따르다	찌다	싸움	
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	
격음진단 Aspirované souhlásky	코끼리	태우다	치마	파견	매콤하다	기타	배추	아픈			
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]			
‘ㄹ’ 발음진단 Výslovnost ‘ㄹ’	보리	무료	칠	비밀	러시아	알리다	빨리	살구			
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]			
‘ㅎ’ 발음진단 Výslovnost ‘ㅎ’	허리	호수	향기	휴식	효과 [효과/효과]	영화	결혼				
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]				
받침 ‘ㄴ, ㄹ, ㅇ’ 발음진단 Finály ‘ㄴ, ㄹ, ㅇ’	우산	공	준비	호랑이	부담	담배					
	[]	[]	[]	[]	[]	[]					
받침 Finály	받 [받]	부엌 [부엌]	있 [입]	닫다 [닫따]	갑고 [갑꼬]	겪다 [겪따]	웃 [운]	잊지만 [잊쩌만]			

	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]			
이중 받침 Spřežkové finály	값 [갑]	읽다 [익따]	읊다 [읍따]	외곶 [외골]	앉다 [안따]	않다 [안타]	몫 [목]	싫다 [실타]	넓다 [널따]	삶 [삼]	훤다 [할따]
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]
연음 진단 Vázání	값이 [갑시]	읽어요 [일거요]	읊어 [을퍼]	외곶으로 [외골스로]	싫어요 [시러요]	몫이 [목시]	삶에 [살메]	넓은 [널븐]	훤았어요 [할타쎌요]		
	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]		

<p>*정확하게 발음했을 경우, 빈칸으로 두시면 됩니다. 오류가 있을 경우에만 학생의 실제 발음을 발음기호 [] 안에 적어 주시기 바랍니다. (*V případě správné výslovnosti ponechte prázdné. Do hranatých závorek zaznamenávejte pouze chybnou výslovnost a to tak, jak byla studentem vyslovena.)</p>	너무 바쁘고 피곤해요.	[]
	버스를 다 타야 돼요?	[]
	사과가 싸서 많이 샀어요.	[]
	이 김치찌개 진짜 맛있어요.	[]
	키 크고 까만 바지 입은 분이 누구예요?	[]

3. 발음 규칙 (Fonologické procesy)

1) 끊어서 발음하는 등 자연스러운 연음이 안 될 경우, 연음 오류로 기록합니다. (Zaznamenávejte i chyby ve vázání.)

예) 오백 원 [오백원], 점심음 [점심음/점심음] (Příklad: 오백 원 [o-bäk-wön], 점심음 [čöm-sim-ül]/ [čöm-sim-mül])

2) 발음기호 안에 표기된 실제 발음을 참고하시어 학생의 발음에 오류가 있을 시, 학생의 실제 발음을 발음기호 안에 작성하시면 됩니다. (V závorkách pod slovy je uvedena ortoepická výslovnost. V případě chybné výslovnosti, zaznamenejte, jak student slovo vyslovil, do spodního řádku.)

그렇다 [그러타]	종지 [조치]	축하 [추카]	따뜻하다 [따뜨타다]	졸업하다 [조러파다]	맞히다 [마치다]	많지만 [만치만]	읽고 [일코]		
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]		

숙제 [숙제]	약속 [약속]	듣다 [듣따]	입구 [입꾸]	책방 [책빵]	붙이다 [부치다]	말이 [마지]			
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]			
전라 [질라]	사물놀이 [사물로리]	곤란하다 [골란하다]	권리 [퀘리]						
[]	[]	[]	[]						
밥만 [밤만]	빗물 [빈물]	백만 [뱅만]	먹는 [멍는]	겁나 [검나]	받는데 [반는데]	대학로 [대항노]	합리적 [함니적]	음력 [음녁]	강릉 [강능]
[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]	[]
좋아요 [조아요]	신혼 *‘흥’ 약화	전화 *‘흥’ 약화	색연필 [생년필]	꽃잎 [꼰닙]					
[]	[]	[]	[]	[]					

<p>*정확하게 발음했을 경우, 빈칸으로 두시면 됩니다. 오류가 있을 경우에만 학생의 실제 발음을 발음기호[] 안에 적어 주시기 바랍니다. (*V případě správné výslovnosti ponechte prázdné. Do hranatých závorek zaznamenávejte pouze chybnou výslovnost a to tak, jak byla studentem vyslovena.)</p>	<p>밥만 먹지 말고 반찬도 같이 먹어야지.</p>	밥만[밤만]	[]
		먹지[먹찌]	[]
		같이[가치]	[]
		먹어야지[머겨야지]	[]
	<p>눈을 감고 이 음료수를 마셔 보세요.</p>	눈을[누늘]	[]
		감고[감꼬]	[]
		음료수[음료수]	[]

	어떻게 연락하면 되지요?	어떻게[어떠케]	[]
		연락[열락]	[]
	강남역 근처는 너무 길이 막혀서 싫어요.	강남역[강남녁]	[]
		길이[기리]	[]
		막혀서[마켜서]	[]
		싫어요[시러요]	[]
	일 년 동안 비빔밥만 먹었어요.	일 년 동안[일련똥안]	[]
		비빔밥만[비빔빤만]	[]
		먹었어요[머겨씨요]	[]
	날씨가 좋아서 사진이 아주 잘 나올 거 같아요.	좋아서[조아서]	[]
		사진이[사지니]	[]
		잘 나올 거[잘 라올꺼]	[]
		같아요[가타요]	[]
	밥도 못 먹고 잠도 못 자고 열심히 공부했어요.	밥도[밥또]	[]
		못 먹고[문먹꼬]	[]

		못 자고[몬 짜고]	[]
		열심히[ㅎ 약화]	[]
		공부했어요[공부해 씨요]	[]